Freeman’s
Cele mai bune texte noi despre putere
Editat de John Freeman
Traducere de Elena Marcu şi Aurelia Ulici
BLACK BUTTON BOOKS
Copertă, concept grafic şi cită: Raymond Bobar Redactor: Anca Dumitrescu
Titlul original: Freeman’s. Power Copyright © 2018 John Freeman
Freeman’s. Cele mai bune texte noi despre putere
Copyright © 2018 Black Button Books, pentru ediţia în limba română
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României Freemans: Cele mai bune texte noi despre putere /
John Freeman; trad. de Elena Marcu şi Aurelia Ulici.
— Bucureşti: Black Button Books, 2018 ISBN 978 – 606 – 94625 – 2 – 2
I. Marcu, Elena (trad.)
II. Ulici, Aurelia (trad.)
821.111
Ne puteţi găsi aici:
Black Button Books Str. Zamfir Olaru, nr. 10 Sector 5, Bucureşti 052077
hello) blackbutton.ro www.blackbutton.ro
Cuprins
9 Introducere
John Freeman
15 Şase proze scurte
— Elifăhafak
— Leila şi imani
— AYI
— Aleksandar Hemon
— Eula Biss
— Et gar Keret
85 O notă despre „Penelopa” şi „Recitindu-i pe clasici”.
Julia Álvarez

91 Captivă
Nimmi Gowrinathan
109 Coliba
123 Despre rechini şi sinucidere
Nicole Im
141 Update la vârcolaci
Margaret Atwood
145 Paisprezece faţete ale puterii
Barry *Lopez*
157 O
Eka Kurniawan
181 Cine l-a ucis pe tatăl meu?
Édouard Louis
193 Grenfell Tower, iunie 2017
Ben Okri
201 Lapte de mamă
Tahmima Anam
211 Feluri de a fi văzută
Joséphine Eowe
233 Spitalul Bangour Village (sau)
Azilul Districtual Edinburgh Jenni *Fagan*
245 Reluări
Dairid Mitchell
251 Când vine vorba despre gâtul sfâşiat
Deborah *Landau*
253 Arde-le
Kanako Nishi

Introducere
John Freeman

Când eram mic, aveam o obsesie pentru vitezometre. Pedalam pe bicicletă, trăgând cu ochiul prin geamul şoferului la toate maşinile vecinilor şi notând viteza maximă pe care o puteau prinde. Asta se întâmpla la finalul anilor ’70, în timpul crizei petrolului, aşa că majoritatea erau limitate la 120 – 135 km/h. Chiar şi fontul cu care erau scrise aceste cifre părea umil şi grav, de parcă ar fi spus: Chiar n-ar trebui să *mergi* atât *de repede*.

Maşinile străine mai vechi îmi stârneau un mai mare entuziasm. Încă îmi amintesc şocul pe care l-am avut când m-am uitat la un Chevy din 1955 şi am văzut pe bord 190 km/h. În acea seară m-am întors acasă cu ecoul acestui număr magic în minte.

Pe atunci, viteza mea maximă era de 22 km/h, aşa că aceste numere erau mai mult decât un fapt divers. Aveau un fel de autoritate imaginată. Toate lucrurile pe care le iubeam atunci aveau un fel de autoritate locomotorie. Străpungeau atmosfera planetei sau lăsau o urmă de cauciuc pe şosea sau tulbura calmul unui lac. Nu mă deplasam prea mult decât atunci când un adult hotăra că ar trebui s-o fac. Nu-i invidiam pe cei care conduceau vehicule rapide şi puternice, invidiam vehiculele în sine. Visul meu era să devin şofer de camion. Mă gândeam cât de grozav ar fi fost să am un tovarăş colosal în care să explorez lumea, în care să dorm şi cu care să vorbesc pe mii de kilometri.

În cele din urmă, mi s-a oferit ocazia. În 1984, familia mea s-a mutat în California. Un camion nu mult mai mic decât casa noastră a fost parcat pe alee şi câţiva bărbaţi l-au umplut cu tot ceea ce aveam pe lume. Am străbătut ţara în micul nostru break maro şi Kool – aşa cum scria pe prelata uriaşă – ne-a urmat îndeaproape. Planul era să ne oprim după fiecare mie de kilometri să vizităm un prieten sau o rudă şi să vizităm ţara. Tata avea patruzeci şi cinci de ani atunci, mai în vârstă decât sunt eu acum, când scriu asta. Încerc să-mi imaginez cum ar fi să o iau de la zero cu trei copii şi doar cu perspectiva unei slujbe care ar putea merge prost, şi mi se pare uimitor.

Am ajuns în Sacramento cu o zi înaintea lui Kool, care a parcat sub noul nostru palmier uriaş. M-am urcat în cabină, în timp ce bunicul, unchiul şi tata stăteau de vorbă. Erau uluit de ceasurile imense de pe bord şi de înălţimea la care eram, şi de faptul că părea să plutească, aproape să meargă cu spatele. De fapt, chiar mergea cu spatele: apăsasem pe frâna de mâna şi cele patru tone ale

camionului se deplasau acum către bărbaţii care îl descărcau. Kool s-a urcat dintr-un salt în cabină şi m-a dat la o parte. Ai *grijă*, *o să* omori *pe cineva*, mi-a strigat. Unchiul meu, care mereu îmi vorbise de la egal la egal, m-a luat deoparte, s-a lăsat pe vine în faţa mea şi mi-a spus acelaşi lucru. S-ar *fi putut* întâmpla *ceva îngrozitor*.

Aceste cuvinte m-au urmărit mult timp. În parte deoarece am ştiut, într-un fel cumva întunecat, că ceea ce mă atrăsese în camion fusese o senzaţie de neputinţă. Petrecusem trei săptămâni închis în maşina noastră, înghesuit, nu cu mult mai liber decât câinele nostru, privind oameni mai liberi decât mine trăindu-şi propriile aventuri. Îmi doream aceeaşi putere. Mă săturasem să mi-o imaginez; venise timpul să am propria putere. Nu mă gândisem că într-adevăr o să conduc camionul lui Kool, dar voiam să văd cum ar fi. Ca şi cum ai ţine în mână o armă descărcată.

În lumina posibilelor consecinţe, această dorinţă mi s-a părut dintr-odată o formă de lăcomie. Mi s-a făcut ruşine, şi ulterior mi-am dat seama că toate lucrurile din jur generează diverse alte tipuri de putere: puterea imaginaţiei mele de a-mi io închipui scena îngrozitoare pe care Kool abia reuşise să o evite, puterea de a ierta a tatălui meu, care m-a bântuit zile în şir ca răceala unui nor ce acoperă soarele, puterea soarelui însuşi, cernută peste noi în Sacramento, chiar şi toamna, ştergându-ne trecutul în lumina aurie, şi puterea iubirii pe care o simţeam pentru bunica pe care o lăsaserăm în urmă. O puteam vedea stând la biroul ei, cu lacul întinzându-se în spatele ei. Să-i pot simţi căldura de la o asemenea distanţă doar prin scrisori? Acela era un fel de putere. Tot ce exista, am descoperit, era acţionat de putere. Să ai putere nu însemna nimic: valoarea ei depinde de felul în care o foloseşti.

În contextul politic actual, spune ceva că acest număr din Freeman’s despre putere ar putea genera aşteptarea că abordează abuzurile de putere flagrante şi uluitoare din întreaga lume. M-am gândit şi la asta. Într-adevăr, trăim

vremuri avide de putere, sadice economic, violente.

Una dintre cele mai grave degradări ale acestor vremuri este felul în care abuzurile de putere deformează felul în care definim puterea. Fantezia stăruitoare a celor mai mulţi dintre noi este de a demasca liderii corupţi. De a-i face să simtă neputinţa celor pe care i-au abuzat. Dar aceasta este o fantezie la fel de copilărească ca cea de a conduce camionul. Există atâţia vectori ai puterii în structura vieţii, de la puterea generozităţii, la puterea de a spune povestea cuiva, şi în această definiţie extinsă a puterii rezidă salvarea.

În acest sens, acest număr din Freeman's este o încercare de a observa felul în care puterea se manifestă în lume. Şi sper că prin această observare se va recalibra echilibrul puterii. Te văd, spun multe dintre aceste texte; Văd că mă vezi *şi iată* ce-ţi *scapă*. În eseul său, Amânatta Forna descrie toate felurile în care o femeie de culoare trebuie să fie într-o vigilenţă permanentă pentru ca puterea să nu fie folosită împotriva ei. Răspunde la rândul ei. Priveşte la rândul ei. S-a săturat să evalueze când acţiuni sunt periculoase.

Germenii violenţei se regăsesc în fiecare dintre aceste texte. În copilărie, în Israel, Et gar Keret învaţă că dorinţa de a face rău este o formă de putere extraordinară. În uluitorul ei eseu despre sinucidere, Nicole Im observă comportamentul rechinilor pentru a reflecta asupra felului în care dorinţa de a pune capăt durerii nu înseamnă neapărat libertate. În poezia ei, Update la uarcolaci, Margaret Atwood remarcă nevoia de a actualiza genul horror într-o lume în care femeile au mai multă putere decât înainte, în care este există pericolul ca puterea să deraieze.

În povestirea lui Lan Samantha Chang, resentimentele unei imigrante din China la adresa puterii soţului ei de a spune Nu o determină să facă un pariu financiar uriaş. În cealaltă parte a lumii, în Bangladesh, Tahmima Anam îşi imaginează o femeie care asigură

bunăstarea familiei vânzând spermă de taur. În scurtul ei eseu, Eula Biss, contemplă felul în care dominaţia şi subjugarea burleşti se întâmplă şi în realitate, uneori chiar în propria casă.

Să spui poveşti despre putere poate fi văzut cu uşurinţă ca o formă de încredere în sine, o sintagmă în care mulţi scriitori nu au încredere. În eseul ei despre viaţa de model, Joséphine Rowe descrie felul în care a sta goală în faţa unui grup de pictori a învăţat-o să valorifice viaţa interioară, şi nu dragostea pentru propriul trup. Scriind despre aşa-numitul sindrom Stockholm Nimmi Gowrinathan observă cât de umilitoare poate fi furia. Tatăl lui Édouard Louis şi-a petrecut viaţa muncind în fabrici şi spunându-i povestea Louis devine un investigator al unei crime economice. Privind retrospectiv Grenfell Tower arzând, Ben Okri intuieşte motivul acestei crime în masă: „În această epocă a austerităţii/ Săracii mor pentru bunăstarea altora”, scrie el.

Leâla Stimani le vorbeşte femeilor din Maroc, a căror sexualitate este învăluită de mister, şi descoperă că prin această povară a tăcerii dezvoltă legături mult mai puternice una cu cealaltă pentru a se apăra.

Tehnologia modernă, aşa cum transpare în multe dintre aceste texte, nu ajută la crearea unui spaţiu public al egalităţii şi nici nu redistribuie puterea în mod corect. Într-un scurt text despre un ţăran care este filmat pentru o emisiune, A Yi descrie confuzia şi teama acestuia când trebuie să se hotărască în ce fel să se poarte în faţa unor oameni care nici măcar nu sunt de faţă. O formă relativă a dedublării îl bântuie pe naratorul din povestea lui David Mitchell, care observă un bărbat care îl urmăreşte în momentele-cheie ale vieţii.

Labirintul suprem este însuşi limbajul, şi câţiva autori îşi întorc privirea asupra sa. Aleksandar Hemon dezvălui vasta istorie din spatele cuvintelor bosniace: de unde provin şi ce ascund. Crescând pe câmpurile de usturoi din California Centrală, Jaime Cortez învaţă o lecţie

similară când, alături de alţi copii, găseşte o colecţie de reviste pornografice. Într-un metrou post-9/11, Deborah Landau dezvăluie felul în care limbajul terorii produce temeri iraţionale. Eroina povestirii lui Kanako Nishi simte cum limbajul îi scapă de sub control atât de uşor: privind un bărbat care arde tot felul de obiecte în spatele casei ei, îl întreabă: „Poţi arde cuvinte?”

Sigur că nu, dar poţi pune în lumină felurile în care puterea s-a născut de pe tărâmul neputinţei. Julia Álvarez scrie despre cum a crescut citind cărţi din care lipseau eroinele pe care şi le dorea, şi parte din viaţa ei s-a coagulat în jurul acestei dorinţe. Elif Shafak îşi aminteşte duios timpul petrecut cu bunica şi reflectează asupra felului în care a fost crescută de o femeie cu un tip străvechi de cunoaştere şi putere, în timp ce mama ei mergea la facultate şi şi-a însuşit un fie modern de accesare a puterii. În emoţionantul ei poem, Jenni Fagan creează un fel de odisee a celor care nu şi-au părăsit niciodată casă, dezvăluind că a numi pe cineva prieten este un act de profundă autoconservare.

Venim pe lume nenumiţi şi sălbatici, iar viaţa noastră poate fi privită ca o lungă încercare de a schimba aceste lucruri. În poemul ei în proză, Tracy K. Smith surprinde o pierdere în această domesticizare, un minus iminent care îi face pe copiii de o anumită vârstă chiar şi mai sălbatici. Odată ce aceste instincte ne sunt reprimate, este complicat să le recâştigăm.

Călătorind în jurul lumii în ultimii cincizeci de ani, Barry Lopez şi-a făcut o vocaţie din a nu uita natura noastră animalică, dar, în loc să o interpreteze ca pe o forţă brută, îşi aminteşte din nou şi din nou că oamenii sunt nişte făpturi mărunte. În extraordinarul său eseu Paisprezece/aţete ale puterii, Lopez ne aduce aminte cu blândeţe că puterea este o juxtapunere şi că există o responsabilitate morală aici. În viziunea lui, trebuie să continuăm să întoarcem lumea pe toate părţile pentru a o vedea ca nouă: aceasta este esenţa umanităţii.

Şase proze scurte

Acum ştiu

Una dintre primele mele amintiri este cea cu bunica topind bucăţi de plumb într-o crăticioară şi apoi turnând lichidul cenuşiu într-un bol cu apă sărată. Un sunet sfârâitor. Un miros puternic. Îmi ţineam respiraţia, aşteptând fără să ştiu ce, copleşită de entuziasm şi de teamă. De fiecare dată când făcea asta, plumbul topit lua o altă formă. Bunica îi studia forma în linişte, cu o expresie de concentrare pură.

— Bunico…

— Hmm?

— Ce vezi acolo? o întrebam. Spune-mi, ce se întâmplă?

— Şşş! O să se sperie.

Ce anume speriam? Apa? Metalul topit? Destinul cuiva? Sau un djinn invizibil care dansa în jurul nostru? Bunica nu se obosea să-mi răspundă. Apoi, puţin mai târziu, văzându-mă derutată, mă chema.

Mă aşezam în poala ei, inspirând parfumul apei de trandafir, scorţişoară măcinată şi susan prăjit al hainelor ei. Precaută, priveam în bol, aşa cum o văzusem pe ea făcând de sute de ori. Încercam să examinez misterele învolburate din el. Nu vedeam nimic.

Începusem şcoala în acea toamnă şi, deşi ştiam deja să citesc, era clar că scrisul avea să fie o provocare uriaşă. Aveam o problemă: eram stângace. Învăţătoarea îmi spusese – de faţă cu toţi ceilalţi copii – că, dacă voiam să primesc o fundă de catifea roşie, ca toţi ceilalţi, trebuia să-mi trimit în exil mâna stângă. Nu mai auzisem până atunci acest cuvânt: exil. Unde era acel loc? Cum puteam ajunge acolo? Şi, cel mai important, cum trebuia să trimit în exil o parte din mine, în timp ce restul rămânea aici? Nu ştiam că e posibil să fii destrămat, fragmentat, divizat în felul acesta, şi să devii un apropiat-străin, să te simţi ca un necunoscut în propria ţară.

Pe atunci, nu ştiam nimic din toate astea. Să-mi trimit

mâna stângă în exil însemna să o ţin sub bancă toată ziua şi să mă bazez pe mâna dreaptă pentru toate: să scriu, să ţin cartea, să ridic mâna. Mâna stângă era rezervată lucrurilor murdare, îmi explicase învăţătoarea. Din vremuri imemoriale, mâna stângă era pentru păcătoşi şi pentru păcate.

Prin urmare, am început să-mi folosesc mâna dreaptă şi am sfârşit prin a-mi urî scrisul, un sentiment pe care-l am şi astăzi. Nu voiam să ţin creionul şi, ori de câte ori trebuia s-o fac, îl strângeam atât de tare între degete încât îl rupeam în două. Ce sentiment ciudat era să am atâtea lucruri de spus şi să nu le pot scrie.

Aşa că acum, când arătam spre bol, m-am asigurat că o fac cu dreapta.

— Bunico, ce e cu găurile alea?

— Alea – a făcut o pauză şi ochii verzi ca marea i s-au luminat –, găurile alea înseamnă că, dacă nu-ţi mănânci legumele şi faci mofturi când îţi dau mâncare de bame, n-o să te mai faci mare!

Eu şi bunica am fost foarte apropiate.

M-am născut în Franţa, la Strasbourg, deşi părinţii mei erau amândoi turci. Tata, un tânăr dedicat studiilor, îşi termina doctoratul la o universitate franceză. Mama, însă, renunţase la facultate şi îl urmase, gândindu-se că iubirea avea să fie de ajuns. Dar căsnicia n-avea să dureze prea mult şi peste câţiva ani eu şi mama aveam să luăm un bilet de tren numai dus spre Turcia.

Într-o dimineaţă am ajuns în Ankara, acasă la bunica. Abia mai târziu aveam să înţeleg că acela era un cartier musulman al clasei de mijloc, foarte conservator şi patriarhal.

Deoarece făcuse greşeala îngrozitoare de a se mărita la frageda vârstă de nouăsprezece ani, mama devenise acum o tânără divorţată. Nu avea nicio diplomă, niciun ban şi nicio carieră. Imediat, băgăcioşii noştri vecini au început să-i caute un soţ potrivit. Dar bunica a intervenit.

— Cred că fiica mea ar trebui să se întoarcă la

facultate. Ar trebui să aibă o diplomă, o carieră. Ar trebui să aibă opţiuni, a spus ea.

Când aceiaşi vecini i-au reamintit bunicii că mama avea un copil mic de crescut şi că, deci, nu putea redeveni studentă, bunica le-a răspuns fermă:

— O să-mi cresc eu nepoata. Între timp, fiica mea e liberă să facă ce vrea. E tânără. O poate lua de la capăt.

Astfel, mama s-a întors la facultate şi apoi şi-a făcut o carieră.

Cât despre mine, am fost crescută de bunica mea, căreia îi spuneam uneori „Annemim" (mamama). Şi mamei îi spuneam de obicei „Abia" (sora mai mare). Logica din spatele acestor apelative era uşor bulversantă pentru toţi ceilalţi, dar pentru mine era limpede ca lumina zilei.

În fiecare dimineaţă, după micul dejun, bunica turna o ceaşcă de cafea amară pentru ea şi un pahar de lapte cu miere pentru mine. Când îşi termina cafeaua, întorcea ceaşca cu gura în jos, aştepta câteva minute şi apoi se uita înăuntru. Nu se uita la ştiri, nu citea ziarele; în schimb, citea în cafea.

În jurul prânzului, vecini şi străini ne băteau la uşă, cerându-i ajutorul. Îi servea pe toţi cu ceai şi casa răsuna de ecoul clinchetului linguriţelor de argint lovindu-se de sticlă. Oameni cu boli de piele, cu dispoziţii schimbătoare, cu oboseală şi depresie cronice se numărau printre vizitatorii obişnuiţi ai bunicii.

Pentru că era o vindecătoare. Erau lucruri pe care le putea face şi lucruri pe care nu le putea face. Era o vindecătoare cu anumite specializări.

Dacă cineva încerca s-o plătească sau să-i ofere un dar, refuza ferm. Când am întrebat-o de ce, mi-a spus că ni s-a dat cunoaştere pentru a o da mai departe. Cum am putea cere bani pentru ceva ce nu ne aparţine? Cunoaşterea nu aparţine nimănui.

Era la sfârşitul anilor ’70. Casa era plină de spini de trandafir, de boabe de năut măcinate, de mărgele de sticlă cu ochiul lui Mahomed, de rozarii de chihlimbar… Afară

erau greve, focuri de arme, bombe şi demonstraţii… Mureau oameni. Dispăreau oameni. Extrema dreaptă se lupta cu extrema stângă, naţionaliştii kurzi se luptau cu naţionaliştii turci, chiar şi susţinătorii aceleiaşi ideologii se luptau între ei.

Îmi amintesc că stăteam la fereastră, privind tumultul lumii de afară, în care mama învăţa, muncea, încerca să-şi găsească drumul şi libertatea. Eram mereu îngrijorată din cauza bombelor şi a conflictelor, şi a violenţei. În acelaşi timp, o altă parte din mine asculta şoaptele din casă, vocea liniştitoare a bunicii.

Oare cum puteau aceste forţe contradictorii să populeze aceeaşi lume, adică lumea mea? Politicul şi suprarealismul, dimensiunea publică şi cea profund personală, mama împotrivindu-se şi bunica acceptând…

În dimineţile de duminică, singurele zile în care le vedeam petrecând o vreme împreună, puneau pe masă tăvi mari şi rotunde şi începeau să facă dolma, umplând mici ardei graşi verzi cu orez şi carne, şi ierburi aromatice. Nu vorbeau prea mult şi se mişcau cu îndemânare şi pricepere. Dar tăcerea lor era una liniştitoare. Armonioasă. O recunoaştere reciprocă a personalităţilor lor diferite, un fel de suroritate. Îmi ciuleam urechile încercând să prind ceea ce rămânea nespus şi făceam ochii mari încercând să observ ceea ce rămânea invizibil, obsedată să rezolv enigma pe care ele o reprezentau pentru mine. Eram sigură că aceste două femei erau pline de secrete. Ce încercau să ascundă de mine?

Iar când tăvile cu dolma erau gata, bunica spunea în glumă:

— Nu te mai uita la noi ca la televizor. Orice ai vedea în noi este şi în tine. Într-o zi vei şti. Dar acum, hai la masă, draga mea! Hai la masă!

— Elif Shafak

3 amila

„În interesul bărbaţilor”.

Nu vorbisem niciodată cu bona mea despre sex. Mi s-

ar fi părut de neconceput să abordez subiectul cu această femeie, deşi trăia în casa noastră de mai bine de douăzeci de ani. Suntem două tipuri complet diferite de femei. La cincizeci de ani, n-a fost niciodată măritată şi, dacă e să ne luăm după importanţa pe care o acordă moralităţii şi religiei, este virgină. Locuieşte şi lucrează la noi acasă. Îşi întreţine numeroşi membri ai familiei, care apelează la ea ori de câte ori au o problemă, dar care o tratează cu foarte puţin respect: pentru că este femeie şi pentru că nu are soţ. Fiind o persoană pioasă, este – sunt sigură – şocată de felul în care trăiesc. Fumez, beau, ies în oraş de câte ori vreau. Am la fel de mulţi prieteni pe cât am prietene. Îmi dau seama că, atunci când eram adolescentă, trebuie să fi fost uluită de petrecerile pe care le dădeam, la care fetele şi băieţii dansau visători, strâns îmbrăţişaţi.

Aşa că am o imagine destul de clară a bonei mele: este conservatoare şi fără îndoială mă judecă în tăcere. Când mi s-a publicat romanul, am avut ocazia să-mi formez o altă imagine despre ea. Într-o seară, când eram doar noi în bucătărie, a spus cu o privire îndrăzneaţă:

— Apropo, ştiu despre ce e cartea ta.

Am zâmbit, puţin stânjenită de subiect. Mă temeam că mi-ar putea face morală.

— E cu obsedaţi sexuali, nu? Pentru că, ştii, în Maroc, sunt o mulţime. Multe femei din cartier îmi povestesc despre asta.

Prima revelaţie: bona mea atât de pudică şi de morală vorbeşte despre sex cu vecinele. Am rămas fără cuvinte!

— Am o prietenă care stă pe lângă vechea mea casă. Mi-a spus că soţul ei vrea să facă dragoste de trei sau patru ori pe zi. N-o întreabă ce crede despre asta. Înţelegi ce zic? adaugă ea.

Da, înţeleg, o violează. Îmi dau seama că nu ştiu să spun „viol” în arabă, dar ne înţelegem una pe cealaltă.

— Mulţi bărbaţi sunt aşa. Femeile muncesc, cresc copii, ţin casa. Şi pe deasupra, trebuie să facă tot ce vrea

monsieur şi tot rămân gravide. Din fericire, unii bărbaţi preferă să se vadă cu alte fete din cartier şi îşi lasă nevestele în pace, continuă ea.

Alte fete? O întreb dacă se referă la prostituate.

— Da, sigur. Sunt o mulţime. Foarte tinere. Ştii, chiar şi saudiţii vin aici pentru prostituate. În Rabat, le-au construit o casă uriaşă în care primesc fete foarte tinere. Aceste fete trebuie să se dezbrace complet şi să danseze în faţa lor. După o vreme, bărbaţii aruncă bancnote pe jos şi le spun: „Tăvăliţi-vă şi, dacă aţi transpirat destul, puteţi păstra toate bancnotele care se lipesc de voi”.

Nu ştiu dacă această poveste este întru totul adevărată şi n-am cum să verific. Dar se ştie că bărbaţii bogaţi din Golf merg des în Maroc să profite de prostituţia noastră din nefericire legendară. De fapt, le place atât de tare, încât multe fete s-au „exportat” în Golf. O migraţie care nu este pe gustul tuturor.

— Prostituţia înseamnă ruinarea femeilor, continuă bona mea, hotărâtă să-mi spună tot. Ştii, în cartier, e o fată cu sida. A ascuns-o multă vreme, dar până la urmă au aflat cu toţii. Tipul de la care a luat-o i-a dat papucii şi a dispărut. Acum e complet abandonată. Tot ce se întâmplă e trist. În multe familii, vezi fete care rămân gravide cu unchii sau chiar cu taţii lor. Fetele nu vorbesc despre asta. Fie sunt ascunse, fie se sinucid.

Îi spun că toate aceste situaţii vin dintr-o ipocrizie crasă şi că nimeni nu îndrăzneşte să denunţe aceste crime, cu pretextul că nu vor să dezonoreze familia. Încerc să-i explic că o societate în care femeile ar avea mai multă libertate nu ar contrazice neapărat religia, ci ar permite protejarea femeilor. Spre marea mea surpriză, e de acord.

— Toate acestea, îmi spune, nu servesc cauzei islamului. Totul e doar în interesul bărbaţilor.

— Leila şi imani

O mâna umilă

La televizor este din nou un ţăran. E slab, cu pometi proeminenţi, cu pielea netedă şi strălucitoare. Are ochi vii,

strălucitori şi scrutători, mereu evitând ceva. Evitând ce? Evitând camera de filmat.

La fel a făcut şi prima dată când a fost fotografiat, şi aşa face şi acum, prima dată când este filmat. A intrat în contact cu tehnologia înaltă doar de câteva ori în viaţă; nu e compatibilă cu experienţa lui şi o înţelege doar parţial. Înţelegerea parţială duce la respect şi la teama că face ceva greşit. Între timp, figurile publice de un anumit rang au transformat aceste maşinării în propriile slujnice. Se înclină şi se ferchezuiesc în faţa negrului strălucitor al lentilei; până şi hainele lor emană o puternică încredere de sine. Iau mâna ţăranului, fără să spună nimic, şi i-o strâng puternic, şi apoi încep să peroreze pe limba lor. Cuvintele le sunt şovăielnice la început, apoi sunt emanate printre sunete auxiliare ca *ăăă* şi mmm. Mai târziu, pe măsură ce cuvintele curg în torente, îşi eliberează mâinile şi, ca nişte dirijori, încep să coordoneze mulţimea.

În aceste momente, rămân privind cu oroare mâna ţăranului. Nu ştie dacă să-şi lase degetele să se curbeze în mod natural sau să le ţină întinse. Pare prostesc să-şi ţină degetul mare şi arătătorul întinse în faţa camerei de filmat, dar dacă îşi lasă degetele să se curbeze şi apoi oficialii cer încă o strângere de mână? Oare asta n-ar fi o încălcare a etichetei? După ce se gândeşte atent, se hotărăşte să-şi ţină mâna întinsă în aer: mai bine aşa decât să-i pară rău. Şi rămâne aşa, paralizată parcă, suspendată absurd între torentele de cuvinte. Abia când obiectivul urmăreşte plecarea oficialilor, mâna se retrage, degetele se curbează şi se prind de hainele sale. Cât despre ţăran, e îngrijorat, ceea ce contează nu este dacă se numără printre bătrânii neglijaţi sau dacă este o victimă a recentei căderi de grindină, sau dacă pur şi simplu nu s-a întâmplat nimic şi este acolo doar pe post de decor. Ceea ce contează este că a supravieţuit acestui moment.

— AYI

Despre fugă

Fugeam adesea. Eram urmărit deseori de alţi băieţi

care voiau să mă bată, uneori de adulţi oarecare furioşi pe mine, în principal pentru că eram copil; de obicei, adulţii urăsc toţi copiii care nu sunt ai lor. Uneori eram urmărit de străini. Îmi amintesc că o dată m-a fugărit un poştaş, cu gândul de a-mi face rău, ceea ce a şi făcut atunci când m-a prins, pentru că lumea îşi trimite agenţii să te rănească; pândesc momentul. Un tip palid cu un palton de lână şi pălărie mă priveşte chiar acum de peste stradă, credeţi-mă. Aşa că-mi amintesc de mine, copil fiind, alergând spre Kino Arena, pe lângă şirul de garaje; nu-mi amintesc cine mă urmărea. Ceea ce-mi amintesc este pericolul ce-mi sufla în ceafa şi cum fugeam cât de repede puteam, din ce în ce mai conştient că nu puteam fugi mai repede. Voiam să mă mişc mai repede, să prind o viteză mai mare, dar voinţa nu-mi cobora sub talie şi picioarele atât puteau. Toţi cei care mă urmăreau mă prindeau şi mă băteau; aşa mi-am învăţat limitele, am înţeles că există limite. Voinţa mea se izbea de tavanul fiinţei mele ca o molie disperată. Cine ştie ce era dincolo de tavan, dacă era ceva, solidificat într-un cer. Detaliile sunt ambigue şi s-ar putea să provină dintr-un alt moment al vieţii mele: poate că şi altă dată am alergat spre Kino Arena. Am alergat pe acea alee dintre blocul meu şi cinematograf în fiecare zi a copilăriei mele: amintirea nu poate fi atât de exactă, aşa că atunci când îmi amintesc fuga, corpul meu nu reacţionează. Dar când îmi amintesc urmărirea şi încercarea eşuată de a mări viteza, corpul meu reacţionează: îşi aminteşte incapacitatea de a se autodepăşi, e copleşit de tristeţe, doare. Devine ceea ce a fost mereu: un trup lent, muribund, mereu incapabil să se recupereze prin amintire sau în orice alt fel. În cele din urmă va fugi de el însuşi, va fugi de mine. Stadionul Kino Arena a fost bombardat pe timp de război şi apoi demolat pe timp de pace. Acum e o parcare cu pietriş. Când eram mic, voiam să mă fac istoric.

Despre citit

O dată am petrecut trei zile în magazia de cărbuni citind benzi desenate vechi. Aveam cam opt ani; eram în

Bijeljina, în vizită la unchiul Bogdan. În al Doilea Război Mondial, a luptat pentru libertate alături de partizanii lui Tito şi a încasat un glonţ în plămâni. Avea şase copii, toţi mai mari ca mine, fiica lui Ljilja era preferata mea. Fiul lui cel mai mare era deja la facultate; înainte să plece, şi-a pus bine benzile desenate vechi, legate cu o sfoară ca nişte manuscrise antice. Au rămas neatinse în magazie până când le-am descoperit şi le-am dezlegat, şi am petrecut ore în şir citind pe o grămadă de cărbuni, cu ai mei ordonându-mi din când în când să ies şi să-mi petrec timpul cu fiinţe umane vii. Şi ieşeam, bosumflat, şi stăteam cu fiinţele umane vii până uitau de mine, şi atunci mă furişam din nou în magazie să mai citesc. Din fericire, a plouat puţin, aşa că nu m-au putut obliga să ies la joacă. Nu-mi amintesc să fi avut lumină acolo. Îmi aduc aminte cum citeam pe întuneric, de parcă aş fi avut ochi cu raze X. Viaţa veşnică le aparţine celor care trăiesc în prezent. Singura bandă desenată pe care mi-o amintesc limpede se petrecea în Croaţia medievală, pe vremea lui Matija Gubec, căpetenia unei răscoale ţărăneşti. Personajul principal, un tânăr, lupta pentru libertate în felul lui special: colinda noaptea într-un costum care îl făcea să pară un schelet, speriindu-i pe asupritorii feudali. Nu ştiam pe atunci, dar acum îmi este clar că plăcerea extraordinară de a citi în magazia de cărbune avea legătură cu întunericul din jurul meu. Îmi lingeam degetele mirosind a cărbune când dădeam paginile încet. Moartea nu este un eveniment al vieţii, citea peste umărul meu. Îi auzeam pe cei vii strigându-mă.

Despre căutare

Mă încuiam în baie şi făceam amestecuri de ojă, aftershave, şampon, cremă de mâini şi pudră de talc. Dădeam foc poţiunii să văd dacă explodează, arde sau măcar scoate fum. Sau făceam teancuri din ziare şi le dădeam foc în cadă, turnând peste el amestecul, speram eu, exploziv. Nu se întâmpla nimic, în afară de fulgii de funingine care pluteau spre tavan şi se lipeau de el ca nişte nori întunecaţi. Nu aveam alarmă de incendiu în

apartament; trăiam fericiţi într-o capcană a focului, înarmaţi doar cu bun-simţ, pe care deseori mi-l suspendam în căutarea cunoaşterii periculoase. Căutam amestecul perfect de ingrediente, proporţiile exacte, presupunând că perfecţiunea se va arăta în flăcări sau într-o explozie; mi-a luat mult timp să descopăr că şamponul nu arde şi că o cremă de mâini e chimic inertă. Şi nu eram interesat doar de alchimia de baie. Îmi băgăm degetele în priză şi sârmă de cupru în aeroterme, provocând apartamentul, viaţa şi universul să mă omoare, să mă rănească sau măcar să-mi permită să descopăr ce avea să se întâmple. Nu se întâmpla niciodată nimic, dar nu-mi păsa. Urmezi calea explorării; urmezi calea cunoaşterii. O nouă posibilitate nu poate fi descoperită mai târziu. Îmi băgăm ace sub pielea din palme, îngenuncheam pe ştiuleţi de porumb până îmi învineţeam genunchii şi îmi curgeau lacrimi pe obraji. Inventam reţete pentru o mâncare ce nu mai fusese niciodată gătită, necesitând ingrediente de negăsit, şi o preparam pentru nimeni, uneori făcând o flamă în tigaie, şi nimeni nu mânca; era ca un ritual satanic. Apoi, cotrobăiam prin şifonierele părinţilor mei pentru că nu ştiam cum era viaţa lor, cine erau cu adevărat, în afară de faptul că erau cei care mă făcuseră şi mă crescuseră. Născoceam nume pentru lucruri inexistente până când descopeream că există. Lumea este alcătuită din străini, din fărâme stranii şi obiecte simple care se străduiesc să ocupe un spaţiu, să fie adunate într-un întreg, precum cuvintele, precum propoziţiile.

Despre cuvinte

Acum trebuie să intrăm pe un teren lingvistic unde este foarte probabil că ne vom pierde: în timp ce în engleză cuvântul marble este un cuvânt frumos pentru o bilă de sticlă cu care se joacă copiii, valoarea cuvântului kliker este mult mai mare pentru cineva ca mine, oricine ar fi el. În primul rând, cuvântul bosniac vine din germanul Klicker, sunetul pe care îl scot bilele de sticlă atunci când se ciocnesc. Mi se pare un sunet minunat: îl aud chiar

acum. Sugerează că migraţia care a adus în cele din urmă la mine un kliker a început cu forţele de ocupaţie austro-ungare care au pătruns în Bosnia în 1878. Aşa funcţionează istoria: totul începe departe şi demult, cu mişcarea armatelor, cu oraşe arzând şi pârjolind cerul, cu orfani; totul se termină în trupul meu, când scriu despre asta. Însă vocabularul de care îmi amintesc că dispuneam în timpul jocurilor are o sursă complicat de găsit, nu seamănă cu nicio limbă străină, nu are nicio altă folosire în bosniacă, funcţionează doar cât mă jucam cu kliker-ele, altfel n-are noimă:

roşa (gaura din pământ la care vrei să ajungă klikerul tău pentru a-i putea elimina pe ceilalţi);

ponte (folosit atunci când le ceri celorlalţi jucători să-şi arunce kliker-ele spre roşa în care e al tău, sigur pe tine, aşteptând să-i elimini);

hopa (ultimul jucător care îşi aruncă klikerul spre roşa la începutul fiecărui joc);

predhopa (penultimul jucător care trebuie să arunce);

slipci (aruncarea a doua kliker-e în acelaşi timp pentru a rezolva situaţia în care două. kliker-e sunt în roşa, deşi această mişcare trebuie aprobată la începutul jocului).

Sunt mai multe, dar lista începe să arate jalnic în nostalgia ei obscură. Am motive să cred că acest vocabular special avea sens doar în cartierul meu din Sarajevo şi că ar fi complet străin dincolo de graniţele lui. Jocul e acum uitat, ca şi vocabularul lui, aşa cum vom fi şi trebuie să fim cu toţii. N-am mai jucat acest joc de zeci de ani, nici nu am mai văzut copii care să-l joace, nici în Sarajevo, nici în altă parte, cel puţin nu de când a izbucnit războiul. Din când în când, întâlnesc oameni care îşi amintesc şi pot reproduce vocabularul, ca pe un poem antic dintr-o limbă pierdută. Cuvântul kliker încă există, dar nu mai are nicio valoare, pentru că lumea lui referenţială este depăşită. Lucrurile despre care nu putem vorbi trebuie trecute sub tăcere. Însă îmi amintesc cum stăteam pe pământ, concentrat pe

klikerul meu, pierdut într-un univers al ierbii şi al nuielelor; şi îmi amintesc mirosul şi textura pământului, moliciunea lui perfectă pentru mişcarea de rostogolire, şi bilele de sticlă ca nişte i cristale, şi râmele încăpăţânate murind în solul uscat, ici-colo un şir de furnici îndreptându-se spre un orizont doar de ele văzut. Totul avea sens, un sens pe care nu-l mai pot regăsi acum. Prietenii mei, dintre care câţiva sunt acum morţi, îşi urmăreau şi ei orbitele din jurul acelei roşa, de parcă toate ar fi fost nesfârşite.

— Aleksandar Hemon

Munca

Abia întors de la muncă, John mă întreabă ce-am făcut azi şi îi spun că a fost în regulă, dar că n-am putut lucra pentru că am fost ocupată cu treburile casei. A cui muncă e asta? mă întreabă timid.

Tocmai am citit un articol în Times despre un compozitor alb care a atins noi culmi de productivitate de când a intrat într-o relaţie de dominanţă-supunere cu o negresă. El este partenerul dominant, dar dominaţia lui nu este în primul rând sexuală. Soţia lui, mulţumită cu rolul supusei, îi satisface toate nevoile în timp ce el compune paisprezece ore pe zi. La început, nu înţeleg de ce constituie o ştire faptul că un bărbat care are o femeie care se ocupă de toate treburile casnice se consideră productiv. Dar apoi mă gândesc: poate acesta este un progres. Poate că este o ştire faptul că acum numim asta dominaţie, când înainte îi spuneam căsnicie.

John n-a curăţat niciodată vreo toaletă la noi acasă, de asta sunt destul de sigură. Dar eu nu duc niciodată gunoiul. Amândoi spălăm vasele. Podelele constituie un teritoriu nerevendicat, o ţară a nimănui. Niciunul dintre noi nu le curăţă luni în şir. Uneori angajăm o poloneză să mătură şi să dea cu mopul.

Molly nu crede că asta e o soluţie. Doar externalizezi opresiunea, îmi spune ea. Pare să sugereze că singura modalitate etică de a rezolva treburile casei este ca toţi să

facem curat în urma noastră. Sau să trăim în propria mizerie.

Dacă plătim bine şi lăsăm bacşişuri generoase, susţine Daryl, de ce e o problemă ca altcineva să facă treaba? Oare curăţenia nu e o muncă la fel ca oricare alta? întreabă ea. Pare să nu fie. Expresia „curăţatul toaletelor” este o parafrază pentru înjosire. Ştiu un cuplu care plăteşte o femeie să le facă curat, dar nu şi în baie, deoarece au impresia că e greşit să-ţi cureţe altcineva căcatul. Eu şi Daryl vorbim despre asta pentru că prietena noastră, avocat specializat în imigraţie, care munceşte paisprezece ore pe zi, vrea să angajeze o femeie la curăţenie, dar soţul ei, avocat din oficiu, este împotrivă din principiu.

Ei bine, atunci curăţenia ar trebui să fie treaba lui, sugerez eu. Dar dacă o femeie se ocupă de curăţenie, nu e mai bine pentru ea să fie plătită decât să o facă gratuit? Mai târziu, mă răzgândesc. Aş putea spune şi că prostituţia este mai bună decât sexul cotidian prost, pentru că o femeie este plătită pentru ceva ce multe alte femei suportă gratuit. Dar banii sunt parte din ceea ce face sexul plătit periculos pentru femeile care nu vor să vândă sex, dar nu au încotro.

Ceea ce mă face să mă întreb: oare femeia care vine uneori la mine la curăţenie, care nu vorbeşte engleză bine şi care încearcă să-şi trimită copilul la facultate simte la rândul ei că n-are încotro? N-am întrebat-o niciodată. Soţia compozitorului are încotro, atâta lucru ştiu. Înainte îşi câştiga existenţa ca secretară la o bancă şi a fondat şi o companie de teatru. Situaţia ei este feministă, declară în Times, pentru că a ales asta liber, pentru propria plăcere.

Mă întreb dacă se gândeşte la ceea ce face ca la un job.

Servitute

„E complicat să spui «Asta sunt cu adevărat»”, declară soţia compozitorului în Times. Dar „să nu-mi pot manifesta drama psihologică doar pentru că sunt de

culoare, e un lucru rasist”.

O cheamă Mollena Williams-Haas. Numele de alint pentru soţul ei, care este austriac, e Herr Meister. Domnul Stăpân. Asta mi se pare amuzant până când o aud, într-un clip de pe YouTube în care vorbeşte despre sexualitate la o conferinţă, referindu-se la soţul ei ca la „proprietarul” ei şi la ea însăşi ca la „sclava” lui. În acest clip apare împreună cu soţul ei, un tip timid. Un timp vorbeşte doar ea, iar când soţul începe să vorbească îi corectează poziţia în care ţine microfonul. îl întrerupe. Îi corectează engleza imperfectă şi explică ceea ce vrea să spună. Este înfiptă şi încrezătoare şi nu corespunde definiţiei mele de supusă.

Ghicind parcă ce gândesc, repovesteşte o întâmplare despre cum i s-a spus în repetate rânduri că nu pare „genul sclavă”. Acceptându-şi de curând propria dorinţă de a fi sclavă, remarca i s-a părut jignitoare. Mentorul ei, „dresorul” ei, i-a spus că dacă vrea să fie sclavă, trebuie să fie tăcută şi invizibilă. N-ar trebui să atragă atenţia sau să iasă în evidenţă. Auzind acestea, s-a gândit: „Probabil că nu sunt sclavă”, dar apoi a întâlnit o femeie care i-a spus: „Dacă sufletul te trage spre sclavie şi servitute, urmează-l. Nu lăsa pe nimeni să-ţi spună ce este sclavia”.

Poate că adevăratul ei fetiş, spune Lisa, este ironia. Bem vin pe veranda Lisei şi râdem de toate astea, despre un discurs inspiraţional dedicat asumării propriei sclavii, dar sunt cu adevărat inspirată. Vrea doar să fie sclavă în termenii ei, spun, ceea ce este tot ce vreau şi eu de la munca mea.

Chiar înainte de căsătorie, Williams-Haas a avut un contract cu soţul ei care îi garanta, printre altele, asigurare medicală. Contractul ei includea şi un principiu director provenit din bdsm: „Este responsabilitatea principală a sclavului să protejeze mereu proprietatea stăpânului, mergând până la şi incluzând protejarea proprietăţii în faţa stăpânului”.

Cercetarea mea în legătură cu „race plai/” 1 a avut ca rezultat un articol care face profilul unui bărbat latino

care a devenit lucrător sexual pentru că o clinică din oraşul său le oferea îngrijire medicală gratuită lucrătorilor sexuali. Era artist şi nu avea[1]

asigurare medicală. Lucrând, a descoperit că unii dintre bărbaţi voiau să-i folosească trupul pentru a-şi îndeplini fanteziile rasiste. Înainte de a deveni lucrător sexual, fusese traumatizat când un iubit folosea apelative rasiste în timpul sexului. Dar îi era mai uşor să accepte aceste tip de limbaj într-un „schimb comercial”, ceea ce este, spune el, ca un soi de deghizare, pentru că „e ceva ce pot să-mi pun şi să dau jos”. Consideră că e un serviciu să le permită altor bărbaţi să-şi exorcizeze prin el impulsurile rasiste.

Williams-Haas foloseşte cuvântul seruitute cu respect. Poate că sclavia ei este un joc, dar servitutea este reală. Servitutea, susţine ea, poate fi erotică chiar şi când nu are nimic de-a face cu sexul. „Senzaţiile pe care le-am trăit când am învăţat să servesc aşa cum trebuie ceaiul de la ora cinci au fost pentru mine foarte asemănătoare cu excitaţia”, scrie ea. Şi acesta este punctul în care încep să mă întreb dacă propria atracţie faţă de a servi, care uneori pare o afinitate patologică pentru munca neplătită, nu cumva este un fel de perversiune. Sau poate un joc de putere. Şi mie mi se pare că servitutea e satisfăcătoare. Şi satisfacţia, aşa cum observă Williams-Haas, poate fi greu de găsit.

— Eula Biss

Străzile furiei

Când aveam doisprezece ani, fratele meu mai mare m-a luat la un film despre boxeri. Se numea *Străzile furiei* sau Aleile maniei, ceva de genul ăsta. Spunea povestea unui puşti slăbănog care a crescut într-un cartier dur şi a devenit boxer pentru a putea plăti datoriile la mafie pe care tatăl său le făcuse la pariuri. Şi despre cum lupta acel

1 Termen care desemnează o formă avangardistă de interpretare a unor roluri în timpul actului sexual, în care oameni de diferite rase resping conştient orice fel de corectitudine politică (mai ales verbală) în favoarea plăcerii şi împlinirii sexuale, (n.t.)

puşti: trebuia să vezi ca să crezi. Se năpustea cu atâta furie asupra celor care intrau cu el în ring, încât nu ştiau ce i-a lovit. De aici venea şi titlul filmului, Bulevardele turbării sau Străzile răzbunării, sau cum îi zicea.

La o săptămână după film, am luat autobuzul de Jaffa, spre un club de box listat în *Pagini* aurii, ţinut de un polonez bătrân, care pretindea că fusese campion mondial. N-am spus nimănui despre asta. Dar aveam un plan. Aveam să mă antrenez în secret în acel club în fiecare zi până aveam să devin cu adevărat bun, şi apoi puteam să mă întorc la toţi bătăuşii ăia din cartier. Dacă ar fi încercat ceva, zbang! m-aş fi repezit la ei furios, ca puştiul din film, şi i-aş fi snopit în bătaie sub privirile tuturor fetelor.

Era un plan grozav, doar că antrenorul de la club nu m-a primit. Nu eşti făcut pentru box, mi-a zis, eşti un copil fericit, du-te şi joacă fotbal. I-am spus că trebuia să mă antreneze, că boxul era viaţa mea, că poate păream fericit şi normal, dar eram plin de furie şi nu aveam nevoie decât de o şansă. S-a uitat la mine pentru o clipă fără să spună nimic şi apoi a luat o pereche de mănuşi de box negre, din dulapul lui de fier. Mi le-a pus în mâini şi m-a condus în ring, unde i-am atacat pe toţi tipii răi din film şi i-am făcut zob. Între timp, el a plecat din club pentru câteva minute şi s-a întors însoţit de un puşti negru, slăbănog, care părea arab.

— Tu cu el, totul e permis, fără reguli, trei minute, a spus campionul mondial polonez.

Eram foarte bucuros că acum credea în mine şi nu doar că mă lăsa să lupt de la prima lecţie, dar urma s-o fac cu un puşti chiar şi mai slab şi mai scund decât mine.

Chiar când îmi planificam atacul uragan, ceva neted şi dureros mi-a lovit obrazul. Eram la podea. Un lichid fierbinte mi se scurgea pe partea stângă a feţei. Înainte să înţeleg ce se întâmplase, era deasupra mea, muşcându-mă de umăr ca un şobolan. Mai mult decât dureros – şi era foarte dureros –, era înfricoşător. Am început să plâng şi să ţip, dar nu s-a oprit. După câteva secunde, campionul

mondial polonez a intrat în ring şi ne-a despărţit.

— Asta e doar prima lecţie. Vino mâine şi o să te învăţ chestiile elementare, mi-a spus în timp ce-mi dezinfecta rana.

Am simţit în vocea lui că ştia că n-o să vin.

Un an mai târziu, Aleile/unei 2 sau Străzile maniei 2, sau cum s-o fi numit, a intrat în cinematografe. De data asta, eroul crescuse şi găsise un alt copil, un orfan ai cărui părinţi fuseseră ucişi de un dealer de droguri, şi îl învăţase să boxeze. Privindu-l pe orfan zdrobind faţa unui tip roşcat la antrenament m-a făcut să mă întristez puţin că părinţii mei nu fuseseră ucişi când eram mic sau că nici măcar nu se îmbătaseră şi nu mă bătuseră. Ceva, orice, numai să pot fi şi eu puţin furios.

— Et gar Keret

Elif Shafak este apreciata autoare a cincisprezece cărţi, dintre care zece romane, precum Bastarda Istanbulului (Polirom, 2012) şi Cele patruzeci de *legi* ale iubirii (Polirom, 2014). Opera ei a fost tradusă în peste patruzeci de limbi şi textele ei au apărut în publicaţii precum: New York Times, Financial Times, the Guardian, Der *Spiegel* şi La Repubblica. Activistă pentru drepturile femeilor şi ale comunităţii lgbt, este de asemenea unul dintre vorbitorii ted cei mai urmăriţi la nivel global. Cel mai recent roman al ei este Cele *trei fiice* ale Euei (Polirom, 2017).

Leâla Stimani este prima scriitoare marocană care a câştigat prestigiosul premiu Goncourt, pentru romanul Cântec lin (Pandora M, 2017). Jurnalistă şi activistă pentru drepturile omului, este reprezentanta Preşedintelui Franţei, Emmanuel Macron, pentru promovarea limbii şi a culturii franceze. Născută în Rabat, Maroc, în 1981, trăieşte acum la Paris, alături de soţul ei şi cei doi copii.

AYI este un scriitor chinez care locuieşte la Beijing. Înainte să devină redactor-şef la revista literară Chutzpah, a lucrat ca poliţist. Este autorul a două volume de proză scurtă şi al unui roman şi a publicat ficţiune în *Granta* şi

The Guardian. În 2010 a fost pe lista scurtă pentru People's Literature Top 20 Literary Giants of the Future.

Primul său roman, A Perfect Crime, a fost tradus în engleză, spaniolă, franceză şi germană, iar cel de-al doilea roman urmează să fie tradus în engleză anul acesta.

Aleksandar Hemon este autorul volumelor The Question *of Bruno*, Omul de *nicăieri* (Polirom, 2010), Proiectul Lazarus (Polirom, 2011), iar ultima sa colecţie de proză scurtă, iubire *şi obstacole*, a fost publicată în 2016 la Black Button Books.

Volumul său autobiografic, Cartea vieţilor mele, a fost publicat în 2018, la aceeaşi editură. I s-a acordat o Bursă Guggenheim în 2003 şi o bursă de geniu din partea Fundaţiei MacArthur în 2004. Cel mai recent roman al său, The Making *of Zombie* Wars, a fost publicat de fsg în 2015. În prezent predă la Princeton University.

Eula Biss este autoarea cărţii Despre imunitate (Litera, 2018), care a inclusă pe lista Ten Best Books of 2014 din New York Times Book Review. Cea de-a doua ei carte, Notes /rom No Man's Land: *American* Essays, a câştigat National Book Critics Circle Award for criticism în 2010. Eseurile sale au fost publicate în Belieuer, Harper's şi New York Times Magazine.

Et gar Keret este un scriitor israelian cunoscut pentru proza scurtă, romanele grafice şi scenariile de film. A scris pentru New York Times, The New Yorker, Zoetrope şi Paris Review, iar cărţile lui au fost traduse în peste patruzeci de limbi. Cea mai recentă, Şapte ani buni (Humanitas, 2018), a fost numită de The Guardian una dintre cele mai bune biografii din 2015. În 2016 a primit Charles Bronfman Prize.

Jaime Cortez este scriitor şi artist vizual din California de nord. Ficţiunea, eseurile şi ilustraţiile lui au apărut în diverse publicaţii precum: *Kindergarde*: *Avant-Garde Poems*, *Plays*, *Stories*, *and Songs for Children* (2013, editat de Dana Teen Lomax pentru Black Radish Books), *No Straight Lines*: *Four Decades of Queer Comics*, un

compendiu de benzi desenate LGBT, cu o tradiţie de patruzeci de ani, (2012, editat de Justin Hall pentru Fantagraphics Books), *Street Art San Francisco*: *Mission Muralismo* (2009, editat de Annice Jacoby pentru Abrams Press) şi *Infinite City*, un album experimental al oraşului San Francisco (2010, editat de Rebecca Solnit pentru University of California Press). În prezent, Jaime lucrează la un volum de proza scurtă.

Războiul revistelor porcoase

3 aime Cortez

Dacă laşi un grepfrut pe masă câteva săptămâni, membranele şi ligamentele fructuoase care îi formează rotunjimea plăcută se slăbesc uşor-uşor. Gravitaţia se insinuează treptat şi fundul citricei începe neobosita migraţie descendentă. Partea de jos se întinde şi acaparează platitudinea mesei, în timp ce partea de sus se subţiază. Acea formă învinsă de grepfrut era chiar forma capului lui Primitivo Doblado.

Primi, aşa cum îi spuneau toţi, era nelipsit vara de pe plantaţiile de usturoi ale fermelor Gyrich. Nimeni nu ştia cum ajunsese acolo sau cum reuşea norocosul naibii să se angajeze culegător în fiecare vară, în timp ce o droaie de muncitori mai buni, mai tineri, mai solizi şi mai treji erau refuzaţi. Fără o explicaţie logică, unii dintre muncitori puneau norocul lui pe seama forţelor oculte.

— Cum de are norocul să fie angajat? îţi spun eu cum: beţivul ăla, beţivul ăla împuţit, ţine în portofel fire de păr chiar din curul Satanei. Norocul Duşmanului e de partea lui. Stai departe de el, hijo, perora bunica Tiburcia.

În Hollister, căldura de la finalul verii era ca un dragon de care ne temeam şi pe care îl înjuram zilnic când se abătea asupra noastră dimineaţa şi plutea pe deasupra greoi şi neobosit până la apus. Din cauza căldurii, ziua de lucru începea devreme. La ora 6 toată lumea era echipată. Bărbaţii purtau pălării de paie sau şepci de baseball şi cămăşi cu mâneci lungi cu care îşi acopereau braţele când li se coceau, în jur de ora 10 – 11. Femeile erau mai

acoperite. Purtau cămăşi cu mâneci lungi şi mănuşi de bumbac. Multe dintre femeile mai tinere, dorind să-şi protejeze pielea, preferau un fel de hijab de lucru: o bandană prinsă în jurul capului chiar deasupra ochilor, încă una, ca de bandit, peste nas şi obraji, şi o a treia care le proteja ceafa. Unele foloseau şi o a patra în care îşi strângeau părul lung. Peste toate acestea îşi puneau o pălărie de paie sau o şapcă, pe care o prindeau într-o urzeală elaborată de agrafe.

Pentru mine, sora mea mai mare, Sylvie, verişoarele mele şi alţi copii care munceau la fermă, vara era un anotimp detestabil. Cea mai urâtă zi din şcoala primară era mai bună decât cea mai bună zi pe plantaţiile de usturoi. Usturoiul se scotea din pământ la începutul lui august. Întins de-a lungul brazdelor o săptămână, două, începea să se usuce şi emana o duhoare înţepătoare. Arşiţa aridă îşi făcea treaba şi, odată uscat, usturoiul era gata de curăţat, ceea ce însemna să tăiem cu o foarfecă de metal curbată mustăţile şi tulpinile. De un alb calcaros, grămezile de bulbi păreau nişte coline de mici cranii uscându-se la soare şi întinzându-se până la poalele munţilor Gabilan, auriţi de iarba uscată.

Pentru noi, copiii, era greu să ne dăm jos din pat la răsărit, dar alimentaţi cu matinalele ceşti cu Café Combate, cu fasole, ouă şi tortillas subţiri făcute în casă, eram gata să pornim. Pentru Primi, era o mare povară să ajungă la muncă la timp, ceea ce-i încurca programul de băut. Aproape niciodată n-a ajuns la timp sau treaz. Nici nu avea mâini bune. Îi tremurau. Degetele butucănoase erau neîndemânatice, înfăşurate într-un leucoplast alb mizerabil ca să-i protejeze numeroasele tăieturi pe care şi le făcuse cu foarfecă de usturoi.

Dar Primi avea magia unui buldog, grotescă-dar-benignă. Zâmbea des, era gălăgios, amuzant, dar n-avea gât. Nada. Capul lui, cu maxilare proeminente şi buze groase, de idol olmec, îi stătea pătrăţos pe clavicule. Ca să privească într-o parte, trebuia să-şi întoarcă întregul

trunchi. Primi arăta exact precum era: un devotat al berii. O reţea fluvială de capilare dilatate îi străbătea obrajii de teracotă. Burta de bere se profila impunătoare deasupra picioarelor improbabil de subţiri. Avea o voce groasă, puternică şi guturală, şi cei mai mici copii care munceau pe câmp, cei de cinci-şase ani, erau vădit speriaţi de el. Eu eram deopotrivă speriat şi fascinat de înfăţişarea sa, de felul în care vorbea şi de trufia şi isteria lui aproape aristocrate.

Când Primi a adormit pe wc, trei dintre muncitorii mai tineri s-au oprit din muncă, au luat un cablu de remorcă din camionetă şi l-au înfăşurat în jurul toaletei ecologice ca să-l blocheze înăuntru. Apoi s-au strâns în jurul ei râzând şi aruncând cu bulgări de pământ în pereţii de plastic. Înăuntru, Primi a început să înjure cu o voce teatrală. Avea un adevărat talent la improvizaţii, debitând la foc automat cele mai elaborate înjurături din engleză, spaniolă şi spangleză. În torentul invectivelor, băga câte un „futu-i” în fiecare parte a discursului, folosindu-l ca substantiv, pronume, verb, adverb, conjuncţie şi interjecţie. Cu cât se înfuria mai tare, cu atât devenea mai zgomotos, şi cu atât râdeam cu toţii mai mult. Când în cele din urmă l-au lăsat să iasă şi a apărut, scăldat în sudoare, cu cureaua desfăcută, toată lumea l-a aclamat. S-a uitat în jur, a făcut o plecăciune şi furia i s-a evaporat ca prin minune.

Nu avea o soţie care să-l oblige să se îngrijească. Curăţătorii de usturoi cu cea mai mare înclinaţie către criminalistică i-au studiat bretonul şui şi au dedus că îşi tundea singur părul negru şi slinos cu foarfecă de usturoi sau poate cu un cuţit de pâine. La prânz, mânca asemenea unui puşti de doisprezece ani care-şi spărgea alocaţia: Laffy Taffy, Cheetos şi picioare de porc murate, sandvişuri cu pâine albă Rainbo, şuncă afumată, felii groase de brânză topită şi, iţindu-se de sub mormanul de carne, reprezentanta regatului vegetal, ceea ce fusese odată o frunză de salată.

Zilele erau lungi. Pentru a sparge monotonia curăţatului de usturoi, mă ridicam de pe scăunel sau din genunchi şi mă răsfăţăm cu un pahar înalt, luxuriant, conic cu apă din răcitorul Igloo. Ceilalţi bârfeau, glumeau sau fredonau acele rancheras lacrimogene care răzbăteau din radiourile cu tranzistori. Dar dintre toate distracţiile unei zile de lucru, niciuna nu era la fel de fascinantă precum cugetările profetice ale lui Primi. Muncitorii îi mai puneau câte o întrebare şi el le răspundea cu elan.

— Primi, nu vrei să te însori? Nu vrei şi tu o nevastă?

Rumega întrebarea ca un guru în levitaţie.

— Nu, esc. N-am bani, aşa că nu pot atrage pe cineva care arată mai bine ca mine. Închipuie-ţi o femeie care arată ca mine. Trist, nu? Nu. Chalc. Nicio căsătorie. Şi, în plus, e mai ieftin să stai cu chirie.

— Primi, care-i cea mai bună bere?

— Aia din mâna mea, loco.

— Primi, de ce iubesc câinii oamenii?

— Dacă mi-ai da conserve de carne gratis şi mi-ai curăţa rahatul, şi eu te-aş iubi, prietene. Ham.

Când Ligo şi vizibil însărcinata Chelo au anunţat nunta la sfârşitul lui august, i-au invitat pe Primi şi pe o mulţime de colegi de la usturoi, inclusiv pe noi. Nunţilor celor săraci sunt rareori sărace. Sunt pe post de noaptea Oscarurilor pentru clasa muncitoare, bulevarde de opulenţă. Tinerele erau de nerecunoscut fără echipamentul de protecţie solară. Părul, buclat sau aranjat în cocuri elaborate şi împletituri, le cădea pe umerii palizi şi goi. Buzele rujate lăsau urme roşii pe paharele de şampanie de unică folosinţă. Bărbaţii urmau traseul invers, acoperindu-şi braţele şi gâturile înnegrite. Coapsele şi părţile intime umflau pantalonii mulaţi din poliester, ultimul răcnet, fascinându-mă.

Primi s-a răsfăţat şi a închiriat o cămaşă cu volane şi o pereche de pantofi Bostonian maro. Când a intrat în sala de festivităţi a Asociaţiei Veteranilor San Juan Bautista, însoţit de o escortă feminină, toată lumea l-a fluierat şi l-a

aclamat. A primit uralele ca papa, înclinându-şi uşor capul spre stânga, spre dreapta şi spre mijlocul sălii. Ajunsese puţin beat şi a dus rapid treaba la bun sfârşit la bar. Apoi a dansat cu doamna lui. Era tânără şi strălucitoare, râzând şi bând ca o campioană în ritmul febril al lui Primi. Acesta era energizat de atenţia tuturor, agitându-se în lungul şi-n latul ringului de dans ca o jucărie cu cheiţa stricată.

Papi al meu, posedat de un duh alchimic, cu limba ascuţită a translatării defectelor fizice în porecle, izbucnea în râs din când în când privindu-l pe Primi scuturându-şi sânii de bere şi rotindu-şi ciotul amărât de protoplasmă căruia-i spunea fund. La un moment dat, pe parcursul serii, papi l-a poreclit pe Primi cel fără gât „Head and Shoulders”. Toţi cei din jur au râs. Mama, îmbujorată de la şampanie, l-a apostrofat pe tata cu jumătate de gură:

— Ai, lasă-l în pace pe Primi. Aşa l-a făcut Dumnezeu.

Dar era prea târziu. Porecla a prins. Trebuia să prindă, pentru că era perfectă. Ajungea până la măduva adevărului. Pe deasupra, papi avea o reputaţie de botezător pe care trebuia să şi-o menţină. Era talentat la poreclit, uneori aproape sinestezic, capabil să născocească nume aberante care funcţionau prin pura sonoritate. Chendo cel cu dinţi de iepure, cu mestecatul lui vorace, a devenit „Chaka Chaka”. Frumoasa rotofeie Rosalía a devenit „Globulina”. Ţărănoiul din Sinaloa, Gustavo, a devenit „Quadrupero”. De ce trebuia să fie un patruped, nu ştim, dar porecla era de necontestat, exact ca „Head and Shoulders”.

Luni dimineaţă, după nuntă, curăţătorii de usturoi erau neobosiţi, aruncând noua poreclă a lui Primi de-a lungul şi de-a latul câmpului ca pe o minge de tenis. Unii dintre tineri abia îi pronunţau porecla englezească, dar era prea savuroasă, prea perfectă să nu facă mişto de Primi.

Head and Shoulders aici.

Head and Shoulders acolo.

Head and Shoulders în sus.

Head and Shoulders în jos.

Până se învechea, aşa avea să fie, şi Primi ştia asta, aşa că doar zâmbea prin acest chin, înjurându-i pe toţi de mamă ca orice bun coechipier. Când i-am spus din greşeală Head and Shoulders în faţă, chiar a râs, aplecându-se spre mine şi râgâindu-mi un mare damf de bere în faţă. L-am plăcut pentru asta. Nu pentru damf, ci pentru că şi-a păstrat calmul. Aveam nouă ani şi fusesem nepoliticos. Ar fi putut să mă-njure, poate chiar să mă lovească pentru obrăznicie, nu peste faţă, ci peste ceafa, cu consimţământul deplin al părinţilor mei.

Ultima zi a lui Head and Shoulders la ferma Gyrich a venit la o săptămână după nuntă, spre finalul recoltării de usturoi. Două camioane kaki ale Serviciului de Imigraţie şi o camionetă au descins la fermă chiar dimineaţă. Au frânat zgomotos, ridicând nori de praf şi bulgări de pământ.

„La Migra, *La Migrai”* au strigat câţiva culegători. Şase agenţi îmbrăcaţi în kaki au năvălit din maşini. M-am speriat când nişte muncitori tineri au rupt-o la fugă. Mi se păruseră atât de adulţi cu câteva secunde înainte, atât de curajoşi şi de puternici, ridicând pe umeri snopurile de usturoi cu atâta uşurinţă. Într-o clipă, asta li se confiscase şi deveniseră pradă, fugind să se ascundă sub maşini sau în spatele lăzilor de usturoi. M-am panicat şi m-am întors cu ochii mari către mama.

— Mami, ar trebui să fugim şi noi?

— Despre ce vorbeşti? Tu eşti cetăţean, te-ai născut aici. Nu te pot lua.

— Dar tu, mami? Tu te-ai născut în Mexic.

— Nu, şi eu am acte. Vezi-ţi de treaba ta.

Am privit urmărirea şi l-am văzut pe Head and Shoulders ridicându-se uşor, calm. A făcut câţiva paşi, apoi a început să fugă. Nu era nici io dimineaţa, dar deja dăduse pe gât două Coors şi era ameţit. Alergând spre păpurişul de pe malurile canalului de irigaţie, s-a împiedicat de un dâmb. Primi s-a împrăştiat pe pământ, cu mâinile şi picioarele întinse ca steaua lui Carl Jr. Doza lui de bere a făcut spumă, dar, în mod uimitor, nu i-a dat

drumul. Un agent s-a aplecat asupra lui, l-a apucat de umeri şi l-a ajutat să se ridice. Cu mâna liberă, Primi s-a scuturat timid. A expirat lent, cu umerii lăsaţi şi cu privirea în pământ în timp ce-şi golea plămânii. Şi-a ridicat privirea, care i s-a intersectat cu a mea, mi-a făcut cu ochiul şi mi-a zâmbit din colţul gurii. Primi şi-a dus berea la gură, şi-a dat capul pe spate, şi-a deschis gura şi şi-a turnat pe gât pişoarca rămasă. Izbitor de însărcinată, Chelo plângea uşor, în timp ce Head and Shoulders s-a aplecat şi a intrat în camionul celor de la Imigraţie.

Ligo a lăsat capul în jos, şi-a supt măselele şi a intonat:

— Asta e, măcar şi-a terminat berea.

Restul zilei de lucru a fost sumbru şi foarte tăcut. Căldura părea mai grea decât de obicei. Nimeni nu sporovăia, nimeni nu fredona cântecele de la radioul cu tranzistori; se auzea doar clănţănitul metalic al foarfecelor pe mustăţile şi tulpinile de usturoi şi sunetul înfundat al bulbilor aruncaţi în coşurile de răchită.

II

În acea seară, Doña Sara, soţia şefului de echipă, a evacuat cămăruţa închiriată a lui Head and Shoulders din casa mare. Era singura clădire cu două niveluri din tabăra muncitorilor de la ferma Gyrich, având trei cămăruţe la parter şi alte trei la etaj. Mici şi identice, aveau toate mobilier desperecheat şi decrepit: un şifonier, un scaun, un pat dublu şi poate o lădiţă de lapte pe post de noptieră. I-a pus hainele în pungi de plastic, în caz că reuşea iar să treacă graniţa, dar, cum sezonul era pe sfârşite, s-a gândit că avea să mai aştepte câteva săptămâni, până la recoltele de mere şi pere. I-a privit tristă maiourile, aspre şi cenuşii de la spălatul prost, laolaltă cu hainele colorate, detergent insuficient şi nicio picătură de balsam. „Bărbatul fără femeie este un animal trist. Trist. Nu ştiu să aibă grijă de ei. Mă mir că ştiu să se şteargă la culos”, se gândea ea în timp ce freca cu Ajax reşoul pentru noul chiriaş.

Din spatele sălciei mari care străjuia casă, eu şi sora

mea Sylvie, împreună cu verişorii Chucho şi micuţa Lola, am spionat curăţenia cu mare interes. Doña Sara i-a pus radioul, pălăria Stetson de duminică, borcanul cu monede şi alte câteva bunuri într-o cutie pe care s-o păstreze la ea acasă. Celelalte lucruri ale lui au fost îndesate în saci de gunoi şi puse în şifonier. Imediat după ce a plecat şi a încuiat lacătul de la uşă, ne-am dus în spatele casei. Am studiat fereastra. N-o încuiase. Chucho a împins încuietoarea ruginită şi a deschis-o cu o şurubelniţă. Am ajutat-o pe micuţa Lola să intre pe geam şi apoi am urcat şi noi după ea. Am început să cotrobăim, sperând să găsim vreun bănuţ pe sub pat sau chibrituri, sau benzi desenate mexicane, sau dulciuri, sau poate chiar ţigări.

Sylvie a deschis uşile şifonierului jupuit şi împreună cu Chucho s-a aplecat să examineze ce era înăuntru. Au exclamat în acelaşi timp:

— Doamne! Doamne! Doamne! a ţipat Sylvie.

— Ce e? am întrebat.

— Doamne-Dumnezeule, a adăugat Chucho.

Împreună au scos o sacoşă plină cu reviste deocheate.

Ne-am năpustit asupra ei, rupând-o ca nişte sălbatici şi scoţând nişte porno. Fiecare dintre noi a înşfăcat câteva şi s-a îndepărtat de ceilalţi ca un lup cu prada sa.

— Vaaai, am strigat din spatele exemplarului meu din Chéri, poţi să-i vezi toate maţele.

Am întors revista ca să poată vedea şi ei blonda eviscerată.

— Alea nu sunt maţe, prostule, aia e pizda, a mârâit Chucho.

La cei doisprezece, aproape treisprezece ani ai săi, Chucho era cel mai mare şi sexpertul nostru de serviciu. Micuţa Lola, de doar şapte ani, era la fel de confuză ca mine.

— De ce e atâta păr? a întrebat ea.

Până aici i-a fost lui Chucho.

— Proasto, eşti bătută în cap, Lola. Pleacă de-aici.

Asta nu e pentru mucoşi.

Chucho a împins-o către fereastră. Lolei i s-au umplut ochii de lacrimi şi şi-a susţinut cauza:

— Întrebam cum de-i aşa păroasă, nu trebuie să mă dai afară.

— IEŞI AFARĂ, MONGOLOIDO!

— Te spun lui mama, a ameninţat ea cu vocea tremurândă. Şi-o să o să te trosnească.

Lola era o pârâcioasă de primă mână şi mama ei îi trosnea adesea, aşa că Chucho a bătut în retragere:

— Bine, atunci taci din gură şi nu mai pune întrebări tâmpite.

— Întrebam doar cum de-i aşa păroasă, atâta tot.

— Măi, fetiţo, când femeile cresc le creşte păr. Când o să creşti, şi tu o să ai păr acolo, i-a spus Sylvie cu autoritatea absolută a celor unsprezece ani ai săi.

— Ba nu…

— Ba da. Chiar şi mama ta are păr acolo jos. Un ditamai tufişul.

— Ba nu, a spus Lola pe un ton pe jumătate de negare, pe jumătate întrebător.

— Nu e ceva ce faci, aşa se întâmplă. Maică-ta are o grămadă de păr. Probabil până la genunchi. Îţi place sau nu, asta e.

Această revelaţie era prea mult pentru Lola. A început să se smiorcăie.

— Gata, ajunge. Voi, fetele, ieşiţi afară. Trebuie să luăm cărţile astea şi să le ascundem bine, a spus Chucho.

— Nu sunt ale tale, să ştii, a ripostat Sylvie. Eu am deschis uşa de la dulap.

— Dar eu le-am văzut primul, s-a ţinut tare Chucho.

— Dar eu le-am atins prima, aşa că le-am găsit împreună, aşa că sunt ale tuturor.

— Ăsta-i un plan bun, sunt mii şi le putem împărţi, am propus.

— Doamne, ce idee idioată mai e şi asta? a întrebat Chucho. Nu pricepi, Jaime? Ce să facă fetele cu ele?

Cărţile astea nu sunt pentru *fete*, sunt pentru bărbaţi!

— Voi nu sunteţi bărbaţi, a ţipat Sylvie. Sunteţi băieţi şi fetele vor să se uite şi ele la poze.

Lola a aprobat şi ea din cap înlăcrimată.

— Cărţile astea sunt ale băieţilor, a proclamat Chucho. Şi băieţii le iau.

— Da, băieţii, am aprobat, dornic să-mi răscumpăr greşeala în faţa lui Chucho ca un bun soldat.

Dintr-odată, Sylvie a înşfăcat un teanc de reviste şi s-a repezit către geam. Chucho a prins-o de coadă şi a tras-o înapoi înăuntru şi au început să se lupte, amândoi alunecând pe hârtia lucioasă. Eu şi Lola am intervenit şi noi în luptă, ceea ce a dus la multă hârtie ruptă, tras de păr şi muşcături oportuniste. Fetele erau bătăioase, dar au fost învinse în mod dramatic. Eu eram un ditamai viţelul de băiat, iar Chuco, deşi mai pipernicit, le aplica lovituri iepureşti dureroase. În scurt timp, fetele au sărit pe geam şi noi l-am zăvorât în urma lor. Sylvie, ţinând încă în pumn un poster dintr-o revistă, bătea cu pumnii în geam.

— Deschideţi geamul! Jaime, ştii că ar trebui să ne uităm şi noi!

Roşu la faţă şi gâfâind, i-am strigat:

— Astea-s pentru băieţi, Sylvie. Duceţi-vă şi căutaţi-vă cărţi porcoase pentru fete.

— Nu există. Aşa că băieţii trebuie să împartă cu noi!

Chucho şi-a lipit faţa de geam şi a râs malefic. Sylvie gesticula la el, înţepând aerul cu ambele degete mijlocii. Micuţa Lola a încercat să imite gestul, dar a ridicat la noi inelarele, făcându-ne pe mine şi pe Chucho să izbucnim într-un râs paroxistic.

— O să ne întoarcem, idioţilor! Şi aducem ajutoare!

Chucho a tras perdelele şi ne-am trântit pe podea, tăvălindu-ne pe comorile noastre. Chucho coţăia podeaua lasciv, săruta fotografiile şi intona:

— Da, da, daaa! cuplu. Am privit tăcut, fascinat de mustaţa şi de umerii lui laţi, alarmat de scrotul rozaliu pendular şi şocat de pubisul roşcovan. Am reţinut coperta

revistei, ştiind că avea să fie preferata mea. Am terminat răsfoiala iniţială şi am organizat revistele în teancuri ordonate. Se făcuse aproape seară. Încordat şi vigilent, am tras perdelele şi m-am uitat la amurgul aprins.

— Mi s-a făcut foame, Chucho.

— Ţie mereu ţi-e foame, umflatule.

— E vremea să mâncăm, frate. Hai să ieşim de-aici.

— Le vezi pe fete pe-afară, Jaime?

— Nu, cred că au plecat.

— Ştii care-i planul, da?

— Da, Chucho, nu mi l-ai spus decât de-o sută de ori.

— Verificam doar. Dacă îl ştii aşa bine, spune-mi-l.

Am oftat şi am început să recit planul.

— Umplem cutia aia cu câteva dintre rahaturile lui Head and Shoulders. Eu ies pe fereastră şi mă prefac că sunt revistele porcoase. Ascund cutia sub scările verandei. Fetele or să mă vadă şi or să creadă că ne ştiu ascunzătoarea secretă. Dar n-o să fie aşa, pentru că, de fapt, revistele vor fi în aceste feţe de pernă pe care o să le scoatem când nu ne vede nimeni, şi tu o să le ascunzi în hambarul cu tractoare şi mâine, după slujbă, putem să ne mai uităm la ele.

— Perfect, a şuierat el, aprobând din cap. N-o să se prindă niciodată. Perfect.

M-am strecurat afară din camera lui Primi şi Chucho mi-a dat cutia. Am făcut o mare scenă, prefăcându-mă că e grea şi plină de reviste. M-am strecurat până în faţa casei mari, am deschis portiţa de fier de sub scări. Am împins cutia înăuntru şi m-am târât şi eu după ea. De îndată ce am dispărut sub scări, am auzit paşi alergând. Printr-o crăpătură din scări, le-am văzut pe Sylvie şi pe Lola. Căcat.

— Lola, a spus Sylvie teatral, e ceva sub scară. Cred că e un animal.

— Nu, nu e un animal, cred că e Jai…

— Taci, proasto, e un animal. Cred că e un porc. Am face bine să-l încuiem acolo înainte să mănânce castraveţii lui tata.

Înainte să pot ieşi de sub scară, Sylvie a încuiat portiţa de fier. S-a uitat înăuntru şi a zâmbit, în timp ce eu mă chinuiam s-o deschid.

— *Quefeol* E unul dintre porcii ăia sălbatici graşi şi retardaţi.

Am încercat să lovesc poarta fără niciun rezultat.

— Vezi ce sălbatic e porcul ăsta, Lola?

— Ai face bine să-mi dai drumul, jegoaso! am mârâit eu.

— Ooo, porcul e mânios, dar ar face bine să nu se înfurie prea tare, că mami e chiar aici în bucătărie şi o să iasă dacă face prea mult zgomot şi o să vrea să ştie ce face acolo şi o să trebuiască să-i spunem de revistele porcoase.

Am smucit portiţa, dar n-am reuşit s-o deschid. M-am uitat la Sylvie prin grilaj. Zâmbea senină.

— Voi, băieţii, credeţi că suntem proaste, dar nu suntem. Am zis că o să am ajutoare şi am. Am vorbit cu Big Cookie şi acum e de partea mea.

— Aşa, şi? Nu mi-e frică de nicio Big Cookie.

— Păreai destul de speriat când te-a lovit cu cotul şi ţi-a dat borşul pe nas.

— Ei bine, nu mi-e frică.

— Ei bine, ar trebui să-ţi fie! Chiar acum, Cookie îl snopeşte în bătaie pe Chucho şi-i ia revistele alea. Asta păţiţi dacă nu vreţi să împărţiţi cu fetele. Şi, apropo, voi sunteţi jegoşi, nu noi!

— Big Cookie nu poate să-l bată pe Chucho. E un dur.

— E mai înaltă, mai solidă şi chiar mai rea decât Chucho.

Era adevărat. N-aveam replică. Sylvie s-a întors şi a fugit către hambar. Inima îmi bătea atât de tare încât mi-o simţeam în tâmple. M-am întins pe-o parte şi am încercat să forţez portiţa, dar degeaba. M-am ghemuit sub verandă timp de câteva minute, dar mi s-a părut mult mai mult. În cele din urmă, Sylvie s-a întors şi a deschis portiţa. Am ţâşnit afară şi am încercat s-o lovesc de două ori, dar era iute ca un iepure şi a râs de eforturile mele eşuate. Am

alergat la hambarul cu tractoare. Acolo l-am găsit pe Chucho pe podea, cu faţa în jos, sub Big Cookie, care număra cu voce tare, intonând lent fiecare număr cu buzele ei pline.

— O sută cinci, o sută şase, o sută şapte.

Atacul lui Big Cookie fusese clar unul dur. În jurul lor erau pagini sfâşiate din reviste. Chucho şi Cookie erau murdari de la toată tăvăleala prin ţărâna uleioasă din hambar. Lui Cookie îi curgea sânge dintr-o nară. Chucho avea o zgârietură mare pe frunte şi pe obraz. Mâneca de la cămaşă i se rupsese. Big Cookie avea cu 13 kg mai mult ca el. Nu avusese nicio şansă.

— Dă-te jos de pe el, Cookie.

Cookie s-a întors calmă spre mine şi a rânjit.

— Vrei să-ţi ajuţi prietenul, Jaime? a întrebat. Atunci vino-ncoace să te snopesc şi pe tine.

Ca un prizonier obraznic ce era, Chucho a continuat s-o sfideze.

— Revistele alea sunt pentru bărbaţi, a spus el.

— Acum nu mai sunt, i-a răspuns Big Cookie. Le-am câştigat în luptă dreaptă, bozo. Acum sunt ale noastre şi-o să le luăm.

— Sunteţi proaste, a zis Chucho. De ce vreţi să vă uitaţi la femei goale?

— N-ai tu treabă, e treaba mea. Acum tacă-ţi fleanca şi lasă-mă să număr până la două sute ca să-ţi aplic pedeapsa şi să-ţi dau drumul.

— Jegoaselor!

— Ba voi sunteţi jegoşi. Dacă aţi fi împărţit cu noi, am fi avut cu toţii reviste şi n-ar mai fi trebuit să te cotonogesc. Acum nu te mai frichini, idiotule, că nu-ţi mai dau drumul.

IV

În următoarele câteva zile, fetele au demonstrat cât de avansate erau pe tărâmul operaţiunilor psihologice şi al manipulării. Ne-au îndrumat pe mine şi pe Chucho în nişte excursii ocolitoare şi inutile. Le-am spionat când se

strângeau în spatele coteţelor de găini şi când se îndreptau în mod intenţionat către vreun loc ciudat, ca grămada de gunoi sau Chevroletul abandonat care ruginea la marginea câmpului. Se băgau una în alta şi discutau, privind atente în mijlocul lor, cu spatele la noi, fără să putem vedea ce fac. Eu şi Chucho tăbăram pe ele strigând „Aha”, dar de fiecare dată erau cu mâinile goale.

— Căutaţi ceva?

— Nu-i treaba ta, Sylvie.

— Atunci de ce zici „Aha”, retardatule?

— De-aia.

— N-o să ghiciţi niciodată unde le-am pus, Chucho. Şi ştii de ce? Pentru că voi sunteţi proşti şi noi, deştepte. Putem aştepta cincizeci sau o sută de zile, înainte să ne uităm la ele. Suntem răbdătoare. Foarte, foarte răbdătoare.

Râsul lor batjocoritor ne biciuia în timp ce ne retrăgeam. Au trecut zile întregi şi n-am văzut nicio activitate. Îmi pierdeam rapid entuziasmul şi interesul, dar recuperarea revistelor devenise pentru Chucho o chestiune de onoare.

— Jaime, orice s-ar întâmpla, trebuie să recuperăm revistele alea. Am un plan.

— Care-i planul?

— Secret. Dar faci parte din el, altfel nu va funcţiona.

— Ce trebuie să fac?

— E secret, prostule. Fă doar cum îţi spun, orice-ar fi. Te supui?

— Ăăă, bine.

— Mai întâi trebuie s-o găsim pe micuţa Lola.

— Cred că e lângă rulotă.

— Bun. Hai!

Când ne-am apropiat am auzit-o pe Lola găzduind un ceai dansant în aer liber lângă rulota din grădină. Stând în genunchi în ţărână, servea plăcinte din noroi şi cutii de conserve cu apă către colecţia dezordonată de păpuşi adoptate. Cu braţele lor lipsă, cu orbitele goale, capetele

scalpate şi hăinuţele neasortate, păpuşile păreau să fi evadat dintr-o apocalipsă a jucăriilor, dar Lola era o gazdă stelară, conversând veselă cu ele şi chiar încântându-le cu una dintre melodiile ei inventate.

— Prinde-o! a ordonat Chucho.

Am sărit şi am prins-o pe Lola din spate.

— Dă-mi drumu', m-a implorat ea.

S-a zbătut şi s-a smucit, dar a înţeles repede că n-avea nicio şansă de scăpare. Chucho intrase în rolul inchizitorului.

— Lola, unde sunt revistele porcoase?

— Nu ştiu.

— Nu fi proastă, Lola. Spune-ne, altfel o să-ţi facem rău.

Acum mai puţin convingător, şi-a repetat negaţia. Chucho a plesnit-o peste faţă. Pentru o clipă, am rămas cu toţii tăcuţi, şocaţi de ceea ce tocmai se întâmplase, prinşi în desfăşurarea vertiginoasă a evenimentelor. Lola a căscat larg gura. Era unul dintre acei copii care urlă cu întârziere, care-şi ţin gura deschisă o eternitate, trăgând cu putere aer în piept, înainte de a scoate un ţipăt asurzitor. I-am pus mâna la gură chiar înainte ca preludiul să-i urce din gât. Un firicel de sânge i s-a prelins din nara stângă, şi eu eram mut de groază.

— Chucho, e prea mult. N-o mai lovi peste fa…

— Taci din gură şi nu mai fi muiere. O să-mi spună unde sunt revistele. Unde sunt?

Mi-am luat mâna de la gura ei.

— Nasul meu, a strigat ea.

— Unde sunt? a insistat Chucho.

— Revistele… revistele, s-a bâlbâit.

— Spune tot!

— Sunt în frigiderul vechi, de lângă canalul din spatele casei mari, a suspinat ea.

— Dă-i drumul! Data viitoare să nu ne mai iei lucrurile, Lola.

— Ba poate vi le luăm, a ripostat ea cu vocea

tremurândă.

Eram impresionaţi de curajul ei, dar tot am râs. Zeii războiului erau din nou de partea noastră.

V

Revistele porcoase erau într-adevăr îndesate printre conservele de carne şi de legume din frigiderul abandonat. Acum miroseau ciudat şi multe pagini erau rupte, aveau pete de ulei şi urme de pantofi de la atacul din hambar. Cu toate acestea, pe măsură ce băgăm teancurile într-un sac de pânză, bucuria noastră era din ce în ce mai mare. Aveam la dispoziţie doar câteva minute înainte ca Lola să adune fetele şi să ne găsească. În drum spre câmp am înşfăcat o lopată din hambar. Ne-am ascuns în spatele unei roţi-mamut de tractor şi am început să săpăm.

— Planul e perfect, Jaime, acum n-or să ne mai găsească niciodată revistele, a mârâit Chucho în timp ce săpa.

— Da, perfect.

Am îngropat revistele acum destul de deteriorate şi ne-am întors la hambar. Pe drumul de întoarcere, fetele ne-au interceptat, dar n-au spus nimic. Ne-au privit dezgustate. Ne-am retras, privind tot drumul în urmă de teama unei manevre neaşteptate. Erau ciudate tăcerea aia, privirile alea. Nu s-a întâmplat nimic, dar simţeam ameninţarea. Acum era posibil orice act de răzbunare.

În acea noapte, acasă, mi-am făcut duş şi mi-am băut cana obişnuită de ciocolată Pancho Pantera cu lapte. Dar n-am putut să dorm. În patul de deasupra, Sylvie stătea tăcută. Ştiam că e trează. Îi simţeam dispreţul radiind prin saltea, arzându-mă din interior, ca o microundă.

— Dormi? am întrebat-o.

N-a spus nimic. Am stat în întuneric şi am respirat cât de uşor am putut şi m-am gândit cum să repar relaţia cu sora mea, Lola şi Cookie, pe care o stricasem atât de rău. M-am cufundat în somn, învăluit de tăcerea maliţioasă, sufocantă.

A doua zi era duminică. În mod normal era cea mai

bună zi din săptămână. Eu şi Sylvie ne uitam dimineaţa la desene şi aşteptam ca mama să ne răsfeţe cu săptămânalul mic dejun cu clătite. Am întrebat-o pe Sylvie dacă voia să se uite la desene şi a răspuns pur şi simplu „Nu”. M-am uitat la Scooby-Doo, preferatele mele, dar de unul singur n-a fost prea distractiv. Toată dimineaţa, Sylvie a păstrat o tăcere monosilabică. Până la prânz, mama devenise curioasă.

— De ce sunteţi aşa tăcuţi? a întrebat.

— N-avem nimic. Doar că n-avem chef de vorbă, a răspuns Sylvie.

— Nu-mi spuneţi că n-aveţi nimic. Dacă nu pălăvrăgiţi, ceva e în neregulă.

— Am terminat de mâncat. Pot să plec? a zis Sylvie.

— Da, dar, dacă s-a întâmplat ceva, ar trebui să-mi spui.

— Nu s-a întâmplat nimic, serios. Eu şi Jaime ne-am certat, atâta tot.

Războiul nostru escaladase şi acum mergea din inerţie. Nu-mi mai păsa de reviste. Nu ştiu dacă-i mai păsa cuiva. Acum era un război pentru onoarea băieţilor sau a fetelor. Eu eram un băiat sensibil şi acest binom mi se părea îngrozitor. Aş fi vrut să-i spun lui Sylvie unde sunt revistele, dar asta i-ar fi arătat lui Chucho că nu sunt băiat adevărat. Cu siguranţă mi-ar fi retezat legăturile fragile cu lumea băieţilor. Cu siguranţă aş fi fost exilat în lumea fetelor şi cu siguranţă şi ele m-ar fi alungat, încă o noapte de îngrijorare, am numărat oi în întuneric. Apoi cai. După multe găini numărate, în cele din urmă am adormit.

Timp de trei zile am lăsat revistele să zacă sub câmpul de roşii. Cu toată îngrijorarea, încă mi se părea savuros să fac schimb de priviri complice cu Chucho, ştiind că fetele erau uluite, ştiind că revistele porcoase zăceau în pământ ca nişte seminţe cărnoase. În cea de-a patra zi, puţin după şase dimineaţa, un tractor cu plug a arat pentru prima oară câmpul şi revistele porcoase. Întreaga dimineaţă, a brăzdat câmpul, discurile mari de oţel

spintecând solul, fărâmiţându-l din ce în ce mai mult cu fiecare trecere. Revistele n-au supravieţuit şi când ne-am trezit şi am ieşit afară n-am putut decât să privim deznădăjduiţi de la marginea câmpului, ştiind că plugul făcuse revistele ferfeniţă. Vântul verii târzii ridica praful şi rămăşiţele fotografiilor.

Bunica Tiburcia a ieşit din bucătărie să se ducă la toaletă. Pe drum a văzut o fâşie roz dintr-un poster. A ridicat restul de fotografie şi s-a uitat la ea mijind ochii. I-a luat puţin, dar a descifrat-o. „Aue María por encima”, a şoptit în sân. S-a uitat în jur alarmată. Erau bucăţele de hârtie peste tot. Diavolul muncise din greu, dar ea ştia exact ce e de făcut. A chemat-o pe vecina Doña Paquita s-o ajute să adune toţi copiii în sufragerie şi să ne bage în carantină. Apoi ea şi Doña Paquita au alergat ca două cloşti agitate, culegând fiecare hârtiuţă pe care-o puteau găsi şi aruncând-o într-un sac. Aruncarea pornografiei noastre nu i-a afectat prea tare pe copii. Eram epuizaţi de război şi gata de noi diversiuni.

După aceea, săptămâni în şir bucăţele de hârtie care-i scăpaseră bunicii apăreau prin toate cotloanele: bucăţi de sfârcuri, de abdomen, şuviţe de păr şi buchete de degete încleştate planau pe deasupra fermei prăfuite. După ce bunica a aruncat sacul cu hârtiuţe, Big Cookie l-a recuperat şi i-a instruit pe copii să adune toate rămăşiţele porno pe care le găseau şi să le pună într-o veche cutie de trabucuri care era pe post de relicvariu. Din când în când, deschideam cutia, puneam hârtiuţele pe masă şi le studiam cu o intensitate talmudică. Voiam să recompunem un nud ispititor, dar nu reuşeam decât să asamblăm Frankensteini groteşti cu buze enorme, membre desperecheate şi priviri demente care mai degrabă ne făceau să chicotim decât să oftăm de plăcere. Nu aveam toate piesele, dar eram din nou uniţi, un ordin secret al copiilor aplecaţi asupra unui puzzle incomplet din lumea lugubră şi ispititoare a adulţilor.

Tracy K. Smith este autoarea a patru volume de

poezie printre care *Wade in the* Watersi *Life on Mars*, care a fost premiat cu premiul Pulitzer. Cartea ei de memorii Ordinary Light a fost finalista National Book Award pentru nonficţiune. a primit bursele NEA, Stegner şi, cea mai recentă, Lannan Literary. Primul ei volum de poezie, *Look*, a fost finalist la National Book Award în 2016. În prezent preda la Stanford University.

Haita de lupi şi familia de câini

Tracy K. Smith

Când îmi aud numele, un foc de tabără se aprinde în mine, şi văd cum, înfăşurată în pardesiul ei, bagă capul în toate camerele, întrebându-se unde aş putea fi. Dau fuga în spatele casei, după tufişurile ţepoase pline de păsări. Înfig vârful pantofului în pământ lângă acele de pin şi frunzele uscate şi bacele roşii până fac o gaură neagră.

Un băţ zdravăn ar fi tocmai bun, dar nu pot ajunge acolo cu o lopată. Dacă sap cu o lopată, o să mă trezesc cu o grădină sau cu un mormânt. Ceea ce caut ar putea fi la fel de mare cât un bob de orez în picioare, dar când o să-l găsesc se va transforma într-un întreg tărâm, altfel o să mă transform eu în ceva destul de mic. Are cerul lui, marea şi oraşele lui. E ca un alt Pământ, doar că diferit.

Când hainele mi se umplu de căldură, întind braţele şi mai dau o tură prin aerul îngheţat. Mi se repetă numele, ca un steag pe care îl flutură mama. Ca şi cum ea e pe pământ şi eu mă îndrept spre el ca să aterizez. În toate poveştile cu unii care s-au pierdut, copilul se rătăceşte şi se sperie. Dar în viaţa reală, copiii rămân uneori pe loc şi părinţii rătăcesc. Acopăr groapa cu frunze. Flutur poala cămăşii ca să las să intre aerul rece, apoi alerg şi lovesc maşina într-o parte, ca şi cum jucăm leapşa ca acasă. Când mama mă vede se încruntă. Urcă în maşină, spune ea, o să întârziem. Mi-ar plăcea să deschidă haina şi să lase să scape puţină căldură, dar n-o face. Mă îndes pe bancheta din spate între fraţii mei şi îmi pun centura, ca să nu se enerveze mama. Dacă vreodată m-aş pierde, aş fi chiar sub tălpile ei.

Sebastián mă trage de păr. El este cel mare. Uneori se înfurie şi îşi azvârle cănuţa cât colo, aşa că se sparge, iar laptele se împrăştie peste tot. Când o face, mama închide ochii şi îşi umflă pieptul o dată, ca şi cum s-ar concentra la o problemă de mate. Acum se uită numai la mine, în oglindă, şi mă întreabă ce i-am făcut. N-am făcut nimic! Doar m-am aşezat aici şi el m-a tras de păr fără niciun motiv. Mama spune: Sebastián, fii cuminte, dar nu cu vocea pe care o foloseşte când fac eu o prostie. Mintea începe să mi se învârtească foarte repede. Răscoleşte tot ce simt în sinea mea şi totul vuieşte în spaţiul maşinii. Sunetul e lung şi aspru şi furios şi dulce. Pentru mine răsună până departe, de parcă ar răsuna peste timp, când încă eram lupi. Potoliţi-vă! a ţipat ea. Are vocea tăioasă, ca şi cum ar fi fost ascuţită pe o piatră. Şi apoi: Iartă-mă, iubito. Spune-mi ce ai învăţat azi la şcoală.

Îi spun despre mitologia greacă. Mitologia este ceea ce a devenit religia când oamenii au încetat să mai creadă în ea. Întreabă: Care este zeul tău preferat? Cu ochii m-a prins din nou în oglindă. Şi-a folosit mâna ca să-şi netezească fruntea încruntată. I-am răspuns: Hades. Serios? Hades? N-a comentat nimic. Poliţistul din intersecţie ridică plăcuţa şi noi trebuie să ne oprim.

La şcoală era ok. Anul trecut, profesoara mea era aşa de frumoasă, încât visam că stă în picioare lângă cadă, cu un prosop moale întins, gata să mă înfăşoare. Anul trecut am iubit-o pe Victoria şi m-am enervat când am jucat Castle şi l-a ales pe Nikhil rege, iar eu am rămas doar un cavaler. Anul trecut, eu şi Cedric a trebuit să fim despărţiţi pentru că am spus porcării şi mama mi-a cerut să las băieţii în pace şi să mă joc cu alte fete. Dar fetele nu vor să joace decât chestii plictisitoare. Până şi când jucăm Castle, fetele rămân nemişcate chiar când ceilalţi ne grăbim la luptă contra armatei duşmane. O dată Cedric mi-a dat un pumn. O dată m-am căţărat aproape până în vârful celui mai înalt copac şi inima era ca un peşte care fusese scos dintr-un lac şi ridicat în aer până deasupra norilor, aşa cum

am văzut că face o pasăre.

În recreaţie sunt băieţii şi sunt fetele. Băieţii se fugăresc cu beţe şi le rămâne noroi printre degete. Fetele şuşotesc şi te urmăresc cu privirea. Înainte ca mama să aibă băieţi, era regina lupilor şi tata era regele lupilor, iar eu eram micul pui de lup. Când am devenit o haită de lupi, mama m-a învăţat să vânez. M-a învăţat să gem şi să mormăi când pândeşte pericolul. Am stat noaptea privind cerbii. Am luptat amândouă în iarba înaltă şi am mirosit urmele în zăpada luminată de lună. Acum familia mea e o familie de câini, dar eu sunt tot cea dinainte. Mi-am pierdut toţi dinţii de lapte şi curând o să fiu feroce. Acum, când mama este un câine, se întinde pe covor şi îşi acoperă nasul cu coada. Îşi ridică fruntea când fraţii mei scâncesc, şi se întoarce să-i lase să-i sugă laptele.

La mate, faţa Emmei se înroşeşte şi începe să tremure. Ştiu că e gata să plângă. Este exact ca şi cum Emma ar plânge după monedele de 5 cenţi pe care Peter ar trebui să le ia înapoi atunci când cheltuieşte 25 de cenţi ca să cumpere o acadea care costă numai 10 cenţi. Eu îi şoptesc răspunsul, dar profesoara aude şi spune: Rosalind, ăsta este un test. Ţestoasele nu au urechi, dar pot auzi. Nici ţestoasele de apă cu tâmplele roşii nu au urechi pe care să le poţi vedea. Ţestoasele de pământ sunt o specie imaginară. O meduză nemuritoare devine din nou bebeluş când se sperie. Nu poate muri decât dacă un alt animal o mănâncă. Unele plante mănâncă carne.

La prânz încerc să mănânc fără mâini. Îmi aplec bărbia spre masă şi întorc privirea spre Cedric, la stânga, şi spre Nikhil, la dreapta, pentru cazul în care ar trebui fiu gata să-mi arăt dinţii. Uneori, vreau să trăiesc pe pământ, în patru labe, să-mi fâţâi fundul cu braţele şi picioarele în aer. Nu fac decât să înghit când Victoria arată cu degetul şi spune: Uitaţi-vă la Rosalind, mănâncă la fel ca un animal! Ooh, la fel ca un câine, spune Kelsey. Kelsey este bucălată, cu faţă de om bătrân. Îmi răsucesc buzele şi mârâi la ea numai din ochi. Habar n-aveţi, spun ochii mei.

Şi e adevărat, chiar n-au habar. Nu sunt în stare să-şi dea seama cât de aproape sunt de pericol. Uite un căţeluş, spune Victoria, pescuind un peştişor auriu. Uite un căţeluş, spune Kelsey, dar ea e prea lacomă ca să piardă cea mai mică bucăţică din mâncare, aşa că ea nu face decât să pocnească din degete. Curând, toată lumea de la masa noastră râde, şi eu stau acolo încruntându-mă la ei, acum nu mai sunt lup decât pe dinăuntru.

Aici e greu să fiu aşa cum sunt cu adevărat. Dar în lumea de dincolo, dacă vrei să mârâi ca o fiară cu trei capete, nimeni nu consideră că e ceva neobişnuit.

Când mă ia de la şcoală, mama are un aer obosit, de parcă ceva ce-şi dorea ar fi căzut pe podea şi s-ar fi rostogolit chiar sub mijlocul patului, iar ea ar fi încercat toată ziua să ajungă la el doar cu o singură mână. Fraţii mei sunt exact acolo unde i-am lăsat, doar că acum mănâncă fursecuri cu ciocolată. Chiar înainte să mă urc pe bancheta din spate, spun: Hei, nu-i cinstit, unde e fursecul meu? Ştiu că mama a perceput asta ca pe un şuierat ascuţit care i-a găurit timpanul. Pieptul i s-a ridicat. O văd cum revizuieşte, în minte, o problemă de matematică. Spune: Linişteşte-te, uite fursecul tău. Dar, desigur, înainte să-l termin, Sebastián plânge că mai vrea. Ţipă: Bastian vrea fursec! Şi apoi începe Dexter, fără niciun motiv în afară de faptul că sunt gemeni, aşa că dacă o face Sebastián trebuie s-o facă şi el. Ştiam că mama o s-o spună, dar mă gândesc că poate de data asta n-o s-o facă, dar apoi, iată: Rupe-le câteva bucăţele, Roz iubito, fursecul e destul de mare.

În lumea de dincolo, monştrii sunt exact la fel de îngrozitori ca aceia de aici, dar dacă eşti curajos îi poţi plimba în lesă. Tot ce pipăi aici e mai neclar în lumea de dincolo pentru că orice culoare s-a risipit.

Mama vrea să ştie ce altceva am făcut în timpul zilei, dar eu nu mă pot hotărî ce să spun, ce am făcut sau ce am gândit. Nu ştiu, îi spun. A fost o zi obişnuită. Şi a mea la fel, a răspuns ea. O zi obişnuită. Mergem în parc. Fraţii

mei îşi scot suzetele şi aleargă spre nisip. Mama mă dă în leagăn şi eu încerc să nu împing din picioare, ca să nu se oprească. Îmi place mâna ei caldă pe spate, îmi place când suntem doar noi şi ochii nu mătură împrejurimile până departe, ca să fie sigură că fraţii mei n-au cum să evadeze. Un avion trece în viteză pe deasupra, lăsând în urmă un nor alb pe cer, ca un vis care începe să se piardă înainte de a se termina.

Altă fetiţă vine cu mama ei la groapa cu nisip. Mama adună o lopăţică de nisip şi îl presară în mâinile copilei. Apoi fetiţa îl aruncă şi repetă gestul iar şi iar. De fiecare dată copila râde şi mama ei se preface supărată. Cred că unele mame doar se prefac supărate. Copila râde şi râde şi apoi aleargă în jurul gropii de nisip vrând să fie urmărită. Când Dexter şi Sebastián lasă camioanele cu benă şi intră în joc, mama încetează să mă mai dea în leagăn şi spune: Poate ar trebui să avem grijă de fraţii tăi. Îmi doresc să dispar în lumea de dincolo câteva luni, ca Persefona. Vreau ca mama să ştie ce înseamnă să fii abandonat.

Începe să se întunece. În maşină, fraţii mei arată spre luminile intermitente din trafic: Verde! Galben! Alb! Roşu! Roşu! Roşu! O întreb pe mama de ce copiii pot fi crescuţi de lupi şi nu invers, iar ea îmi spune că nu e decât o vorbă. O întreb cine le învaţă pe animale cum să aibă grijă de copiii lor şi ea îmi spune să o fac din instinct.

Trecem pe lângă o familie de căprioare care stau pe marginea drumului şi ne privesc de parcă am fi o mică defilare.

Acasă, fraţii mei sar pe paturi în timp ce se pregăteşte cina. Fac o grămadă de pături pe podea şi o acoperă cu o cuvertură. Îşi scot scutecele şi coboară goi în hol. Prin fereastra din spate, ultima rază de lumină a zilei pluteşte deasupra pământului, în spatele copacilor noştri. Vântul spulberă un munte de frunze.

N-aude uşa din spate când ies. Găsesc locul de dimineaţă şi încep mai întâi să bat pământul cu picioarele. E ca un dans pe care îl fac în cerc, împungând pământul cu

degetele de la picioare, învârtindu-mă în praf până când fac un fel de recipient în care pot sta până la glezne. Apoi mă arunc în genunchi şi continuu să sap. Pământul negru mi se lipeşte de degete ca un clei, şi pentru prima oară în ziua aceea mi se face frig. Trebuie să mă opresc şi îmi trag mânecile peste degete. Mă ridic şi alerg spre capătul întunecat al curţii, spre locul unde cerbii se grăbesc să plece când îi speriem. Ramuri şi rămurele.

Ultima sclipire de lumină roşie-portocalie la marginea cerului, gata să dispară.

Prin fereastra din spate îmi văd fraţii bătându-se pe un camion. Sebastián îl loveşte pe Dexter, apoi Dexter se aruncă pe jos. E atât de supărat, că o face de două ori. Se aruncă, se ridică, se aruncă din nou.

Reuşesc ceva cu un băţ cu capătul despicat. Ajung în punctul în care m-aş putea aşeza să văd ce se întâmplă. Dar lovesc încă o dată tare pământul şi, brusc, fundul gropii dispare. Pământul se prăbuşeşte de parcă lumea ar fi plată şi aş fi săpat până am ieşit pe partea cealaltă.

Mijind ochii, reuşesc să văd o grămadă de trupuri îmblănite, învârtindu-se în groapă. Apoi înţepenesc ca nişte pluşuri. Cu ochii negri se uită la mine şi nu mă pot abţine să le privesc şi eu. Rămânem încremeniţi aşa. Simt că furtuna se dezlănţuie în mine şi venele strigă cu glas de tunet, dar nu fug. Apoi, cea mare şi grasă, cârtiţa regină, se ridică. Spune ceva ce pot înţelege până în măduva oaselor, ceva grav. Îmi spune: Nu. Sau îmi spune: Aşteaptă. Apoi dispare prin galeria din pământ.

Rosalind! Vocea mamei se aude din uşă şi lumina din verandă se aprinde. Rosalind! Acum e un ţipăt, o suliţă pe care o aruncă, dar care se întoarce goală. Rosalind? Acum o spune de parcă n-ar exista răspuns la întrebare.

Când eram mică, se strecura lângă mine şi îşi băga bărbia în blana mea. Mirosea a ploaie şi a pământ, şi când respira întreaga lume trăgea aer în piept. Îmi cufundam nasul în ea. Dacă alerga în vis, alergam şi eu. Labele noastre zvâcneau. Un lătrat ne răsuna în gât. Cred că

lumea era mai tânără atunci. Înainte de teamă. Înainte de orice. Când închideam ochii, o altă viaţă începea. Nu ştiu dacă era înăuntrul acesteia sau dacă era sub ea. Acum, când dorm, pleacă pe vârfuri înapoi în bucătărie. Sub hainele ei nu e decât piele.

Am probleme că m-am murdărit cu tot praful ăsta, şi din cauza gropii pentru care mama a ieşit să cerceteze curtea. Trebuie să fac o baie înainte de cină. Când mă întorc în bucătărie, fraţii mei mâncaseră deja. Tata e trântit pe spate în living, învârtindu-i pe covor ca pe avioane, cu picioarele.

Mama stă în picioare lângă mine când mă spăl pe dinţi, dar ochii privesc la ceva ce numai ea poate vedea. Vreau să se aşeze în patul ei noaptea şi să-şi trimită spiritul în toate direcţiile, încercând să mă găsească. Vreau să se aşeze în genunchi şi să acopere curtea cu lacrimi care să se întărească şi să se transforme în gheaţă. Vreau aceste lucruri rele pentru că sunt supărată şi trupul mi-e încordat ca un pumn. Ceva ca un fel de electricitate iese din mine şi vreau ca ea să mă atingă şi să simtă şocul.

Oh, Roz iubito, uită-te la tine. Ne zâmbeşte în oglindă. Uită-te la tine, iubito. Eşti ca o, ca o… Dar nu spune cum sunt. În camera cealaltă, tata le citeşte ceva fraţilor mei fredonând. Îi aud vocea legănându-se când sus, când jos, ca o minge, şi râsetele lor care cresc când mingea dispare.

Haide, iubito. Mă duce de mână şi se aşază lângă mine în pat. Întinde-te, puiul meu feroce. Se ghemuieşte în jurul meu şi mă sărută pe frunte. Aproape simt fosta noastră viaţă. O recunosc, dar apoi se retrage. Ceva din parfumul nostru s-a risipit. Nu mai are încredere în noi. Stăm întinse îndelung.

Aud tăcerea răutăcioasă a vulpilor şi a bufniţelor şi a ratonilor. Aud aerul rece venind din lună şi învăluind pământul în ceaţă.

Când o să găsesc cârtiţa mâine, o să vadă că vreau să fiu acolo şi nu va spune nu. O să mă ducă pe un râu, în

barcă, şi o să-mi facă cu mâna de pe mal. La suprafaţa pământului mama va urla după mine zi după zi, până va veni iarna. Fumul va mâzgăli mesaje pe cer, pe care voi trimite să le şteargă un vânt nemilos.

Amânatta Forna este autoarea volumului de memorii *The Devil That Danced on the Water*, care a primit Windham-Campbell Prize şi a fost inclus pe lista scurtă pentru Samuel Johnson Prize în 2003. Printre romanele sale se numără: *Ancestor Stones*, *The Memory of Love*, care a primit Commonwealth Writers' Prize for Best Book în 2011, *The Hired Man*, care a fost declarată de către National Public Radio şi Boston Globe una dintre cele mai bune cărţi din 2013, şi *Happiness*. Cărţile lui Forna au fost traduse în şaisprezece limbi. În prezent ocupă postul de Lannan Visiting Chair of Poetics la Georgetown University.

Mersul

Amânatta Forna

Am douăzeci de ani. Merg pe King's Road, în Chelsea, Londra. Suntem în anii '80. Trei bărbaţi se îndreaptă spre mine; sunt evident împreună, deşi traficul de pe trotuar cere ca fiecare să meargă cu jumătate de pas în spatele celuilalt. Sunt albi, poartă blugi mulaţi şi tricouri fără mâneci. Când trece pe lângă mine, primul mă priveşte în ochi şi-mi spune: „Eşti o fată frumoasă". Al doilea râneşte, dar nu spune nimic. Al treilea se apleacă spre mine şi îmi şuieră: „Cioară!"

Eram în ultimul am la facultate şi lucram cu jumătate de normă pentru un corespondent american în străinătate. Una dintre sarcinile mele era să fac monitorizarea presei şi, în acele vremuri prelnternet, răsfoiam, decupam şi îndosariam toate articolele pe subiectele la care lucra corespondentul. Era o sâmbătă de vară. De obicei veneam mai târziu în weekend şi strada era deja aglomerată. Mergeam spre casa lui cu vraful de ziare în braţe, când am trecut pe lângă cei trei.

Eşti o fată frumoasă.

Cioară.

Prima remarcă nu părea menită să jignească. Eşti o fată frumoasă. Mi-a pătruns în gânduri, mi-a atras atenţia. Apoi a urmat cel de-al doilea bărbat. Apoi „Cioară!” Ce s-a întâmplat după aceea? Vă închipuiţi că primul bărbat l-a apostrofat pe cel de-al treilea? Credeţi că au căzut de acord? Şi de partea cui a fost cel de-al doilea bărbat? Nu s-a întâmplat nimic din toate astea. Ştiu asta. Şi voi o ştiţi. Cei trei şi-au văzut de drum. La un moment dat, probabil că unul s-a întors către ceilalţi.

Şi au râs.

Mersul

O fetiţă învaţă să meargă. Fetiţa se ridică ţinându-se de un scaun sau de genunchiul mamei, îşi găseşte echilibrul şi face un pas nesigur şi apoi altul. Părinţii şoptesc cuvinte de încurajare, îşi deschid braţele. Hai! Hai! Tatăl o prinde în braţe şi o ridică deasupra capului. Mama îmi spune că abordarea mea a fost puţin diferită de cea a multor copii. Mergeam de-a buşilea până în mijlocul gol al camerei şi acolo respiram adânc şi mă ridicam lent. Şi mi-am folosit independenţa din ce în ce mai mare nu ca să fug spre mama, ci ca să mă îndepărtez veselă de ea.

Am crescut în complexe de locuinţe din ţări aflate în curs de dezvoltare, în Africa de Vest, de unde e tata, şi în Africa de Sud, în Orientul Mijlociu şi îndepărtat, unde, mai târziu, ne-a dus cariera de diplomat a tatălui meu vitreg. Pericolele amestecului erau în principal şerpi şi furnicile-legionar. În copilărie, eu, fratele meu şi sora mea nu ieşeam prea des singuri din complex cu excepţia momentelor în care mergeam să cumpărăm dulciuri sau evadam în căutarea aventurii. Pe la cinci ani am început să împrumut hainele fratelui meu. Hainele de băieţi îţi ofereau o mai mare libertate de mişcare, erau bune la dat pe balustradă, la căţărat în copaci, chiar şi la stat jos pur şi simplu. Când eram mică, părinţii mei încercau să se asigure că stau cum trebuie, adică picior peste picior. Fratele meu nu trebuia să stea aşa, ceea ce mi se părea ciudat, având în vedere că avea ceva mult mai proeminent

de arătat. Dacă ceea ce fetele aveau între picioare trebuia atât de bine protejat, mă întrebam de ce noi purtam fuste.

La şase ani am plecat la o şcoală cu internat, de unde la optsprezece ani am plecat la facultate în Londra. Lumile închise ale vieţii din complex şi ale internatului britanic nu m-au pregătit pentru străzile capitalei, pentru mers, mai exact pentru a merge pe stradă ca femeie, singură. Totuşi, în perioada în care purtam haine băieţeşti, care a durat până pe la paisprezece ani, începusem să înţeleg visceral ceva ce nu puteam formula. Nu voiam să fiu băiat; voiam libertatea care vedeam că le aparţine doar băieţilor.

2017. Stau pe peronul unei staţii de metrou londoneze, m-am întors în oraşul în care am locuit treizeci de ani. Un tânăr mă priveşte. îl ignor, dar privirea lui e invazivă. Când ne urcăm în metrou, stă foarte aproape de mine şi la un moment dat mâna lui mă atinge. Am de două ori vârsta lui, ceea ce face această situaţie uşor neobişnuită. Dar în rest îmi e perfect familiară şi sunt suficient de matură să-mi dau seama ce se întâmplă. Cobor la prima staţie şi mă aşez în faţa uşii. Mă urmează şi se aşază chiar în spatele meu. Îi simt respiraţia în ceafă. Trenul e aglomerat, e puţin probabil ca altcineva să-i fi observat comportamentul şi să-l considere deplasat. Ceea ce nu realizează tânărul este că stau în faţa uşii greşite. Asta e staţia fostei mele adrese şi uşile din spatele nostru sunt cele care se vor deschide, în ultimul moment, mă întorc şi cobor.

Cam la o săptămână, tot în metrou, îi surprind privirea unui bărbat care stă în faţa mea. Mă uit în ochii lui câteva clipe, apoi îmi mut privirea. În clipa în care mă întorc, văd că zâmbeşte şi e un zâmbet triumfător. A câştigat ceva, m-a învins. La fel ca primul bărbat, e foarte tânăr, în jur de douăzeci de ani. În acel moment îmi dau seama de ceva îngrijorător. Doamne, mă gândesc, exersează.

Nimeni nu le spune fetelor că bărbaţii deţin puterea privirii. Mama nu mi-a spus niciodată că bărbaţii mă pot

privi, dar că nu-i pot privi şi eu. Că dacă o facem, privirea noastră va fi luată ca o invitaţie. Bărbaţii ne învaţă asta. De-a lungul anilor, ne antrenăm privirea să alunece peste chipurile bărbaţilor, să zăbovească doar o fracţiune de secundă, schimbând uşor traiectoria dacă privirile ni se întâlnesc. Pe de altă parte, un bărbat se poate uita la faţa ta, la sânii tăi, la picioarele tale, la fundul tău, dacă asta vrea.

În eseul scris în 1975, Visual Pleasure and Narratiue Cinema (Plăcerea vizuală şi cinematografia narativă), Laura Mulvey descrie felul în care filmele sunt create pentru a fi văzute din perspectiva bărbatului heterosexual. Personajele feminine îi sunt prezentate ca obiecte ale dorinţei. Aceasta este „privirea masculină”. Privirea înseamnă putere. Bărbaţii deţin puterea privirii. Şi albii o deţin. O prietenă albă îmi povesteşte cum o dată şi-a dus fetiţa adoptată, care este de culoare, într-un orăşel din Maine şi a descoperit că fiica ei era obiectul privirilor insistente. „Cred că nu sunt prea multe persoane de culoare în acea parte a ţării”, sugerează împăciuitoare, pentru că sunt deja vizibil iritată. „Şi ce? N-au televizor?”, spun. N-au văzut niciodată familia preşedintelui? (Asta se întâmpla la începutul lui 2016.) Se holbează pentru că pot, prin darul puterii cu care au fost investiţi ca membri ai majorităţii etnice. Se holbează pentru că nu le pasă de disconfortul fiicei ei, poate chiar asta urmăresc.

Când un bărbat priveşte o femeie în public, vulnerabilităţile ei sunt cel puţin imateriale pentru el. Deţine puterea privirii şi, dacă are chef, şi-o exercită. Partea cea mai dementă este că acest gest include şi apărarea. Femeia care se plânge se poate trezi că i se spune că ar trebui să se simtă flatată, că e norocoasă să fie considerată atrăgătoare de către bărbaţi.

„Încotro, păpuşă?”

„Zâmbeşte, frumoaso!”

„Pss-pss!”

„Ia de-aici, păpuşă!”

„Mamă, ce cur are…!”

„N-o să mai poţi merge după ce te…”

La începutul anilor ’90, locuiam cu o prietenă într-un apartament din Chelsea. În săptămâna în care se repara acoperişul, în faţa casei fusese pusă o schelă. Camera mea era la etaj şi dădea spre stradă, şi de acolo puteam să-i văd pe muncitori urcând şi coborând pe scară. De câteva ori pe zi luau o pauză şi se aşezau pe platforma schelei chiar în faţa biroului meu, fără să-şi dea seama că puteam auzi ce le strigau pe rând femeilor care treceau pe stradă. Încântarea pe care le-o provoca fiecare apariţie era uimitoare. „Mai vine una! mai vine una! E rândul tău!” Unul dintre ei efectiv sărea de bucurie pe schelă. Cu cât femeia era mai evident umilită, cu atât încântarea lor era mai mare. De unde stăteam, am putut observa câteva lucruri: în primul rând, da, femeile tinere şi sexy le atrăgeau atenţia, de parcă intenţia lor era să le jignească pe cele pe care nu le puteau avea, să pedepsească femeia pentru că era dezirabilă şi de neatins pentru ei. În al doilea rând, nicio femeie care trecea singură nu era scutită, şi în al treilea rând le plăcea în mod deosebit să se ia de femeile îmbrăcate pentru birou, care cu siguranţă câştigau mai mulţi bani decât ei. Femeile erau dezbrăcate metaforic, exact cum se întâmpla în vremurile de demult şi cum încă se întâmplă în anumite părţi ale lumii, în piaţa publică, pentru încălcarea graniţelor feminităţii, pentru că nu-şi ştiu locul. Erau umilite, dezbrăcate nu de haine, ci de demnitate.

Copil fiind, am fost învăţată să ignor câinii agresivi, să-mi văd de drum. Odată ce ieşi de pe teritoriul lui, câinele te lasă în pace, aşa spune înţelepciunea convenţională, şi de cele mai multe ori funcţionează. Acelaşi lucru se presupune că e valabil şi în cazul bărbaţilor, doar că nu este. Merg pe lângă tine, încercând să te acosteze. Dacă le spui să te lase în pace, îţi spun că eşti o târfă şi te întreabă cine te crezi. Fiecare interacţiune, oricât de inofensivă ar părea, conţine

posibilitatea violenţei. Până se termină (când intri într-un magazin sau la metrou), ţi se taie respiraţia şi inima îţi bubuie în piept. De ce fac bărbaţii asta? Nimeni nu pune această întrebare şi, când eu o fac, nu primesc niciun răspuns. Uneori se spune sau se sugerează că este pur şi simplu natura lor. Mult mai des este pusă sub semnul întrebării reacţia mea. Mi se cere supunere. Femeile sunt învăţate să nu riposteze, pentru că dacă o facem lucrurile escaladează şi apoi ceea ce urmează va fi din vina noastră.

Doar că eu o fac, eu ripostez. Pentru că e în natura mea.

În acei primi ani în Londra, intram în scandaluri. În South Kensington un bărbat m-a ameninţat că mă loveşte după ce i-am spus să facă paşi. I-am spus că mă duc să aduc un poliţist şi dacă îl mai găsesc acolo va fi arestat. Mă înjură, dar pleacă. În Camden Town un bărbat m-a ameninţat cu un cuţit. Mulţimea, majoritatea albi, se strânge în jurul meu şi se aşteaptă să vadă ce se întâmplă. Bărbatul e de culoare, la fel ca mine. Tensiunea durează câteva secunde lungi. „Te pui cu mine? Te pui cu mine?” Chiar şi în acele momente mi-a trecut prin cap o umbră de glumă. Ei bine, cred că m-am exprimat destul de clar. Un alt bărbat de culoare, cu dreaduri, se mişcă prin mulţime. Se apropie de noi, se uită la atacator şi îl întreabă: „Care-i problema, frate?” Nu l-am mai văzut nici măcar o dată pe acel bărbat, nici n-am putut să-i mulţumesc, pentru că prietena cu care mă plimbam găsise un poliţist şi agresorul fugise. Dar a fost prins şi dus la tribunal şi eu eram acolo şi îl vedeam. Avea părul împletit în codiţe şi purta costum şi cămaşă. Arăta atât de diferit, încât mă întrebam dacă l-aş fi recunoscut în şirul de suspecţi. Declaraţia mea e citită în sala de judecată. E găsit vinovat, dar nu pentru hărţuire sexuală, de la care a pornit toată altercaţia, deşi judecătorul a fost indignat de această parte a declaraţiei mele, ci pentru posesie de armă albă. Cazul a fost închis în câteva minute, urmând ca agresorul meu să-şi afle sentinţa în câteva zile. Fata cu care eram şi tatăl ei au fost şi ei în

sala de judecată. Mi-au explicat foarte clar, deşi cu blândeţe, pentru că îmi învăţasem lecţia, că fusese vina mea.

Peste ani, când am spus povestea, aveam să descopăr că în ochii multora dintre prietenii mei albi faptul că şi eu, şi agresorul, şi salvatorul meu eram de culoare făcea din toată întâmplarea un „conflict al negrilor”. Unul în care pentru ei nu există nicio mizăşi în care majoritatea privitorilor albi nu trebuie să intervină; dintr-odată curajul tipului cu dreaduri nu mai pare atât de grozav.

Pe stradă, rasa şi genul se intersectează: dominaţia bărbaţilor asupra femeilor, a albilor asupra negrilor, a bărbaţilor albi asupra femeilor albe, a bărbaţilor negri asupra femeilor negre, a bărbaţilor hispanici asupra femeilor hispanice şi aşa mai departe. La toate acestea se adaugă relaţia dintre bărbaţi, uneori competiţia şi alteori complicitatea dintre bărbaţii de toate culorile, confirmarea puterii masculine. Asta se poate manifesta într-o mulţime de feluri. Pentru o femeie de culoare, bărbaţii de aceeaşi etnie pot fi aliaţi sau inamici.

În Londra, bărbaţii privesc hărţuirea de pe stradă ca pe o activitate a oportunităţilor egale. M-am confruntat cu diverse forme de comportament agresiv sexual din partea bărbaţilor de toate culorile şi condiţiile sociale. În New York sunt arareori inoportunată public de bărbaţi albi. Cum se explică această diferenţă? în America, limitele discursului public despre rasă sunt mai clare şi mai însângerate. E complicat să ştii care sunt motivaţiile oamenilor, dar aş putea pune pariu că bărbaţii albi din New York se tem să fie văzuţi hărţuind o femeie de culoare. Să fie uazuţi. În public. Şi mai e ceva: în codul masculinităţii heterosexuale, bărbaţii de culoare deţin femeile de culoare şi, deci, au putere asupra lor. În anumite locuri, acest cod este respectat cu o mai mare stricteţe decât în altele. Într-una dintre primele mele vizite la New York a trebuit să trec pe o alee îngustă, pe lângă un grup de muncitori care se sprijineau de zidul unei clădiri.

În Londra, acesta ar fi fost o situaţie fără ieşire. Dar eram în New York. Toţi bărbaţii erau albi, cu excepţia unuia care stătea chiar în margine. Aveam bagaj, aşa că mergeam încet. Bărbaţii au tăcut şi m-au privit trecând. Regula nerostită, am simţit, era că era treaba tipului din capăt, a tipului negru, să strige după mine. M-am îndreptat spre el şi părea că amândoi ştim ce gândeşte celălalt. Avea să-şi trădeze rasa sau locul din patriarhat? Când am trecut pe lângă el s-a aplecat şi mi-a şoptit: „Îmi place jacheta ta”.

Emmett Till a fost ucis. Emmett Till nu a avut puterea privirii, cel puţin nu din punctul de vedere al lui Carolyn Bryant. După mai bine de cincizeci de ani, prietenele mele albe din New York încă se plâng de comportamentul unor ţipi negri. Se tem că vor fi considerate rasiste dacă se plâng. Acesta este jocul de putere dintre bărbaţi, răzbunarea anumitor ţipi de culoare pe femeile albe este de fapt răzbunarea pe bărbaţii albi. Răzbunarea este camioneta cu steagul confederat care trece de două ori pe lângă mine când alerg singură în Western Massachusetts, tipul alb cu şapcă de baseball care întoarce capul şi-şi linge buzele ori de câte ori trece.

nutoţibârbaţii

La un moment dat, majoritatea femeilor conchid tacit că bărbaţii din viaţa lor – taţi, fraţi, unchi, iubiţi, soţi – nu sunt prea indignaţi de hărţuirea sexuală prin care ele au trecut.

Într-o seară, când aveam vreo douăzeci şi cinci de ani, m-am certat cu iubitul meu de atunci. M-am hotărât să mă duc acasă, dar mi-am dat seama cât era ceasul, că nu am maşină şi că va trebui să chem un taxi dacă voiam să plec. Aveam foarte puţini bani şi a trebuit să pun în balanţă costul taxiului şi furia mea. Peste câteva luni, certându-mă cu acelaşi prieten (relaţia n-a mai durat mult), într-o vacanţă în sudul Franţei, am rămas pe o parte a străzii, în timp ce el a traversat pe cealaltă. Ne îndreptam spre plajă şi drumul era destul de pustiu. Un tip dintr-o maşină, presupunând că sunt singură, a început să-mi facă diverse

propuneri. L-am ignorat câteva clipe şi apoi i-am spus să dispară; în cele din urmă, am traversat să merg alături de iubitul meu şi bărbatul a plecat. Îmi amintesc foarte bine reacţia iubitului meu. A râs de mine.

Scriind despre Africa de Sud, unde rata violului este printre cele mai mari din lume, activista feministă, poeta şi academiciana Helen Moffett a spus: „În timpul Apartheid-ului, grupul dominant a folosit diverse metode de oprimare care să le amintească negrilor statutul de subordonaţi, metode care au pătruns nu doar în spaţiul public şi în cel politic, ci chiar şi în spaţiile private şi intime. Astăzi, clasificarea pe genuri se menţine încă şi femeile sunt cele oprimate. Prin violenţă sexuală, în cadrul unui proiect naţional prin care este posibil ca mulţi bărbaţi să considere că violenţa domestică asupra femeilor este o muncă necesară pentru stabilitatea socială".

Cu alte cuvinte, violatorii reprezintă trupele de şoc ale puterii masculine.

Cu cât mă gândesc mai mult, cu atât ajung la concluzia incomodă că, deşi nutoţibărbaţii sunt violatori sau hărţuitori sexuali, în egală măsură nutoţibărbaţii sunt nefericiţi cu statu-quo-ul. Relativa vulnerabilitate a femeilor în spaţiile publice ne limitează libertatea de mişcare şi alegerile. Luarea unor măsuri de precauţie pentru siguranţa personală (să-i spunem cuiva unde mergem, să fim conduse acasă şi să nu mergem noaptea singure) constituie o formă eficientă de control social. „Munca necesară pentru stabilitatea socială".

Abia în a doua jumătate în a secolului xx, femeile din clasa de mijloc a multor ţări vestice au obţinut o oarecare libertate în afara casei; înainte, dacă mergeai neînsoţită erai luată drept prostituată. Pentru o femeie, mersul poate fi un act transgresiv faţă de autoritatea masculină. Când un bărbat se plimbă de plăcere este numit jidneur, cuvântul respirând un farmec aparte. Dar rareori auzim termenul jlaneuse. În studiul ei despre femei şi plimbare, intitulat Flaneuse, Lauren Elkin observă: „poveştile despre

plimbări exclud adesea experienţele femeilor”. De-a lungul istoriei, femeile curajoase care renunţă la teritoriul domestic şi reclamă strada erau o raritate. Virginia Woolf, Jean Rhys.

George Sand, jlaneuse-le care şi-au consemnat plimbările, au fost femei care au sfidat autoritatea masculină şi în alte feluri. George Sand se îmbrăca în haine bărbăteşti pentru a se putea mişca mai liber prin Paris.

O singură dată un bărbat mi-a luat apărarea împotriva unui alt hărţuitor (cu excepţia bărbatului cu *dre*aduri, deşi nu ştia de la ce pornise altercaţia), şi cel care a făcut asta era gay. Fumam în faţa unui bar din Soho, în Londra, când un tânăr a trecut pe lângă mine şi a făcut o remarcă la care am răspuns tăios. S-a înfuriat instantaneu. Şi el fuma şi m-a ameninţat că mă arde cu ţigara, apropiind-o de obrazul meu. Prietenul meu a intervenit şi în felul acesta m-a scos din bătaia focului, literalmente, pentru că acum ţigara aprinsă era ţinută lângă gâtul lui. Scena a luat sfârşit când un prieten al agresorului l-a luat de-acolo. După aceea, am stat de vorbă cu prietenul meu. I-am spus că un bărbat straiijht cu siguranţă m-ar fi apostrofat pentru comentariul meu, ceea ce el nu făcuse, în mod remarcabil. Nu, mi-a răspuns el, pentru că a crescut purtând aceeaşi luptă pe stradă: insulte sexuale, jignirile strigate. Ca bărbat gay învăţase să înfrunte agresorii.

Cu toate acestea, când am vorbit cu bărbaţi straiijht despre ceea ce mi se întâmplă pe stradă, m-am confruntat adesea cu priviri goale şi inocente. Au susţinut că nu ştiu nimic despre asta. Am observat aceeaşi conversaţie extinsă pe social media, unde bărbaţii care folosesc cu sfinţenie hashtaci-ul nutoţibărbaţii invocă întotdeauna ignoranţa şi sunt surprinşi, atât de surprinşi încât să spună că ceea ce povestesc femeile nu poate fi adevărat, că trebuie să fie la mijloc o exagerare la scară globală. Să vorbeşti cu un bărbat *straight* despre hărţuirea de pe stradă poate fi, aşa

cum au afirmat mulţi oameni de culoare, inclusiv bărbaţi, ca şi cum ai vorbi cu un alb despre izbucnirile rasiste zilnice.

Cumva, un lucru ce se desfăşoară în plină zi de mii de ori în viaţa aproape a fiecărei femei trece complet neobservat de majoritatea bărbaţilor strai-ht. La un moment dat trebuie să ne punem întrebarea: Cum este posibil? Cum este posibil?

Despre matriarhat

Conduc pe strada mea din Freetown, când un tânăr mimează către mine un sărut zgomotos. Frânez brusc. „Ai văzut asta?”, o întreb pe prietena care e cu mine. Spune că da. „Nu-mi vine să cred”, îi spun. Apoi îi zic tânărului: „Vino-ncoace!”

Mă aştept la genul ăsta de comportament în multe locuri, dar nu mă întâlnisem cu el în oraşul în care mi-am petrecut atât de mulţi ani în perioada mea de formare. Tânărul, în jur de douăzeci de ani, se sprijină de un zid alături de patru-cinci prieteni. Unul dintre ei îi dă un ghiont şi arată spre mine, spunându-i că l-am chemat. Se apropie de maşină; se mişcă sictirit, dar deja şi-a pierdut din tupeu. Oamenii se uită la noi, nu doar prietenii lui, ci şi vânzătoarele de la chioşcurile de peste drum. Câţiva trecători s-au oprit şi ei.

Aşa cum am mai spus, am crescut în câteva ţări şi, ca adult, am călătorit prin aproape toată lumea. În fiecare oraş pe care l-am vizitat, am luat decizii tactice înainte să ies din casă. Ora, hainele, traseul: toate trebuie luate în considerare. Adesea aceste decizii sunt luate la nivel subconştient; alteori, cer sau primesc sfaturi. Există o tensiune constantă între dorinţa de a arăta cât mai bine, de a fi remarcată şi costul acestora. Vreau să mă îmbrac adecvat destinaţiei, celor cu care mă întâlnesc sau evenimentului la care merg. Dar trebuie să mă îmbrac adecvat şi cu bărbaţii pe care nu-i cunosc, pe care-i voi întâlni pe drum. Îmi pot doar imagina anonimatul şi să merg cu garda jos reprezintă o imposibilitate. Dar anumite

locuri sunt mai bune decât altele.

Când încep să-i fac morală tânărului din Freetown, îşi cere scuze aproape imediat.

— Mă cheamă Amina, îi spun, şi data viitoare când mă vezi îmi vei şti numele şi îl vei folosi când mă saluţi.

— Da.

— Da, şi mai cum?

— Da, Amânată.

— Nu!

Tânărul pare derutat.

— Da, *tanti* Amânatta.

— Da, tanti Amânatta.

Sierra Leone este ceea ce anumiţi antropologi au numit un „matriarhat pozând în patriarhat”. Este şi o gerontocraţie şi orice tânăr trebuie să-i respecte pe cei mai în vârstă decât el, chiar dacă sunt mai în vârstă doar cu câţiva ani. La prânz îi povestesc mamei mele vitrege întâmplarea şi râde. „E din cauza rochiţelor scurte pe care le porţi. Cred că eşti mai tânără”. Mama, care stătea lângă mine pe scaun ca o doamnă victoriană în şa, este îmbrăcată într-o rochie lungă cu poate bogate. Eu port o rochie de bumbac şi sandale. Apoi îmi spune: „Toate astea le-au adus o ng-urile”. Îşi flutură mâna şi soarbe din berea de ghimbir. Pe vremea aceea, în Freetown erau sute de ONG-işti din Vest care abia ajunseseră după terminarea războiului. Există o tendinţă de a pune comportamentul social neplăcut pe seama celorlalţi, şi da, totul la aceşti tineri (blugii lălâi, şepcile întoarse, mina obraznică) descrie entuziasmul faţă de rap-ul american, dar mama mea vitregă spune altceva. Spune că mă tratau ca pe o femeie din Occident.

Peste câţiva ani, în prima mea vizită în Ghana, am avut o serie de interacţiuni similare: într-un hotel, un tânăr în echipament de baseball mi-a şoptit cu subînţeles ceva când am trecut pe lângă el. M-am oprit şi am ţipat la el. Prietenul lui, un bărbat mai în vârstă la costum, s-a întors, s-a uitat la tânăr cu gura căscată şi i-a spus să-şi ceară

scuze. Când s-au îndepărtat încă mai gesticula furios. Hamalul m-a întrebat ce mi-a spus tânărul. Scutură din cap: „Vedeţi, dacă îi trimit în America”. Cu câteva zile înainte, mă plimbasem pe plaja din faţa unui alt hotel. Câţiva bărbaţi munceau pe o schelă şi unul dintre ei mi-a strigat ceva. M-am oprit şi am strigat la el: „Aşa vorbeşti şi cu mama ta?” Prietena căreia aveam să-i povestesc asta, mai târziu, a zâmbit în acest punct. „Aşa şi-au dat seama că eşti africană”. Când m-am întors a trebuit să trec din nou pe lângă bărbaţi şi eram puţin îngrijorată de cum ar fi putut reacţiona. Dar au rămas tăcuţi.

Nu fac o lamentaţie a statutul femeii în societatea vest-africană şi nici nu spun că bărbatul n-ar vorbi şi nu s-ar purta jignitor cu o ea în public. Dar spun asta: dacă o face şi ea îi răspunde, se poate aştepta ca privitorii să o susţină.

Al cui e spaţiul? Toalete, cozi şi alte locuri

Când eram la facultate am citit într-un ziar despre un studiu care susţinea că atunci când un bărbat şi o femeie merg unul spre celălalt pe trotuar, invariabil femeia se dă la o parte din calea bărbatului. I-am povestit colegei mele de apartament despre asta şi data următoare când am ieşit împreună m-a anunţat veselă: „Aşa faci! Aşa faci!” De atunci, de fiecare dată când mă gândesc la asta, încerc să nu cedez şi mă trezesc deseori nas în nas cu bărbaţi care, evident, sunt atât de obişnuiţi să li se facă loc pe stradă, încât nu înţeleg de unde am apărut. În ultimul an s-a reluat această discuţie şi acum acest gen de comportament are o etichetă: manslamminij (intimidare masculină).

În iulie 2017, reporterul Greg Howard de la New York Times, un tip de culoare, a acuzat femeile albe de exact acelaşi lucru: „Când merg faţă în faţă cu o femeie albă, nu se dă la o parte aproape niciodată, obligându-mă pe mine să o fac, fără să-şi schimbe direcţia câtuşi de puţin”. La începutul aceluiaşi an stăteam la coadă la toaletă unui cinematograf din Baltimore. Cinematograful era în renovare, câteva toalete erau dezafectate şi la coada

erau vreo cincizeci de persoane. Femeile le făceau loc celor în vârstă sau cu dizabilităţi. Majoritatea erau albe şi, întâmplător, am nimerit lângă singura femeie de culoare de la coadă. O femeie albă, mai în vârstă (dar nu atât de în vârstă cât să aibă nevoie să fie lăsată în faţă), şi evident înstărită, a ieşit din rând, s-a oprit pe la jumătatea cozii şi s-a aşezat chiar în faţa mea. M-am uitat la ea. M-am uitat în jur. I-am prins privirea femeii afro-americane de lângă mine. „Cum e posibil?”, am întrebat. „Nu spune nimic”, mi-a şoptit. Dar am făcut-o, am spus: „Aşa faceţi de obicei? Vă aşezaţi la coadă unde aveţi chef?” Femeia albă s-a întors la locul ei. Am întrebat-o pe femeia afro-americană: „Oare din întâmplare s-a aşezat chiar în faţa noastră?” Iar ea mi-a răspuns: „Nu zic nimic” şi m-a privit ca şi cum aş fi fost născută ieri.

Revin la Helen Moffett, care a discutat felul în care, în perioada Apartheid-ului, grupul dominant, albii, a folosit diverse metode pentru a-i obliga pe negri să se poarte în spaţiul public ca nişte subordonaţi. E vorba despre putere, oamenii străduindu-se, conştient şi inconştient şi prin mii de interacţiuni zilnice, să-şi afirme dominaţia asupra celor pe care îi consideră inferiori. În Statele Unite, în perioada lui Jim Crow, americanii albi se purtau cu afro-americanii la fel de infam ca sud-africanii albi cu populaţia de culoare, rezervând anumite spaţii publice şi privilegii albilor. Când cei de culoare au contestat această ortodoxie, nu este întâmplător faptul că au făcut-o, exact ca sud-africaniii de culoare, prin mers, prin marşuri, prin pătrunderea în spaţiile care le erau interzise.

Greg Howard şi-a întrebat un prieten asiatic dacă în New York şi el este obligat să se dea la o parte în faţa femeilor albe. Nu. Bărbaţii albi erau cei care intrau în el.

Cu multe luni în urmă mă aflam la lansarea cărţii unui prieten şi stăteam de vorbă cu un bărbat cu care îmi place să vorbesc de fiecare dată când ne întâlnim. Este un tip înalt, de 1, 90 m şi cu umeri laţi, în ciuda faptului că a trecut de optzeci de ani. Stăteam aproape de bar şi îi

povesteam ceva şi la un moment dat l-am văzut sufocat de indignare. M-am gândit ce s-a putut întâmpla şi l-am întrebat dacă se simte bine. „Acum treizeci de ani n-ar fi îndrăznit să facă asta”, mi-a spus încet. Un bărbat care se îndrepta spre bar îl împinsese cu umărul. „Ca şi cum n-aş fi existat”. Fusese intimidat de un bărbat.

Sunt foarte singură că acest bărbat nu a acostat niciodată o femeie, probabil este genul de om care se dă la o parte, dându-le voie celorlalţi să treacă. Şi sunt la fel de sigură că nu a avut de-a face vreodată cu un grup de femei care îi strigă obscenităţi, că nu a auzit vreo femeie şoptindu-i ceva porcos la ureche în timp ce stă la trecerea de pietoni şi că nu a văzut vreo femeie care să-şi lingă buzele obscen privindu-l sau să-şi ducă mâna la pubis. Îmi amintesc faţa lui, amestecul de furie şi de frustrare, cât de şocată am fost că era atât de mânios, în timp ce mie mi se întâmplau zilnic lucruri mult mai grave.

În timp ce scriu aceste rânduri mă gândesc la toţi acei tipi, de orice culoare şi cu orice statut, care mi-au întrerupt şirul gândurilor pentru a-mi aminti care îmi este locul, pentru care era amuzant să încerce să mă umilească. Acestor bărbaţi le spun acum: Staţi puţin. O să vină şi vremea aia. Prea târziu pentru mine. Prea târziu pentru tine ca să înveţi ceva în afară de o fărâmă din ceea ce înseamnă să fii tratat ca şi cum nu contezi. Dar o să vină. Mi-ar plăcea să spun că sunt un om mai bun decât unul care simte în acest fel. Îmi doresc să pot. Dar nu pot.

Julia Álvarez a scris romane (How the García Girls Lost Their Accents, in the Time of the Butterflies, Saving the World, in the Name of Salomé şi ¡Yo!), poezie (Homecoming, The Other Side / El Otro Lado şi The Woman I Kept to Myself), nonficţiune (Something to Declare, Once Upon a Quinceañera: Coming of Age in the USA şi A Wedding în Haiti) şi numeroase cărţi pentru adolescenţi (seria Tía Lola Stories, Before We Were Free, Finding Miracles, Return to Sendersi Where Do They Go?). Laureata a National Medal of Arts în 2013, Álvarez este

unul dintre fondatorii Border of Lights, o mişcare ce promovează pacea şi colaborarea dintre Haiti şi Republica Dominicana. Trăieşte la Vermont.

O nota despre „Penelopa” şi „Recitindu-i pe clasici”.

Dulia Álvarez

Un telefon de la agentul meu, Stuart Bernstein, m-a informat că John Freeman se pregătea să scoată un număr din antologia sa cu tema „Taking Back Power”. Toţi colaboratorii vor fi femei. (Tema s-a schimbat în „Power” şi colaboratorii nu mai sunt doar femei.) Oare aveam ceva să trimit? în acel moment lucram la un roman pe care nu voiam să-l las deoparte. În cadrul cercetărilor, am recitit reviste vechi şi amintiri din trecut. De asemenea, ne-am mutat în altă casă şi ideea era să mai scap de lucruri. Printre dosarele îngălbenite, am găsit unul intitulat „juuenilia”, termen folosit pentru lucrări de început – ca să-l citez pe Dani Shapiro – înainte ca „povestea să devină poveste”.

Ca o persoană formată după canonul tradiţional, practicat mai ales de scriitori bărbaţi albi, m-am gândit că, pentru a fi o scriitoare în engleză, vocea mea trebuia să sune în stilul versului „Turning and turning in the widening gyre” 1, sau „Sing în me, Muse, and through me teii the story”[2] sau „Of man’s first disobedience, and the fruit…”[3] Dar nu reuşeam s-o fac, această muzică sublimă m-a sufocat. Am început să ascult armonii mai subtile decât cele pe care le citeam. Aceste două poeme au fost scrise în acei primi ani când încercam să găsesc o asemănare cu mine în acele texte scrise de bărbaţi.

Ambele poeme oferă o perspectivă a puterii masculine puse în pagină şi, la fel ca acele grafice atârnate pe pereţi, mă ajută să văd cât de mult am crescut (dacă am crescut vreun pic) în ultimii patruzeci de ani. Ceea ce este descurajator e faptul că nimic nu s-a schimbat. Sper că

2 Vers din poemul The Second Coming al poetului irlandez W.B. Yeats, 1919 (n.t.).

3 Citat din John Milton, Paradisul pierdut (n.t.).

dacă le voi reciti câţiva ani mai târziu, nu vor fi profetice pentru momentul prezent, ci, în schimb, vor fi o trimitere învechită la o epocă revolută, la acele scrieri de început ce pot fi păstrate sau arse, firimituri lăsate în urmă de Gretel, pe care păsările le pot mânca pentru că nu ne mai întoarcem la neputinţele trecutului.

Penelopa

Atât de mult mi l-am dorit la început încât mi-am preschimbat dorinţa în castitate.

Nopţi în şir la fereastră mi l-am închipuit Privind aceleaşi stele cu fiul său, Telemac.

Patul nostru, câinele lui, nevinovatele plăceri.

Lună de lună, petele de pe cearşaful meu păreau un semn de rău augur – şi nu puteam dormi gândind că sângele lui mânjea un pământ străin.

Aşa am început să ţes pânza nesomnului meu.

Străini au venit să se aşeze pe câmpiile noastre – un şanţ plin de peţitori – am râs gândind cât de puţin ispitită eram.

Ceva bun tot a ieşit de-aici – fiul meu s-a împrietenit cu aceia ce se ţineau de taţi, a învăţat cum să arunce săgeata, să-şi mâne calul azvârlindu-şi lancea, să mângâie o fată ca să-l dorească iubirea, să aducă jertfa cuvenită zeilor.

Uneori băiatul se întorcea acasă, cu un zâmbet pe faţă, după ce îşi dovedise sieşi că e fiul propriului tată, şi eu tânjeam din nou.

Dar după ani voi recunoaşte că-mi plăcea singurătatea adusă de lipsa lui mai mult decât obrajii aspri, picioarele lui lungi împletite cu ale mele în somn. Nopţi nesfârşite dinaintea războiului meu de ţesut cântam o melodie născocită şi ţeseam firele în alcătuiri noi şi el ar fi râs fiindcă erau ciudate.

„Ce faci, un giulgiu?”

Viaţa mea va fi din nou a lui, să facă ce vrea cu ea.

S-a întors deghizat într-un moşneag ca să-mi pună la încercare virtutea, a trecut de încăperea bărbaţilor după o

luptă năucitoare. Jos, când în curte s-a aplecat să mângâie câinele, gesturile lui au amintit acea dimineaţă înlăcrimată când s-a ridicat să-şi îmbrace hainele de luptă, şi eu am plâns, simţindu-mi trupul moale de la iubirea noastră, ştiind că inima mi se va frânge.

Acum, când mă uit la moşneagul din curte Plimbându-şi ochii peste toate ale lui.

Mi-aş fi dorit să fie doar cineva care i-a luat înfăţişarea.

Un sac de cârpe, ghemuit în curtea mea, aşteptând privirile binevoitoare ale cuiva.

Aş fi vrut să pot chema fetele care slujesc să-l hrănească din mielul lui Telemac jertfit zeilor spre binele tatălui său.

Daţi-i vin şi un vas cu apă

Din aceea pe care o folosim pentru a stropi praful împrăştiat.

Aş fi scăpat de el sau măcar aş fi amânat întoarcerea lui acasă pentru altă dată.

Mi-a fost teamă că voi ajunge o soţie fără prihană, credincioasă.

Dar dorindu-şi bucuriile unei fete – o viaţă întreruptă, ţesând cât e noaptea de lungă un viitor pe care numai mâinile mele îl pot desface.

Recitindu-i pe clasici

Am supravieţuit cu cărţile băieţilor şi acum le scriem pe ale noastre.

Dar de curând le-am recitit ascultându-mi vocea în tomurile grele care ne-au pecetluit buzele şi ne-au blocat vieţile cu subiecte pe care nu noi le-am ales.

Am vrut să găsesc fata care aş fi printre băieţi.

Să le scot apă dintr-o fântână.

Să-i ispitesc cu cântul meu către stânci.

Să le dau mere mistice dintr-un pom:

O copie a mea în textul masculin.

Uneori o găsesc spunând poveşti despre sultan sau povestindu-i tatălui ei ori strecurându-se în patul

stăpânului ca să-l găsească printre monştrii freudieni.

Dar cel mai adesea nu sunt printre fete frumoase.

Soţii văduve, mame hrănindu-şi pruncii.

Pe scurt, în faţa unui tânăr bărbat aflat pe punctul de a se lansa într-o cercetare mitică despre care vom citi peste veacuri dintr-o privire voi înţelege, întreaga lume se va deschide ca braţele unei femei.

Nimmi Gowrinathan preda la City College of New York şi este fondatoarea Politics of Sexual Violence Iniţiative. Cercetările şi scrierile ei sunt axate pe impactul violenţei sexuale asupra politicilor de gen. Prin programul Beyond Identity, din Harlem, lucrează îndeaproape cu tinerele de culoare pentru a le ajuta să-şi formuleze agenda politică

Captivă

Nimmi Gowrinathan

Nimmi a fost cândva ţinută captivă de un bărbat occidental pe nume Dan cel Periculos.

La începutul acestui an, eram în New York într-un panel cu scriitori din întreaga lume, dezbătând condiţia femeilor în război. Un autor nigerian profund a vorbit despre Chibokgiris, răpite de extremişti. „Dar ce se întâmplă cu cele care aleg să rămână în Boko Haram?”, am întrebat. A aprobat din cap hotărât înainte de a răspunde: „Trebuie să fie vorba de sindromul Stockholm”.

Anul trecut eram în México City ca să explorez diferenţa dintre feminicid şi grupurile de femei uujilantes. În faţa teatrului, am stat de vorbă cu Ofelia Medina. Medina a fost actriţă înainte de a deveni rebelă şi rebelă înainte de a deveni activistă. „Dar ce se întâmplă cu femeile care chiar se alătură infamelor carteluri de droguri?”, am întrebat. A ridicat din umeri: „E vorba despre sindromul Stockholm”.

Femeia luptătoare este şi una, şi cealaltă. Femeia este sindromul şi sindromul este femeia.

Acum câţiva ani, eram în Uppsala, la 70 km de Stockholm, ca să vorbesc despre lupta mea cu femeile

luptătoare. Am fost atrasă de ciudăţenia oraşului. Străzile cu piatră cubică evocau o nostalgie neaşteptată a unor vremuri despre care nu ştiam nimic. Era o senzaţie stranie de alinare în acele pietre netede şi simple.

În campusul universităţii, care l-a găzduit cândva pe Alfred Nobel, fondatorul premiului pentru pace, în faţa unui grup de studenţi care includea şi foste combatante rebele, mi-am prezentat cercetarea. Discursul era despre femeile din violenta mişcare separatistă din Sri Lanka, Tigrii Tamili. Cei care studiază conflictul cred că se concentrează prea mult pe felul în care femeile luptătoare se alătură unei mişcări violente (au fost recrutate forţat sau voluntar?), ignorând motivele pentru care rămân pe câmpul de luptă.

De fapt, ceea ce contează este o viaţă de momente opresive: structura moleculară întunecată a politicii lor. De ce devine o luptătoare răpită o căpetenie de rang înalt atunci când i se oferă şansa să plece? Pentru a o înţelege, cercetătorii ar trebui să-şi calibreze lentila pentru a examina întregul parcurs al umanităţii ei.

Prima întrebare a fost previzibilă şi obositoare: „În acest caz, susţineţi că violenţa conferă putere femeilor?” Nu. Aţi creat acest concept – conferirea puterii – pentru a exprima transferul de putere de la voi către ea. De asemenea, fiind banalizat de suprautilizare, conceptul a fost golit de sens.

A doua întrebare a fost neaşteptată.

Un tânăr masterand, înzestrat genetic cu acel tip de păr blond strălucitor pentru care iranienii cu care am crescut în Los Angeles ar fi plătit bani grei, a ridicat mâna. „Mi se pare că teoriile dumneavoastră ar putea fi contrazise toate de faptul că aceste luptătoare suferă de sindromul Stockholm”, a spus cu un fel de aroganţă. Câţiva dintre colegii lui au aprobat uşuraţi. Răspunsul era simplu.

Începutul

Sindromul Stockholm *victimizează* victimele pentru *a doua* oară, anulându-le puterea de a-şi interpreta *propriile*

poveşti şi transformând cele mai *semnificative* experienţe din poveştile lor în rezultatul unui sindrom.

— Natascha Kampusch

Natascha Kampusch a fost răpită la zece ani în Austria şi a fost una dintre primele femei din afara Suediei ale căror poveşti au fost diagnosticate ca un exemplu de sindrom Stockholm. Termenul a fost viralizat în întreaga Europă, pornind din Piaţa Norrmalmstorg, Stockholm, unde, în 1973, trei femei şi un bărbat au fost luaţi ostatici în seiful unei bănci.

În faţa băncii, printre poliţişti, se afla psihiatrul Nils Bejerot, un vehement susţinător al măsurilor cu zero toleranţă în ceea ce priveşte legislaţia narcoticelor (recomanda încarcerarea în masă). Analiza lui behavioristă general valabilă critica indivizii pentru societatea care îi abandonase. Ca specialist în criminologie s-a poziţionat ca negociator-cheie între jefuitorii din Norrmalmstorg şi stat.

Femeile închise în seif au refuzat să se supună cerinţelor poliţiei. Voiau să li se garanteze siguranţa „temnicerilor". Una dintre ele, Kristin Enmark, chiar a păstrat peste ani o relaţie cu unul dintre ei.

Când femeile au fost intervievate, după ce a fost depăşit momentul critic, Bejerot a concluzionat că un asemenea comportament bizar de insubordonat poate fi explicat doar de un sindrom. Metoda lui de diagnosticare era îndoielnică, nu a fost niciodată validată ştiinţific şi a fost construită pe o teorie care este, de fapt, o încarnare timpurie a învinovăţirii victimei. Cu toate acestea, sindromul Stockholm a constituit un cadru medical care ne-a distorsionat percepţia asupra femeilor captive de pretutindeni.

Găsind „semne" ambigue nefondate (sentimente pozitive faţă de abuzator, sentimente negative faţă de autorităţi), sindromul s-a bazat pe teoria timpurie a lui Bejerot despre „«legătura» emoţională dintre victimă şi abuzator". Sindromul a devenit ceea ce psihiatrii importanţi aveau să numească un „adevăr prestabilit" în

comunitatea medicală: o explicaţie facilă pentru cazuri complexe.

A fost astfel aplicat la: apărarea înrolării lui Patty Hearst în Armata de Eliberare Symbionese, la explicarea tăcerii lui Elizabeth Smart în perioada în care a fost ţinută captivă în Utah, la limitarea vieţilor prostituatelor şi a soţiilor maltratate din India şi, în cele din urmă, la negarea politicilor femeilor luptătoare din Sri Lanka.

Dacă spuneţi că eu şi fetele astea suferim de acest sindrom, nu trebuie să mai ascultaţi ce spunem.

— Kristin Enmark

Când mi-am început cercetarea, acum aproape douăzeci de ani, consilierii mei m-au îndrumat să caut ştiinţa în problemele politice, să identific răspunsurile care să meargă dincolo de activismul meu.

În acea vară m-am întors în Sri Lanka, hotărâtă să fac asta. La fel ca majoritatea cercetătorilor aflaţi la început de drum, întrebările mele iniţiale erau prea laxe pentru a capta nuanţele şi atrăgeau răspunsuri prea limitate pentru a fi relevante. „De ce te-ai alăturat mişcării?”, întrebam fiecare fostă luptătoare de pe contestatul teritoriu Batticaloa, din Sri Lanka de est. La început am fost fascinată de strânsoarea feministă a unghiilor roz pe un AK-47. Căutam eliberarea.

Toate femeile din Tigrii m-au privit ironic înainte să răspundă: „Am fost răpită” sau „N-am avut de-ales”. Răspunsurile femeilor erau exacte şi directe, şi se încadrau perfect în teoria mea fragilă.

Asta s-a întâmplat după declararea păcii şi înainte de reînceperea războiului: un scurt interludiu pentru reflecţie. În acele zile, vorbeam despre părinţii mei, despre copilăria lor, despre fraţii mei, despre momentele lor preferate de pe câmpul de luptă, perspectiva căsătoriei mele, prietenele pe care le-au pierdut în junglă, munca mea, autoritatea pe care o câştigaseră în cele din urmă.

În ciuda conexiunilor profunde dintre noi, mă întorceam dezamăgită la hotel, pe malul lagunei, prin

căldura nemişcată a după-amiezii. Dacă aceste femei nu au avut niciodată de ales, cu siguranţă nu aveau niciun fel de putere.

Dar, mai exact, unde ia sfârşit alegerea şi unde începe coerciţia?

La câteva luni după ce au părăsit mişcarea, majoritatea tinerelor fuseseră plasate într-un centru de trainimi vocaţional, aflat la un kilometru de camera sărăcăcioasă în care dormeam, în fiecare dimineaţă, înainte să-mi încep plimbarea, mă trezeau clopotele bisericii şi ceaiul meticulos pregătit pe care mi-l lăsau pe prag. Eram motivată de vieţile acestor femei pe care încercam să le cataloghez la masa din bibliotecă. Pe când mergeam, eram atentă la propriile picioare, ocolind câinii vagabonzi. De fiecare dată când priveam înainte, arşiţa pulsatilă îmi înceţoşa privirea.

Într-o astfel de plimbare, într-o zi ca oricare alta, mi-am dat seama că nu puteam înţelege femeia pe care voiam să o studiez: femeia luptătoare. Îmi provocasem un blocaj analitic. Momentul răpirii ei era sursa scurtcircuitului. Dacă mă concentram pe captivitatea ei, nu-i puteam înţelege puterea sau strategiile.

Prema era una dintre luptătoarele cu care am vorbit cel mai des. Când i-a întâlnit pe recrutorii mişcării, la ea la şcoală, a ştiut că nu prea mai avea de ales. „La început, înainte să mă alătur mişcării, ştiam doar că soldaţii fuseseră peste tot, toată viaţa mea”. împreună cu alţi câţiva colegi s-a prezentat ca „voluntară” la cea mai apropiată tabără a Tigrilor, unde a aflat despre luptele pentru independenţă şi despre atrocităţile prin care treceau Tamili acasă.

Intenţiona să fie una dintre femeile despre care vorbea comandanta ei, Thamilini. În memoriile ei nepublicate, Thamilini scrie: „Noi, femeile din Tamil Eelam, vom scrie într-o zi poveşti despre curaj, la fel ca femeile care au luptat în Armata Roşie, în Palestina şi în Telangana”.

Prietena ei din copilărie nu a fost surprinsă că s-a alăturat mişcării. „De când era mică, Prema a fost mereu foarte hotărâtă, chiar şi băieţii de la şcoală se temeau de ea”. „La scurt timp după ce m-am înrolat, am simţit că am puterea de a-i salva pe cei din Tamil”, mi-a mărturisit Prema.

Peste câţiva ani, într-o vilă imensă din Italia a familiei Rockefeller, munca mea de peste vară a fost să organizez poveştile de viaţă ale acestor femei într-un discurs academic. A fost vara în care am întâlnit-o pe Valeria Luiselli. Pe măsură ce prietenia noastră a devenit mai profundă, am făcut lobby în joacă pentru un personaj-tiz într-una dintre operele ei de ficţiune.

Chiar la începutul poveştii Shakespeare, New Mexico a Valeriei despre o familie mexicană, parte dintr-o trupă de teatru din sud-vest, o cunoaştem pe Nimmi, „frumoasa apaşă, fata captivă care trăia ca o sclavă a lui Dan cel Periculos”. Înainte să fie publicată, am devorat scenă după scenă, dorindu-mi să ajung cât mai repede la final.

Nu mă interesa captivitatea lui Nimmi: aveam nevoie să fie liberă.

În lumea occidentală, toate conversaţiile feministe la care am participat se concentrează pe putere şi pe conferirea puterii. Se apelează la un „plural al majestăţii” modernizat, restaurat pentru a-i conferi putere femeii din Lumea a treia, născută în neputinţă. E o problemă de moralitate, nu de politică. Un imperativ menit să fie mereu ascultat şi niciodată pus la îndoială.

Organizaţiile de caritate folosesc exprimări de genul „iniţiative centrate pe comunitate” şi „evidenţierea vocilor feminine” care nu pot schimba faptul că „noi” înseamnă acel „noi” versus „ele”. Vocile lor se vor şlefuite şi încadrate atent într-un dialog conceput de noi, cei din Occident. Feministe albe neînarmate ridică pancarte gigantice pentru a preveni anihilarea experienţelor celorlalte femei. Ajutoare cu *hashtag* oferă opţiuni pentru traiul femeilor, în timp ce vânzări ilicite de arme mici

distrug şansa femeilor de a trăi liber.

Când o moralitate selectivă eclipsează un moment important-punerea hijab-ului, căsătoria unei minore, vânzarea sexului, recrutarea forţată a unei femei luptătoare –, sunt făcute să dispară chiar femeile pe care încercăm să le înţelegem, uneori chiar destul de simplu, printr-un vocabular comod.

Din acel moment, gândurile, acţiunile şi inacţiunile calculate ale unei femei captive devin zgomot alb în spatele gratiilor întunecate ale captivităţii ei. Oricâte încercări de teoretizare a celor opresate, chiar şi cea mai clară formulare a strategiei ajunge să fie auzită doar sub forma delirurilor unei femei bolnave, diagnosticate cu un sindrom.

Prema abia împlinise şaisprezece ani când a început pregătirea militară alături de Tigri. Pentru Prema, vârsta de şaisprezece ani a fost începutul, nu sfârşitul.

Mijlocul

Dacă agresorul este tânăr şi riguros, iar rictima, o tandra romantica, între cei doi se *înfiripă* uşor o legătură amoroasa. Aceasta amprenţa emoţională intensa *poate fi*, cu siguranţa, atât de puternica încât *să reziste ani de zile*; în principiu, poate dura o *viaţă*.

— Nils Bejerot în povestea lui Luiselli, nu ni se spune când şi cum a ajuns Nimmi sclava lui Dan cel Periculos. Ştim că nu-l iubeşte, nu e un bărbat bun, şi nu e niciodată complet servilă. Începutul ne-ar fi putut oferi mai multe informaţii despre viaţa ei de la mijloc, dar fata de la mijloc ne spune foarte multe, ne spune mai multe decât femeia de la final.

La prima lectură, am fost atrasă de Nimmi, cea din final. Era o Nimmi aşa cum eu n-aş putea fi niciodată. Abia peste un timp am recitit partea de mijloc. Aici, Nimmi îşi face o prietenă pe care nu are nevoie s-o numească aliată: Juana Baca, o mexicană care pune la cale un plan de evadare pentru amândouă. Aici, în captivitate, Nimmi începe să-l dispreţuiască pe Dan cel Periculos. Alături de

Juana soarbe cafea cu lapte, macină seminţe de acacia şi se cufundă visând cu ochii deschişi la violenţă.

Da, *mă temeam de* poliţie; *ce e* atât de ciudat în asta? E ciudat ca cineua se teme de cei care sunt peste tot înjur, în parcuri, pe acoperişuri, pe la colţuri, cu ueste antiijlonţ, caschete şi arme, ijata *să tragă*?

— Kristin Enmark

„Am fost la închisoare doar o dată”, îmi spune mândră o tânără de culoare din Atlanta. Am cunoscut-o la câţiva ani după ce Trayvon Martin a fost omorât, chiar înainte ca Donald Trump să devină preşedinte.

Sunt câte trei fete în celulă, în funcţie de cum se poartă. Când e încătuşată pentru complicitate, ea este nevinovată. Dintre numeroasele cercuri care o îngrădesc, cel mai mare în diametru este statul, care o poate răni, dar pe care ea nu-l poate trage la răspundere niciodată.

Drumul zilnic supravegheat al lui Janice către un loc în care să doarmă este familiar. Pe scurtul traseu de acasă până la liceul din Atlanta trece prin trei puncte de control ale poliţiei, fără să punem la socoteală locurile în care poliţia te controlează neoficial.

În închisoare şi la şcoală, înainte să-şi ia tava cu mâncare de la cantină, există un detector de metal şi o percheziţie corporală.

„Suntem împărţiţi după comportament; eram cu toţii de culoare, dar cei răi erau consideraţi mai «violenţi»”. Aici, în spaţiul sigur al activiştilor de la Project South, zâmbeşte rareori. Acolo, zâmbeşte pentru a supravieţui. În prezenţa „temnicerilor”, să „facă pe nebuna” i-ar prelungi şi i-ar înăspri captivitatea.

Încarcerarea este un drept dobândit la naştere al celor cu pielea ei, a celor din comunitatea ei.

La un salon de manichiură din centrul Manhattan-ului, Fathima îmi spune: „Dacă te naşti în comunitatea mea, te naşti în sclavie”. În India, de unde tocmai a venit, comunitatea ei nomadă este asociată prin castă cu negoţul de vite.

Mai devreme în acea zi luaserăm prânzul la un restaurant vegetarian indian printre afacerişti albi. În restaurant era nelalocul ei, ridicându-şi privirea doar pentru a-mi răspunde monosilabic la întrebările pe care foarte curând nu i le-am mai pus. I-am sugerat să mergem la manichiură. În Sri Lanka, vorbeam mai uşor cu fetele printre sticluţele de ojă. Ne făceam şi ne refăceam unghiile, toate oferind câte ceva din noi în timp ce ne admiram opera.

Fathima e încântată de paietele mari lipite pe oja aurie pe care o alege. Acum se simte suficient de în largul ei ca să-şi exprime disconfortul pe scaunul din salon. „Uneori, pur şi simplu nu vreau să vorbesc despre soţul meu. îl urăsc”. Un băiat de la salon începe să-i maseze umerii şi ea tresare şi îl dă la o parte. În America toţi sunt prea aproape pentru a te simţi bine alături de ei şi prea departe pentru a te consola.

Pe subcontinent căsătoria e inevitabilă. Cu cine şi când sunt opţiuni predeterminate: de Dumnezeu, de partid, de stat, adică, în India de azi, cele trei capete ale supraveghetorului atotputernic.

Când părinţii i-au aranjat căsătoria cu soţul ei, ştiau că e peşte. Fathima avea nouă ani. „Părinţii mei au crezut că fac alegerea corectă când m-au trimis în Nepal”. Au avut de ales între o viaţă în care să mâne vitele prin munţi şi una încătuşată într-un ghetou urban ca prostituată.

Acum, că este liberă, se află în New York pentru a strânge fonduri pentru victimele încă captive ale traficului de persoane. Indiferent că e vorba de victimele unui tsunami sau de miresele-copii, strângerea de fonduri mi s-a părut mereu un rău necesar. Un spectacol pentru cei puternici.

De data asta ea se află în TriBeCa, într-o clădire la fel de înaltă ca Freedom Tower. Bufetul i se pare dezgustător şi îmi şopteşte: „Totul pare crud. Până acum, în America nu-mi plac decât creveţii mexicani prăjiţi”. Îşi pune câteva boabe de strugure şi o bucată de brânză. Spaţiul auster,

decorat cu doar câteva imagini, deosebite prin raritate, are un aer de izolare menit să fie invidiat. Unul care o pătrunde în cel mai de neinvidiat mod.

În timp ce oaspeţii se adună, ea stă retrasă. Mulţimea nouveau riche, cultă, responsabilă social, este alcătuită din oameni pentru care o invitaţie la astfel de evenimente este un simbol din ce în ce mai necesar al statutului. Este genul de adunare care apreciază şi o măsuţă de cafea de la Casa Fendi şi un exemplar din Gucrrilla *Warfare* aşezat ostentativ pe ea.

Aceşti oameni vin etalându-şi puterea, pregătiţi pentru singura tranzacţie (deductibilă) pe care sunt bucuroşi s-o încheie chiar ei. Îi vor aproba durerea şi se vor aştepta să-i inspire.

Este îmbrăcată într-o salutar *kameei* cu pietre strălucitoare roşii şi verzi, parţial acoperită de un blazer gri supradimensionat: un salut către latura de business a adunării. Este mulţumită de bascheţii gri pe care şi i-a cumpărat din Times Square. Pietrele mari ale bijuteriilor ceremoniale sugerează că şi-a ales accesoriile rezervate ocaziilor speciale.

Fathima împărtăşeşte cu mulţimea care o înconjoară detalii atent alese ale vieţii ei neajutorate. Căsătorită când era copil, a fost ţinută captivă, a fost bătută, a privit, în fiecare zi, cum soţului ei îi sunt vândute fete.

Publicul este atras suficient de aproape în intimitatea rănilor Fathimei pentru a empatiza uşor, dar se poziţionează suficient de departe pentru a evita o empatie mai solicitantă. Este un moment pe care l-am mai văzut, în care firele sufletului şi ale portofelului sunt încâlcite. Unul se deschide pentru a-l elibera pe celălalt de responsabilitate.

Se simte o strângere de inimă colectivă, în timp ce publicul aşteaptă finalul care conferă putere pentru a putea sărbători.

Când este eliberată.

„Dar el, el este acolo, e o celebritate. Este liber”,

spune Shivanee.

Abuzatorul este demascat aici, în acest cerc restrâns. Mă aflu în Canada, printre activişti; se simte dragoste şi respect pentru experienţe, pentru pronume şi pentru ţinuturi colonizate. Încercăm să ne acomodăm cu teritoriul straniu al unei conversaţii ghidate cu sinceritate de o dorinţă colectivă de a ne coagula în jurul victimei violenţei sexuale şi al experienţei ei. „Ştiţi cine e, i-aţi văzut chipul pe billboard-uri”, spune Shivanee. Este versiunea din Tamil a unui „bărbat important” african. Comunitatea îl omagiază prin panouri gigantice şi prin evenimente culturale. În aşteptare sunt „fârtaţii în devenire”, ne aminteşte ea.

În comunitatea din ce în ce mai extinsă a tamililor din Toronto, cercurile sociale sunt mici şi se suprapun. Spaţiul triunghiular în care se întâlnesc este clar definit de o linişte colectivă.

E o linişte a cărei apăsare copleşitoare ne-a devenit familiară şi prezenţa ei constantă în limba tamilă este un receptacul al violenţei. Cu toţii am auzit aceste cuvinte înainte:

„Da, nu s-a putut mărita din cauza aia, ştii…”

„Era în regulă până să i se întâmple asta…”

Violul este aia şi asta.

Există chiar un cuvânt în tamilă pentru el, ne spune Shivanee: „kaptazhi”. îl repetă. Este format din două cuvinte: „katpu” (castitate) şi „azhi” (distrugere). „Azhi” poate însemna şi a şterge.

„Dar nu cred că am folosit vreodată cuvântul. Când un bărbat tamil mă înfurie, mă înfurii atât de tare că trec pe engleză”, spune Shivanee. Limba incidentului este mai puţin relevantă decât denunţarea lui. „Dacă spui ceva, eşti exclus din comunitate, eşti scos din cerc”.

Activistă cu state vechi împotriva violenţei sexuale, ea defineşte liniile circulare pe care le urmează: „Respect regula trei-şase-nouă. Pot sprijini direct doar femeile aflate la trei metri de mine. Pot doar spera că acţiunile mele vor

avea impact asupra familiilor aflate la şase metri de mine şi asupra comunităţii aflate la nouă metri de mine”. În această configuraţie, reuşeşte să îşi manageriezе aşteptările pentru schimbare socială, fiind conştientă de puterea statului pe care nu o poate influenţa.

Înainte de a vorbi despre abuzatorul ei, Shivanee vorbeşte în termenii sindromului Stockholm, ceea ce-i compromite luciditatea. „Poate că acum vorbesc dintr-un complex al victimei, dar ar trebui să ţinem cont de presiunile masculinităţii tamile, de problema agresorului”. The Diagnostic and Statistical Manual *of* Mental Disorders (Manualul statistic şi de diagnostic al tulburărilor mentale) îi respinge legitimitatea în fiecare an, dar sindromul vorbeşte prin ea.

Aceşti activişti abia aşteaptă să intre în acţiune, chiar şi atunci când îşi doresc să aibă spaţiul necesar pentru premeditare. Justiţia ar trebui să fie activă, vigilentă. Cineva hotărăşte, altcineva e zdrobit. Acţiunea aduce recompense imediate, suportul emoţional pentru a continua. Şi totuşi, pentru cineva care trăieşte printre femei violate de generaţii, justiţia pare perpetuu întârziată.

„Oricum nu contează. Nu ai timp pentru justiţie când faci parte din clasa muncitoare, când faci naveta două ore pe zi iarna în Toronto”, oftează Shivanee.

Unii sugerează să faci un pas înapoi ca să poţi merge înainte: să ne amintim de bunicile care stăteau în cerc, împletind coşuri şi poveşti despre abuzuri maritale cu zâmbete compătimitoare. Nu-şi părăseau bărbaţii şi nici nu aveau alte soluţii.

„Nu ne facem iluzii că societatea a fost clădită pentru noi”, spune Shivanee. Pentru ele ca imigrante, tamile şi femei, dependenţa este o moştenire culturală. „Dar chiar şi în aceste condiţii este extenuant să încerci să supravieţuieşti”.

Crearea unui *cocon de* normalitate în *interiorul* unui cadru criminal nu este un sindrom.

— Natascha Kumpusch

Finalul în mod *semnificativ*, *femeile implicate* în incidentul de la banca nu au avut nevoie să acţioneze violent ca *să fie diagnosticate; doar simplulfapt* că au acţionat *a fost suficient ca pretext* pentru *a fi privite ca* suferind de o boală psihică.

— Cecilia Ase, profesoara, Stockholm University în afară de rarele excepţii ale bărbaţilor simpatizanţi ai nazismului, sindromul Stockholm a fost mereu folosit pentru a explica comportamentul femeilor pe care bărbaţii îl consideră surprinzător. Un poliţist suedez, care mai târziu a pus la îndoială metodele doctorului Bejerot, spune: „De fapt, sindromul Stockholm este o chestiune de gen. E destul de simplu să reduci la tăcere o femeie spunând astfel de lucruri”.

Dacă, la început, a existat forţă sau coerciţie, sindromul prezice rezultatul final. Partea din mijloc este eliminată, respinsă, diagnosticată. Dar schimbarea se petrece în mijloc, când femeile trec prin circumstanţele ce le-au fost date şi prin cele pe care le creează. În Suedia, Mexic şi New York am auzit acelaşi diagnostic. De la femeile americane, indiene şi tamile am auzit acelaşi argument al rezistenţei. Pentru femeile ţinute captive, emoţiile şi politicul se intersectează într-o reţea de transformare nonliniară, de la interior spre exterior.

Despre căsătorie: „Pentru mine, cea mai dificilă parte este să mă simt blocată în modul de a gândi al altora. Are aproape optsprezece ani şi căsătoria se apropie. Nu şi-o doreşte. Greutatea unui voal cu broderie bogată îi va acoperi capul, singura parte a corpului ei fără nicio rană. Pentru a pleca, are nevoie de un plan. Începe prin a-i cere soţului ei o favoare. Aşteaptă până când mintea lui e înceţoşată şi braţele prea moi ca s-o mai poată lovi. împreună, soţiile pleacă de-acasă să ia gaz lampant. Le este interzis accesul, sunt umilite doar pentru că sunt femei, lovesc poliţistul cu bidoanele de plastic. Îşi iau gazul lampant”. Şi…

Comunităţcă: „Vreau să fiu liberă, dar pentru noi

temniţa este în interior. Destinul meu a fost să fiu capturată”. Bărbaţii neînarmaţi reprezintă ameninţarea imediată. Ea zâmeşte, un zâmbet amar, îşi aminteşte un incident recent. Un anumit bărbat venea acasă beat şi îşi bătea soţia. Era o comunitate suficient de mică pentru ca şi cele mai ascunse abuzuri să se întâmple în văzul lumii.

Într-o zi a fost oprit chiar înainte să ajungă acasă. Câteva soţii îl aşteptau cu frânghii în mână. împreună, l-au legat de un copac într-un loc vizibil. A leşinat imediat.

şi…

Violenţa statului: „Din afară, oamenii te vor privi mereu ca pe un «negrotei»: pare că nu poţi să faci nimic în legătură cu asta”. În afara casei ei a existat mereu violenţă. Miliţii de bărbaţi. Acest tip de violenţă se numea violenţă politică. Loialităţile grupurilor se schimbau cu rapiditatea unui schimb valutar, încrederea câştigată doar prin bani distrugea în cele din urmă legăturile comunităţii.

Un agent al Departamentului de Siguranţă Naţională îmi spune: „Oamenii continuă să fie îngrijoraţi de militarizarea poliţiei. Dar în America armata ar trebui să fie antrenată de poliţie. Poliţia e mai sofisticată în operaţiunile de supraveghere şi de capturare”.

şi…

Rezistenţa: „Am devenit o luptătoare foarte bună acolo. În final, tot n-aş fi plecat. Pentru că m-au luat la optsprezece ani, acum altcineva alege pentru mine”.

La final, Nimmi îl leagă pe Dan cel Periculos, acum beat şi inofensiv, de un pripon. îl loveşte de câteva ori. Îi pune o piatră mare pe cap. Când acesta se clinteşte şi piatra cade, îl loveşte din nou şi iar îi pune piatra pe cap.

Epilog în 2009, înarmaţi de o alianţă păgână între state religioase, o operaţiune umanitară a măturat de pe faţa pământului Tigrii din Sri Lanka şi aproape 100.000 de civili. A fost finalul marketat ca fericit a zeci de ani de război (promisiunile fericirii eterne n-au fost incluse). Anul trecut, un comandant militar mi-a povestit mândru despre fostele femei luptătoare: „Am salvat aceste femei tamile.

Uite, le-am făcut din nou frumoase, le-am făcut din nou femei”.

Prema n-a vrut să se întâlnească cu mine decât seara. La treizeci şi ceva de ani, este mult mai slabă acum decât atunci când ne-am cunoscut şi avea douăzeci şi ceva de ani. Telefoanele ne luminează drumul printre casele distruse către o curte mică. Telefonul ei, primit cadou din partea armatei, zace acum pe fundul fântânii.

„Le folosesc ca să te urmărească”, îmi spune. Apelurile de la soldaţi sunt mai frecvente noaptea. Stăm la lumina becului din bucătăria vecinului. Copii şi bătrâne se strâng pe verandă, privindu-ne atent umbrele, singura formă de divertisment a serii.

A fost capturată în ultimele zile de război. Lunile de detenţie s-au transformat în luni de de-radicalizare. Înainte ca armata să creadă că ar fi putut să nu mai constituie o ameninţare, a trebuit să înveţe să coasă. Acum, are două opţiuni: să lucreze într-un salon de frumuseţe sau să împingă un cărucior cu prăjituri, cu singurul ei picior sănătos.

Acum aproape zece ani mi-a spus: „Nu eram sigură că vreau să mă alătur mişcării. Dar ceea ce ne-au spus este încă adevărat. Noi, tamilii, suntem sclavi în ţara asta. Cine nu vrea să trăiască liber?”

Cu câteva zile înainte să ne întâlnim din nou, un soldat guvernamental se laudă cu metodele lor de supraveghere: „Dacă are loc o nuntă, o întrunire, noi ştim. Ştim şi ce mănâncă tamilii la prânz”, zâmbeşte el.

Au poza ei, îi urmăresc mişcările şi activitatea. Fiecare punct de control are un carneţel plin cu detaliile vieţii ei. Ştie că alte luptătoare au fost împinse de frică să îşi consolideze siguranţa prin sex.

Brusc, totul se întunecă. Prema îi spune dur unuia dintre copii să aducă lampa cu kerosen, pe care o folosesc extrem de rar pentru a evita să ceară gaz lampant de la soldaţi. Aprinde chibritul chiar în dreptul feţei. Înainte să aprindă lampa, mă priveşte. „Sunt furioasă tot timpul.

Dacă aş putea, m-aş înrola din nou”.

În piaţa mare nu era nimeni în *afară* de Dan cel Periculos – încă *legat* de pripon dormind atât de profund încât *părea* mort, cu *capul* în piept. Nimmi stătea drepţi lan-a el, cu o puşcă în mână. A tras de două ori spre cerul infinit.

— Valeria Luiselli

Lan Samantha Chang este autoarea volumului *Hunger*: *A Novella and Stories* şi a doua romane, *Inheritance* şi *All Is Forgotten, Nothing Is Lost*. Opera ei a fost tradusa în noua limbi şi a fost inclusa de două ori în antologia *The Best American Short Stories*. A primit burse de scriere creatoare de la Stanford University, Radcliffe Institute for Advanced Study, Guggenheim Foundation şi National Endowment for the Arts.

Coliba

Lan Samantha Chang

Pe Chun o dorise şi alt bărbat. Un contabil solid, care le-a scos la un grătar şi care avea o maşină argintie. Dar după două întâlniri au aflat că avea o soţie şi o fiică într-un oraş din apropiere.

Taichuang şi Chun se ştiau de copii. În timpul unui prânz pe care Chun şi mătuşa ei îl pregătiseră acasă, Taichuang le-a spus că în curând avea să-şi termine facultatea şi să-şi ia o slujbă în California. Salariul de bibliotecar era mic, dar suficient pentru început.

Chun a încercat, dar n-a reuşit să se imagineze lucrând printre rafturile de cărţi cu pagini îngălbenite. În copilărie făcuse atletism şi trunchiul îi cobora trapezoidal spre talie. Mirosea a săpun. După prânz au plecat din apartamentul mătuşii ei. Au trecut pe lângă vechea lor şcoală, privind copiii aplecaţi asupra băncilor. Chun s-a oprit la locul de joacă şi s-a dat în leagăn. I-a simţit mâinile apucând leagănul din spate.

— Ţine-te bine, i-a spus şi a tras leagănul mult în spate; apoi o ţinea la o înălţime plăcut de ambiţioasă, lumea era albastră şi strălucitor de tăcută. A dat drumul la

leagăn. Ea s-a aplecat din nou în faţă, savurând viteza până în punctul în care gravitaţia a încetinit-o, apoi a urcat din nou spre el care o aştepta. S-a gândit: ar putea fi, ar putea fi aşa…

— Putea să fie unul mai rău, i-a spus mătuşa după ce-a plecat el.

Nu aveau niciun ban. Şi în timp ce Chun se gândea la meschinăria resemnată a acestei replici şi la sentimentul că ceva valoros era discreditat, mătuşa ei şi-a curbat buza de jos şi a spus:

— Cât de frumoasă crezi că eşti?

S-au căsătorit în 1990 şi Chun a plecat în America. Au locuit într-un oraş aproape de facultatea lui Taichuang, unde au închiriat o căsuţă cu obloane albastre şi un acoperiş de ţiglă acoperită de muşchi – o colibă, de fapt pe o stradă liniştită, însorită, construită pe vremea când zona era o livadă de piersici. Zidurile subţiri nu-i apărau de arşiţa sufocantă. Nu era genul de casă pe care s-o cumperi, a spus el. Nu ar putea creşte un copil aici, când îşi vor permite să aibă un copil, a spus el. Afirmaţiile lui au eliberat-o de apăsătoare colibă, şi asta n-a deranjat-o. Aveau numele trecute pe cutia poştală şi în cartea de telefon. Nu-i plăcea numele lui american, T.C. – ar fi preferat să-şi aleagă numele Charlie –, dar el a spus:

— De ce-aş alege un nume pe care eu şi cu tine nu-l putem pronunţa?

— Atunci Jack. De ce nu Jack? a întrebat ea.

— Nu sunt deloc un Jack. Nu sunt curajos ca Valetul de Pică[4] şi nici bogat şi puternic ca un Kennedy.

A spus-o într-un fel blând, care n-o mai lăsa să-şi dorească ca el să fie oricine altcineva. Cel puţin ea putea să-şi aleagă numele, şi a ales Ruby; aşa era trecut în cartea de telefoane: „T.C. şi Ruby Yang”, dar el încă îi spunea Chun.

Lângă zidul estic al colibei au plantat fasole

4 în original, Jack of Hearts, referire la super-eroul din benzile desenate Marvel (n.t.)

căţărătoare. Ea a plantat două brazde de ceapă, două de castraveţi cu frunze late şi păroase, patru de ardei iute şi patru de roşii. Dimineaţa, când pământul era rece, ea măsura apa şi o turna atent pe lângă tulpini. T.C. a întrebat-o dacă nu-şi dorea şi o tufă de trandafiri. Chun a ridicat din umeri, nu pentru că nu şi-ar fi dorit trandafiri, ci pentru că nu voia să recunoască extravaganţa acestor flori. T.C. câştiga aproape 300 de dolari pe săptămână. Plătea 179 de dolari lunar pentru Chryslerul cafeniu cu care mergea la muncă. O dată la două săptămâni, în ziua de după salariu, ea se ducea cu bicicleta la banca din mall şi punea banii în contul lor.

Orezul costa 39 de cenţi punga de 250 g, dar un sac de 20 kg putea fi cumpărat cu doar câţiva dolari. Sortimentul ăsta era mai puţin curat, cu pietricele şi coji pe care trebuia să le aleagă, aşa că pentru fiecare masă măsura orezul, îl punea într-un vas întins albastru şi alegea pietricelele.

Ca să facă pui cu fasole verde, spinările şi gâturile erau cele mai ieftine; când cumpărau piept de pui, Chun îl tăia în fâşii subţiri ca nişte beţe de chibrituri. Curăţa atât de atent fasolea verde, încât în grămăjoara de resturi nu rămânea niciun pic de pulpă. Învăţase asta privind-o pe mătuşa ei care o crescuse, într-o altă casă în care munca era mai ieftină decât mâncarea. Întinsese şi împachetase nesfârşite foi de colţunaşi cu atât de puţină umplutură că abia o puteau prinde între beţişoare. Fiecare fărâmă de carne preţioasă era dată prin amidon. În fiecare zi, T.C. lua la serviciu o pungă maro cu un măr şi orez prăjit sau uneori o trataţie: un sandviş în care ea îi punea două felii de şuncă, cu marginile îndoite în interior.

Să poţi plăti acontul pentru o casă – tot mărunţişul după ce au cules grădina şi au tăiat puiul în fâşii subţiri ca beţele de chibrituri – i se părea lui Chun o scamatorie. Ştia că nu este aşa ceva şi, totuşi, i se părea că un asemenea lucru necesită proceduri magice, încât îşi urma rutina ca pe un ritual şi nu-şi rostea dorinţele. Stătea trează

noaptea, făcând calcule care îi înmuiau teama ce o cuprindea după ce se stingea lumina. La începutul celui de-al treilea an, T.C. a primit o mărire de salariu de 23 de dolari pe săptămână, 8%, un număr norocos. Fusese ideea lui Chun să ducă viaţa pe care o duseseră, să pună la bancă banii ce le rămâneau, în timp ce aşteptau o casă. Deşi ştia că banii lor nu erau fizic într-un seif, ea încerca să şi-i imagineze astfel, un teanc de bancnote într-un sertar, în spatele unei uşi mari cromate, rotundă şi complexă ca un ceas.

După patru ani, economiseseră suficienţi bani pentru avans. Dar încă existau incertitudini. Piaţa era în creştere, i-a spus agentul imobiliar lui T.C. Ceea ce însemna, ştia asta, că banii lor valorau acum mai puţin; în acea noapte, în întuneric, Chun şi-a imaginat teancul lor de bancnote mai mic, mai prăpădit.

— E o chestie de cifre. Nu înseamnă că noi am muncit mai puţin sau că am economisit mai puţin. Înseamnă pur şi simplu că trebuie să cumpărăm curând şi că trebuie să cumpărăm ceva ce ne permitem, sau piaţa nu ne va mai permite să cumpărăm nimic, a spus T.C.

În următoarea scrisoare către mătuşa ei, Chun a încercat să-şi descrie teama copleşitoare. „Nu m-am mai simţit niciodată aşa”, a scris ea. „Nu ai avut niciodată bani. Dacă ai impresia că acum ţi-e frică, să vezi cum o să fie după ce faci un copil”, i-a răspuns mătuşa. Şi totuşi, nu asta era adevărata problemă, s-a gândit Chun în acea noapte. Problema era că oricât ar încerca, că oricât ar economisi şi ar economisi, tot n-ar fi de-ajuns. Şi apoi, ca şi cum frica ar fi fost un peţitor întunecat şi ea mireasa, i-a simţit umbra lângă pat.

Au văzut multe case, dar, în cele din urmă, au rămas la două. Casa gri, li s-a spus, era cea pe care şi-o puteau permite. Şi totuşi, explorările i-au îndreptat către casa galbenă. Nu era doar faptul că ei îi plăcea mai mult: ştia că şi lui T.C. Îi plăcea mai mult.

El i-a înşirat calităţile casei gri.

— Are un dormitor în plus, i-a zis.

Un dormitor pentru un copil sau chiar pentru doi. În plus, are ferestre mici, a spus el. Casele cu ferestre mici sunt mai ieftin de încălzit şi sunt răcoroase vara. Casa fusese construită după război, când fiecare cui şi fiecare mână de var erau valoroase. Fusese construită în ideea că într-o zi cei care vor locui acolo vor dori s-o termine chiar ei: să termine de făcut şemineul şi coşul, să transforme podul în mansardă de locuit. Doar că, timp de cincizeci de ani, niciunul dintre ei nu făcuse acest lucru. Fuseseră forţaţi de circumstanţe să trăiască cu ceea ce aveau.

— De ce? a început ea.

— De ce ce?

De ce o casă mică trebuie să fie atât de meschină? De ce trebuie să aibă o bucătărie atât de întunecată, dulapuri atât de înghesuite, fereastra, doar o gaură în perete, simplă şi nedichisită, ca ochii fără gene ai unei fete bătrâne? De ce trebuie ca uşa din faţă să aibă un prag atât de mic? Agentul imobiliar a spus că era bună „pentru început” şi Chun s-a simţit pe moment alinată de acest cuvânt, de parcă n-ar mai fi trecut mult şi şi-ar fi putut lua altă casă. Dar înainte aveau s-o ia pe aceasta. Pentru un număr nedefinit de ani, avea să fie casa lor şi să le modeleze viaţa. Începuse să înţeleagă că nu era uşor să nu o deranjeze aceste lucruri. Existenţa într-un loc, odată ce te-ai mutat în el, căpăta o greutate care, deşi nu avea încărcătura permanenţei, nu era uşor de ignorat. Nu puteau renunţa la Chryslerul cafeniu dacă încă mergea; nu putea fi aruncat doar pentru că-i lipsea distincţia. Nu puteau renunţa la căsnicie. Nu puteau ignora trecerea anilor.

— Spune-mi ce vrei, i-a spus el.

Ei îi era teamă de cruzimea lumii, de luciul ei aspru. Şi-a luat inima în dinţi.

— Vreau casa galbenă, a răspuns.

— Bine, hai să vedem dacă ne-o permitem, a zis el.

Au făcut din nou calculele: suma pe care o aveau la

bancă, cel mai mare împrumut pe care-l puteau lua, suma de care aveau nevoie pentru casa galbenă şi reparaţiile ei. Dar nu puteau cumpăra casa. Doar tencuiala i-ar fi costat câteva mii de dolari şi s-ar fi dus repede – probabil în vreo zece ani s-ar fi uscat, s-ar fi scorojit şi ar fi căzut sub soarele neobosit al Californiei. În timp, ar fi avut nevoie de mai mulţi bani. Mereu e nevoie de mai mulţi bani: sumele mici devin sume mari, ceea ce e valabil şi pentru cheltuieli, şi pentru economii.

— Nu ştii ce înseamnă ghinionul, i-a spus mătuşa ei a doua zi, de ziua ei.

Vorbeau la telefon de trei ori pe an: de zilele lor de naştere şi de Anul Nou.

— Într-o zi, când vei îmbătrâni şi vei ajunge să vezi lumea ca noi toţi, vei înţelege că ceea ce trăieşti acum este o fericire profundă, incontestabilă.

Au ieşit la cină s-o sărbătorească. A fost ideea lui T.C., o extravaganţă, însă urma să cumpere o casă, a spus el. Chun era de multă vreme curioasă să intre în acel restaurant. A admirat eleganta marchiză purpurie şi numele italienesc. Dar a simţit preţul şi valoarea şi oportunitatea pierdută în fiecare înghiţitură.

După ce au comandat, el a întrebat-o:

— Îţi pare rău că nu te-ai măritat cu celălalt bărbat?

— Sigur că nu, i-a răspuns gânditoare.

Contabilul, cu tot luxul lui, era acum o amintire îndepărtată.

În acea vineri, cu cecul lui T.C. în plic, cu plicul în geantă, cu geanta pe umăr, Chun s-a dus cu bicicleta în parcarea mall-ului. Era o parcare mare, cu două rasteluri de biciclete, unul lângă supermarket şi unul lângă bancă. Chun s-a dus la cel de lângă bancă.

După ce a depus banii, a ieşit din bancă şi a observat o maşină lungă şi joasă parcată în apropiere. Era un model mai vechi, de un bleumarin profund, cu fiecare centimetru curăţat şi lustruit.

La volan era o femeie. Mai târziu, Chun avea să-i

povestească lui T.C. că probabil avea în jur de patruzeci de ani, deşi lui

Chun îi era greu să-şi dea seama, pentru că nu avea niciun rid şi nicio umbră pe faţă, şi totuşi pielea ei de culoarea mierii părea să aibă patina timpului. Avea ceva elegant, dar epuizat în privire, nu se uita la mall, ci dincolo de el, la dealurile care străluceau luxuriant după ultimele ploi. A privit-o pe Chun pentru o clipă prin geamul deschis, apoi privirea i s-a mutat către intrarea în bancă. Acum femeia se uita din nou la Chun. Avea nişte ochi incredibili de intenşi şi de un verde neobişnuit de deschis.

— Ai cumva un foc?

Avea o voce gravă, cu un miez catifelat, dar cu inflexiuni tăioase. Pronunţia ei, admirabil de corectă, rotunjea lent sunetele lichide. Nu era din California, şi Chun a simţit o dorinţă bruscă de a fi cineva cu rădăcini profund continentale, într-un loc prosper, poate, unde frunzele stejarilor nu foşnesc în arşiţă, ci se întind moi în aerul umed. Era ceva sigur şi definitiv în felul de a vorbi al acelei femei; era ca şi cum, de la volanul maşinii ei joase, putea vedea conturul a tot ce avea să urmeze.

Chun a vrut să vorbească cu ea.

— Nu, îmi pare rău, i-a răspuns privind-o fix în ochii verzi, în care rămăsese expresia unei aşteptări luminoase. Chun nu avea brichetă; nu fumase niciodată, nici când era tânără. Dar avea nişte chibrituri. Şi le strecurase în geantă după cina aniversară. Era un bol lângă ieşire, plin de cutiuţe lucioase.

Cu un sentiment de triumf, şi-a deschis geanta şi a găsit chibriturile.

Femeia a ţinut cutia de chibrituri în mâna ei suplă, admirând-o.

— Pare un loc frumos, a spus.

— Da, a zis Chun.

Apoi, s-a aventurat să adauge:

— Am sărbătorit ceva.

— Întotdeauna e bine să sărbătoreşti. Pot să te întreb

ce-ai sărbătorit? a întrebat femeia prietenoasă.

— Sigur, nimic special, a răspuns Chun.

Apoi, în timp ce femeia îşi aprindea ţigara dintre degetele graţioase, a tras aer în piept şi a spus repede:

— O să ne cumpărăm o casă şi a fost ziua mea.

— Ziua ta? câţi ani ai? a întrebat femeia.

A scos un firicel de fum, ignorând ce spusese despre casă.

— Douăzeci şi şapte.

— Douăzeci şi şapte. Ştii, la noi se spune că douăzeci şi şapte e un număr norocos.

— Da?

Străina aceea avea ceva care o făcea să-şi dorească să se aventureze în lume.

— Eşti de departe?

— Într-un fel. Acum sunt aici.

I-a dat înapoi lui Chun cutia de chibrituri.

— Nu, poţi s-o păstrezi, a spus Chun dintr-odată.

— Mulţumesc.

Spre încântarea şi întristarea lui Chun, femeia n-a refuzat darul. S-a uitat cu atenţie la cutia de chibrituri. Şi-a deschis geanta. Era un plic demodat, care se deschidea larg. De unde stătea, Chun a putut vedea că geanta era plină de bancnote, puse teanc şi îndoite şi prinse cu clipsuri metalice.

După o clipă, femeia i-a observat privirea lui Chun.

— Da, ar trebui să-mi fac ordine în geantă, i-a spus.

Şi-a băgat mâna în geantă, a scos un teanc de bancnote şi a început să le netezească de parcă ar fi fost cărţi de joc. Nu părea deranjată să stea în maşină cu o străină care o privea în timp ce îşi aranja teancul de bani. Teancul era aşa de gros încât era greu de aranjat şi bancnotele nu erau de un dolar, şi nici de zece. Chun a văzut bancnote de o sută de dolari alunecându-i neglijent printre degete.

— Am câştigat nişte bani. Tocmai îi duceam la bancă, a explicat ea.

— Cum…? a încercat Chun să-şi găsească cuvintele.

— Fac investiţii. De fapt, tata le face pentru mine. Sunt rezonabile, mici şi îmi aduc un venit constant.

— Ce fel de investiţii?

Nu-şi putea lua ochii de la banii din mâinile femeii.

— Una-alta. Tata e băgat în diverse, cum s-ar spune.

Chun s-a gândit la asta şi a zâmbit.

— E o expresie amuzantă, ştiu, a zis femeia. Dar îl descrie perfect. E un maestru al tranzacţiilor. Unele investiţii sunt în afaceri, şi uneori îmi dă sfaturi. Sugestiile lui aduc mereu profit.

Cu un asemenea venit, ar fi putut face orice.

— Ce planuri ai cu banii? a întrebat-o Chun.

— Planuri? Nu-mi fac prea multe planuri. Fac ce vreau cu ei, i-a răspuns femeia.

Sensul acestor cuvinte s-a materializat cu greu pentru Chun. Ea şi T.C. aveau planuri pentru fiecare bănuţ; visurile lor erau calculate în dolari şi cenţi. A evaluat spinările şi gâturile de pui, udatul legumelor şi resturile de la prânz pe care T.C. le lua la pachet în cenţi şi s-a gândit la acele mese ca la un soi de cont de economii – un cont în muncă, aproape un sacrificiu pe care-l făcea pentru viitor –, care ar face să merite totul, mai mult decât să merite, pentru un viitor care ar elibera-o de prezent.

Dar pe T.C. nu-l deranja prezentul. Era fericit cu noua căsuţă, ştiind exact ce merita şi ce nu, şi nu-l deranja că toată lumea putea vedea cât valorează el şi cât nu. Şi era fericit cu ea, cu cinele ei modeste şi cu farmecul ei minor. Era un soţ bun, ea înţelegea asta, şi după ce aveau să se mute în casa gri, avea să fie un tată bun.

Femeia a spus:

— Pot să-l rog să-ţi arate, dacă vrei. Ţi-ar plăcea?

— Dda, a răspuns Chun precaută, privind-o cum aranjează banii.

— Eu şi tata am putea veni într-o seară pe la voi şi v-ar putea spune mai multe despre asta.

— Da, a zis.

— Nu sunt sigură, dar cred că ar fi dispus să vă ajute. Pari un om bun, care merită. Şi sunt sigură că aşa e şi bărbatul tău.

— Da, este, a spus Chun.

— Ce zici de săptămâna viitoare?

A întrebat-o pe Chun unde locuieşte şi Chun i-a spus.

— Atunci aşa rămâne. Desigur, la început ai nevoie de ceva să investeşti. Ceva de la care să porneşti. Trebuie să-i arăt ceva. Crezi că ai nişte bani pentru asta?

Chun s-a gândit un moment. Avea contul bancar.

— Cât?

Femeia s-a gândit o clipă.

— Ar trebui să fie suficienţi cât să pună lucrurile în mişcare. Probabil câteva mii.

Câteva mii.

— Nu aveţi?

— Avem. Doar că ar trebui să-l întreb pe soţul meu, a zis ea ruşinată.

— Normal. Şi evident că nu trebuie să faceţi asta.

— Da, probabil că n-ar trebui, a spus Chun uşurată.

Femeia şi-a închis geanta plină de bani.

— Mi-a făcut plăcere să stăm de vorbă. Cum te cheamă?

— Ruby.

— Mi-a părut bine, Ruby. Poate ne mai vedem pe-aici.

— Da, a zis Chun.

Dar când? Femeia a pus geanta pe scaunul din dreapta şi a băgat cheia în contact. Nu se mai uita la Chun. Chun a pus un picior pe o pedală de la bicicletă şi s-a uitat în depărtare, dincolo de parcare, spre casă, şi i s-a părut că parcarea e mai mică, cu mai puţine maşini, şi că ceva mic o aştepta la capătul ei. A auzit zgomotul uşor al motorului.

— Papa, Ruby! Ne mai vedem.

— Stai, a zis Chun.

Răbdătoare, femeia a oprit motorul şi şi-a întors din nou ochii verzi spre Chun.

— De câţi bani ar fi nevoie pentru a… pune lucrurile în mişcare cu adevărat?

— Păi, cam 20.000, a spus femeia aplecându-şi capul într-o parte.

Aveau 26.000 în contul de economii.

Femeia a aşteptat în apropiere în timp ce Chun a completat formularul de retragere. De câte ori completase celălalt formular, în sens invers? I l-a înmânat funcţionarei.

— Vreau să retrag nişte bani.

A vorbit clar, dar funcţionara a aşteptat, privind-o pe femeia de lângă Chun.

— Doamnă, sunteţi sigură că asta vreţi să faceţi?

Chun s-a îndreptat de spate.

— Da.

Funcţionara a privit-o, apoi i-a spus:

— O să am nevoie de aprobare pentru asta. Numai o clipă.

S-a îndepărtat de ghişeu şi a revenit cu un bărbat în vârstă.

— Doamnă Yang, sunteţi sigură că vreţi să retrageţi această sumă?

În privirea lui a citit bunătate. Dar era un bărbat mărunţel, timid chiar şi în bunătatea lui.

— Da.

— Vreţi banii în bancnote de o sută?

Chun s-a întors către femeia de lângă ea şi şi-a găsit refugiul în încrederea din ochii ei verzi.

— În bancnote de o sută ar fi ideal.

Şi-a examinat mâinile cu grijă şi Chun a observat că în afară de o unghie ruptă, celelalte erau îngrijite şi lucioase.

Funcţionarei i-a luat ceva timp să numere banii. I-a numărat de trei ori, de parcă nu ştia ce să mai facă să tragă de timp. Chun a simţit brusc o nerăbdare.

— E-n regulă aşa, a spus.

Funcţionara a pus bancnotele într-un plic mare şi i l-a dat lui Chun.

— Aveţi grijă de ei, i-a spus.

Chun a luat plicul şi a plecat. Când au ieşit din bancă, le-a întâmpinat lumina soarelui; pentru o clipă a orbit-o.

— Mulţumesc, a spus femeia, cu o căldură sinceră în voce.

— Cu plăcere, i-a răspuns Chun.

— Ţinem legătura, Ruby. Cred că o să fii mulţumită.

— Da, a spus Chun.

Apoi, femeia a pornit maşina şi a plecat.

Chun s-a întors la bicicleta ei. Coarnele păreau solide şi puternice în palmele ei; îşi simţea picioarele ciudat de uşoare. Drumul spre casă, în acea după-amiază toridă, plutitoare, a părut infinit, dar scurt. A început să se gândească la toate posibilităţile. La casa galbenă sau chiar la una mai mare şi mai impunătoare, cu o intrare care ar da într-o grădină plină de trandafiri, bujori, gura-leului. A păşit uşor peste pragul colibei, în bucătăria întunecată şi rece a numărat trei ciuperci uscate pentru cină; a spălat pieptul de pui şi l-a tăiat fâşii, apoi ardeii, apoi tofu şi ciupercile. A curăţat fasolea verde. Nu va rămâne însărcinată în următorii cinci ani.

Stând la chiuvetă, în timp ce spăla orezul şi alegea pietricelele, Chun a auzit o maşină intrând pe alee. Şi-a dus mâna la gât.

Nicole Im este scriitoare şi locuieşte la New York. S-a născut şi a crescut în California şi recenta terminat un masteratân non-ficţiune la New School.

Despre rechini şi sinucidere

Nicole Im

1.

A murit după doar trei zile. Marele rechin alb, de 3, 5 m, a fost prins pe coasta Japoniei şi dus la Acvariul Okinawa Churaumi pe 5 ianuarie 2016. În timpul captivităţii, a refuzat să mănânce şi se lovea continuu de pereţii acvariului. În cea de-a treia zi, s-a prăbuşit pe fundul bazinului şi îngrijitorii nu l-au putut readuce la viaţă \ Mă întreb cum a fost pentru acel rechin, obişnuit cu

liniştea şi vastitatea oceanului, să fie captiv între pereţii de sticlă, expus vorbăriei neîncetate a oamenilor, chipurilor lor uimite şi degetelor arătând spre el, şi luminii bliţurilor de la aparatele foto. Cum altfel s-ar fi putut elibera?

În decembrie 2016, am petrecut patru zile la Spitalul Metropolitan din New York, după o tentativă de sinucidere. Dacă aş fi ştiut că un apel către National Suicide Prevention Lifeline (Serviciul Naţional de Prevenire a Sinuciderii) implică internarea obligatorie în cel mai apropiat centru psihiatric, n-aş fi sunat niciodată. Când te tai e ca şi cum ai merge pe sârmă. Dacă aluneci, se sfârşeşte totul. Periculos, ştiu, dar când îmi tai pielea, sunt o zeiţă, şi genul ăsta de putere te face să te simţi al dracului de bine. Este o diferenţă între dorinţa de a mă tăia şi dorinţa de a mă sinucide. Problema e că uneori se suprapun, se zdrobesc una de cealaltă ca valurile.[5]

Am sunat acolo pentru că în acel moment ambele valuri mă trăgeau la fund. Nu am sunat pentru că mă tăiasem prea adânc şi nu mai puteam opri sângerarea, ci pentru că, după ce mă tăiasem de douăzeci şi cinci de ori pe antebraţ, nu voiam să mă opresc. Zeiţa din mine era furioasă şi îmi cerea să continui sacrificiul sângeros. Vocea de la celălalt capăt al firului a devenit protectoarea vieţii mele şi m-am agăţat de ea până când am putut respira din nou.

„Mulţumesc că ai vorbit cu mine. Cred că sunt OK acum”, am spus.

Am lăsat deoparte lama picurândă şi m-am uitat lung la liniile roşii de pe braţ conturate de vânătăi.

„Trebuie să trimit pe cineva să se asigure că eşti bine”, a spus vocea.

„Nu mă mai simt suicidară”, am răspuns.

Şi era adevărat. Apele se liniştiseră. Sângele care-mi curgea pe braţ domolise vocea din capul meu care-mi

5 Jun Hongo,“Great White Shark Diesat Aquarium in Japan”, The Wall Street Journal, 8 ianuarie 2016, https://bl0gs.wsj.c0m/japanrealtime/2016/01/08/ great-white-shark-dies-at-japan-aquarium/?mod=e2fb.

spunea să mă sinucid. Sângerasem destul. Pentru moment.

„M-aş simţi mai bine dacă cineva ar veni să vadă că eşti bine. Dar stai liniştită, n-o să te ducă la spital”, a insistat vocea.

2.

„Suntem obligaţi prin lege să te ducem la spital”, mi-a spus cu o voce monotonă asistenta care a venit. Colegul ei a căscat atât de lung, încât i-am putut vedea cariile din molari. Doi poliţişti stăteau în prag. Unul vorbea la telefon. Celălalt mă privea cu un oarecare dispreţ, ca şi cum se întreba de ce îndrăzneam să irosesc timpul lui şi banii statului.

„Mi s-a spus că veţi veni doar să vedeţi dacă sunt bine. Nu vreau să merg nicăieri”.

Primul poliţist s-a uitat la celălalt. Le-am văzut armele.

„Păi, te-ai tăiat şi, aşa cum ţi-am spus, suntem obligaţi prin lege să te ducem la spital”, a spus asistenta.

Au făcut cu toţii un pas spre mine, înconjurându-mă într-un semicerc. M-au condus la ambulanţă, mi-au pus centura şi m-au dus la Spitalul Metropolitan. În următoarele cinci ore, m-au palpat şi m-au înţepat, m-au pus să urinez într-un pahar, m-au întrebat dacă aud voci sau dacă mă simt suicidară, dacă m-am drogat vreodată sau dacă eram drogată în acel moment.

„Nu, nu, nu şi nu”.

În zori, când am întrebat iar dacă pot pleca, mi-au dat un document de o pagină cu titlul „Notice of Status and Rights Emergency Admission” (înştiinţare asupra statutului şi drepturilor de internare la Urgenţe).

Practic, se reduce la: nu există.

3.

Conform unui articol din Psychology Today, rechinii nu simt durerea. Cel puţin nu în acelaşi fel în care o simt oamenii şi alte animale. Rechinii nu au nociceptori – receptorii care percep rănile, căldura şi presiunea – şi nu par să reacţioneze la stimuli dureroşi. De exemplu,

rechinii-ciocan mănâncă adesea pisici de mare şi în gurile lor au fost găsite până la nouăzeci şi şase de ţepi veninoşi[6]. Tratamentul pentru oamenii care sunt înţepaţi de pisicile de mare implică administrarea de lidocaină şi chiar şi atunci durerea poate fi atât de mare încât „este necesară blocarea locală a nervului”[7]. Oameni smiorcăiţi, se gândeşte probabil rechinul-ciocan. Vânătorii de balene au raportat că au văzut rechini care continuă să mănânce după ce au fost muşcaţi sau chiar eviscerаţi de alţi rechini[89].

Se pare că, la orice nivel, rechinii au fost proiectaţi să facă lucrurile să sângereze. Marele alb are cinci rânduri de dinţi şi, în timpul vieţii, îi cresc şi îi cad în jur de 30. ooos. Ce altceva sunt rechinii dacă nu ucigaşi cu sânge rece? Dar poate că sunt mai complecşi decât sugerează fiziologia lor externă. Oare i-am antropomorfiza prea mult dacă am spune că rechinii au capacitatea de a simţi furie, frustrare, nelinişte, disperare? Acvariul din Okinawa era curat, cu o temperatură confortabilă şi cu o oxigenare optimă. Rechinul primea suficientă mâncare. Deci ce alt motiv ar fi avut să se prăbuşească pe fundul bazinului şi să refuze să înoate dacă nu-şi pierduse dorinţa de a trăi?

4.

„Eşti aici pentru binele tău. Hai să-ţi arăt unde vei

---

6 Michael Tye, “Do Sharks Feel Pain?”, Psychology Today, 21 martie 2017, https://www.psychologytoday.com/blog/genuinely-conscious/201703/do-sharks-feel-pain.

7 Sherry Boschert, “Stingray Wounds Excruciatingly Painful, Slow to Heal,” American College of Emergency Physicians News, noiembrie 2007, https://www.acep.org/Clinical—Practice-Management/ Stingray-Wounds-Excrutiatingly-Painful,-Slow-to-HeaU

8 R. Aidan Martin, “Do Sharks Feel Pain?” Biology of Sharks and Rays online course, accessed April 21, 2017, http://elasmo-research.org/education/ topics/s_pain. htm.

9 Michelle Wcisel,“How Many Teeth Does a White Shark Have?”, Marine Dynamics Blog, August 16, 2012, http:^www.sharkwatchsa.com/en/blog/ category/482/post/i2o6/white-shark-teeth-how-many/.

dormi”, mi-a spus asistenta.

M-a condus pe un hol într-unul dintre dormitoare şi mi-a arătat primul pat pe dreapta încăperii. Erau în total patru paturi, câte unul în fiecare colţ. Între fiecare două paturi era un dulap înalt cu uşi pe laterale, nu în faţă. Câte o jumătate de dulap pentru fiecare pacient. Baia era pe o latură a încăperii, duşul, pe cealaltă, cu uşi, dar fără încuietori. O femeie stătea ghemuită sub cearşaf în patul din colţul stâng îndepărtat. Avea picioarele descoperite. Tivul pantalonilor de pijama era murdar şi zdrenţuit şi călcâiele îi erau uscate şi crăpate. M-am întrebat de cât timp era acolo.

„Poţi face duş între 7 şi 9 dimineaţa sau între 8 şi 9: 30 seara. La alte ore e interzis. Stai aici şi odihneşte-te, bine?”, mi-a spus asistenta.

M-am aşezat pe marginea patului pe care mi-l indicase şi am privit trupurile adormite din jurul meu. Am observat că deasupra fiecărui pat era un bilet, scris cu carioca şi decorat cu abţibilduri, cu numele fiecărei paciente, joanie. Dakota. celeste. M-am întors, uşurată să văd un spaţiu gol. Trebuia să ies de-acolo înainte ca cineva să decidă că şi eu aveam nevoie de un bilet cu numele meu. Nu voiam să aparţin acelui loc.

„Aceasta e noua ta casă. Vei învăţa să-ţi placă aici”, mi-am imaginat că i-a spus un îngrijitor marelui alb în timp ce îi punea în bazin o găleată cu sepii.

5.

„Doare?”, m-a întrebat asistenta, dându-mi un pliculeţ de Neosporin asemănător cu unul de ketchup.

Nu durea şi lipsa durerii mă înfuria. Aveam nevoie de ceva ascuţit ca să spintec ceaţa claustrofobică a acestui coşmar. Salonul era sufocant şi pereţii bleu mă făceau să vreau să-mi scot ochii. Mi-am înfipt unghiile în palme cât am putut de tare. Durerea mi-a urcat pe braţ. O mică uşurare.

Asistenta m-a privit dându-mă cu unguent pe tăieturi. Bobiţe roşii ieşeau la suprafaţă. Mi-a dat un şerveţel.

„Întinde-l cu blândeţe”.

Nu voiam să fac nimic cu blândeţe. Voiam să tai. Mi-am închipuit că înfig colţul lamei adânc în încheietură şi că trag pe toată lungimea braţului. Mi-aş fi privit pielea spintecată de lamă. Ar fi fost ca şi cum aş fi deschis un fermoar. Sângele ar fi ţâşnit din mine cald, umed, gros, de un roşu profund. Lumea din jurul meu şi-ar fi pierdut conturul, apoi ar fi dispărut complet. Dacă nu puteam avea lama mea, aş fi luat orice găseam. Aş fi vrut să iau pixul asistentei şi să mi-l înfig în gât. Aş fi vrut să-mi izbesc capul de perete până când îmi zdrobeam craniul. Aş fi vrut să arunc cu un scaun în geam, să-l fac ţăndări şi să mă arunc de la etajul nouă pe cimentul din New York.

Uram să fiu captivă între acei pereţi, în timp ce medici, asistente, infirmiere, asistenţi sociali şi curieri intrau şi ieşeau continuu. Îi uram pentru libertatea lor.

După ce a plecat asistenta, una dintre celelalte paciente, Joanie, a venit şi s-a aşezat pe scaunul din faţa mea.

„Asta e malefic”, a spus arătând spre braţul meu.

M-a privit cu ochi căprui, mari, injectaţi. Avea părul cenuşiu, răvăşit în toate direcţiile, de parcă şi-ar fi băgat degetele în priză. Îi lipseau câţiva dinţi şi când vorbea şuiera şi buzele păreau să facă ore suplimentare ca un peşte în căutarea hranei. Se uita dintr-o parte în alta, de parcă ar fi căutat spioni, apoi şi-a pus mâinile pe masă şi s-a apropiat de mine.

„Diavolul te pune să faci asta. Nu-l mai asculta”, mi-a şoptit.

M-am îndepărtat de ea, neştiind cum să-i răspund.

Poate că Joanie avea dreptate. Poate că un spirit malefic îmi spunea să tai şi tot ce trebuia să fac era să nu-l mai ascult. Dar auzeam două voci în capul meu. Şi dacă o ignoram pe cea care-mi spunea să tai, aş fi fost dominată de cea care-mi spunea să mă sinucid. În mine se dădea o luptă şi eram şi inamic, şi aliat.

6.

Până în anii ’30, autoflagelarea era considerată de psihiatri tentativă de sinucidere. Psihiatrul Karl Menninger a fost primul care a sugerat că autoflagelarea, care includea tăieturile, arsurile şi chiar fracturile, nu provenea din dorinţa de sinucidere, ci era un mecanism de conservare, o modalitate de a canaliza durerea emoţională copleşitoare într-o durere fizică, vizibilă, controlabilă[10]. În Man Against Himself, cartea sa apărută în 1938, Menninger scrie că „autodistrugerea localizată este o formă parţială de sinucidere pentru a evita sinuciderea totală”[11]. Continuă spunând că, atunci când autoflagelarea este privită în acest fel, „reprezintă o victorie, deşi uneori o victorie costisitoare a instinctului de a trăi asupra instinctului de a muri”[12].

Dar, în mod interesant, în ciuda calvarului emoţional care duce la autoflagelare, mulţi oameni susţin că nu simt niciun fel de durere fizică atunci când se rănesc. În A Briciht Red Scream, Marilee Strong scrie că, deoarece mulţi dintre cei care se autoflagelează o fac atunci când sunt în stări disociative, ei nu conştientizează durerea şi că „unii dintre ei nu conştientizează nici măcar actul în sine şi sunt apoi şocaţi când îşi descoperă rănile”[13]. Dar pentru cineva obsedat de control ca mine, fiecare linie pe care mi-o crestez pe piele e deliberată, şi atunci când tai mă delectez cu căldura albă şi ascuţită pe care o simt în braţ şi care-mi face capul să vâjâie. Durerea în sine nu este lucrul de care mă bucur, ci claritatea care vine odată cu ea. Vreau să-mi păstrez acea luciditate, însă dispare mereu. Când se termină, mă gândesc: Trebuia să-mi *provoc o* durere mai mare.

7.

10 Mel Whalen, “Self Mutilation,” Psyke.org, 22 aprilie 2017, http://www. psyke.org/articles/en/selfmutilation/

11 Karl Menninger, Man Against Himself (New York: Harcourt, Brace, & World, 1938), 271.

12 Menninger, 285

13 Marilee Strong, Abright Red Scream:Self-Mutilation and the Language of Pain (New York: Penguin Books, 1999), 56-57.

Când se împerechează, rechinii sângerează. Femelele, cel puţin. Pentru a-şi arăta interesul, masculii muşcă femelele de diverse părţi ale corpului şi, odată ce începe împerecherea, le ţin cu dinţii de aripioara pectorală ca să le imobilizeze. Un articol de pe Discovery online, „Shark Feed”, spune: „De obicei, femelele care s-au împerecheat recent sunt uşor de identificat. Au urme de muşcături vizibile şi pielea sfâşiată”[1415]. Şi doar pentru că o femelă s-a împerecheat o dată, nu înseamnă că nu mai atrage şi alţi masculi. Paternitatea multiplă a fost atestată la cel puţin şase specii de rechin. „În principiu, femela n-are prea multe de spus în ceea ce priveşte partenerii”, afirmă Andrew Nosal, cercetător la Scripps Institution of Oceanography’s Marine Biology Research Division. „Poate încerca să se lupte şi să fugă, dar în felul acesta s-ar răni şi mai tare. Pentru a micşora riscul de a se răni, femela acceptă, deşi nu pare să existe niciun fel de nevoie biologică de a se împerechea cu mai mult de un mascul în timpul unui ciclu reproductiv”. 11

„Aţi fost penetrată sau doar v-a atins?”, a întrebat doctorul.

„Doar?” M-am simţit umilită. „De ce este relevant?”

M-a privit fix, apoi a notat în fişă: Pacienta a fost molestată în copilărie.

Doctorul părea plictisit; toţi doctorii păreau plictisiţi, dar poate că erau doar extenuaţi. Aveau semiluni întunecate sub ochii obosiţi şi linii permanente le crestau frunţile. Oare de câte ori trebuie să fi auzit poveşti ca a mea? Chiar şi aşa, uram că fiecare doctor, asistentă, asistent social aveau să citească fişa şi să ştie asta despre mine: Pacienta a fost molestată în copilărie.

---

14 Anastacia Darby, “5 Things You Never Wondered About Shark Sex,” Discovery, July 08, 2015, http://www.discovery.com/tv-shows/shark-week/ shark-feed/5-things-you-never-wondered-about-shark-sex/

15 Jennifer Viegas, “One Female Shark’s Litter May Have Many Dads, Study Finds,” NBC News, August 5, 2013, http://www.nbcnews.com/science/ one-female-sharks-litter-may-have-many-dads-study-finds-6cio848675.

Uram că această traumă era nucleul a ceea ce vedeau. Uram să mă simt de parcă această traumă era nucleul a ceea ce eram.

Voiam să scap de întrebările neîncetate ale personalului medical, dar chiar şi dacă aş fi putut, ştiam că nu puteam scăpa de propriile amintiri.

„Aţi fost penetrată sau doar v-a atins?”

8.

De trei ori pe zi mi se dădea o tavă cu mâncare pe care nu voiam s-o mănânc. În spital, mâncarea era un ritual. Micul dejun la 8. Medicamente la 9. Gustare la 10. Prânz la 12. Gustare la 2. Cina la 5. Gustare la 8. Medicamente la 9. Sandvişuri la 11. Pe fiecare tavă era o cutie cu lapte, un pahar de plastic cu suc, o mică ceaşcă de Styrofoam cu ceai sau cafea, o felie de pâine înfoliată şi un vas de metal cu un capac de plastic. În vas era o lingură de omletă, dacă era micul dejun, şi legume la conservă şi o bucăţică de proteină coagulată acoperită cu sos, dacă era cină. Singurul obiect care nu era învelit în plastic era un fruct, un măr sau o portocală. Dimineaţa, de la mirosul de omletă îmi venea să vărs. Orezul cu lapte, gustarea de după-amiază, chiar arăta ca o vomă.

Rechinii-tigru, numiţi şi „tomberoane”, mănâncă orice. Deşi hrana lor principală este constituită din peşti, moluşte şi ţestoase, iau câte o bucăţică din orice lucru în care-şi pot înfige dinţii. În stomacul lor au fost găsite rămăşiţe de cai, porci, capete de crocodil, numere de înmatriculare, anvelope auto, cuie, cutii de conserve, doze de bere şi chiar o păpuşă. Dar faptul că un rechin-tigru poate muşca şi înghiţi orice nu înseamnă că şi digeră orice. Din fericire, aceşti rechini au abilitatea de a vomita tot ce au în stomac, întorcându-l complet pe dos şi regurgitând conţinutul. Fac asta adesea după ce mănâncă ţestoase. Digeră carnea şi vomită carapacea[16].

La fiecare masă mâneam un singur lucru: fructul. Îmi

16 Discovery Channel, Sharkopedia (Des Moines, ia: Time Home Entertainment Books, 2013), 120.

curăţăm portocala încet. Încercând să păstrez coaja întreagă. Scoteam câte două feliuţe şi muşcam din fiecare, fără să mă obosesc să-mi şterg sucul care-mi picura pe bărbie. Merele le mâneam de sus în jos, cu tot cu seminţe şi cotor. Mestecam lent, metodic. Pentru următoarele zece minute eram numai dinţi, maxilare şi limbă.

Am aflat repede cui îi puteam da restul de mâncare. Davi îmi lua mereu cafeaua şi laptele. Sucul mergea la Carlos şi pâinea la Joanie. Mă forţam să iau două înghiţituri din legumele apoase şi una din proteină şi îi dădeam restul tăvii lui Joe, care dădea din cap şi accepta fără să spună nimic. Era uşor să-mi donez gustările. Batoane de cereale, cupe de budincă, biscuiţi Oreo, iaurt, chipsuri, pahare de suc făcut doar din concentrat şi chiar orezul cu lapte.

„E bine! Mănânci cum trebuie. Vrem să fii sătulă şi adormită”, îmi spunea asistenta de fiecare dată când vedea tava goală.

Eram hotărâtă să fiu înfometată şi alertă.

9.

Psihiatra îmi spune că starea apatică, disociată, în care mă aflu adesea este dată de incapacitatea de a mă racorda la propriile emoţii.

„E-n regulă să fii furioasă. Nu trebuie să te simţi vinovată pentru că simţi ceva, indiferent ce-ai simţi”, îmi spune.

Conversaţia asta face să se învârtă camera cu mine. Scaunul ei se îndepărtează de mine. Devine din ce în ce mai mic şi apoi e ca şi cum am fi fiecare la câte un capăt al unui lung tunel. Mă tem de sentimentele mele. Mă tem de puterea lor. Uneori un val de furie mă loveşte cu atâta forţă că îmi ţiuie urechile. Uneori singurătatea mă loveşte atât de tare în plex că simt durerea zile-n şir. Dacă-mi dau voie să simt întru totul torentul din mine, explodez. Aşa că trebuie să învăţ să rămân tăcută, să mocnesc.

E un lucru folositor în spital. Pentru că ceea ce am învăţat acolo este că e inacceptabil să ai gânduri suicidare.

Mi s-a spus că reprezint un pericol pentru mine însămi, un pacient cu risc sporit, că mă aflu aici pentru binele meu, dar cum se aşteaptă să fiu sinceră cu ei când ştim cu toţii că, dacă recunosc că sunt încă deprimată sau că încă vreau să mă rănesc, voi fi ţinută mai mult aici? Sunt captivă în spatele ferestrelor încuiate şi al draperiilor trase, sub supravegherea constantă a luminilor de neon care nu se diminuează niciodată, blocată în acelaşi spaţiu închis zi şi noapte: „Este un mediu terapeutic”, mi se spune. Da, sújur. Dacă recunoşti că te răneşti te vor izola şi mai tare. Învaţă să-ţi sufoci sentimentele şi ţi se va da voie să te întorci în societate.

10.

„Nicole, vrei să ne citeşti tu prima parte a textului?” Ceilalţi pacienţi din grupul de terapie aşezat la masă şi-au răsfoit fişele de lucru[17], de parcă ar încerca să ţină aprins un foc de tabără. Eu voiam să le mototolesc şi să i le arunc în faţă terapeutei. Ce *zici de asta ca eficienţă relaţională*?

Dar dacă aveam să ies vreodată de-acolo, ştiam că trebuie să citesc testul lor. Aşa că l-am citit:

„Foarte bine. Mulţumesc, Acum voi citi definiţia fiecărui cuvânt şi apoi vreau să scrieţi ce înseamnă acel cuvânt pentru voi şi cum îl puteţi implementa în vieţile voastre, bine? La final, vom discuta cu toţii”, a spus terapeuta.

Joanie a aprobat din cap. Eu am privit-o. Celeste a salivat.

„Bun. Să-i dăm drumul!”

(*fii*) *Corect* – Fii corect cu tine şi cu celălalt!

Să fiu corectă înseamnă să mă sinucid. Aşa e cel mai binemi doar pentru mine, ei şi pentru familia mea. Au trecut prin multe şi am obosit şi cu Vreau s-o termin acum, în termenii mei.

Să fii corect înseamnă să-l tratezi pe celălalt aşa cum ai vrea să te trateze pe tine.

---

17 Adaptat dupa Skills Training Manual for Borderline Personality Disorder, Linehan, Marsha M. (New York: The Guilford Press, 1993).

(nu) îţi cere scuze – Nu-ţi *cere* exagerat *de* multe scuze! Nu-ţi cere scuze *că eşti* în viaţă, ca ceri *ceva*! Nu-ţi cere scuze că ai o *părere* sau *că nu eşti de acord*.

Am dreptul să mă sinucid. E un dat. Nu o părere:

O să încerc să nu spun „Scuze" înainte să întreb ceva. De exemplu: „Scuze, dar când draett1 ai de gând să-mi dai drumul de aici?"

(fii) sincer *Nu* minţi, nu *exagera*, *nu* înşela! Nu *inventa* scuze!

Trebuie să-mi pun capăt vieţii. E cel mai responsabil lucru de făcut. Nu mă voi lăsa convinsă cât stau aici. Ştiu să simt ade» vărul. Nu mă voi trăda.

Ştiu să simt adevărul. Nu mă voi trăda.

Păstrează-ţi *valorile* – Păstrează-ţiPROPRiiLE *valori*. Nu-ţi *trăda* palorile sau integritatea pentru motive *neimportante*. Fii sigur pe ceea ce crezi că este *modalitatea* morala sau valoroasa de a gândi sau de a acţiona şi păstrează-ţi valorile.

Mă simt mult mai rău de când sunt aici. Greşeala mea nu a fost că m-am tăiat. Greşeala a fost să dau acel telefon. Aş vrea să fi avut curajul să o termin când am avut ocazia. Data viitoare o voi face. Fără nicio scuză.

Mă simt mult mai bine de când sunt aici. Cred că pur şi simplu aveam nevoie de o pauză. Acum, că am avut ceva timp de gândire, îmi dau seama că nu vreau să mă sinucid. Uneori viaţa e grea, dar merită trăită. Acum înţeleg asta.

11.

La miezul nopţii, spitalul era în sfârşit tăcut. Pacienţii îşi luaseră medicamentele şi îşi mâncaseră sandvişurile de la ora n. Televizorul din camera de zi era oprit, foile şi creioanele de colorat erau puse deoparte. Toţi pacienţii erau în camerele lor şi colegii mei de salon sforăiau. Eu nu puteam să dorm. Chiar şi cu uşa închisă, o fâşie aspră de lumină galbenă pătrundea pe dedesubt şi centrala termică a spitalului ne menţinea temperatura camerei la 30° C. Stăteam întinsă în pat, cu tricoul ud de sudoare, cu părul lipit de frunte, detestând întreaga lume.

O uram pe terapeuta care îndosariase fişele de lucru, îşi pusese geanta pe umăr şi ieşise din salon fără s-o oprească nimeni. Uram medicii care-mi tot spuneau „clientă”. O uram pe asistenta care îmi tot lua tensiunea la fiecare câteva ore. O uram pe infirmiera care râdea când mă vedea plângând şi întreba: „Te-ai certat cu prietenul tău?” îl uram pe psihiatrul de la Urgenţe care spusese spitalului că era „îngrijorat în legătură cu siguranţa mea” şi care mi-a confirmat statutul de pacient involuntar. Uram vocea anonimă în care avusesem încredere şi care mă trădase trimiţându-mi echipajul medical la uşă.

Mi-am trecut degetele peste tăieturile de pe braţ. Erau lipicioase, sânge amestecat cu unguent. Deja păreau mai mici, mai puţin furioase şi umflate. M-am întrebat cât va trece până ca roşul şi vineţiul să redevină maroniu deschis.

Armando Favazza, considerat un pionier al psihiatriei, numeşte cicatricea „o substanţă magică”. În cartea lui din 1987, Bodies Under *Siege*, scrie că cicatricile şi procesul de vindecare fizică pot fi considerate „mortarul fiziologic şi psihologic care ţine laolaltă carnea şi spiritul când lumea complicată ameninţă să le distrugă”[18].

Nu ştiam despre toate astea, dar ştiam că să-mi privesc culorile de pe braţ mă liniştea. Îmi băgăm unghia în tăieturi şi priveam cum încep din nou să sângereze. Sunt *vie*. Iată dovada că în mine era mai mult decât nimic. Am închis ochii şi am încercat să dorm.

Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Nu te sinucide. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Nu te sinucide. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Nu te sinucide. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Nu te sinucide. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Nu te sinucide. Sinucide-te. Sinucide-te. Nu te *sinucide*. Sinucide-te. Nu te sinucide. Sinucide-te. Nu te sinucide. Sinucide-te. Nu te sinucide.

18 Strong, 35.

Sinucide-te. Nu te sinucide. Sinucide-te.

Mi-am acoperit urechile cu mâinile. Opreşte-te, mi-am şoptit. Te rog, opreşte-te. Când zgomotul vine din capul tău, nu există scăpare.

Chiar atunci, Joanie s-a ridicat în fund. S-a aşezat pe marginea patului, şi-a pus picioarele jos şi a deschis partea ei de dulap. Uşa a scârţâit. A stat puţin şi apoi a închis-o. A stat puţin, apoi a deschis-o din nou. Am privit-o închizând şi deschizând continuu uşa dulapului. Scârţ, scârţ, scârţ, scârţ, scârţ, scârţ. Se legăna înainte şi înapoi vorbind singură, apoi a început să plângă. M-am întrebat unde era. M-am întrebat de ce încerca să scape.

12.

Mi-au dat drumul în dimineaţa celei de-a patra zile, eram înfometată şi extenuată. Abia dacă închisesem un ochi în ultimele trei nopţi şi blugii mulaţi pe care-i purtam când m-au internat erau acum largi. Un asistent social mi-a dat actele de externare şi două asistente mi-au dat înapoi lucrurile – chei, telefon, portofel – într-o pungă de hârtie maro. Doi paznici stăteau de ambele părţi ale uşii să se asigure că niciun alt pacient nu pleacă împreună cu mine. Am mers prin labirintul de holuri al spitalului şi am ieşit în aerul îngheţat de decembrie. Pe jos era zăpadă. Lumina se reflecta pe capote. Îmi ieşeau aburi din gură. Supravieţuisem acestui coşmar, dar încă mă simţeam blocată într-un vis straniu. Stăteam acolo, uluită de ciudăţenia a ceea ce se întâmplase, fără să ştiu ce să fac mai departe. Eram liberă într-o lume plină de obiecte ascuţite. Îmi era frică. Eram exaltată. Am rămas acolo încă puţin, lăsând aerul rece să-mi ciupească obrajii.

13.

Când visez rechini, mereu îl văd pe marele alb, o femelă. Vine din depărtare, înoată calm şi sigur spre mine, în timp ce eu plutesc, suspendată în nemişcarea apei. Pielea ei argintie străluceşte într-un ocean atât de întunecat şi de albastru că e aproape negru. Întunericul se întinde în jurul nostru şi în abisul de sub noi. Îmi ridic

privirea şi nu văd nicio lumină. Pe măsură ce se apropie, îi văd cicatricile adânci de pe cap. Deasupra ochiului are o crestătură, şi capul îi este plin de răni. Nara dreaptă e sfâşiată. Maxilarul de jos este roşu şi are gura deschisă doar cât să-i dezvăluie un milion de dinţi încleştaţi. Coada i se mişcă înainte şi înapoi propulsând-o înainte. Alunecă tăcută. Este frumoasă. Sunt fermecată. Se apropie şi începe să-mi dea târcoale. Tremur când îi întâlnesc privirea. Are ochii negri şi reci şi dintr-odată mă confrunt cu realitatea şi irealitatea terifiante ale acestei lumi, ale întunericului dinăuntru şi din afară. Însă cumva, de data asta, nu mi-e frică.

Sfâşie-md, îi spun. Te provoc.

Margaret Atwood este autoarea a peste cincizeci de cărţi de ficţiune, poezie şi eseuri critice. Cele mai recente romane ale ei sunt *The Heart Goes Last* şi trilogia *MaddAddam*:

Oryx şi Crake (Editura ART, 2017), selectat pe lista scurtă pentru premiile Giller şi Man Booker, *Anul potopului* (Editura ART, 2017) şi *MaddAddam*. Printre romanele ei se numără: *Asasinul orb* (Polirom, 2014), premiat cu Man Booker Prize, *Alias Grace*, *Mireasa hoţomana* (Editura Leda, 2013), *Ochi de pisica* (Polirom, 2014), *The Penelopiad*, *o* rescriere a *Odiseii*, şi clasicul *Povestea slujitoarei*, ecranizat într-un serial TV aclamat de critici. *Hag-Seed*, *o* rescriere romanescă a *Furtunii* lui Shakespeare, a fost publicat în 2016. Cea mai recentă serie de benzi desenate a ei este *Angel Catbird*. În 2017, a primit German Peace Prize, Franz Kafka International Literary Prize şi PEN Center USA Lifetime Achievement Award.

Update la vârcolaci

Margaret Atwood

Pe vremuri, toţi vârcolacii erau masculi.

Pocneau prin hainele lor de blugi albastre şi prin pieile lor despicate.

Expuşi prin parcuri, urlând la lună.

Lucrurile pe care le fac băieţii.

Au mers prea departe cu trasul de codiţe Au mârâit la rozul femelelor contorsionate care strigau: noi, noooi.

Noi până în măduva oaselor.

Ce dracu', a fost doar un flirt şi un simţ al umorului câinesc:

Ia uite-o pe Jane cum fuge!

Însă acum e altfel:

Nu mai e specific unui singur sex.

Este o ameninţare globală.

Femei cu picioare lungi sprintează prin ravine înfăşurate în blănuri, o haită perversă de modele cu rochii sado-franţuzeşti din *Vogue* şi amintiri pe termen scurt aerografiate.

Definite de o furie nesancţionabilă.

Priviţi-le conturul roşu al labelor!

Priviţi-le ochii ieşiţi din orbite!

Priviţi-le plasa luminată De urletele la lună plină!

Blănoasă de sus până jos, această doamnă.

Libertate, libertate şi putere!

Cântă săltând peste poduri.

Cu fundurile-n vânt, spintecând gâturi Pe alee, înfuriind samsarii.

Mâine se vor întoarce la bezna middle-manaijement-ului şi la pantofii Jimmy Choo, la orele pe care nu le pot motiva, la sângele de pe scări al primelor întâlniri.

Vor da nişte telefoane: Adio.

Nu e despre tine, e despre mine. Nu pot spune de ce. Vor avea mahmureli adictive şi unghii distruse.

Barry Lopez, câştigător al premiului National Book Award, este autorul cărţii *Arctic Dreams*, precum şi al altor noua cărţi de ficţiune şi şase de nonficţiune. Poveştile şi eseurile lui sunt publicate în mod frecvent în *Harper's*, *Orion*, *Georgia Review*, precum şi în alte reviste internaţionale, printre care *Granta*. A primit numeroase premii literare şi culturale, precum şi burse din partea fundaţiilor Guggenheim, Lannan şi National Science.

Locuieşte în Oregon.

Paisprezece faţete ale puterii

Barry Lopez

I.

Deodată valea răsună de un strigăt din spatele colinei. Trei bărbaţi Kamba s-au întors şi aleargă spre mine şi spre Kamoya. „*Ikuuwa*, ikuuiua!”, ne strigă. Pe malul stâng e un drum desfundat pe care înaintăm cu greu. De sus, toţi cinci privim cum se apropie şarpele. Se mişcă rapid, un fir subţire de apă strălucitoare de 2, 5 m, alunecând printre tufişuri în partea îndepărtată a văii, la 30 cm deasupra albiei. Are suficientă otravă neurotoxică şi cardiotoxică pentru a omorî zece oameni. Când dispare în josul văii, revenim în albia secată şi ne continuăm căutarea de fosile în pereţii erodaţi ai malului. Mamba pare să nu ne fi dat atenţie.

II.

Eu şi prietenul meu Will am ieşit pe puntea aflată la trei punţi sub cea principală a vasului Hanseatic. O furtună de gradul 11 pe scara Beaufort învolburează oceanul într-o bulversare diagonală de valuri înalte de 12 m. Vântul, care bate cu o viteză constantă 100 km/h, smulge crestele înspumate ale oceanului şi vuieşte peste cea mai înaltă punte. Prora vasului lung de 100 m se îngroapă în peretele valurilor şi apa ţâşneşte prin nările de ancoră, izbindu-se de ferestrele covertei. Strigăm unii la alţii ca să ne putem auzi, ţinându-ne strâns de barele metalice de lângă scara de tambuchi de pe bordul de sub vânt. Pot simţi în coapse cutremurarea carenei, în timp ce pupa se ridică, elicele tăind suprafaţa apei, şi apoi prora se ridică peste creasta încă unui val, expunând partea din faţă a chilei, iar pupa se scufundă iarăşi în urma vasului. Un stol de albatroşi dinspre port menţin un curs paralel cu al nostru în timp ce nava înaintează. Sunt şase sau şapte. Le putem vedea ochii rotindu-se în cap şi fixându-ne pe doi dintre noi, păstrând aceeaşi viteză ca a noastră. Aripile lor de un metru fac microajustări în ferocitatea vântului schimbător. Aproape

că nu bat din aripi.

III.

În Kalamazoo, Michigan, doi bărbaţi ucid angajatul unei benzinării cu o armă de calibrul 22, golesc casa de marcat şi pleacă cu un Chrysler sedan roz-alb din ’56. Un martor declară că unul dintre ei părea „mexican”. Sunt pe autostrada 27, la 30 km sud de Lansing, la volanul unui Chrysler sedan roz-alb din ’56, când văd în oglinda retrovizoare primul echipaj gonind spre noi. Vine în dreptul nostru şi îmi arată tăios cu un arătător rigid să trag imediat pe dreapta. Abia dacă apuc să opresc, că mai ajung încă două echipaje, şi simt pe umeri trei mâini. Eu şi colegul meu de cameră din facultate, imobilizaţi pe capotă, suntem reduşi la tăcere. Găsesc o armă de calibrul 22 în portbagaj. Ne pun cătuşe şi ne urcă în maşini diferite. Şoferul maşinii în care sunt eu scoate un pistol de sub scaun înainte să plecăm, îmi lipeşte vârful armei de abdomen, cu trăgaciul în poala lui, şi îmi spune să nu mă mişc. La secţia de poliţie din Lansing ni se iau amprentele şi ni se fac fotografii. Ne interoghează în încăperi separate. Nu ne cred că suntem studenţi la Notre Dame. Interogatoriul este agresiv, derutant. Nu ni se permite niciun telefon. Sunt lăsat singur într-o încăpere goală, cu o declaraţie autoacuzatoare de trei pagini pe care s-o semnez. O fereastră de la parter, fără plasă metalică, e lăsată deschisă în spatele meu. După o vreme, un detectiv intră şi explică, precum un prieten empatic, că totul va merge mult mai bine dacă semnez documentele. Va fi mai rău dacă n-o fac, spune. Mi-au luat cureaua, şireturile şi briceagul. Vin rezultatele testului balistic. E negativ. Poliţia din Indiana a răvăşit camera noastră de la Notre Dame. N-au găsit nicio dovadă. Ni se spune că putem pleca. Am stat aici nouă ore. Scaunele maşinii au fost smulse, tapiţeria, sfâşiată, bagajele noastre, deschise, tot ce era înăuntru e aruncat în portbagaj.

Ne îndreptam către sudului oraşului Ontario. Am fi putut să ne întoarcem la Notre Dame şi să încercăm să

explicăm de ce fuseserăm arestaţi. În schimb, hotărâm să mergem mai departe.

IV.

Îmi fac un sandviş în bucătărie când aud aripile păsării lovindu-se de geamul de la magazie. Frenetic. O pitulice de Pacific. O prind uşor cu ambele mâini şi o scot pe uşa deschisă prin care intrase. Este atât de nemişcată în mâinile mele, încât trebuie să mă concentrez ca să-i detectez ascuţimea ghearelor pe piele. Mă îndepărtez de casă şi îi dau drumul, ca să aibă suficient spaţiu de manevră în caz că vrea să zboare în acea direcţie. Nu se mişcă. Nici eu. Clipesc şi e la zece metri depărtare, dispărând pe teren sigur în spatele copacilor înalţi. Bravo ei. Închid uşa magaziei şi mă întorc la sandvişul meu. Un gând îmi întunecă mintea: aş fi putut s-o omor, din curiozitate, să-i strivesc craniul subţire ca hârtia între degete ca pe un bob de strugure.

V.

Întind mâna după carneţelul de lângă sacul de dormit şi încerc să notez fărâmele de cunoştinţe pe care le am despre aceste sunete, alte cuvinte în afară de „urlat” şi „ţipat”, deşi le trec şi pe acestea. Scriu „mieunat” şi „scheunat” şi „geamăt”, dar nu „lătrat”. Un vânt lugubru. Rafalele lui lovesc pânza cortului mai agresiv decât un „vuiet”. Stridenţa urcă o octavă, ajungând la un sunet asemănător celei mai înalte note a oboiului. Pereţii cortului devin concavi sub suflul lui, apoi se umflă uşor ca un balon. Beţele de aluminiu se îndoaie şi tremură. Vânătorul bocitor vrea să intre.

Suntem la 260 km de Polul Sud. Afară sunt – 210 C. Factorul de vânt se accentuează şi e a patra zi astfel. Citim, pregătim cina, jucăm pinâcle. O funie întinsă ne ghidează către latrină. Acest vânt catabatic este motivul pentru care ne-am ancorat cortul atât de puternic, îngropând marginile la 30 cm în zăpadă. Tot din acest motiv ieşim afară să realimentăm cu gaz maşina de gătit. Un strop de combustibil vărsat înăuntru ar putea lua foc

când aprindem focul. Dacă flacăra ar atinge peretele cortului pe un asemenea vânt, singurul nostru adăpost ar dispărea în câteva secunde. Din cauza vântului ne dor urechile. Este singurul prădător de pe platoul polar. Rezistă zile întregi fără odihnă.

VI.

Mă îndrept spre studio ca să-mi încep ziua de lucru când văd cinci sau şase elani canadieni printre copaci, aliniaţi în spatele unei femele mari. Nemişcaţi ca nişte stâlpi. Mă opresc şi mă holbez. Mai apar câţiva. Sunt cam doisprezece acum. Femela şefa mă fixează. Ceilalţi unsprezece – patru femele, câţiva cârlani, trei viţei – se uită la ea. Când îşi înclină capul într-o parte ca să mă cântărească din priviri, văd albul strălucitor al ochiului ei stâng. Mă ţintuieşte şi îşi aminteşte de ceilalţi, care şovăie în spatele ei.

Simt prin talpa papucilor textura moale a potecii cu vreascuri pe care merg şi văd vârfurile ramurilor din coroana unui cedru roşu rotindu-se slab deasupra capului ei. Întrebarea ei, care umple acest luminiş din pădurea în care ne-am întâlnit, e mult mai importantă, cred, decât un simplu Cine eşti? E mai aproape de ce *ai de gând să faci* acum, *că* s-a ajuns aici? Una dintre viţici se propteşte în coasta mamei ca şi cum ar cere să sugă. Femela şefa continuă să stea de parcă s-ar strădui să audă un sunet foarte slab. Apoi se mişcă şi ceilalţi o urmează, risipindu-se cu toţii ca fumul printre copaci.

VII.

Cobor din taxi în furtuna din Central Park South, mult după miezul nopţii, şi mă ud leoarcă imediat ce îmi scot bagajul din portbagaj, o sarcină pe care taximetristul a respins-o ca pe un mare inconvenient. Intru în club, cu bagajul picurând pe podeaua de marmură, şi mă opresc pentru a mă orienta. Un recepţioner îmi spune: „Domnule, nu sunteţi îmbrăcat corespunzător pentru a intra în holul Clubului”.

Recunosc că aşa este, dar ripostez spunând că m-am

îmbrăcat pentru furtună, sperând s-o lase mai moale cu protocolul. Am rezervare, îi spun. În timp ce el verifică, trec în revistă ultimele câteva ore. Zborul întârziat, bagajele întârziate de pe La Guardia, taximetristul posac.

„Nu aveţi rezervare, domnule. Sunteţi membru?”

Spun că nu sunt, că tata este membru de-o viaţă şi că mi-a făcut o rezervare pentru două săptămâni începând de azi. Verifică din nou.

„Începând de mâine, domnule”.

Îi spun că probabil tata a făcut o confuzie când a făcut rezervarea. Îi arăt hainele ude, bagajele grele.

„Vă aşteptăm cu plăcere mâine seară, domnule”.

Cer să vorbesc cu managerul de serviciu. Îi cer managerului puţină înţelegere, având în vedere cât e de târziu şi cum e vremea. Spune că am rezervare începând de a doua zi, nu din seara aceea. Mă hotărăsc să joc cea mai mare carte a mea. Îi spun că bunicul meu, membru fondator, a deţinut cândva terenul pe care se află acum acest club, şi că l-a vândut clubului la exact acelaşi preţ cu care-l cumpărase. Managerul, cu un accent de Bronx, spune: „La mine asta nu ţine”.

Ies din adăpostul marchizei din faţa clubului New York Athletic, cu bagajul, după ce am aşteptat în van douăzeci de minute un taxi, şi înfrunt asprimea şi forţa ploii. Nu-mi amintesc să fi auzit vreodată replica aceea, decât la un actor.

VIII.

În subsolul Clădirii Unsprezece, ghidul îmi arată o nişă, un fel de dulap de beton cu o intrarea foarte joasă la nivelul podelei care pare o uşiţă pentru câine. Îmi spune că şase muncitori au fost forţaţi să se târască prin acea intrare la sfârşitul fiecărei zile, prea mulţi ca să poată sta întinşi, prea puţini ca să se poată sprijini comod unul de altul în timpul nopţii. La etaj, văd o grămadă monocromă de trei mii de pantofi în spatele unui perete de sticlă şi, alături, şuviţe de păr uman. Când ochii mi se acomodează cu întunericul din camera de gazare, în timp ce ghidul ne

îndeamnă să nu mai zăbovim, văd zgârieturile de pe pereţii de ipsos. La Muzeul Evreiesc din Berlin voi studia documentele cu antet puse unul lângă altul într-o vitrină. Ansamblul constituie proiectul unui nou tip de cuptor cu convecţie, în care morţii, aşezaţi ca lemnele de foc, pot fi folosiţi drept combustibil pentru incinerarea altor corpuri, puse pe o bandă rulantă, un proces care, odată pus în mişcare, elimină nevoia de sau cheltuielile pentru alte tipuri de combustibil, comerciale.

IX.

Mergând spre Seul în carlinga unui Boeing 747 – 400, răsfoiesc paginile subţiri ca pergamentul ale unui manual de copilotaj Jeppesen şi citesc o lungă listă de avertismente în legătură cu aterizarea aici, atât de aproape de Zona Demilitarizată Coreeană. Avertismentele sunt concise, exprimarea în legătură cu pericolele inerente este directă. În timp ce avionul se îndreaptă spre poarta lui de la terminal, câţiva soldaţi sud-coreeni, cu armele automate pregătite, se apropie de punctele vulnerabile ale avionului: cala de bagaje, uşile pentru pasageri, rezervoare. Supraveghează cisterna cu combustibil şi două platforme pentru bagaje.

Rămân în carlingă, după ce echipajul şi pasagerii coboară, îmi voi continua drumul către Taipei cu un alt echipaj.

Noul copilot este primul membru al echipajului care urcă la bord. Îmi verifică rapid actele şi sunt în ordine. Ne-am mai întâlnit şi pe un alt zbor. îl însoţesc cât îşi face turul, inspecţia de dinaintea zborului a părţilor de sub trenul de aterizare: cauciucurile, frânele hidraulice, aliniamentul eleroanelor cu flapsurile. Nu am o legitimaţie oficială de linie, aşa că mi-am inventat una. Prins de buzunarul jachetei este ecusonul de plastic transparent cu logoul Boeing. În el este permisul de conducere cu o fotografie laminată a mea. Copilotul zâmbeşte când îmi vede şiretlicul, aprobându-mă printr-o ridicare a degetului mare. În timp ce-l urmez la inspecţie, un soldat sud-

coreean se apropie, privindu-mă întrebător. Îşi subliniază autoritatea inchizitorială reaşezându-şi mâinile pe armă. Copilotul intervine în momentul în care arăt către ecusonul meu. Soldatul îl examinează atent, comparându-mi faţa cu fotografia de pe permisul de conducere. Cunoaşte logoul Boeing. Mă aprobă printr-o ridicare a degetului mare.

X.

Poporul Yup ik îi numeşte unejai iijulil, sunt nişte morse solitare, aproape întotdeauna un mascul. Un carnivor. Te va privi în ochi, va coborî de pe banchiza pe care se odihneşte şi va veni drept spre barca ta. Dacă nu pleci repede sau nu poţi scăpa din cauza blocurilor de gheaţă, morsa va ieşi din apă şi îşi va înfige colţii în copastie. Trebuie să ridici morsa de colţi şi s-o împingi ca să poţi pleca. Dacă o omori, greutatea trupului ei pe copastie îţi poate răsturna barca.

Supravieţuim vânând în apele ruseşti, la 60 km nord-vest de satul Gambell, una dintre cele două aşezări de pe Insula St. Lawrence, din nordul Mării Bering. Mă uit după *ungavigukl* pe banchize. Nu am văzut niciodată vânătorii omorând un animal atât de mare. Ştiu că trebuie s-o facă, pentru a putea trăi în continuare în Gambell, dar sunetul unei arme Springfield.30 – 06, moartea acestei creaturi, sângerarea masivă, măcelărirea animalului pe gheaţă îmi dau întotdeauna o senzaţie de disconfort. Asta nu e cultura mea.

Sunt un oaspete. Îi ajut s-o măcelărească aşa cum se aşteaptă.

XI.

Mă îmbarc într-un avion spre Denver în aeroportul municipal din Amarillo, conform regulilor de siguranţă recent modificate impuse de Administraţia Siguranţei Transporturilor. Unul dintre ofiţeri mă întreabă despre călimara de cerneală.

„E cerneală. Pentru stilou. Are mai puţin de 85 ml”, îi spun. Se încruntă şi îşi cheamă un coleg. Acesta se apropie lent, cu o mândrie calculată. „Cerneală”, îi spune primul

bărbat. Cel de-al doilea pare să creadă că uniforma şi postura lui radiază autoritate. Bărbaţii au un schimb de priviri de neîncredere amuzată. Noul venit, care stă puţin prea aproape de mine, îmi arată un pix. Îmi spune că, pe viitor, ar trebui să mă gândesc să iau cu mine aşa ceva, că un stilou nu e un obiect potrivit pentru zbor.

„Ne-am înţeles, domnule?”, îmi spune. Un afront.

Nu-i răspund. Repetă cuvintele mai tare şi mai de aproape, îi simt saliva pe obraz. Eram blocat de o masă metalică de inspecţie. „Sunteţi gata de plecare, domnule? Vă mai putem ajuta cu ceva?” Mă ia la mişto. Se apropie foarte mult de mine, dar nu mă atinge. Îmi iau bagajul de mână, mă întorc spre el şi aştept să se dea la o parte, ceea ce întârzie să facă. În timp ce mă îndepărtez, îmi spune: „Călătorie plăcută, domnule”.

XII.

Se întâmpla acum multă vreme în Nelchina, la sud de munţii Alaska. îl ajut pe un prieten care lucrează la Departamentul de Vânătoare şi Pescuit să anestezieze lupi şi să le pună emiţătoare radio. O parte din mine nu se simte prea bine să facă asta, dar ştiu că fără aceste date despre deplasările şi graniţele lor teritoriale, şansele de a obţine un decret care să limiteze vânătoarea de lupi în acest stat ar fi imposibil de obţinut. Aşa cum este acum, legea favorizează vânătorii.

Tragem în lupi cu tranchilizante, din elicopter, aterizăm, le facem un control fiziologic şi le punem o zgardă. Dacă am tranchilizat doi sau trei din aceeaşi haită, îi luăm sedaţi şi îi transportăm pe toţi la locul unde urmează să fie examinaţi. Îi aşezăm cu capul pe crenguţe de brad pentru a nu sta cu botul în zăpadă şi cu faţa spre soare, pentru că medicamentul folosit le dilată pupilele. De parcă ar conta sau de parcă ar înţelege, le cer iertare. Le explic ceea ce facem în câteva propoziţii, în acea dimineaţă, un lup care nu era complet sedat s-a repezit la prietenul meu, muşcându-l şi producându-i un hematom pe jumătate din antebraţul drept. Când îl compătimesc, îmi

spune: „Tu n-ai face la fel în locul lui?”

Ducem unul dintre lupi în punctul de întâlnire în care deja sunt alţi doi din haita lui. E întins, inconştient, în poala mea. Apoi îşi înalţă capul. Se întoarce spre mine, deschide gura, îşi arată colţii. Fără să ezit, îl împing din elicopter. Cade de la 15 m în stratul adânc de zăpadă pufoasă. Prietenul meu râde în hohote. Coborâm din nou, îl găsim şi din nou îl tranchilizăm, de data asta cu o doză mai mică. Verificăm dacă are răni vizibile. A doua zi, cu o staţie reglată pe frecvenţa zgărzii lui, îl găsim. Merge alături de ceilalţi doi, îndepărtându-se de noi prin zăpada adâncă.

XIII.

Tocmai am lăsat-o pe prietena mea la apartamentul ei de pe East 77th şi mă întorc spre sud către Park Avenue. Conduc noul Chrysler Imperial al tatălui meu. E trecut de 2 dimineaţa. Sunt puţine maşini pe stradă şi ştiu că pot parcurge zece străzi pe verde pe Park Avenue fără să depăşesc limita de viteză. Chiar înainte să intru în sensul giratoriu de lângă Grand Central Terminal văd luminile roşii aprinse în spatele meu şi trag pe dreapta.

Poliţistul îmi cere actele la control. Îi spun că este maşina tatălui meu, nu a mea, dar îi arăt că adresa din talon este aceeaşi cu cea de pe permisul meu de conducere: 105 East 35th Street. Şi că avem acelaşi nume de familie. Mă întreabă unde am fost. Mă întreabă ce-am făcut. Mă întreabă dacă ştiu care e limita de viteză pe Park Avenue.

„40 la oră”, îi spun.

„Corect. Şi aveaţi 40 la oră?”

Fac cu mâna un gest care spune „Ce să mai fac?”

Se întoarce la maşină cu actele mele. Sunt surprins cât de relaxat sunt în legătură cu infracţiunea. Nu am luat niciodată o amendă. În timp ce încep să-mi închipui ramificaţiile şi consecinţele, ies din maşină, cu mâinile la vedere, mă apropii de el şi de partenerul său să-mi susţin cauza. Şchiopătez uşor din cauza unei accidentări şi port o jachetă pe care este inscripţionată emblema echipei de

fotbal Notre Dame. Mă întreabă de ce şchiopătez. Îi spun cum m-am accidentat, vrea să ştie cum joacă cei de la Fighting Irish toamna asta. Îi spun că avem două victorii şi trei înfrângeri, dar că devenim mai buni şi că aproape că i-am bătut pe cei din St. Louis, cei mai buni până acum. Vrea să ştie dacă merg pe stadion duminică să văd meciul dintre Knicks şi Pistons. Îi spun că nu, e vacanţa de Ziua Recunoştinţei. Trebuie să mă întorc la şcoală.

„Te las de data asta, dar ai grijă la viteză. Dacă nu, data viitoare, dacă iese vreun beţiv de pe o străduţă lăturalnică, s-ar putea să fie mai rău decât un genunchi bulit. Bine?”

A doua zi dimineaţă îi povestesc incidentul lui tata. Ridică din umeri. „Un poliţist irlandez”, îmi spune.

XIV.

La câţiva ani după ce le-am pus emiţătoare lupilor din Nelchina, sunt cu acelaşi prieten pe fluviul Yukon. E primăvară târzie, chiar după dezgheţ. Blocurile de gheaţă au săpat în maluri şi râul a scos din molizi mari rădăcini. Într-o după-amiază găsim o breşă naturală în pădurea de pe malul râului şi hotărâm să tragem la mal şi să ne plimbăm puţin. Legăm canoea de rădăcina noduroasă a unui molid doborât şi urcăm malul spre luminiş. E o zi senină, caldă. Simţim parfumul florilor sălbatice şi auzim zumzetul albinelor. După o vreme simţim amândoi că ar trebui să plecăm. În drum spre canoe dăm peste un caribu mort. Abia ucis. Are gâtul rupt, capul inert este întors la spate peste scapulă. Partea dreaptă a trupului a fost sfâşiată şi sângele străluceşte în soare. Nu alergăm, dar ne îndreptăm rapid spre canoe. Mă ud până la piele când împing cu putere canoea de la mal.

Eka Kurniawan s-a născut în Tasikmalaya, Indonezia, în 1975. A studiat filosofia la Universitatea Gadjah Mada din Jakarta şi este autorul a numeroase romane, volume de proza scurtă, eseuri, scenarii de film şi romane grafice. Romanul său Man *Tiger* a fost pe lista lunga Man Booker International Prize 2016 şi cărţile sale au fost traduse în

34 de limbi. Romanul său *Beautyls a Wound*, descris ca o „capodopera răsunătoare” de Chigozie Obioma în Millions, a fost extraordinar de bine primit de critica internaţionala. *The New York Review of Books* îl consideră pe Kurniawan „copilul literar al lui Günter Grass, Gabriel García Márquez şi Salman Rushdie”, iar *Le Monde* a sugerat că în viitor membrii Comitetului Nobel îi vor acorda premiul „pe care Indonezia nu l-a primit niciodată”.

O

Eka Kurniawan

Maimuţa a mârâit, arătându-şi caninii. Soldatul s-a înfuriat, a înjurat maimuţa, şi-a scos puşca şi aproape că i-a zburat creierii. Dar un alt soldat l-a liniştit rapid spunându-i:

— E doar o maimuţă de la circ.

Cei doi soldaţi erau singurii care se uitau la maimuţă, dresorul adormise lângă stâlp, cu muştele roindu-i în jurul gurii deschise, încercând să-i aterizeze pe dinţi. Maimuţa continua să lucreze, să interpreteze tot felul de personaje, şi la urma urmei, cei doi soldaţi nu erau decât doi tineri care aveau nevoie de distracţie înainte ca ofiţerul să le dea vreo două capace sau ca inamicul să atace şi, cine ştie, poate că aveau să-i arunce ceva mărunţiş în vechea cutie de conserve de pe trotuar.

O eră singura maimuţă care lucra la circul din intersecţie. Acum se prefăcea că e o casnică la piaţă. Purta un capot şi avea un coş într-o mână şi în cealaltă o umbrelă de soare, prefăcându-se că merge printre tarabele murdare, că o acostau golanii din piaţă, că şmecheraşii o ciupeau de fund, că vânzătorul de orez îi pipăia sânii, deşi erau plaţi. Juca adesea acest rol, la fel ca celelalte maimuţe dinaintea ei, şi soldaţii au râs în cele din urmă, ştergându-şi sudoarea de pe frunte.

Apoi o a jucat rolul unui soldat. Avea o puşcă, mergea ca la paradă, un-doi, un-doi, stâng-drept, stâng-drept. Îşi ţinea capul sus, cu mândrie. Ochii ei necruţători priveau drept înainte. S-a oprit în faţa celor doi soldaţi şi a ridicat

arma, ţintind spre unul dintre capetele lor. Poc!

Mahmur de la cheful din seara precedentă, dresorul nu-şi putea ţine ochii deschişi. S-a prăbuşit lângă un semafor, într-un loc umbrit de un pasaj de beton. Aşa cum se întâmpla adesea, a lăsat maimuţa să-şi facă numărul singură, amuzând trecătorii din Jakarta.

Deşi dresorul adormise, O a încercat să-şi ducă treaba la bun sfârşit. Dacă ar fi trecut un tânăr suferind din dragoste cu gânduri suicidare, avea să fie bufonul lui personal, alungându-i toate problemele şi disperarea până avea să plece dorindu-şi să mai trăiască încă o sută de ani. Dacă ar fi un trecut o casieriţă nervoasă, furioasă pentru că un client tocmai o jignise, maimuţa avea să fie acolo, ca o briză răcoroasă care să-i mângâie creştetul, şi fata avea să plece zâmbind sau poate chiar râzând, dezvăluindu-şi dinţii frumoşi. Şi dacă ar fi trecut un bătrân, înfrigurat până în măduva oaselor de singurătate şi plictiseală, maimuţa avea să fie pătura care să-l încălzească.

Făcea tot ce putea pentru oameni, în ciuda soarelui care ardea nemilos. În ciuda noxelor de la autobuzul rablagit care-i veneau în faţă. În ciuda faptului că i se strângea stomacul de foame.

În jurul gâtului avea un lanţ subţire. O sfoară lungă se întindea de la el până la glezna dresorului. Dacă se îndepărta prea mult, sfoara o oprea şi ea ştia că trebuie să se întoarcă la el.

Ca şi oamenii, din când în când obosea. Văzând că dresorul dormea, a încercat să-şi găsească o poziţie confortabilă. Abia-şi mai putea ţine ochii deschişi. Vântul care bătea printre străzile lăturalnice o legăna uşor. Aproape adormise când dresorul a ţipat la ea:

— Ridică-te, prostănaco! Cine-a zis că poţi să dormi?

Şi-a scos biciul.

Şi biciul a lovit spatele maimuţei.

Un căţel îi privea. Oamenii îi spuneau Cuţu, aşa cum li se zice majorităţii căţeilor. L-a văzut pe dresor zăcând din nou cu faţa în jos lângă semafor şi adormind în scurt

timp cu gura larg deschisă. Cămaşa lui zdrenţuită era deschisă şi ea, dezvăluindu-i pieptul costeliv, dar asta doar pentru că pierduse câţiva nasturi. Când s-a apropiat, căţelul i-a simţit transpiraţia râncedă.

A aşteptat câteva clipe să se asigure că dresorul dormea profund, apoi a ieşit din ascunzătoare din tufişurile de pe marginea drumului. Era deja un expert al traversatului în siguranţă, trecea doar când maşinile se opreau la roşu.

— Trebuie să scapi de bruta asta, i-a spus căţelul lui O, care nu mai îndrăznea să se odihnească.

Una dintre urechile căţelului era pe jumătate sfâşiată şi trupul lui era plin de răni şi cicatrici, dar, în ciuda înfăţişării, părea destul de mulţumit de sine. Când explica de ce era atât de încrezut, spunea că este datorită faptului că nimeni nu-l controlează şi nu-i spune ce să facă: era stăpânul propriului destin. Mânca tot ce găsea fără să aştepte ca o mână de om să-i potolească foamea. Putea să doarmă cât voia, să se ducă oriunde, să facă pipi unde avea chef şi să latre la cine voia să latre.

— Nu e nimic mai rău decât să devii sclavul unui om. Trebuie să evadezi, Maimuţico!

Dar, aşa cum îi spusese şi în conversaţiile anterioare, maimuţa i-a răspuns simplu:

— Nu.

Nimic nu avea mai multă răbdare decât cutia de conserve care mergea cu circul. Stătea pe trotuar, aşteptând ca cineva să-i arunce nişte mărunţiş în burtică. Odată fusese plină de sardine, fierte şi plutind într-un sos dens de roşii. Conserva stătuse alături de fraţii şi surorile ei, pe un raft de alimentară, tremurând puţin de la aerul condiţionat. Nu vorbeau unii cu ceilalţi, doar de loveau din când în când unii de alţii, aşteptând răbdători ca cineva să se îndrăgostească de unul dintre ei.

O bătrână, cu un coş de cumpărături, cu o pungă de plastic cu ouă şi cu un pachet de unt, se oprise în faţa lor. Doar privind-o, conserva şi-a dat seama că bătrâna locuia

singură. Apoi a înţeles că soţul ei murise, că nu era decât un morman de oase în ţărână, dar chiar şi aşa, ea încă primea pensia lui (din fericire, el lucrase ca funcţionar public). Femeia urma să-şi folosească o parte din pensie pentru a lua acasă una dintre conservele de sardine.

Când a ajuns la ea acasă şi a auzit-o sporovăind, conserva şi-a dat seama că niciunul dintre copiii ei nu suporta să vină la ea la cină. A scos tot peştele din burtica conservei şi a fost suficient pentru micul dejun, prânz şi cină. În timp ce mânca, bătrâna bolborosea pentru sine. Resturile i le-a dat pisicii vecinilor, care aştepta mereu credincioasă la fereastră. Chiar şi cutia de conserve, care era extrem de răbdătoare, s-a bucurat când în sfârşit a aruncat-o în grămada de gunoi din colţul curţii şi nu mai trebuia s-o audă.

Dar cel puţin îi umpluse stomacul, ajutând-o să mai trăiască o zi. Acum, când stătea pe margine drumului, aşteptând să i se arunce monede în burtică, doborâtă de plictiseală, îşi amintea adesea de bătrână. Încet, dar sigur, trupul ei îmbătrânea măcinat de intemperii. Ici-colo începuse să ruginească. Avea să vină vremea când va deveni inutilă, dar până atunci spera că, orice ar fi făcut, ar fi putut bucura alte fiinţe.

— Fiecare monedă din burtica mea va ajuta să-ţi umple burtica, O, i-a promis maimuţei.

Cutia de conserve n-a fost niciodată înfometată, dar nici sătulă.

Pe dresor îl chema Betalumur. Părea să aibă cam douăzeci şi şapte de ani, dar poate era mai tânăr. Soarele fierbinte şi praful de pe stradă şi noxele îl îmbătrâniseră prematur şi îi erodaseră inteligenţa.

A deschis ochii şi s-a întins. O tânără care lucra la o firmă de asigurări traversa prin apropiere şi când l-a văzut clătinându-se s-a îndepărtat. Nicio femeie întreagă la minte nu ar fi vrut să treacă pe lângă el. Doar muştele îi zumzăiau pe la nas, aşezându-i-se din când în când în păr.

Betalumur s-a uitat la cutia de conserve. Era primul

lucru pe care-l făcea de fiecare dată când se trezea. Se târa până la conservă, o ridica şi se uita în burtica ei.

— La dracu', înjura şi golea conţinutul cutiei pe o bucată de ziar care zăcea întinsă pe trotuar.

Înăuntru fuseseră doar o bancnotă şi câteva monede şi Betalumur a înjurat din nou. A luat toţi banii şi i-a băgat în buzunarul de la blugii soioşi, apoi, încă iritat, s-a ridicat şi a dat un şut cutiei de sardine.

Cutia a zburat şi a scâncit uşor, dar nu a plâns şi nici n-a ripostat. Nu există nimic mai răbdător decât o conservă ruginită care aparţine unui circ.

O a ridicat cutia şi a mângâiat-o. Era prietena ei. Ştia că oamenii aruncă monede în ea şi că acele monede îi vor aduce o bucăţică de mâncare. A sărutat conserva şi a consolat-o spunându-i:

— Într-o zi vom fi fericite. Dacă-mi ating scopul în viaţă, promit să te fac fericită.

Chiar zilele trecute găsise conserva plină de monede şi de bancnote. Slavă Domnului, a murmurat. Betalumur părea fericit şi aşa a rămas întreaga după-amiază, până seara. S-a dus la un magazinaş şi a dat banii pe câteva sticle de bere Bintang, ulei de cocos, limonadă şi alte câteva lucruri doar de el ştiute. S-a întors la locul lui, a turnat totul într-o găleată şi a amestecat poţiunea cu mâinile goale.

În lumina palidă a lunii şi în zumzetul nesfârşit al Jakartei, a băut poşirca de unul singur, direct din găleată. A făcut asta în timp ce cânta cântece triste, preferatul lui era „La marginea oraşului", al lui Tommy J. Pisa, şi îşi imagina că are o iubită. Când era beat, i se părea că este omul cel mai trist din oraş.

Îi plăcea să bea poşircă direct din găleată, să-şi ude nasul şi obrajii, să se lingă pe buze. După câteva înghiţituri, începea să greşească versurile şi se împleticea către baie. O doar îl privea, n-a îndrăznit niciodată să se apropie de dresor când era beat. Un miros înţepător venea dinspre toaletă. Dresorul ieşea fără să tragă apa şi revenea

la poziţia anterioară, băgându-şi iar capul în găleată.

După vreo zece cântece şi doar cu un deget de băutură rămas în găleată, Betalumur începea să plângă. O eră convinsă că stăpânul ei era nespus de trist şi evita şi mai mult să se apropie de el.

Când se termina alcoolul, lingea găleata. Ţinând-o la gură, mergea la baie şi urina din nou. Betalumur adormea în faţa uşii de la baie, cu capul în găleată, cântând în somn un alt cântec al lui Tommy J. Pisa. De data asta, cântecul era atât de trist încât plângea şi O.

Locul în care trăiau nu putea fi numit chiar un spaţiu de locuit. Era de fapt ruina unei clădiri cu trei niveluri care arsese într-o revoltă de proporţii ce măturase Jakarta. Trei oameni muriseră acolo. Proprietarul considerase că focul şi morţii aduc ghinion, aşa că nu se grăbea s-o reconstruiască. Încerca s-o vândă, dar nimeni nu voise s-o cumpere, mai ales pentru că nu voia s-o dea prea ieftin. Aşa că rămăsese abandonată, înnegrită pe toate laturile, cu pereţii scorojindu-se şi curtea năpădită de bălării. Proprietarul a angajat un paznic şi, pentru că acesta era leneş, s-a gândit că ar putea să închirieze locul şi chiriaşii să aibă grijă de el, pe lângă ceea ce-i plăteau.

La început, câteva prostituate şi-au încercat norocul aici, plătindu-i paznicului un comision de 30%. Au rezistat doar patru zile: singurul lor client a fost un bărbat ars pe tot corpul care voia doar să i se facă vânt, gemând continuu din cauza căldurii. După aceea, o bandă de hoţi de motociclete l-au convins pe paznic să-i lase să ascundă acolo motocicletele furate. Iniţial, paznicul fusese prea speriat să accepte, dar, după ce i s-a oferit un comision de 35% din fiecare motocicletă furată, a fost de acord. Asta durase doar patru luni: au fugit după ce unul dintre hoţi se trezise lângă el cu o femeie fără faţă şi apoi un altul o găsise mergând în spatele lui pe motocicletă. Şi-au luat cu ei motocicletele şi paznicul a rămas fără niciun comision.

În sfârşit, un cuplu de vânzători de vechituri a venit aici cu un aragaz, o tigaie, o saltea, multe probleme

personale şi o grămadă de gunoi. Fuseseră alungaţi din tabăra lor de pe malul râului de un buldozer şi de o inundaţie.

— Vreau să fiu sincer cu voi: clădirea asta e bântuită, a spus paznicul.

— Nicio problemă. Oamenii sunt mai înspăimântători decât fantomele, a răspuns soţia.

— Primesc 50% din tot ce câştigaţi.

De data asta a vorbit soţul:

— Juma de pachet de ţigări pe zi sau ne căutăm în altă parte.

Pentru că, până la urmă, avea nevoie ca aceştia să supravegheze clădirea şi fantomele care o bântuiau, paznicul a trebuit să accepte. Şi astfel ruina a devenit locuinţă. Apoi, după câteva luni, au sosit şi alţi chiriaşi. Nu se temeau nici ei de fantome, pentru că unul era mereu cu mintea înceţoşată şi celălalt nu putea face diferenţa dintre oameni şi fantome. Erau un dresor şi animalul lui, veniţi cu circul, unul purtându-şi nebunia şi celălalt, visele.

— Nu irosi toţi banii pe băutură, i-a spus Ma Kungkung, soţia celui care căuta prin gunoaie, când l-a văzut pe Betalumur sorbind ultimele picături din găleată. Ar trebui să pui ceva deoparte pentru familia ta din sat.

— Nu am familie în sat, i-a răspuns Betalumur, fără a-şi da osteneala să-şi scoată capul din găleată.

— Atunci, cel puţin ai putea pune deoparte pentru viitoarea ta familie.

De data asta, a vorbit bărbatul. îl chema Mat Angin.

— Nicio femeie n-o să mă ia.

— Sigur că nicio femeie n-o să se căsătorească cu tine dacă vei trăi mereu aşa! Nimeni nu vrea să aibă de-a face cu tine în afară de o maimuţă tâmpită.

Deşi Ma Kungkung părea cam dură, erau un cuplu bine intenţionat, dar Betalumur era prea prost să înţeleagă că erau oameni buni. Era ca şi cum sfatul nici nu-i putea pătrunde în urechi. Nu doar că Betalumur îşi cheltuia toţi banii primiţi de la trecători, dar adesea chiar uita să-i ia şi

maimuţei ceva de mâncare, în ciuda faptului că nu mânca prea mult: două bucăţele de banană erau de ajuns, cu câteva alune fierte şi uneori puţină prăjitură de orez sau o bucată de tofu prăjit. Cuplul îi spunea mereu să nu înfometeze maimuţa, pentru că, dacă maimuţa murea, murea şi el. Dar Betalumur nu putea să priceapă nici măcar ceva atât de simplu.

În orice caz, într-o noapte, Betalumur îi cumpărase o banană lui O. Îşi terminase găleata de băutură şi nu era încă prea beat când şi-a amintit de banană, a scos-o din buzunar şi i-a dat-o maimuţei. O tocmai o curăţase de coajă, când Betalumur s-a repezit la ea şi a rupt-o în două. Jumătate i-a dat-o lui o şi el a mâncat cealaltă jumătate.

— Nu înţeleg de ce nu fuge maimuţa aia, a spus Ma Kungkung. Ar avea mai multă mâncare în iad.

Într-o zi vor înţelege, şi-a spus O. Ca şi cutia de conserve, şi ea încerca să uite diferenţa dintre a fi înfometată şi sătulă, învăţa să aibă răbdare.

Găleata de bere pe care o băuse noaptea trecută îl lăsase descompus întreaga zi. Betalumur a adormit imediat după ce a ajuns sub pasaj. S-a trezit pentru un moment să facă pipi, apoi s-a prăbuşit iar. S-a mai trezit o dată să biciuiască maimuţa, care i se păruse că leneveşte, dar în scurt timp era iar prăbuşit, acoperit cu o pătură de ziare, sforăind tare.

Când l-a trezit vântul după-amiezii, nu se mai simţea cel mai trist om de pe pământ. Îi era foame, simţea că ar fi putut mânca orice. Verificase deja cât se strânsese în cutie şi nu găsise decât puţin mărunţiş, ceea ce-l posomorâse din nou: în oraşul ăsta circulă atâţia bani, s-a gândit, dar în cutia lui de conserve ajung doar nişte firimituri. A trecut pe lângă el un *ojek* pe motocicletă în căutarea unei prăzi, rânjind la poliţistul care s-a uitat spre el. Apoi a trecut un autobuz plin cu fani ai unei echipe de fotbal care fluturau emblema echipei, al cărui şofer stătea posac pentru că ştia că băieţii nu-şi vor plăti biletul şi nici nu-i vor da bani de motorină. Nu era nimic interesant de văzut. Betalumur mai

văzuse o astfel de scenă de multe ori. Plictisitor. Dar apoi i-au căzut ochii pe o creatură cu patru picioare: un căţeluş.

Fuseseră zile în care nimeni nu lăsase nimic în cutia de sardine, nicio monedă, nicio ţigară, nici măcar o rugăciune. În astfel de zile, chiar şi nesăbuitul de Betalumur ştia cum să economisească bani. Se ducea la taraba cu mâncare ce-i punea cea mai mare porţie de orez şi cumpăra somn prăjit pe care îl mânca puţin câte puţin, să-i ajungă toată ziua. O dată păstrase oasele de peşte din ziua precedentă, sperând să le mai poată roade la cină. Se luptase cu foamea toată dimineaţa şi după-amiaza, sperând că cineva îi va arunca nişte mărunţiş. La maimuţă nici nu se gândise: dacă unul dintre ei avea să moară de foame, voia să fie el al doilea. Avea să moară după ce mânca leşul maimuţei.

Când s-a convins că nu va mai trece nimeni, adică nu mai avea nicio şansă să strângă ceva în cutie, Betalumur s-a întors la comoara lui, oasele de somn prăjit. Dar cât de şocat a fost când a găsit gol coşul în care le lăsase. Faţa i-a înlemnit. Şi-a încleştat maxilarul.

Se uitase în jur şi văzuse un căţel mestecând un cap de peşte. A început să tremure şi s-a repezit la căţel.

— Căcat nenorocit!

Betalumur se împiedicase şi se întinsese cât era de lung pe trotuar, iar căţelul se trăsese înapoi sprinten, cu peştele încă în dinţi. S-au uitat unul la altul pentru o clipă, apoi căţelul a plecat dând din coadă. Betalumur jurase că-l va omorî pe acel căţel.

— Nenorocitul, mârâise din nou.

— Eşti mort, a strigat Betalumur după ce a reuşit să prindă căţelul. Odraslă a Satanei, căcat cu ochi, să nu mişti!

Căţelul s-a zbătut, a încercat să-l zgârie, a încercat să-l muşte, dar Betalumur l-a ţinut bine.

Betalumur dormise acoperit doar de câteva ziare, când a apărut Cuţu şi a început să vorbească cu O. Vorbiseră despre tot felul de lucruri şi, ca de obicei, Cuţu

încercase s-o convingă pe o să fugă de la stăpânul ei.

— Nu te simţi singură? Nu vrei să întâlneşti alte maimuţe, lângă care să trăieşti? a întrebat-o.

O a tăcut. Voia să spună ceva. Deschisese deja gura, în forma unui „O” mare – se spune că de-aici îi venea numele –, dar apoi se hotărâse să nu mai spună nimic, nu încă. Doar a dat din cap, pregătindu-se să-l întrebe la rândul ei „Tu nu vrei să întâlneşti alţi căţei?” când Betalumur a mârâit: „Jigodie buboasă!” Mereu îi spune căţelului jigodie buboasă, deşi propriul lui corp era plin de răni şi cicatrici.

Nu-şi dăduseră seama că Betalumur se prefăcuse că doarme. Ţinea ochii închişi, dar din când în când îi deschidea câte-un pic. Betalumur s-a repezit la el şi de data asta l-a prins de gât cu ambele mâini. Câinele a scheunat lung.

— Eşti mort! în seara asta te frig şi mă satur cu tine.

În oraş, oricine poate mânca orice. Mulţi oameni mănâncă câini şi poate că unii mănâncă lilieci şi şopârle, iar săracii nu pot decât să se prefacă că mănâncă pietrele pe care se prefac că le fierb. Stăpânul casei devorează tânăra servitoare şi la un colţ întunecat de stradă o fată îşi înfulecă iubitul. Poliţiştii se năpustesc asupra unui hoţ de pantofi de la moschee şi un grup de elevi scapă de poliţist după ce aruncă în el cu pietre şi cocktailuri Molotov. Flăcările mistuiesc casele şi apa înghite străzile în timp ce farfuriile se îmbuibă cu capetele soţilor şi măturile mestecă spinările soţiilor.

Iar luminile străzii mistuie noaptea, la fel cum fumul uzinei se transformă în smogul care înghite ziua.

În timp ce Betalumur prindea căţelul, intenţionând să-l transforme în următoarea masă, un alt câine dintr-un noroios şanţ al Jakartei nu trebuie să aştepte căderea nopţii ca să se înfrupte dintr-un cadavru uman. Dar ce contează? în acest oraş, toţi oamenii, animalele, obiectele, amintirile şi speranţele trebuie să se zbată pentru a supravieţui.

Tot ce fac este să se mănânce unii pe alţii.

Până la urmă, Cuţu a scăpat de flăcările grătarului pregătit de dresor şi din ghearele morţii, nu-i fusese scris să-şi găsească sfârşitul în burta lui Betalumur. S-a zbătut şi şi-a răsucit gâtul să muşte mâna dresorului. Betalumur a urlat „Satană!” şi „Diavole!” şi „Futu-ţi morţii mă-tii!” înainte să-i dea drumul căţelului. Pentru o clipă, acesta s-a împiedicat, ochii i s-au rotit în cap şi botul i-a rămas deschis, încercând cu greu să respire.

Mâna lui Betalumur atârna moale şi sângele îi şiroia din pielea muşcată.

— Jigodie buboasă!

A înjurat şi s-a repezit iar la căţel. Nu voia să se lupte pentru cină. Poate că animalul era bolnav, plin de răni şi nu avea prea multă grăsime, dar carnea de câine era totuşi carne, ceea ce i-ar fi încălzit seara şi i-ar fi mângâiat stomacul gol, chiar şi doar friptă şi dată cu puţină sare. Ar fi avut ce mânca lângă orez trei seri la rând sau două, dacă se răsfăţa, şi n-ar mai fi trebuit să cheltuiască nimic din cutia de conserve. Credea că deja câinele era pe moarte şi că în acea după-amiază era un om norocos. Dar se înşela.

Cuţu şi-a revenit la timp şi, ca un vârtej, a sărit, s-a rotit şi a luat-o la fugă, răsturnând cutia de sardine, înainte ca Betalumur să-l poată atinge. Cu siguranţă încă vedea stele verzi de la lovitură, căci se lovise de căruţul în care Betalumur ţinea toate costumele maimuţelor şi toate vechiturile pe care dormea. Speriat că va fi iar prins, Cuţu a început iar să alerge, dărâmând motocicleta de lemn a lui O, aproape căzând în şanţ, târându-se sub un taxi în mişcare şi evitând la mustaţă să fie lovit de un autobuz, înainte să dispară în spatele unor tufişuri de pe un teren viran pe care era pus un panou cu „Acest teren nu este de vânzare. Aparţine Forţelor Armate Naţionale Indoneziene”.

— La dracu’!

Tot ce-i mai rămăsese dresorului erau înjurăturile, pentru că înjurăturile sunt cel mai bun balsam pentru un suflet mânios. Betalumur s-a tras de părul nespălat de

săptămâni în şir. Trecătorii râdeau de el. Ar fi vrut să le umple gurile de gunoaie şi pungi de plastic, dar erau prea mulţi, şi dacă încercau să riposteze? Ar fi vrut să răstoarne maşinile, să dărâme pasajul, să strivească capul poliţistului de peretele staţiei de autobuz.

Betalumur s-a întors şi s-a uitat la O. Ea a încercat să se ferească, dar nu putea face decât câţiva paşi, pentru că zgarda şi lanţul o ţineau pe loc. Maimuţa ştia că acum furia dresorului se va abate asupra ei.

Trei ramuri de palmier pe jumătate uscate şi ascuţite la un capăt, prinse cu un elastic. Erau suficiente pentru a subjuga maimuţa, pentru a o trece prin focurile iadului, pentru a-i arăta cine e stăpânul şi cine e sclavul, pentru a o face să tremure, pentru a o determina să facă orice îi cerea şi să nu facă ceea ce nu-i cerea. Când punea mâna pe ele, capetele ascuţite tăiau aerul, şuierând, cântându-şi cântecul sălbatic. Până şi vântul tremura când îl auzea, şi lumea îngheţa în jur.

Lăsau urme încrucişate pe tot spatele lui O. La început arătau ca nişte linii intersectate, apoi liniile deveneau crăpături, apoi mici tranşee şi pete de sânge le umpleau. Tranşeele se uscau în jumătate de zi, lăsând o reţea de cicatrici pungite înainte ca blana lui o să crească acoperindu-le, dar nu de tot.

O îşi amintea cum simţea ramurile pe spate – erau doar pe jumătate uscate pentru că aşa erau şi elastice, şi puternice – şi amintirea aceasta a făcut-o să se dea înapoi când l-a văzut pe Betalumur repezindu-se spre ea.

— Tu eşti de vină, O, de câte ori ţi-am spus să nu te împrieteneşti cu jigodia aia buboasă?

Maimuţa voia să se apere: nu era prietenă cu câinele, nu puteai numi prieteni două animale care se vedeau doar din când în când. Câinele apărea din senin şi vorbea cu ea, atâta tot. Dar Betalumur nu asculta niciodată nimic din ce-i spunea ea. Era mai încăpăţânat ca un catâr şi era convins că acel căţel era inamicul pe care trebuia să-l înlăture, numai pentru că o dată Cuţu îi furase resturile de peşte.

— Te avertizez, O, ai face bine să n-o mai laşi pe jigodia aia buboasă să se apropie de tine vreodată.

Cele trei ramuri au lăsat urme noi pe spatele lui O. Şase linii drepte de un roşu închis. O a simţit că se ridică de la pământ şi a văzut oamenii, traficul, străzile, clădirile cum se întorc cu susul în jos. Apoi totul a tăcut în jur, scurgându-se parcă până n-a mai rămas nimic.

— Ţi-am mai spus, nemernicul ăla e rău şi dement, a spus Cuţu.

Nu capitulase, de fapt era la fel de arogant ca întotdeauna. Tot apărea şi, odată ce vedea că Betalumur dormea, apărea şi el. Cuţu i-a reamintit lui o de răul pe care i-i făcuse dresorul, de urmele de pe spatele ei.

— Şi nenorocitul ăla nu doar că te torturează cu biciul, te şi înfometează. Trebuie să fugi de el. Dacă se întâmplă vreodată să-ţi dea zgarda jos, fugi şi nu te uita înapoi.

Maimuţa stătea cu faţa în jos pe un bolovan. Încă o ustura spatele. Dar, la fel cum făcuse şi în zilele precedente, a scuturat din cap şi i-a spus căţelului:

— Nu, n-o să-l părăsesc.

Deşi avea mereu lanţul în jurul gâtului şi nu ştia cum să-l desfacă, noaptea Betalumur dezlega sfoara pentru că era prea obosit sau prea beat ca să-şi mai bată capul cu ea. Sub pasaj, Betalumur o lega pe o de piciorul lui sau de căruţ, pentru că se temea că cineva i-o va fura cât dormea de după-amiază. Dar în clădirea incendiată, n-avea de ce să-şi facă griji.

Paznicul le dăduse o lampă soţilor de la etajul întâi şi una lui Betalumur şi maimuţei lui, la etajul doi. De la distanţă, becul chior, auriu, de 5 W, părea mai degrabă un licurici. Pe o n-o deranja; îi plăcea clădirea sumbră, cu holurile întunecate şi camerele în care mai rămăsese câte o piesă de mobilier, deşi majoritatea erau putrezite şi arse.

— Ar trebui să fugă cât e adormit. Maimuţă încăpăţânată. Poate pe stradă ar găsi un om bun care s-o hrănească şi să aibă grijă de ea, în loc s-o biciuiască, i-a

spus Ma Kungkung soţului ei.

— Poate că se gândeşte la asta.

Fireşte că o s-o gândea la asta. Dimineaţa devreme, când se trezea, stătea la marginea etajului, acolo unde un perete întreg se prăbuşise, privind oraşul care se întindea în faţa ei, întunecat, dar cu licăriri palide. Ştia că ar putea coborî printre tufişurile din faţa clădirii, că ar putea fugi pe autostradă şi ajunge la pădurica de la marginea oraşului. O văzuse o dată, într-un drum cu Betalumur. Nu ştia ce-avea să găsească acolo, dar era destul de sigură că ar fi putut supravieţui. Sau poate că ar putea merge pe urmele lui Cuţu şi să trăiască pe terenurile pustii, părăsite, pe care erau doar panouri cu „Acest teren aparţine Armatei Naţionale Indoneziene” sau „Proprietatea Guvernului. Trecerea persoanelor neautorizate interzisă”. Ca şi Cuţu, ar fi putut trăi din ce aruncau oamenii sau, dacă n-ar fi avut încotro, putea fura orice de la ei. Avea dreptul să facă orice pentru a supravieţui, asta îi spusese Cuţu o dată şi o s-a gândit că era un principiu sănătos.

Continua să se uite la oraşul care se întindea în faţa ei, întrebându-se ce i-ar rezerva viitorul dacă ar fugi.

Apoi s-a aprins prima lumină în partea de est şi oraşul a început să zumzăie. Rouă a început să se evapore şi bulevardele au început să pulseze. O rămăsese pe loc, gândindu-se la viitorul ei şi, din când în când, la trecut. Pe la prânz, Betalumur s-a trezit şi primul lucru pe care l-a făcut a fost să lege maimuţa şi s-o târască la locul lor. Maimuţa trebuia să se pregătească să amuze muncitorii din Jakarta, să-i facă mai fericiţi şi să uite de dorinţa de a fi liberă.

— Ţi-am spus deja: n-o să-l părăsesc, i-a spus o lui Cuţu.

Oricât ar fi încercat căţelul s-o convingă, O refuza. Cuţu nu înţelegea de ce era o atât de încăpăţânată, lăsându-se torturată fără milă. O dată i-a spus povestea unui sclav care era torturat de stăpân şi, pentru că era atât de obişnuit cu tortura, credea că e cel mai firesc lucru din

lume. Cuţu era sigur că o s-o afla în aceeaşi situaţie ca sclavul. Desigur, O nega.

— N-o să înţelegi niciodată, căţeluşule.

— Atunci explică-mi în cuvinte simple.

La început o nu i-a răspuns, doar l-a privit o clipă ca şi cum ar fi încercat să se hotărască dacă un câine ar putea înţelege ceva ce o maimuţă ar înţelege imediat. I-a studiat expresia, încercând să-şi dea seama cât este de inteligent. Cuţu nu era un câine prost. Era arogant, dar nu prost. Ar fi trebuit să poată înţelege tot ce i se spunea.

— N-o să-l părăsesc niciodată pe Betalumur şi acest circ pentru că aici învăţ o mulţime de lucruri despre oameni. Şi sunt sigură că aceasta este singura modalitate prin care îmi pot îndeplini cel mai mare vis, cea mai importantă misiune din viaţa mea.

— Visul tău? Ce anume îţi doreşti?

— Vreau să devin om.

O mască. S-a ascuns în spatele măştii pentru că fără mască era doar o maimuţă, atât. Doar o mască umană i-ar fi îngăduit maimuţei să pară om. Şi doar cu acea mască putea uita de ea, de ceea ce era, şi să devină om, recunoscut de ceilalţi oameni. Masca era intermediarul dintre maimuţă şi om.

Betalumur avea o mulţime de măşti, chipuri de oameni de tot felul, şi le ţinea îngrămădite în căruţ. Căruţul avea roţi şi putea fi împins. În el îşi ţinea recuzita: o tobă mică, o motocicletă de lemn şi biciul. Însă din tot ce era acolo, măştile de lemn erau cele mai importate. Fără ele, O eră inutilă. Fără ele, trecătorii nu s-ar mai fi recunoscut în O.

De fiecare dată când îşi punea o mască, O simţea că se schimbă ceva în ea. Putea deveni o gospodină, putea deveni un soldat, care putea trage cu arma. Putea deveni o dizeuză care cânta din uşă-n uşă. Putea deveni un vraci care prezicea viitorul. Putea deveni o regină care domnea fără să-i pese de popor.

— Aceste măşti, căţeluşule, mă vor face om.

Ca să fii om, trebuie să mergi cum merg oamenii. Ca să fii om, trebuie să te aşezi cum se aşază oamenii, să râzi ca ei, să plângi ca ei, să suferi ca ei, să te bucuri ca ei. O credea că n-ar fi putut niciodată deveni o fiinţă umană înainte să înţeleagă aceste lucruri elementare: fără să ştie cum le strălucesc ochii când se îndrăgostesc, cum le tremură mâinile când îşi stăpânesc furia, cum li se înroşesc obrajii când încearcă să-şi ascundă ruşinea.

A sărit de pe dulapul de lemn pe care îl lăsaseră în urmă proprietarii clădirii în care locuiau. Era încă noapte, dar maimuţa era obişnuită să se plimbe pe întuneric. Uneori dresorul încă dormea la ora aceea pe banca lui de lemn, cu o prelată de plastic pe post de pătură şi o pernă subţire din bumbac, sforăind zgomotos. Îşi lăsa mereu pieptul costeliv descoperit dacă nu bătea vreun vânt rece.

Podeaua era plină de farfurii şi căni murdare, oase de peşte, cocoloaşe de orez, scrumiere pline de mucuri şi găleata în care Betalumur îşi vâra capul. O trebuia să aibă grijă să nu calce pe nimic şi să nu doboare nimic, pentru că dacă l-ar fi trezit pe dresor, dimineaţa s-ar fi sfârşit într-un chin din care şi-ar fi revenit după trei zile.

Scăldată în lumina palidă, maimuţa a încercat să stea în două picioare şi a făcut câţiva paşi încet. Şi-a dus pus mâinile la spate ca să nu-i atârne pe jos. Betalumur o învăţase asta. La început, Betalumur îi lega mâinile la spate: era singura modalitate de a o face să meargă cu spatele drept în două picioare. Dacă se apleca cât de puţin, biciul şuiera spre ea.

— Oamenii nu merg aşa aplecaţi, Maimuţă! Stai dreaptă.

Era ca şi cum strigătele lui Betalumur îi erau impregnate în timpane. Le putea auzi ori de câte ori voia. Nu era uşor să meargă dreaptă în două picioare. Tălpile îi erau umflate, genunchii îi tremurau şi spatele o durea peste tot. Dacă simţea că îşi doreşte să-şi lase mâinile la pământ, aşa cum îi dicta instinctul, îşi amintea de strigătele lui Betalumur şi asta o făcea să-şi amintească

imediat de dorinţa de a merge ca oamenii.

— 83, 84, 85… număra în timp ce mergea dreaptă pe podea. Cu o noapte înainte numărase până la 172 de paşi înainte să se prăbuşească şi apoi nu se mai putuse ridica o oră. În acea dimineaţă nu avea de gând să depăşească acest număr: să reuşească să meargă în două picioare mai mult de 150 de paşi înainte să se lumineze de ziuă era mai mult decât suficient pentru ea.

După aceea, s-a urcat din nou pe dulap şi s-a culcat. Credea că dacă o maimuţă avea să devină om, asta s-ar fi putut întâmpla în timpul somnului, aşa că în fiecare dimineaţă, O eră dezamăgită când se trezea tot maimuţă, cu aceeaşi coadă lungă şi cu acelaşi chip.

— Crede-mă, n-o să devii niciodată om, i-a spus Cuţu.

Adevărul este că nu voia să-i spună asta, nu voia să-i frângă inima, dar nu se putea abţine să încerce să-i scoată visul acesta din cap.

— Nu am văzut niciodată o maimuţă devenind om şi nici n-am auzit să se fi întâmplat vreodată.

— Nu ştii toate secretele lumii, căţelule. Sunt o mulţime de lucruri pe care nu le-ai văzut sau de care n-ai auzit, a spus O.

— Şi câte ai auzit sau ai văzut tu?

— Am auzit că, înainte să fim maimuţe, am fost peşti. Şi, când va veni vremea, vom deveni oameni.

Cuţu şi-a imaginat peşti blănoşi căţărându-se prin copaci. N-a râs, pentru că nu voia să-i rănească lui o sentimentele.

— Şi înainte de peşti, poate că am fost viermi, şi înainte de viermi, poate că am fost copaci.

— Ştii ce cred eu? Cred că eşti prostuţă, i-a răspuns Cuţu.

Cel puţin, O ştia că odată a existat o maimuţă care a devenit om. Nu ştia cât de multora li se întâmplase asta, dar chiar şi o singură maimuţă era de ajuns pentru a o convinge că într-o zi se va trezi om şi îşi va uita originile de maimuţă. Pentru că acesta era celălalt lucru de care era

sigură. Odată ce avea să devină om, avea să uite că a fost vreodată maimuţă, la fel cum nu-şi amintea acum să fi fost odată peşte.

Aşa că în acea dimineaţă, în dimineaţa în care avea să se trezească om, avea să se trezească aşa cum se trezeau toţi oamenii, simţind că era om de ani de zile, că fusese adolescentă, o fetiţă, un bebeluş născut de o femeie. Dacă cineva, sau poate o creatură, un câine, de exemplu, ar fi venit să-i spună că înainte cu o zi fusese maimuţă, cu siguranţă ar fi zâmbit şi ar fi crezut că e o glumă.

— Ieri eram maimuţă? Imposibil. Oamenii sunt oameni şi aşa am fost încă din cele mai vechi timpuri. Aşa cum maimuţele sunt maimuţe şi câinii sunt câini.

Dar deocamdată era încă maimuţă şi îşi vedea limpede traiectoria vieţii în faţa ochilor.

— Majoritatea maimuţelor din lume nu vor deveni niciodată oameni, pentru că nu e un drum uşor. De aceea majoritatea maimuţelor şi a câinilor, ca tine, sunt neîncrezători. Însă, deşi e un drum dificil, cel puţin o maimuţă sau două au reuşit să-l parcurgă. Soarta şi norocul şi onoarea fac diferenţa între maimuţele care vor eşua şi cele care vor reuşi, i-a spus o căţelului.

— Şi măştile alea te vor face om?

— Da. La fel cum s-a întâmplat şi cu o maimuţă de care ştiu: Entang Kosasih, a spus O.

Cei de la etajul întâi aduseseră un televizor şi un dvd player rablagite, dar încă funcţionale. Uneori Betalumur se ducea la ei cu un film de la Bollywood şi se uitau şi plângeau împreună când personajul lor preferat era lovit de vreo tragedie îngrozitoare. Dacă filmul era cu adevărat bun, îl mai vedeau încă o dată şi a doua zi şi mai plângeau o dată pentru ghinionul protagonistului.

— Nu te-ai gândit niciodată să-ţi găseşti o iubită şi să te însori? îl întreba Mat Angin pe Betalumur, ştergându-i lacrimile. Uită-te la tânărul din film. Era ignorant, sărac, fără trecut şi aproape fără viitor, dar era bun la suflet şi sincer, şi de-asta a întâlnit o fată bogată şi frumoasă. Bine,

la început, era prea arogantă pentru el, dar pe parcurs sinceritatea lui a cucerit-o. S-au îndrăgostit. Iubirea lor era curată şi au ajuns să se căsătorească.

— Îţi baţi gura de pomană. Băiatul ăsta nu ştie ce înseamnă să te îndrăgosteşti, a zis Ma Kungkung.

— Poate ar trebui să înveţi de la maimuţa ta.

Cei trei s-au uitat la maimuţă. Multe nopţi la rând văzuseră maimuţa stând pe marginea clădirii distruse, câteodată cu capul în mâini, privind în depărtare. Visând cu ochii deschişi. Lăsând lumina palidă a lunii să-i scalde trupul, lăsând vântul blând al serii să-i răvăşească blana.

— Sunt sigură că e îndrăgostită.

Ce faci acum, Entang Kosasih? O ştia că Entang Kosasih nu-şi mai amintea trecutul lui de maimuţă. Poate că undeva în trupul său mai erau mici rămăşiţe, poate că undeva în mintea lui mai existau câteva amintiri. Dar o ştia că sunt prea vagi şi prea îndepărtate ca să-i amintească adevărul adevărat. Ce faci acum, Entang Kosasih? O ştia că Entang Kosasih îşi trăia viaţa ca orice alt om. Respira, muncea şi îşi făcea griji în legătură cu bătrâneţea ce-i bătea la uşă.

O s-o gândea mereu la Entang Kosasih: când cobora scările clădirii, când se ducea în curtea ce fusese înainte o parcare şi acum era locuită de spirite, în timp ce Betalumur fluiera şi împingea căruţul. O s-o gândea mereu la Entang Kosasih.

Tot drumul stătea pe cărucior, dacă nu era una dintre acele rare zile în care Betalumur se arăta generos şi o lăsa să i se aşeze pe umăr. O s-o uita în jur, studiind trecătorii, sperând că unul dintre ei era Entang Kosasih. De fiecare dată când se gândea la această posibilitate, se înroşea şi inima îi bătea cu putere.

Înainte să ajungă la intersecţia obişnuită, cuplul trecea printr-un pasaj plin de tarabe. Se vindeau acolo tot felul de lucruri, de la haine de copii şi ceasuri ieftine la pantofi second hand, cărţi de rugăciuni şi parfumuri făcute din rădăcini uscate, dătătoare de energie. Dintre toate

chioşcurile, lui o îi plăcea cel mai mult acela cu CD-uri piratate, pentru că era plin de postere cu actori şi cântăreţi. De fiecare dată când Betalumur se oprea să-şi cumpere CD-uri piratate, O stătea nemişcată ca o statuie, privind posterele.

— Se întâmplă ceva ciudat cu maimuţa ta. Se uită mereu la poza aia, a spus vânzătorul.

Betalumur a privit posterul. Era un cântăreţ de dandut, cu perciuni groşi şi o cămaşă albă cu volane, descheiată la nasturi, dezvăluindu-i covorul de păr de pe piept, cu o chitară Fender în mână. Apoi s-a uitat la O.

— Poate e îndrăgostită de Regele Dangdut-ului, a spus Betalumur râzând.

— Ce prostie, a spus vânzătorul şi apoi a început şi el să râdă. E-adevărat că e frumos. Este cel mai norocos om de pe faţa pământului. Femeile sunt înnebunite după el. Aşa că n-ar fi atât de absurd ca şi maimuţele, şopârlele şi gândacii să se îndrăgostească de el.

În timp ce stăteau de vorbă, O eră transfigurată, studiind fotografia cu Regele Damjdut-ului. N-avea nevoie să citească ce scria pe poster, ştia exact cine era în poză. îl cunoştea pe bărbatul cu chitara: era Entang Kosasih. Ochii i s-au umplut de lacrimi când Betalumur a luat-o de acolo şi a şoptit:

— Într-o zi voi deveni om şi ne vom întâlni din nou. Aşa cum am promis.

Născut în nordul Franţei în anii ’90, Édouard Louis a publicat două romane, *En finir avec Eddy Bellegueule* şi *Histoire de la violence*, amândouă bestseller, traduse în peste douăzeci de limbi. Este şi editorul unei lucrări erudite a sociologului Pierre Bourdieu. Alături de filosoful Geoffroy de Lagasnerie este coautor al lucrării *Foucault contre lui-même*, publicată în engleză de *Los Angeles Review of Books*.

Cine l-a ucis pe tatăl meu?

Édouard Louis întrebată ce înseamnă pentru ea cuvântul „rasism”, gânditoarea americană Ruth Gilmore

răspunde că rasismul reprezintă expunerea la moarte prematură a anumitor populaţii. Această definiţie este valabilă şi pentru homofobie, pentru dominaţia masculină, pentru transfobie şi discriminare bazată pe clasă: toate fenomenele opresiunii sociale şi politice. Dacă considerăm că politica înseamnă fiinţe umane guvernate de alte fiinţe umane, şi existenţa individului în comunităţi pe care nu şi le alege, atunci politica este distincţia dintre o populaţie a cărei existenţă este susţinută, încurajată şi protejată şi o populaţie expusă persecuţiei, crimei şi morţii.

Luna trecută am venit să te văd în orăşelul din nord în care trăieşti acum. E un oraş cenuşiu şi urât. Marea este la doar câţiva kilometri distanţă, dar nu mergi niciodată acolo.

Nu te văzusem de câteva luni. Când mi-ai deschis, nu te-am recunoscut. Te-am privit, am încercat să-ţi citesc pe chip anii petrecuţi departe de tine. Mai târziu, femeia cu care trăieşti mi-a spus că abia mai poţi merge. Mi-a mai spus şi că ai nevoie de un dispozitiv ca să respiri noaptea, fără de care inima ţi s-ar opri. Nu mai poate să bată neajutată, fără o maşinărie.

După ce te-ai ridicat să mergi la toaletă şi te-ai întors, cei zece metri pe care i-ai parcurs te-au lăsat fără suflare. A trebuit să te aşez ca să-ţi revii. Ţi-ai cerut iertare. Mi-ai explicat că ai o formă gravă de diabet, că ai putea face un infarct în orice moment. Să-mi povesteşti aceste lucruri te-a epuizat din nou:

chiar şi vorbitul era un efort prea mare. În săptămâna precedentă făcuseşi o operaţie pentru ceea ce medicii numesc o eventraţie, un cuvânt pe care nu-l mai auzisem până atunci. Trupul îţi devenise prea greu pentru el însuşi, burta îţi atârnă, îţi atârnă prea mult, atât de mult încât se sfâşie pe dinăuntru. Nu mai ai voie să conduci, nu mai ai voie să bei, nu mai poţi să faci duş fără să-ţi asumi nişte riscuri enorme. Ai abia cincizeci de ani. Faci parte dintr-o categorie de fiinţe umane căreia politica le-a rezervat o moarte prematură.

În copilărie tânjeam după absenţa ta. Mă întorceam de la şcoală după-amiaza târziu, în jurul orei 5. Când mă apropiam de casă, ştiam că dacă maşina ta nu e parcată în faţă, înseamnă că te-ai dus la cafenea sau la fratele tău şi că o să te întorci târziu, poate spre miezul nopţii. Dacă nu-ţi vedeam maşina pe alee, asta însemna că urma să mâncăm fără tine şi că n-aveam să te văd până a doua zi. De fiecare dată când mă apropiam de strada noastră mă gândeam la maşina ta şi mă rugam: Dă, Doamne, să nu fie acolo! Dă, Doamne, să nu fie acolo! Dă, Doamne, să nu fie acolo!

Am ajuns să te cunosc doar întâmplător. Sau prin intermediul altor oameni. De curând, am întrebat-o pe mama cum te-a cunoscut şi de ce s-a îndrăgostit de tine. Mi-a răspuns: „Parfumul. Se dădea cu parfum şi pe vremea aia nu era ca acum, bărbaţii nu se dădeau niciodată cu parfum, nu se purta. Dar el, da. El era altfel. Mirosea atât de bine”.

2002. În ziua aceea, mama mă găsise dansând singur în camera mea. Surprins, gâfâind, m-am aşteptat să fiu pedepsit, dar mi-a spus zâmbind că atunci când dansez semăn cel mai mult cu tine. „Taţi dansa?”, am întrebat-o. Faptul că trupul tău făcuse cândva ceva atât de liber, atât de frumos, atât de incompatibil cu obsesia ta pentru masculinitate, m-a făcut să înţeleg că la un moment dat poate că ai fost altfel. Mama a încuviinţat din cap: „Tatăl tău dansa tot timpul! Când dansa, toţi îl priveau. Eram mândră că e bărbatul meu”. Am alergat prin casă şi am ieşit în grădină, unde tăiai lemne pentru iarnă. Voiam să ştiu dacă e adevărat. Am repetat ceea ce tocmai îmi spusese mama şi tu te-ai uitat în pământ, mormăind: „N-ar trebui să crezi toate tâmpeniile pe care ţi le spune maică-ta”. Te înroşiseşi, ştiam că minţi.

Într-o zi am scris într-un caiet despre tine: Să spun povestea vieţii lui înseamnă să scriu povestea absenţei mele.

Acum, când mă gândesc la asta, am sentimentul că

existenţa ta a fost, în ciuda ta şi, de fapt, împotriva ta, o existenţa negativă. Nu ai avut bani, nu ai putut să studiezi, nu ai putut să călătoreşti, nu ai putut să-ţi împlineşti visurile. Limbajul oferă aproape numai negaţii pentru a-ţi descrie viaţa.

În cartea Fiinţa şi neantul, Jean-Paul Sartre analizează relaţia dintre a fi şi a face. Suntem definiţi de propriile acţiuni? Existenţa noastră e definită de ceea ce facem? Femeile şi bărbaţii sunt ceea ce fac sau e o diferenţă, un spaţiu între adevărul ştiinţei noastre şi acţiunile noastre?

Viaţa ta demonstrează că nu suntem ceea ce facem, ci dimpotrivă: suntem *ceea ce nu facem*, pentru că lumea sau societatea ne-a împiedicat. Pentru că ceea ce Didier Eribon numeşte „verdicte” – gay, trans, femeie, negru, sărac – ni s-a impus şi anumite vieţi, anumite experienţe, anumite visuri sunt acolo unde nu le putem atinge.

2004. La şcoală, aud pentru prima dată despre Războiul Rece, despre divizarea Germaniei în două state, despre Zidul Berlinului. Faptul că un oraş minunat, atât de aproape de noi, a fi putut fi împărţit în două de un zid aproape peste noapte m-a lovit ca o tornadă. Am fost complet fascinat de asta întreaga zi, n-am auzit nimic din ce mi s-a spus, eram prea ocupat să-mi imaginez zidul ridicat în mijlocul străzii, pe care bărbaţi şi femei putuseră s-o traverseze nestingheriţi doar cu o zi înainte.

Aveai peste douăzeci de ani când zidul a fost dărâmat, aşa că mi-am închipuit întrebările pe care aveam să ţi le pun: cunoşteai oameni care văzuseră zidul, femei sau bărbaţi care îl atinseseră, care participaseră la dărâmarea lui? Spune-mi: ce-a însemnat această Europă împărţită în două, acest zid de beton între cele două Europe? Autobuzul cu care veneam de la şcoală m-a lăsat în piaţă, dar în loc să mă târăsc spre casă ca de obicei, rugându-mă ca maşina ta să nu fie pe alee, am alergat mai repede ca oricând, cu capul doldora de întrebări.

Ţi-am pus toate întrebările pe care le pregătisem, tot

ceea ce se construise în mintea mea, dar ai răspuns vag: „Da, aşa e, a fost un zid, au vorbit despre asta la televizor”. Asta e tot ce mi-ai spus. Am insistat: „Dar spune-mi mai multe, cum era, cum arăta zidul şi dacă cineva iubea pe altcineva de cealaltă parte a zidului nu se mai puteau vedea niciodată?” N-ai avut nimic de spus. Mi-am dat seama că insistenţa mea te rănea. Aveam doisprezece ani, dar foloseam cuvinte pe care nu le înţelegeai. Şi totuşi am continuat, şi ţi-ai pierdut cumpătul. Ai ţipat. Mi-ai spus să nu-ţi mai pun întrebări, dar nu erai furios ca de obicei, ţipătul tău suna diferit. Ţi-era ruşine să te confrunţi cu aceste cunoştinţe de la şcoală, genul de cunoştinţe la care tu n-ai avut acces niciodată, genul de cunoştinţe care te-au exclus, care nu te-au vrut. Istoria predată la şcoală nu era istoria ta. Noi învăţam istoria lumii şi tu nu aveai acces la lume. Istoria ta era orăşelul, uzina, morţii din familie.

1999. Mă pregăteam de ziua mea de şapte ani. M-ai întrebat ce vreau să-mi iei şi am spus: „Titanic”. Tocmai ieşise pe casetă, se dădeau reclame la televizor de câteva ori pe zi şi nu ştiu ce m-a atras atât de mult la acest film – visul lui Leonardo DiCaprio de a deveni altcineva, frumuseţea lui Kate Winslet, habar n-am –, dar eram deja obsedat de acest film pe care nu-l văzusem şi asta mi-am dorit.

Mi-ai răspuns că e un film pentru fete şi că nu ar trebui să-mi doresc aşa ceva. Sau, mai bine zis, am sărit nişte etape, mai întâi m-ai implorat să-ţi cer altceva: „Nu ţi-ai dori mai degrabă o maşinuţă cu telecomandă sau un costum de supererou, mai gândeşte-te...” Dar eu ţi-am spus: „Nu, nu, vreau Titanicul”, şi după insistenţa mea, după eşecul tău, ţi-ai schimbat tonul. Mi-ai spus că, dacă aşa stau lucrurile, n-o să mai primesc niciun cadou. Nu-mi amintesc dacă am plâns. Zilele au trecut. În dimineaţa aniversării, am găsit la piciorul patului o cutie mare pe care scria cu alb şi auriu Titanic. Înăuntru era caseta, dar şi un album foto cu imagini din timpul filmărilor, plus o miniatură a vaporului. Era un box set, cu siguranţă prea

scump pentru tine şi deci pentru noi toţi. Dar l-ai cumpărat şi mi l-ai pus la piciorul patului, împachetat frumos. Te-am pupat pe obraz şi n-ai spus nimic; m-ai lăsat să mă uit la film de nu ştiu câte ori pe săptămână timp de un an.

2004 sau poate 2005. Aveam doisprezece ani sau treisprezece, mergeam pe stradă cu prietena mea cea mai bună, Amélie, când am găsit un telefon mobil pe jos. L-am luat şi ne-am hotărât să-l păstrăm.

Peste două zile te-a sunat poliţia să-ţi spună că am furat un telefon mobil. Mi s-a părut că acuzaţia era exagerată: nu-l furaserăm, era pe jos, în intersecţie, dar tu păreai să crezi mai degrabă versiunea poliţiei decât pe a mea. Ai venit în camera mea, mi-ai dat o palmă şi m-ai dus la secţia de poliţie.

N-ai spus nimic în maşină, dar, când ne-am aşezat în faţa poliţistului, ai început imediat să-mi iei apărarea, cu o intensitate pe care nu ţi-o mai văzusem niciodată în ochi şi nu ţi-o mai auzisem niciodată în voce. Le-ai spus că n-aş fura niciodată un telefon, că l-am găsit şi cu asta basta. Le-ai spus că aveam să mă fac profesor, medic important, ministru, nu ştiai încă ce aveam să ajung, dar în orice caz aveam să fac facultatea şi că nu aveam nimic de-a face cu „delincvenţii”. Ai spus că eşti mândru de mine. Nu ştiam că tu crezi toate astea despre mine (că mă iubeşti?). De ce nu mi-ai spus niciodată?

Câţiva ani mai târziu, după ce am plecat de-acasă şi m-am mutat la oraş, când mă întâlneam seara cu bărbaţi în baruri şi mă întrebau cum mă înţeleg cu ai mei, le spuneam mereu că-mi urăsc tatăl. Nu era adevărat. Ştiam că te iubesc, dar simţeam nevoia să le spun celorlalţi că te detest. De ce? E normal să-ţi fie ruşine să iubeşti?

După ce beai prea mult, îţi lăsai ochii în pământ, îmi spuneai că mă iubeşti oricum, că nu înţelegi de ce eşti atât de violent în tot restul timpului. Ai fost şi tu o victimă a violenţei, atât a violenţei pe care ai manifestat-o, cât şi a violenţei pe care ai îndurat-o.

Ai plâns când s-au prăbuşit turnurile gemene.

Când cumpăram bomboane de la cofetărie, luai una şi îmi spuneai pe un ton uşor vinovat: „Să nu-i spui lui maică-ta!” Dintr-odată eram de aceeaşi vârstă.

Într-o zi i-ai dat unui vecin jocul meu preferat, Docteur Maboul. Mă jucam în fiecare zi, era jocul meu preferat şi tu l-ai dat, fără niciun motiv. Am ţipat, te-am implorat. Iar tu, tu mi-ai zâmbit şi ai spus: „Asta-i viaţa!”

Într-o seară, la cafeneaua din orăşelul nostru ai spus de faţă cu toată lumea că ai fi preferat să ai un altfel de fiu. Mi-am dorit să mor săptămâni în şir.

2000. Îmi aduc aminte ce an era pentru că încă aveam în casă decoraţiunile pentru noul mileniu. Eram doar noi doi în bucătărie. Ţi-am spus: „Uite, tati, pot să imit un extraterestru!” şi am făcut o strâmbătură cu degetele şi cu limba. Nu te-am văzut niciodată râzând atât de mult. Nu te puteai opri din râs. Rămăseseşi fără aer, lacrimi de bucurie îţi şiroiau pe obraji. M-am oprit din strâmbat, dar tu râdeai în continuare, atât de tare că m-am îngrijorat, temându-mă de râsul tău neîntrerupt care se îndrepta spre sfârşitul lumii. Te-am întrebat de ce râzi atât de mult şi, între două hohote, mi-ai răspuns: „Eşti un copil mişto, nu ştiu cum am reuşit să fac unul ca tine”. Aşa că atunci m-am hotărât să râd şi eu cu tine, amândoi cutremurându-ne umăr la umăr, ţinându-ne de burtă pentru multă, multă vreme.

Au apărut probleme la uzina la care lucrai. Am spus povestea aia, En *finir avec* Eddy Belleyueule: într-o după-amiază am primit un telefon de la uzină prin care ne informau că ceva greu căzuse pe tine. Aveai spatele distrus, zdrobit; ne-au spus că multă vreme nu vei mai putea merge.

În martie 2006, Jacques Chirac şi ministrul Sănătăţii, Xavier Bertrand, au anunţat că statul nu va mai suporta costurile a zeci de medicamente, multe dintre ele erau pentru probleme digestive. Pentru că trebuia să stai întins toată ziua şi mâneai mâncare proastă, aveai mereu probleme digestive. A devenit din ce în ce mai greu să

cumpărăm medicamentele care-ţi ţineau digestia sub control. Jacques Chirac şi Xavier Bertrand îţi provocau diaree.

În 2007, guvernul lui Sarkozy şi complicele său, Martin Hirsch, au micşorat ajutorul de şomaj. Primeai ajutor de şomaj de când n-ai mai putut lucra. Această schimbare era menită să „încurajeze întoarcerea la muncă”, aşa susţinea guvernul. Adevărul este că din acel moment ai fost presat de guvern să te întorci la muncă, în ciuda sănătăţii şubrede, în ciuda a ceea ce-ţi făcuse uzina. Dacă nu ai fi acceptat angajarea propusă sau, mai degrabă, impusă, ţi-ai fi pierdut ajutorul de şomaj. Singurele joburi care ţi s-au oferit constau în muzică fizică extenuantă, cu jumătate de normă, în oraş, la zeci de kilometri distanţă. Benzina pentru navetă te-ar fi costat 300 de euro pe lună. După o vreme, însă, ai fost nevoit să accepţi o slujbă ca măturător într-un alt oraş, plătit cu 700 de euro pe lună, la care trebuia să te apleci întreaga zi ca să aduni gunoiul altora, să te apleci, când spatele tău era praf. Nicolas Sarkozy şi Martin Hirsch îţi rupeau spatele.

Erai conştient că, pentru tine, politica era o chestiune de viaţă şi de moarte. Într-o zi de toamnă, bonusul pentru începerea şcolii pe care îl primeau anual familiile cele mai sărace, pentru a putea cumpăra rechizite, s-a mărit cu 100 de euro. Erai nebun de fericire, strigând în sufragerie: „Mergem la ocean!”; şi ne-am dus, toţi şase, într-o maşină cu cinci locuri, cu mine în portbagaj ca un ostatic dintr-un film cu spioni, aşa cum îmi plăcea să-mi închipui. Întreaga călătorie a fost o sărbătoare.

La clasele superioare, n-am văzut nicio familie care să meargă la ocean pentru a sărbători o decizie politică, pentru că politica nu schimba prea multe pentru ei. Mi-am dat seama de asta când m-am mutat departe de tine, la Paris: clasele superioare se pot plânge în legătură cu un guvern stângist, se pot plânge în legătură cu un guvern de dreapta, dar un guvern nu le provoacă niciodată probleme

digestive şi un guvern nu le rupe spatele. Politica nu le schimbă viaţa sau abia dacă le-o schimbă. E ciudat: ei sunt cei care domină politica, în vreme ce politica nu are aproape niciun efect asupra vieţii lor. Pentru cei de sus politica este adesea o chestiune estetica: un fel de a se gândi la ei înşişi, un fel de a vedea lumea, de a-şi construi personalitatea. Pentru noi, ceilalţi, înseamnă viaţă sau moarte.

În august 2016, în timpul mandatului lui François Hollande, ministrul Muncii, Myriam El Khoruri, a trecut Loi trauail, un proiect legislativ care facilita concedierile în masă şi le permitea companiilor să adauge câteva ore la programul săptămânal al angajaţilor. Compania pentru care măturі strada îţi poate cere să măturі chiar şi mai mult, să te apleci pentru chiar şi mai mult timp în fiecare săptămână. Starea ta de sănătate, dificultatea de a te mişca, problemele de respiraţie, incapacitatea de a trăi fără ajutorul unui dispozitiv, toate au fost cauzate de o viaţă în care ai muncit ca un robot într-o uzină, şi apoi te-ai aplecat opt ore în fiecare zi să măturі străzile. François Hollande şi Myriam El Khoruri te asfixiază.

Pe 27 mai 2017, doi grevişti de la o fabrică îl bombardează cu întrebări pe Emmanuel Macron. Sunt furioşi. Macron le răspunde cu o voce care trădează dispreţul: „N-o să mă speriaţi cu tricourile voastre. Cel mai bun mod de a vă cumpăra un costum ca lumea este să munciţi”. Îi acuză pe cei care nu-şi permit un costum de neruşinare, de neputinţă, de lene. Îi umileşte pe cei care poartă tricou. Trasează încă o dată delimitarea realităţii violente dintre cei care poartă costum şi cei care poartă tricou: cei care conduc şi cei care sunt conduşi, cei care au totul şi cei care n-au nimic. Acest gen de umilire din partea clasei conducătoare te face să te apleci şi mai mult.

Pe 29 iunie 2017, la inaugurarea unei noi clădiri care a fost cândva o gară, Emmanuel Macron declară: „Gara este locul în care îi întâlnim pe oamenii de succes şi pe cei care nu sunt nimic”. Atunci când spune „cei care nu sunt

nimic” vorbeşte despre tine, despre oameni ca tine. Acest gen de umilire din partea clasei conducătoare te face să te apleci chiar şi mai mult.

În septembrie 2017, Emmanuel Macron îi pedepseşte aspru pe cei „buni-de-nimic”, care, după părerea lui, stau în calea reformelor din Franţa. Ai ştiut mereu că aceste cuvinte le sunt rezervate celor ca tine, celor care nu pot lucra pentru că trăiesc prea departe de marile oraşe, care nu-şi pot găsi de lucru pentru că au fost daţi afară prea devreme din sistemul educaţional, care nu au diplome, care nu mai pot munci pentru că viaţa în uzină le-a rupt spatele. Când eram mic, îmi tot repetai obsesiv „Nu sunt un bun-de-nimic”, fiindcă ştiai că această insultă plutea deasupra ta ca un demon pe care voiai să-l exorcizezi.

Nu există mândrie fără ruşine: erai mândru să nu fii un bunde-nimic pentru că îţi era ruşine să-ţi găseşti locul printre cei care puteau fi etichetaţi cu aceste cuvinte. Cuvintele bundenimic sunt o ameninţare pentru tine, o umilire. Acest gen de umilire din partea clasei conducătoare te face să te apleci chiar şi mai mult.

În august 2017, Emmanuel Macron ia câte cinci euro pe lună de la cetăţenii francezi cu cele mai mari nevoi; păstrează cinci euro pe lună din ajutorul social. În aceeaşi zi, anunţă o reducere de taxe pentru cei mai bogaţi oameni din Franţa. Crede că săracii sunt prea bogaţi, că bogaţii nu sunt suficient de bogaţi. Guvernul lui declară explicit că cinci euro nu înseamnă nimic. Oamenii ăştia nu ştiu nimic. Fac aceste afirmaţii criminale pentru că nu ştiu nimic. Emmanuel Macron îţi ia mâncarea de la gură.

Macron, EI Khoruri, Hollande, Hirsch, Sarkozy, Bertrand, Chirac. Istoria suferinţei tale vine cu nume. Istoria vieţii tale este istoria acestor oameni care s-au aliniat ca să te doboare. Istoria trupului tău este istoria acestor nume care s-au aliniat ca să te distrugă. Istoria trupului tău acuza istoria politică.

Luna trecută, când am venit să te văd, înainte să plec m-ai întrebat: „Încă mai faci politică?” (Cuvântul „încă” se

referea la primul meu an de gimnaziu, când fusesem membru al Ligii Comuniste Revoluţionare şi ne-am certat pentru că tu ai crezut că o să am probleme cu legea pentru că particip la demonstraţii ilegale.) Ţi-am răspuns: „Da. Din ce în ce mai mult chiar”. Laşi să treacă trei-patru secunde, mă priveşti şi, în cele din urmă, îmi şopteşti: „Ai dreptate. Ai dreptate. Cred că avem nevoie de o revoluţie ca lumea”.

Ben Okri este autorul a numeroase cârti: zece romane, printre care *The Famished Road*, câştigător al premiului Booker Prize în 1991, *The Age of Magic*, *Dangerous Love*.

În Arcadia şi *Astonishing the Gods*; trei culegeri de proza scurta; trei culegeri de eseuri şi trei volume de poezie, cel mai recent fiind *Wild*. Opera sa a fost tradusa în douăzeci şi şase de limbi. A fost Fellow Commoner în Creative Arts la Trinity College, Cambridge, şi este Fellow of the Royal Society of Literature. A primit premiul OBE. Cărţile sale au primit numeroase premii internaţionale precum: Commonwealth Writer’s Prize for Africa, Paris Review’s Aga Khan Prize for Fiction, Chianti Ruffino-Antico Fattore International Literary Prize şi Grinzane Cavour Prize. A primit numeroase titluri academice, este vicepreşedinte al English Centre of International PEN şi a primit Crystal Award din partea World Economic Forum pentru contribuţia deosebita în domeniul artei şi pentru profunda sa înţelegere interculturală. De asemenea, a scris scenariul filmului *The Madness of Reason*. Honorary Fellow la Mansfield Collège, Oxford, s-a născut în Nigeria şi trăieşte în Londra. Cea mai recentă carte a sa este *The Magic Lamp*: *Dreams of Our Age*.

Grenfell Tower, iunie 2017
Ben Okri
Era ca o cutie de chibrituri arsă pe cer.
Era neagră şi lungă şi arsă pe cer.
Ai văzut-o printre trunchiurile copacilor înfloriţi.
Ai văzut-o dincolo de fleşa bisericii.

Ai văzut-o în lacrimile celor care au supravieţuit.

Ai văzut-o în furia celor care au supravieţuit.

Ai văzut-o în imaginile celor transformaţi în cenuşă.

Ai văzut-o imaginile celor care s-au aruncat în moarte.

Ai văzut-o în imaginile televizate ale flăcărilor care treceau prin ferestre

Urcând armătura de aluminiu.

Ai văzut-o în imaginile imprimate de flăcările care ţâşneau din acoperiş.

Ai auzit-o în vocile puternice de pe stradă.

Ai auzit-o în ţipetele urlate pentru dreptate.

Ai auzit-o în pub-uri pe străzi, în subsoluri, în canale.

Ai auzit-o în bocetele femeilor şi în ţipătul mut al Orfanilor rătăciţi pe străzi.

Ai văzut-o în copilul tău care nu putea dormi noaptea îngrozit de fantomele care bântuie zona, încă încercând să scape de focul care le-a mistuit negru şi sufocant.

Ai văzut-o în visele tale despre morţi întrebând dacă a trăi

Nu înseamnă să fii sărac într-o ţară

Unde săracul moare în flăcări fără să fie prevenit.

Dar când ai văzut-o cu ochii tăi a părut că ochii

Vedeau că nu are sens, că nu poate avea sens, că nu va avea sens.

Ai văzut-o acolo în cer, înaltă şi neagră şi arsă.

Ai numărat ferestrele şi ai numărat etajele

Şi ai văzut galbenul bolnăvicios al armăturii pe jumătate arse

Şi ce ai văzut putea fi văzut numai în coşmaruri.

Ca o zonă de război, ascunsă în subteranele unui cartier la modă.

Ca o zonă de război cuprinzând oraşul.

Să vezi cu ochii ceea ce vezi numai în coşmaruri transformă ziua în noapte, răstoarnă lumea cu susul în jos.

Cei care au trăit, acum sunt morţi

Cei care respirau au părăsit acum lumea viilor.

Dacă vrei să vezi cum mor săracii, vino să vezi Grenfell Tower. Vezi turnul şi lasă să înflorească un vis care schimbă lumea.

Localnicii îl numesc crematoriu.

El a scos la lumină dedesubturile epocii noastre.

Săracii care au crezut că votul pentru bogaţi avea să-i salveze. Săracii care au crezut tot ce spuneau ziarele.

Săracii care au ascultat cu frică.

Săracii care trăiesc în încăperile lor şi visează pentru copii.

Săracii suntem tu şi eu, tu în grădina ta cu flori, în casa ta cu cărţi, care priveşti de departe

La un destin care se conturează lângă tine cu alt nume.

Uneori e nevoie de o imagine ca să trezeşti o naţiune

Din ruşinea ei ascunsă. Şi aici au un nume

Toţi cei care au murit arşi, pe scări sau în casă.

Care habar n-au avut de ce au murit sau cum au fost trădaţi. N-au murit când au murit. Moartea lor s-a petrecut cu mult înainte.

S-a petrecut în mintea oamenilor care niciodată Nu i-au văzut. S-a petrecut în marja de profit, s-a întâmplat în termeni legali. Au murit pentru că banii puteau fi economisiţi şi făcuţi.

Cei care trăiesc acum sunt morţi

Cei care respirau au părăsit acum lumea viilor.

Dacă vrei să vezi cum mor săracii, vino să vezi Grenfell Tower. Vezi turnul şi lasă să înflorească un vis care schimbă lumea.

Au spus că turnul e urât. Au spus că e o porcărie.

Peste tot în jur oameni frumoşi în casele lor frumoase Nu vor ca turnul urât să le distrugă preţul casei.

Zece milioane s-au cheltuit ca să ascundă turnul sub faţadă. Oare se mai încercase înainte, dar nu la porcăria asta Oare trecuse testul focului, oare fusese aruncat în vâlvătaie? Dar asta a făcut turnul să arate mai frumos, da, a făcut Turnul să arate mai bine.

Dar la douăzeci şi patru de etaje, niciun stingător.

La douăzeci şi patru de etaje nicio alarmă funcţională.

La douăzeci şi patru de etaje nici măcar o ieşire de urgenţă.

O singură scară concepută în iad, aşteptând Infernul. E o poveste din vremurile noastre.

Fă să fie frumos pe afară, dar o capcană mortală înăuntru. Fă sunetul găunos să sune bine.

Fă golul să pară frumos. Aste e tot ce pot ei vedea.

Cum arată, cum sună, nu cum e în realitate, nevăzut.

Dacă priveşti cu adevărat poţi vedea, dacă asculţi cu adevărat Poţi auzi. Trebuie să priveşti sub faţadă.

Faţadă din economie peste tot. Faţada politică.

Faţadă economică, faţadă intelectuală – lucruri care arată bine

Dar nu au miez, nu au suflet, numai spoială de morală.

Spun vorbe, dar vorbele sunt goale.

Fac gesturi, dar gesturile sunt superficiale.

Trupurile lor se îndreaptă spre turnul ars, dar sufletele nu-i urmează.

Cei care trăiesc acum sunt morţi

Cei care respirau au părăsit acum lumea viilor.

Dacă vrei să vezi cum mor săracii, vino să vezi Grenfell Tower. Vezi turnul şi lasă să înflorească un vis care schimbă lumea.

Aici vocile trebuie să vorbească pentru morţi.

Să vorbească pentru morţi. Să vorbească pentru morţi.

Să le vezi imaginile umplând pereţii. Sărăcia are propria Culoare, propria rasă. Erau musulmani şi creştini.

Negri şi albi şi amestecaţi. Erau tineri

Şi bătrâni şi frumoşi şi de vârstă mijlocie. Erau fete în cele mai bune rochii ale lor, cu inima deschisă spre viitor.

Era un bătrân cu nepoţii.

Era Amaya Tuccu-Ahmedin, de trei ani.

Arsă înainte să poată vedea minciunile lumii.

Erau nume care au fost ale fiinţelor vii care au visat la celebritate sau satisfacţie sau educaţie sau iubire care acum sunt scrum într-o cochilie arsă de cinism.

Erau italieni, frumoşi şi tineri.

Care în infern erau la telefon cu prietenii lor în timp ce fumul şi profitul le sugrumau vocile.

Erau bebeluşi aruncaţi de la ultimele etaje De o mamă care ştia că oricum o să moară.

Erau cei care au sărit de la etajele lor

Şi cei care au murit pentru că li s-a spus să stea în camerele lor în flăcări. Era o fetiţă care ardea

Văzută căzând de la etajul douăzeci. Cred că am spus destul.

Cei care trăiesc acum sunt morţi

Cei care respirau au părăsit acum lumea viilor.

Dacă vrei să vezi cum mor săracii, vino să vezi Grenfell Tower. Vezi turnul şi lasă să înflorească un vis care schimbă lumea.

Întotdeauna există discrepanţe între ce se întâmplă şi ce ni se spune.

Cifrele oficiale se opreau la treizeci, în lume adevărul e mai rar decât aurul.

Trupuri scoase în întuneric Trupuri încă în întuneric.

Fum întunecat, minte întunecată.

Cei care au trăit acum sunt morţi.

Şi în timp ce turnul ardea ei călcau

Peste cadavre pe scări

Din cauză că era întuneric beznă.

Şi cei care au supravieţuit Dorm ca refugiaţii pe podea în sala de sport.

Şi ca nişte creaturi speriate de întuneric.

Asemenea unor evadaţi, vorbind cu poliţia şi curajoşii pompieri.

Dar evitând victimele.

Ale căror inimi trebuie să fie pline de groază.

Cei care respirau au părăsit acum lumea viilor.

Dar dacă te duci la Grenfell Tower, dacă te poţi despărţi De jocul tău de tenis şi de cinele perfecte Dacă te duci acolo atunci când scheletul negru al turnului viu încă stă în picioare în aer, un avertisment de temut pentru turnurile asemănătoare.

Vei respira un aer gros de suferinţă
Cu femei care plâng dintr-odată
Şi copii care rătăcesc în jur năuciţi
Şi bărbaţi ştergându-şi lacrimile pe ascuns
Şi oameni privind neîncrezători conturul sinistru de pe cer.
Vei vedea copaci cu frunzele verzi şi curate
Şi vei inhala tămâia menită
Să cureţe aerul de nefericire
Vei vedea munţi de flori
Şi ziduri din hârtie albă suspinând cuvinte
Şi lumânări arzând pentru binecuvântarea morţilor
Vei vedea adevăratul înţeles al comunităţii
Hrana împărţită şi poveştile spuse şi voluntari peste tot
Vei respira aerul crematoriilor
Amestecat cu parfumul florilor.

Dacă vrei să vezi cum mor săracii, vino să vezi Grenfell Tower.

Înţelege aceste imagini dacă vrei Pentru că spiritul trăieşte acolo unde adevărul nu poate ucide.

Zece milioane cheltuite pentru faţade false într-un incendiu în care sute de persoane au pierdut totul.

Cinci milioane oferite ca ajutor
Ar trebui să facă o naţiune să-şi schimbe credinţa.
O imagine dă viaţă şi o imagine ucide.

Inimile se ridică dincolo de abilităţile politice, în această epocă a austerităţii Săracii mor pentru bunăstarea altora.

Creşele şi bibliotecile dispar de pe pământ.
Vremuri ciudate se conturează în jur.

Sabia sorţii atârnă deasupra puterii surde.

Vezi turnul şi lasă să înflorească un vis care schimbă lumea.

Tahmima Anam s-a născut în Dhaka, Bangladesh, şi este autorul a trei romane: *A Golden Age*, care a primit Commonwealth Writers' Prize for Best First Book, *The Good Muslim* şi *The Bones of Grace*. În 2013 a fost selectata pentru *Granta's Best of Young British Novelists*.

Lapte de mamá

Tahmima Anam

Ziarul este prietenul meu. Negru pe alb, îmi dă refugiaţi care trec ilegal graniţa, salvatoarele lor bărci răsturnate, copiii leşinaţi în braţele lor. Îmi dă inundaţii şi foamete, cruzime, nenorociri. Îmi dă accidente. Tristeţe după tristeţe. Aşa mi-am capitonat povestea. Lucrurile astea ajută. Îmi pare rău s-o spun, dar ajută.

Aproape imediat, soţul meu s-a întors la muncă.

— Nu pot să stau cu tine aici, s-a răstit el. Eu şi soacra mea şi servitoarea, în fiecare zi, împreună acasă. Mic dejun, prânz şi cină.

Am avut o mulţime de vizitatori. Toţi voiau să se uite. Vorbeau de faţă cu mine, de parcă nu existam. Ziceau că arăt bine, în situaţia dată. Erau uimiţi că nu încercasem să mă sinucid. M-am întrebat şi eu asta de multe ori. De ce mai eram în viaţă? De ce eram aici, respirând şi mişcându-mă şi făcând pipi în toaletă la fel ca înainte?

După trei luni, soacra mea mi-a cerut să plec din casă. A deschis şifonierul meu şi a pipăit sari-urile de mătase. M-a măsurat din cap până-n picioare. Sânii mei, acum umflaţi şi cruzi, mă incomodau la îmbrăcat.

— Pot să-ţi dau bluzele la modificat, dacă încă ai nevoie de altă mărime, mi-a spus împungându-mă, dar prefăcându-se amabilă.

I-am spus lui Dumnezeu că n-o să mă sinucid, dar că voi fi mereu nefericită. Dumnezeu a părut mulţumit. Nu-i place când oamenii iau lucrurile în propriile mâini. Subzist într-o dietă strictă de durere. Dacă ceva mă face să râd în

mod neaşteptat sau dacă soţul meu se întoarce acasă bine dispus şi vrea să-mi pună orez în farfurie, îmi amintesc ce am citit de dimineaţă în ziar şi orice fărâmă de bucurie dispare.

Uneori este util să mă prefac, ca atunci când el mă atinge noaptea. Apoi, pentru că nu-mi poate vedea expresia chipului, semăn cu o persoană care nu s-a condamnat la o viaţă de fantomă.

Ieri soţul meu a sugerat să-l vizitez la birou ca să-mi mai umplu timpul. Poate că mama lui s-a plâns că am rupt ziarul cu dinţii. Dă-i fetei ceva de făcut, l-a implorat. Recepţionera mă conduce în sala de şedinţe. Soţul meu stă în capul unei mese dreptunghiulare, lungi. Îmi trag un scaun şi mă aşez.

— Problema că este că penisul lui 207 e infectat, a spus femeia.

— Mulţumesc, domnişoară Beli.

Ea continuă.

— I-am făcut moldamin şi ieri, şi azi, dar infecţia persistă. N-o să ejaculeze săptămâna asta.

Soţul meu face comerţ cu spermă de taur. Pe vremuri râdeam de noul lui proiect. Vacile din ţara noastră nu dau prea mult lapte şi cel pe care-l dau e de proastă calitate. Îmi amintesc că, atunci când eram mică, mătuşa mea, cea slabă şi îngrozitoare, care ne privea de sus, aducea pentru verişoara mea lapte în fiecare dimineaţă de la o vacă pe care mama ei o creştea în celălalt capăt al oraşului. Învăţase să conducă (unchiul meu o învăţase) şi gonea pe Bulevardul Manik Mia în maşina ei mică şi galbenă cu bidonul de lapte agăţat de portieră. Uneori o însoţeam, ascultând zdrăngănitul metalic al acestuia, şi apoi mă lăsa să gust laptele, uşor albăstrui, cald şi nici pe departe la fel de dulce ca laptele praf la cutie pe care mi-l făcea mama, zdrobind cocoloaşele cu lingura.

— Şi ceilalţi? întreabă soţul meu.

— Ceilalţi sunt gata, domnule, îi răspunde Beli.

E greu de spus dacă mă iubeşte. Când vorbeşte la

telefon cu una dintre surorile ei, soacra mea insistă să scoată în evidenţă cât de mândră e de fiul ei. „Am crescut un băiat bun. Nimeni nu l-ar fi învinuit dacă şi-ar fi dorit să se căsătorească din nou, dar mi-a spus: no Ammoojaan, dacă asta a fost voia Domnului, eu mă supun”.

La începutul căsniciei, eram doi sălbatici. După cină, căscam şi ne plângeam de căldură, de cât de tare ne obosea. După cină, spuneam „Noapte bună” şi încuiam uşa. La început mi-era ruşine şi refuzam să las lumina aprinsă, dar în scurt timp eu eram cea care făcea semne pe sub masă, semnale în codul Morse pe fluierul piciorului. Nu discutăm niciodată despre asta, dar amândoi privim înapoi dezgustaţi, învinuindu-ne unul pe celălalt, de parcă apetitul nostru sexual ar avea de-a face cu ce-a urmat.

N-o să mă părăsească. Apartamentul e al meu, pus pe numele meu de tata, înainte să moară. Mi-am vândut bijuteriile şi i-am dat banii pentru afacerea cu taurii. Maşina, televizorul, mobila, sari-urile din şifonier pe care soacra mea speră ca într-o zi să i le dea fiicei ei, toate sunt ale mele. Acestea sunt lucrurile care ne leagă acum.

Există două feluri de a face un taur să ejaculeze: vaca gonflabilă şi vaginul de vacă gonflabil. Vaca gonflabilă – în mărime naturală – e din cauciuc şi silicon şi a venit din Bulgaria într-o cutie.

În timp ce mă gândesc la asta, sânii mei dau lapte. Îi ating şi simt lichidul cald scurgându-mi-se printre degete.

— Îmi cer scuze, spune Beli.

Se ridică, mă ia de braţ şi mă duce în toaleta mică de alături, încep să mă dezbrac în tăcere, îmi dau jos sari-ul, apoi bluza, apoi sutienul. Beli ia sulul de hârtie igienică roz de pe vasul de toaletă şi mi-l dă. Nu mă descurc prea bine să mă şterg, laptele acum şiroieşte şi ştiu că va dura ceva până să se oprească.

Beli îşi dă jos eşarfa de pe cap şi mi-o dă şi o ţin sub sâni şi aştept să se golească.

— Crezi că le lipsesc vacile adevărate? o întreb.

— Probabil, dar cele gonflabile sunt foarte bune.

— De unde ştii? Ai văzut vreodată vreun vagin de vacă?

— Da, am văzut multe vagine ale multor vaci.

— Ce zice mama ta de asta?

— E ambiguă.

Laptele se opreşte. Beli îmi aranjează sari-ul în aşa fel ca părţile umede să fie ascunse. Apoi stoarce eşarfa deasupra chiuvetei. În acea seară, mama vine în vizită.

— Biata mea copilă, îmi spune cu ochii mijiţi.

Îmi studiază chipul şi spune că sunt mai bine, mult mai bine. Nu-i aşa că e mai bine? Vorbeşte despre alţi oameni, despre fericirea lor, de parcă asta m-ar putea molipsi. Fratele meu are succes cu fabrica de sticlă, fiul lui, nepotul meu, a ieşit primul din clasă la trei materii; sunt mai puţini ţânţari ca iarna trecută, nu-i aşa că e o uşurare? îmi sugerează o excursie, să închiriez un microbuz şi să merg la noua pensiune din Sylhet.

Soacra mea ne serveşte în tăcere cu samosa.

Mă gândesc continuu la 207, aşa că a doua zi o sun pe Beli şi o întreb dacă mă poate duce până la Mymensingh, unde ţin animalele. Locul e curat, mai degrabă ca un spital decât ca o fermă. Taurul e negru, doar cu o pată albă în jurul ochiului stâng. Peste noapte i-a crescut temperatura şi Beli i-a schimbat antibioticul. Întind mâna prin grilajul de metal şi mă lasă să-i ating nasul poros şi umed.

— Şi dacă moare? întreb.

— Nu s-a întâmplat niciodată.

— Copilul meu a murit. Am adormit şi l-am asfixiat cu pieptul.

— Ştiu, am citit în ziar.

Beli îşi aranjează eşarfa pe cap şi mă întreb dacă, după ce s-a întâmplat ieri, i-a rămas în păr miros de lapte acrit.

În ziarul de azi, e un articol despre o refugiată, al cărei bebeluş a fost aruncat în foc.

Lumea e un loc oribil. Nu e nimic mai oribil decât ce

am făcut.

După ce mâncăm la cantină, Beli mă duce cu motocicleta în satul învecinat. Are un client care o aşteaptă. Îi cuprind talia cu braţele şi alunecăm pe drumul îngust care taie câmpurile acum îngălbenite de aerul uscat al iernii. Beli spune că ne aşteaptă o femeie a cărei vacă e gata de inseminare. Toate cuvintele pe care Beli le foloseşte pentru sex mi se par interesante. La fel ca soţul meu, când se referă la spermă, spune produsul.

— Am avut mare succes cu produsul în satul ăsta, spune. Mă plimb prin sat în timp ce Beli îşi vede de treabă. Îmi târăsc picioarele pe pământul cafeniu uscat. Simt mirosul mâncărurilor, al ierbii şi al lemnelor arzând.

Beli nu se grăbeşte, aşa că sun acasă să verific că nu s-a întâmplat nimic rău. A luat foc ceva în bucătărie? S-a aruncat cineva de pe acoperiş? Soacra mea răspunde cu tonul obişnuit pentru astfel de apeluri. Mă asigură că nu, totul e bine. În acea seară, soţul meu observă că a început să mă intereseze afacerea. Mă întreabă cum se descurcă Beli.

— Mă gândesc s-o promovez, îmi spune.

Face dragoste cu mine. Când îşi apropie capul de sânul meu, tresar, fără să mă pot abţine; dorinţa îi dispare şi se întoarce cu spatele. Adorm repede, prea tristă ca să-mi pese.

Dacă aş putea vorbi cu soţul meu, i-aş spune: Asta se întâmplă când te cuprinde întunericul. Faci ceva ca să te simţi în siguranţă. Nu asculţi muzică, nu te uiţi la poze vechi. Nu te încumeţi la ceva riscant cum ar fi cititul unei cărţi. Nu: apeşi tastele telefonului sau îţi amesteci laptele în ceai, sau cineva te-a bătut pe umăr şi suferinţele întregii lumi, femeia al cărei copil a murit în flăcări, băieţelul cu arsuri de ţigară pe piept, devin ale tale şi, deşi vezi şi miroşi şi simţi totul, profunzimea suferinţei tale nu se diminuează, nici măcar pentru o fracţiune de secundă.

Beli spune că 207 e mai bine şi că trebuie să meargă la o altă familie din sat. Din cauza traficului ajung la

Mymensingh în trei ore şi, când sosesc, Beli mă aşteaptă în curtea unei mici ferme. Familia este compusă din fermier, soţia lui, mama lui, mama ei, cei trei copii ai lor, fratele lui şi soţia fratelui lui, însărcinată, cu mâna la spate. Câteva capre lasă în urmă căcăreze în timp ce aleargă prin curte. Beli vorbeşte pe un ton autoritar, explicându-i soţiei că preţul spermei, al produsului, include vizitele ei regulate, că ea va stabili momentul optim în care vaca să fie inseminată şi că această metodă este una de succes.

Soţia ezită. Beli îi explică din nou procedura, insistând suficient cât femeia să aibă încredere în ea.

— Lucrurile astea ţin de voia Domnului, spune în final, şi Beli e pregătită pentru această provocare, a mai auzit asta înainte.

— Când închiriaţi un taur pentru o noapte, trebuie să plătiţi chiar dacă reuşeşte sau nu, corect?

— Da.

— Şi chiar dacă reuşeşte, nu ştiţi dacă rămâne gestantă. E posibil să trebuiască să repetaţi procedura de trei-patru ori.

— Da.

— Aveţi banii ăştia? Oare e voia Domnului să n-aveţi ce mânca, să n-aveţi ce le pune copiilor în farfurie, pentru că fermierul vă va taxa dublu?

Femeia răspunde că nu, apoi dă din cap.

Beli se lasă pe spate triumfătoare. Laptele îmi ţâşneşte din nou, de data asta brusc, şi toată lumea vede, partea din faţă a kameez-ului meu verde se udă în câteva secunde. Femeile îşi pun mâinile la ochi, parcă pentru a împiedica laptele să le ţâşnească în gură. Nora, cea însărcinată, mă priveşte lung, foarte lung.

Beli mă ignoră în timp ce fac tot ce pot să mă acopăr. La un moment dat, primeşte banii şi ne terminăm treaba aici.

Când ne întoarcem la fermă, un tânăr aleargă în întâmpinarea noastră să ne spună că 207 a murit.

Copilul depăşise termenul. La spitalul de lângă lac

medicul mi-a făcut cezariană în tăcere, sub un cearşaf care nu-mi permitea să văd nimic acolo jos, fără să mă anunţe când a scos copilul din mine, fără să mă felicite când l-am auzit plângând, fără măcar să-mi arate pentru o secundă copilul cât îl înfăşau şi-l duceau în salon.

Când în sfârşit mi l-au adus, curat şi înfăşat, am simţit că întâlnesc o fiinţă promisă, care însă mi-a fost refuzată întreaga viaţă. Acum ştiu că l-am întâmpinat prea nerăbdătoare. Trupul lui mic zdrobit sub greutatea iubirii mele sufocante, disperate.

207 a fost scump. Soţul meu îmi arată cifrele, cât costă să-l înlocuim. Beli e supărată. Şi-a dat demisia.

— Ce prostie, n-a fost vina ei, îmi spune soţul meu.

Sunt surprinsă de blândeţea din vocea lui. Se uită la mine de parcă ar vrea să-mi spună ceva, dar nu-l pot privi în ochi. Stingem lumina şi stăm întinşi în tăcere multă vreme, ascultându-ne respiraţiile.

Îl rog să mă ducă în sat. Fata însărcinată a născut un băieţel, cu buzele vinete, cu degetele ca nişte beţe de chibrituri. Nu are deloc lapte, se plânge soacra ei. Laptele praf e scump. Mă uit la el, e gol, doar cu un scutec de pânză prins cu un ac de siguranţă enorm. Soacra mă priveşte, mă măsoară din cap până-n picioare.

— E un semn de la Dumnezeu, suspină ea, de parcă asta ar explica totul.

La ce se aşteaptă? Să-l iau pe viermele ăsta mic şi să-l hrănesc? N-o s-o fac. Din fericire, sânii mei rămân uscaţi. Mă aplec şi miros sărăcia de pe pielea copilului, îmi doresc să-l iau din această încăpere, să-l feresc de foşnetul şobolanilor de sub pat şi să-l întorc pe o parte, să nu-i mai văd pieptul mic urcând şi coborând, atât de regulat, atât de crud.

Apoi, în drum spre casă, mă doare tot trupul şi din gură îmi ies sunete mici şi goale. Deschid ziarul şi nu s-a întâmplat nimic atât de îngrozitor. Azi, moartea copilului meu este cel mai crud gând pe care-l am.

A doua zi iau o ricşă până la o alee îngustă din

Gulistan şi găsesc un bloc dărăpănat la capătul ei. Beli stă în pragul camerei pe care o împarte cu mama ei. În spate e o fereastră, dar lumina e obturată de rufele întinse. Mama lui Beli se uită la mine de pe un paiet lipit de perete, cu o pătură pe picioare. Încep să-i spun lui Beli că trebuie să se întoarcă la muncă.

— Nu te poţi învinovăţi, îi spun.

— 207 era preferatul meu.

— Nu, nu era. Ai spus că 203, cel cu picioarele albe, era preferatul tău.

— Ai dreptate. Era doar un taur prost.

— Mai sunt zeci ca el.

— Sunt toţi la fel.

Ia un jackfruit dintr-un colţ al camerei.

— Spune-mi ce s-a întâmplat, îmi zice.

Îmi dă fructul şi eu îl ţin stângace. I-a rupt codiţa şi seamănă cu o pară gigantică.

— Stai puţin, spune.

Ia fructul, trage pătura de pe picioarele mamei şi înveleşte fructul cu grijă, lăsând descoperită doar partea de sus.

Se aşază lângă mama ei.

— Arată-ne, spune.

Iau fructul în braţe. Mă legăn, cântând cântecul pe care-l aveam pe buze când am adus copilul acasă. Aşez fructul pe paiet şi îmi deschid bluza. Mă întind şi mă întorc cu faţa la el, cuprinzându-l cu braţele, strângându-l la piept. Închid ochii, prefăcându-mă că dorm. Strâng fructul până când dispare sub mine. Ţepii lui mă zgârie. Mă întorc peste el, simţind cum îmi străpunge pielea.

— Aşa, spun. Aşa s-a întâmplat. Am dormit doar un minut, dar, când am deschis ochii, se învineţise.

Deschid ochii. Beli îşi şterge obrajii cu dosul palmei. Mamei ei se trage chinuit pe partea ei de pat şi se reazemă de perete.

— Simt tristeţea întregii lumi, spun.

— Ba nu. Simţi doar ce e al tău, spune mama ei.

Lovesc fructul cu pumnii. îl simt cum se rupe. Mai târziu, degetele mi se lipesc de la sevă şi miros a gunoi dulce.

Eu şi Beli facem pregătirile pentru 207. Mai întâi, privim autopsia: un cuţit spintecă meridianul burţii lui negre; i se scot organele uriaşe, sunt examinate şi cântărite. E cusut înapoi grosolan. Apoi e pus pe un cărucior şi aruncat într-o groapă pe care am săpat-o la margine fermei. Vine toată lumea: veterinarul, băiatul care face curat în grajduri, chiar şi bucătarul de la cantină. Nimeni nu ştie ce să facă. Nu există rugăciuni pentru tauri, aşa că stăm acolo şi ne uităm la 207, în timp ce câţiva bărbaţi îl acoperă cu pământ.

— Nu i-am dat niciodată un nume. Fiului meu. Era o superstiţie. Trebuia să aşteptăm trei săptămâni, i-am şoptit lui Beli.

— Îi spuneai cumva?

— Da, îi spuneam cumva.

Şoptesc numele secret în timp ce ţărâna acoperă animalul. Vântul se înteţeşte şi ne învăluie. Cu coada ochiului, îl văd pe soţul meu apropiindu-se, păşind uşor, atent. Îi strig:

— Apropie-te, ne luăm rămas bun!

osephine Rowe este o scriitoare australiană de ficţiune, poezie şi eseu. Este autoarea a doua volume de proza scurta şi a unui roman, *A Loving*, *Faithful Animal*, publicat în Statele Unite de Catapult (2017). A primit burse de la International Writing Program, al Universităţii din Iowa, şi de la Wallace Stegner Program, al Universităţii Stanford. Trăieşte în Tasmania.

Feluri de a fi văzută

Dosephine Eowe

Am o faţă pe care se citeşte totul. Sau îmi imaginez: vremea pe insule, goana gândurilor la fel ca umbrele norilor pe deasupra munţilor, întinderi de apă. În timpul pozelor lungi încerc să păstrez o faţă inexpresivă, senină, falsificând uşor distanţa dintre *gând* şi *expresie*. O

scânteiere şi o încruntare, cea mai mică urmă a unui zâmbet ar declanşa întrebarea: *La ce te gândeşti*?

La ce mă gândeam? Există jurnale intime de pe vremea aceea, îngropate adânc în magazia surorii mele, la ţară, în regiunea Victoria. Am rescris poveşti şi poeme, am cizelat fraze, m-am gândit la finaluri. Am reluat disputele, vechi şi noi. Dubiile nelămurite. Grija pentru tema aleasă. Am rătăcit prin camerele fostelor case, zdrăngănind mânerele uşilor. Am compus liste de cumpărături şi scrisori, am aplicat pentru finanţare, am scris e-mail-uri contestând amenzile. Am memorat piese celebre. Am ascultat. Am adunat câte puţin de peste tot, luând amănunte din camere şi din conversaţiile auzite, de la chipurile întoarse spre mine. M-am uitat înapoi, uneori cu coada ochiului, uneori direct, în funcţie de unghiul aşteptat.

Da, uneori m-am gândit la sex. Cu toate că probabil nu mai mult decât aş fi putut obţine privind pe fereastra trenului sau plimbându-mă prin oraş, iar aceste gânduri nu se potriveau niciodată cu persoana din spatele şevaletului. Mediul în sine era senzual, oricum l-ai fi privit. Razele soarelui, căldura lămpii sau curenţii de aer rece pe piele, la fel de clare ca o atingere. Cu toate că, de fapt, atingerile erau rare, acordate printr-o permisiune formală – Pot *să vă* mut cotul, *vă rog*? *Vă deranjează* dacă dau *pe spate* şuviţa asta de par? în general, modelele îşi luau singure poza, aliniind membrele după urmele de cretă sau punctele de referinţă de pe banda ascunsă, adaptând poziţia în funcţie de un trunchi noduros sau o cornişă scorojită, sau, cu puţin noroc, după crengile copacilor de afară care fuseseră alese ca să atragă privirea. Sau chiar fructul care i se dădea şi la care i se cerea – mai des decât spera – să mediteze convingător.

Nu sunt o persoană deosebit de sigură pe mine. Nu fizic. Tot ce pot face este să stau dreaptă. Mi-e groază de fotografii. Există multe fotografii de-ale mele în care încerc să scap de cameră ori am un aer tensionat şi nefericit că

sunt prinsă în cadru. La douăzeci şi trei de ani, când mi-am început activitatea în modelling, negociam încheierea unei relaţii deosebit de volatile şi de distructive. Inspirată de povestea Taniei Hershman, am schimbat normele isrs de funcţionare. Era o senzaţie de renaştere. Hainele din garderoba mea nu mai atârnau ca nişte obiecte împrumutate. Dar încă mi-e greu să mă aflu în prezenţa oamenilor, să suport atenţia tuturor, să le întâlnesc şi să le susţin privirea.

Atunci de ce era uşoară viaţa de model? Pentru că, în cea mai mare parte, era uşoară. Era uşor să intri în casa sau în atelierul unui străin, să schimbi hainele de oraş cu o rochie din satin albastru, să dai drumul la cronometru, să te dezbraci. Să stai nemişcată.

În ficţiune, relaţia model/artist este în principiu descrisă ca sexuală, şi e foarte bine pusă în evidenţă de Anaïs Nin, şi în general confirmată de imaginaţia publicului. Modelul este echivalentul erotic al Pescăruşului lui Cehov. Când nu este clar erotizată, ea, (întotdeauna „ea") ar putea fi descrisă printr-un diminutiv, puţin nefericită, ca „Aniuta" lui Cehov. Sau, în Capodopera necunoscuta a lui Balzac, ca marfa, proprietatea care ar putea fi, la fel ca un cal, împrumutată, negociată sau furată. Artistul este întotdeauna bărbat, privirea cu sens unic, ierarhia clară.

Convenţia narativă, ficţiune sau nu, atribuie vulnerabilitate singurei persoane goale din încăpere. Dar depinde foarte mult de natura încăperii. O simţim mai puţin goală sau mai puţin singură în goliciune în haosul puţin ordonat al unui atelier. Existenţa într-un spaţiu în care şinele creativ este pus gol într-o lucrare semirealistă – fiind în acelaşi timp subiect, obiect şi, în cele din urmă, complice în această lucrare semirealistă – echivalează cu o vulnerabilitate reciprocă care adesea se reduce la relaxare. În orice caz, mă simt mult mai bine goală în studioul unui artist decât m-aş simţi vreodată cu cineva care priveşte peste umărul meu când scriu. Abia pot

suporta o pisică.

În The Woman Upstairs, romanciera Claire Messud evocă intimitatea intrinsecă a împărţirii spaţiului de lucru creativ. Când povestitoarea, Nora, acceptă să închirieze un spaţiu comun cu Sirena, o celebră creatoare de artă contemporană:

…Într-o seară, devreme, când amândouă ne-am culcat târziu, mi-a arătat schiţele ei. Ca şi cum mi-ar fi arătat interiorul craniului ei, acei mici curenţi, acele şocuri mă gâdilau pe şira spinării. Era cu siguranţă o intimitate mai profundă decât orice goliciune: să vezi pagina expusă pe masa de lucru, cu ştersăturile şi petele ei şi, dat fiind că erau ale Sirenei, cu o urmă de cafea sau două, toate acoperite de notiţe făcute doar pentru ea, cu litere mărunte, mărunte, ca nişte musculiţe, care puteau fi scrise doar cu cel mai ascuţit creion şi citite de oricine altcineva în afară de ea doar cu lupa.

În timpul celor trei ani de modelling, am reprezentat sute de artişti, uneori acelaşi artist timp de mai mulţi ani, dar niciodată nu am trăit sau simţit o încărcătură sexuală sălbatică, aşa cum este imaginată în cărţi sau, de altfel, de către cei care întreabă cu ce mă ocup.

Dar intimităţile conceptuale pe care le descrie Messud, curenţii care rezultă din a ţi se arata interiorul craniului ei niciodată nu şi-au pierdut din amplitudine.

Am început să lucrez ca model la sfatul unei prietene, tot scriitoare. Aveam o slujbă part-time la un cinematograf cu două spectacole pe seară, filme vechi, de artă. Când şi când primeam câte un cec pentru publicarea unei proze sau a unui poem, ori eram invitată la o lectură sau la o conferinţă. Voiam o activitate care s-ar fi potrivit perfect cu viaţa de scriitor pe care încă îmi imaginam că mi-o construiesc – munca ideală care nici să nu-ţi istovească mintea, nici s-o priveze de oxigen. Chris mi-a arătat un mic portret pe care un artist mai în vârstă i-l făcuse, desenat cu un ac pe hârtia aurie dintr-un pachet de ţigări: o tehnică apărută din cauza lipsurilor din timpul războiului

din Coreea, aplicată pe materiale la îndemână din raţie, şi care fusese adusă şi în viaţa civilă. Un portret cu două feţe, m-am gândit, intrigată.

Am început să înţeleg că un portret are întotdeauna ceva reflexiv. Nu mă refer la stil sau la preferinţa pentru anumite materiale, sau la o combinaţie ciudată a acestora. Ceva din propriul chip sau din fizicul artistului se imprimă întotdeauna în operă.

„Aşa stau lucrurile cu scriitorii începători”, mi-a spus o dată moralizator un mare pictor australian. „Totul este Eu, Eu, Eu”. „Te referi la Eul personal sau la Eul autorului?” I-am amintit pictorului că poemele lui preferate începeau cu Eu md noi scula şi *voi* pleca acum şi Eu am întâlnit un călător *de pe* pământ strauechi.

„Multe astfel de lucruri li se întâmplă scriitorilor tineri”, a insistat el, fără să se lase descurajat. „La pictori nu e la fel”. Şi totuşi e la fel. Se întâmplă foarte des în arta figurativă: Eu, Eu, Eu. Mereu au apărut în portrete diferite suprapuneri ale imaginii frunţii sau gurii artistului, ori ale liniei fantomatice a maxilarului meu. Unele influenţe ale chipului artistului pot fi văzute oricând ca referinţe constante pentru alte chipuri.

Am găsit repede de lucru. Ca plasatoare (înainte de asta ca librar), m-am lăsat furată de visare, nu o dată ameninţată că voi fi dată afară pentru că mâzgăleam poeme pe dosul biletelor. Dar eram un „bun” model. Mi s-a dus vestea, am ajuns repede la cinci programări pe săptămână şi făceam cu bicicleta drumul între centrul Melbourne-ului şi suburbii. La început, acest „bun” deruta. La ce eram bună? Aparent, la mimarea mişcării în nemişcare. Ai fost cumva dansatoare, draga mea? Şi dacă aş fi fost, amărăciunea pe care o simţeam era repetarea acestui presupus „Ai fost cumva”? Dar n-am dansat niciodată, nici măcar nu sunt flexibilă. Frumuseţea sau cel puţin frumuseţea convenţională nu are nimic de-a face cu aşa ceva. De la distanţa asta, am înţeles că este un amalgam de contradicţii fizice, de putere şi slăbiciune, de

lumină şi umbră: omoplaţi şi clavicule ascuţite, apoi un salt topografic al şoldului. O statură care atrage atenţia, în contradicţie evidentă cu dorinţa mea.

Un trup de douăzeci şi trei de ani, la fel ca o minte de douăzeci şi trei de ani, ar putea fi respins ca fiind prea tânăr, prea pur. Al meu n-a fost.

Fiind model, corpul şi faţa mea au devenit subiecte de permanente discuţii, dar într-un fel atât de practic, încât de fapt era ciudat de reconfortant. Eram un amestec de forme, umbre, mişcări subînţelese.

Eram şi nu eram eu: o combinaţie care mă făcea să mă supun refracţiei prin ochiul, priceperea şi crezul artistului. Ce conta dacă eram reinterpretarea „Fetei în kimono”, sau a lucrării „Lectură goală”, ori a „Femeii cu vulpe tatuată”? Mi s-a arătat de foarte puţine ori o pictură sau o sculptură cu mine terminată în care să mă văd.

„Încredere în sine”, spun prietenii. Dar eu nu căutam încredere în mine. Cel puţin nu prin asta, nu direct.

Şi nu am încredere în aceste cuvinte. Mai mult iau decât dau. Eu caut pur şi simplu un mijloc prin care să plătesc chiria şi cărţile, şi cursurile, şi din când în când o călătorie în străinătate, păstrând totuşi destul timp şi destulă energie mintală pentru a scrie. Scrisul e sursa reală a puterii.

Puterea îmbracă multe forme, dar cea mai importantă dintre ele este cea imaginativă. Faptul că-mi pot câştiga existenţa dintr-o meserie atât de neaşteptat în simbioză cu scrisul părea întotdeauna o simplă păcăleală, o prestidigitaţie de care eram oarecum mândră. În picioare, contrapposto, cerşind o postură de la Circe sau Diana, în timp ce parestezia îmi amorţea degetele tensionate sau nu-mi mai simţeam braţul până la umăr, în sinea mea eram liberă să rătăcesc pe unde-mi doream.

Unele modele apreciau anonimatul claselor de artă instituţionalizate, unde modelul este numit „modelul” şi contactul vizual este minim. Dar mie astfel de spaţii întotdeauna mi se păreau reci, la modul propriu şi estetic.

Aproape clinice. *Ca* un pacient anesteziat pe o masa, m-am gândit nu o dată, sub lumina de halogen, în timp ce liceenii îşi scăpau creioanele şi se fâţâiau în jurul meu, prea intimidaţi ca să se ducă să le ridice.

Eu preferam să lucrez în studiourile încărcate ale artiştilor individuali, şi cu un grup mic, prietenos, adesea format din cei mai în vârstă dintre pictori, impresionaţi de formula „Societatea artiştilor”. Societatea artiştilor din Brighton. Societatea artiştilor din Malvern. Societatea artiştilor din Victoria, din care bunica mea, Betty, făcuse parte cândva.

Casa lui Betty şi, în special, atelierul ei fusese unul dintre puţinele spaţii care mi-au fermecat copilăria. Uleiul de in şi lemnul vechi, şi terebentina, eucaliptul cu frunze argintii, paginile cărţilor vechi – au fost şi au rămas arome-talisman, tot ce trebuia ca să mă poarte înapoi în York Street, în casa cu două niveluri, cu braţele pline de cărţi frumoase, cartonate, pe care eram încurajată să le împrumut, de borcanele de sticlă cu pensule, de schiţele şi studiile fotografice din Italia şi Indonezia, de aranjamentele de plante indigene uscate. Încurajarea prost ortografiată a defunctului meu bunic – Pictează cu *paşiunel* – înfiptă pe un carnet prins de şevaletul lui Betty. Lumina soarelui căpăta o calitate unică în această casă, în special în atelier: era cumva mai vâscoasă – mieroasa este cuvântul potrivit – decât lumina obişnuită. Lumina asta curgea ca într-o poveste de García Márquez, aluneca între obiectele solide, apăsa pielea ca nişte mâini binefăcătoare: nu numai în siguranţa, dar şi mai bine. A păstrat lucrurile neclintite, ţinute ca în ambră. Lumina asta venea de Altundeva, am stabilit, fusese adusă înapoi, acumulată ani de-a rândul într-o viaţă de contemplare, şi inspirase acelaşi lucru.

Când am început să lucrez ca model, casa fusese deja vândută, lumina ei se risipise şi bunica uitase că fusese vreodată o artistă. Avea Alzheimer în stadiu avansat şi fusese dusă la azil cu ani în urmă. În timpul fazelor finale

ale bolii, când încă era conştientă de deteriorarea facultăţilor sale şi de îngrozitoarea trădare a memoriei şi a timpului, primea pe toată lumea cu aceeaşi căldură familiară. Când am vizitat-o, m-a întrebat: Ce-ţi doreşti să se întâmple? în efortul de a stabili cine eram în funcţie de lucrurile la care speram.

Dar, inevitabil, a venit un moment în care prezenţa fiinţelor iubite – inclusiv a mea – provoca mai degrabă îngrijorare decât alinare, şi Betty a rămas tăcută şi agitată, apucând un fir nevăzut de pe bluză, cu privirea fixată în adâncul fiinţei.

Spre ce privea? I-am fotografiat atelierul, pereţii erau acoperiţi cu vechi palete pe care se mai vedeau vopsele uscate din plante australiene: galben de cadmiu din grevillea, alizarină rubinie din Swainsonaformosa sau albastru şi siena de Toscana.

(Undeva într-un birou cu scrisori neexpediate, sau cu multă vreme în urmă vândut la licitaţie: tabloul ei făcut în Panzano, în Chianti, trimis din greşeală la adresa expirată a unchiului meu.) Mi-am imaginat pânzele întoarse la perete, şevaletele strânse, tuburile de vopsea terminate, nenumărate – cât pentru o viaţă – pensule lăsate în borcane de sticlă cenuşie.

Dar în instituţiile mai vechi din Melbourne artiştii îi cinstesc numele. Ştiind că a pictat şi a desenat acolo, aveau afecţiunea pe care şi eu o aveam pentru acele locuri – timpul de pauză cu băutorii de ceai din ceşti ciobite, pachete de biscuiţi Arnott în farfurioare. (Monte Carlos şi Scotch Fingers de mult dispărute). Până şi pentru veşnicul praf de creion moale şi de cărbune care înnegreşte tălpile picioarelor când îmi uit papucii. Am iubit lamele parchetului, mărturia pe care o păstrează în analele lui stropite cu vopsea, decenii de zgârieturi şi resturi de scotch şi lipici, lustruit sute de ani cu lac. Dacă în asta exista ceva din viaţa de model sunt vinovată de romantism, nu era decât o poveste olfactivă.

Note principale: clei albastru, lămâie, bergamotă,

colofoniu.

Note sentimentale: cafea instant, scorţişoară, ulei de seminţe de in

Note de bază: fum de lemn, eucalipt lustruit, piele uzată, cărbune.

Adesea în timpul pozelor lungi visez din nou casa bunicii din York Street, mergând din cameră în cameră, când totul era la locul lui, direct spre cochilia de paua spartă în două de pe pervazul ferestrei de la baie. Pachetul aproape plin de ţigări vechi, pătate, ascuns într-un sertar al biroului (al bunicului? ultimul?). Lumina, paturile acoperite cu pânză de in care eu şi sora mea dormeam când stăteam aici. Lângă ele, capacul casetelor pline cu fluturi, frumoase şi seducătoare, hobyy abandonat al unui unchi care acum trăieşte în Irlanda. Fluturi australieni ca aripile de păsări irizate şi fluturi Ulysses în formă de coadă de rândunică, pe care mă aştept să-i găsească vii la Zoo din Melbourne. De-a lungul coridoarelor, paravane japoneze sculptate şi portrete în clarobscur, feţe ieşind din întunericul de catifea ca dintr-o apă întunecată. Câinele bătrân pe labele din spate, veşnic moţăind pe dalele reci din spălătorie. Ceasul bunicului încă pe birou, continuând să bată sferturile ca la Westminster, îndreptat spre imensa reproducere cu ramă grea a Bătăliei *de pe Amazon*, podul fantastic în prim-plan, cu trupurile în sânge şi musculoase ale cailor, numai spume, şi ochi rostogoliţi, plonjând în râul unde femei cu braţe groase bocesc, şi care se întinde spre orizontul în flăcări, în depărtare.

Cu toate că era vândută de multă vreme, fără îndoială renovată fără milă – consideram casa o moştenire –, casă, lumina ei, siguranţa celor care stăteau în ea. Amintirea ei în cele mai mici amănunte era o chestiune de siguranţă.

Uneori hoinăream mai departe, dezorientată, spre locuri pe care nu le văzusem sau la care nu mă gândisem de ani întregi, în pozele mai lungi şi dureroase o derivă mintală era necesară şi un vast refugiu interior din faţa

disconfortului fizic.

Nimic nu mai e confortabil în a doua oră. Când lucrează cu sculptori, mai ales, un model revine la aceeaşi poziţie în timpul mai multor zile sau săptămâni, stând aşa douăzeci sau treizeci de minute. O poză considerată nereuşită ar putea însemna că nu şi-a arătat dinţii două sau trei reprize, urmate de teama de a fi ţinut nemişcat toate orele care vor urma. Există scurte momente de relaxare, ca să faci sângele să revină în mâinile şi picioarele amorţite. Dar întorcându-te la poziţie, durerea revine cu şi mai mare repeziciune. Tot ce poţi face este să te afunzi într-o altă stare, lăsând disconfortul la suprafaţa corpului. Desigur, acest limbaj simplu şi logic nu este ideal, dar am simţit că mă scurg, că mă scufund – cu şi mai mare viteză – într-o falie a timpului. Într-un fel de Groapă a Marianelor unde totul a fost păstrat la mulţi metri sub nivelul conştiinţei de sine. La fiecare douăzeci de minute, cronometrul mă aduce înapoi, uneori şocându-mă, şi aş vrea să petrec scurta pauză adaptându-mă din nou la împrejurările prezente, relaxându-mă.

Dar aliniindu-mi din nou membrele la liniile trasate cu cretă şi la indicaţiile artistului, indiferent ce m-ar aştepta, tot mă încurc în iţele viselor din noaptea precedentă.

La fel ca în vis, adesea nu eram pregătită să aflu cine sau ce ar putea să mă descopere în aceste prelungite nemişcări. Mama, desigur, de obicei cu o piele care părea canceroasă (ar fi fericită să ştie), a cărei figură, din când în când, mă fixa, impasibilă, din pânzele străinilor.

Pe măsură ce parestezia se instala, mă gândeam la bunica din partea mamei care a murit de boala neuronului motor, în anul când m-am născut eu. (Mama pentru care uneori plângea mama, când ea însăşi a ajuns în faza terminală a bolii.) bnm este adesea anunţată de un incident aparent minor: o cană scăpată, un pas greşit. Cum a început pentru Edith: după spusele surorilor mele mai mari, a căzut sărind coarda. Aşa cum face un artist, Edith a

continuat să picteze un timp cu gura, după ce boala a pus stăpânire pe mâini, până când nici asta nu s-a mai putut. A murit în doi ani, la cincizeci şi opt.

Studiile arată că există o legătură genetică la 5 până la 10 la sută din cazurile de bnm – aproximativ ca la cancerul de sân –, cu o tendinţă de a sări o generaţie. La fel ca la cancerul de sân, există un test pentru această genă defectă, dar eu ştiu mai bine de unde s-o apuc. Imaginaţia depăşeşte raţiunea. Uneori corpul meu aude o contracţie ciudată sau un tremur, şi aşa a început la Edith. Un fâlfâit face să se zbată pleoapa stângă, dificil de observat de alţii, chiar când atrag atenţia asupra lui, dar e însoţit de o enervantă alternanţă de umbră şi lumină, ca atunci când mergi repede de-a lungul unei porţiuni de drum pătat de copaci, sau stai lângă un proiector de film. Ori gura refuză să coopereze, stâlcind cele mai simple şi obişnuite fraze, cuvintele ieşind frânte ca nişte biscuiţi moi. Sau mâinile devin leneşe şi prosteşti, şi scrisul deformat, fapt care devine evident când compari caietul din vara asta cu acela din iarna trecută.

Lucruri inofensive. Crampe banale, trecătoare. Ştiam. Dar ea a căzut sărind coarda. O astfel de tradiţie de familie are puternice subînţelesuri profetice.

Dar mă pregătesc să apreciez calmul mercenar al meseriei de model, şi apoi să depind de el. Pentru asta am făcut eforturi de gândire. Grele decizii, dure poveşti, părerea ta care este, îi spune X lui Y. Ce altă muncă permite atât libertate de gândire?

În tot acest timp am învăţat o meserie, şi am înţeles ceva. În Melbourne, când şi când, Life Modelling Society funcţionează undeva ca uniune sau agenţie. Doritorii se se înscriu pe un sfert de foaie de calcul şi îşi dau numele mic sau pseudonimul, vârsta, numărul de telefon, anii de experienţă şi până la şapte cuvinte care să descrie felul în care arată (lungimea membrelor, agilitatea, trăsăturile clasice). Artişti şi instituţii plătesc taxe ca să primească lista, în copie, în general pe hârtie de împachetat, colorată.

Lista este trimisă cu un Cod de norme, atât pentru artist, cât şi pentru model, care conţine nivelul minim de remunerare, condiţii de muncă echitabile, ţinută, prevederi legate de fotografii neautorizate, contacte fizice nejustificate sau cereri dubioase.

O pretenţie dubioasă poate fi o poziţie erotică împreună cu soţia artistului (da, întotdeauna soţia). Sau artistul poate să nu respecte intimitatea modelului când se schimbă, sau să devină ostil când refuză o poziţie dăunătoare fizic. Există unii artişti care se consideră nişte Schiele moderni, şic, emulaţie mai sadică decât o pretenţie artistică.

Trebuie să suferi pentru arta mea, a glumit un artist când am spus că în atelierul lui e foarte frig.

Nu pentru treizeci de dolari pe oră.

Artiştii şi organizaţiile de pe listele trimise erau în general cunoscuţi şi de încredere. Dacă un model are o experienţă neplăcută, se face o notificare generală şi artistul în chestiune poate ajunge pe lista neagră:

O persoană numita [A] a contactat cateua modele declarând că este un „naturalist” (uezi mail-ul de *mai jos*) *şi a* întrebat dacă modelul ar fi de acord *să fie* nud cât timp el desenează. S-a oferit un preţ mai mare pentru şedinţele de pozat. Cu toate că este cu totul la discreţia dumneavoastră să-l *alegeţi* pe cel care *vă* accepta la locul de muncă, [noi] punem totuşi în *gardă* modelele să se *opună acceptării acestui fel* de munca, căci e posibil ca *individul să vrea mai mult decât să deseneze*.

Aceste liste ajung întâmplător pe mâna unor creaturi necunoscute. Dar majoritatea dubioşilor pot fi identificaţi şi descoperiţi de la un prim apel telefonic, căci diferenţa e clară între stângăcia tipic artistică şi perversiunea absolută, ceva ce cred că e foarte uşor de imitat. Orice soseşte în scris e mai bine să fie ignorat:

Sunt sigur că eşti frumoasă, dar eu te pot face să arăţi sexy.

Ar fi o plăcere să facem schimb de printuri un timp.

Ai putea pentru început să-mi trimiţi nişte poze…

Cel mai adesea, totuşi, experienţa se situează undeva între nepotrivire şi ameliorare.

Ann a ales un mic atelier în apropiere de cabana ei din Port Melbourne, unde o bucătărie deschisă se combina cu un atelier de artă. Avea o mare satisfacţie preparând feluri complicate pentru ca toată lumea să poată participa la pauza pentru masa de prânz. Au fost săptămâni când am alergat între atâtea locuri de muncă, încât practic trăiam cu biscuiţi şi ceai. Niciodată nu se întâmpla aşa ceva la Anna, unde găseai salate proaspete, pâine, felii de pere alături de brânză moale, castroane cu ratatouille sau laksa, şi vin seara. Ferestrele mari dădeau spre o grădină plină de iarbă şi, în timpul unei poze lungi, raze de soare îmi alunecau pe piele încet, ca un balsam cald, făcându-mă somnoroasă ca o pisică, iar pisicile Annei – Andrey şi Claude – se strecurau din rozmarin şi se aşezau aproape de mine ca să le dau atenţie. Uneori nu-mi venea să cred că eram la „muncă”.

Toate şedinţele mele cu Neil au început cu un ceai în timp ce mă schimbam de hainele de stradă. În fiecare săptămână, un amestec diferit mă aştepta – aburind şi aromat, sau limpede şi acidulat, ales special dintr-un magazin şic din apropiere.

Înainte să înceapă să picteze, discutam despre săptămâna care trecuse, ce am mai citit, muzică şi filme şi expoziţii, planurile lui de a dărâma pereţii şi de a face o galerie de studiouri de artă ca acela în care eram (ceea ce până la urmă a făcut).

Ale lui erau puţinele picturi în care mă recunoşteam. (Indiferent dacă avea legătură mai mult cu familiarizarea crescândă cu trăsăturile mele sau cu personalitatea mea interioară, mi-e greu să spun, pot doar să recunosc că reprezentarea grafică exista.)

Viaţa de model este pentru cei mai mulţi o muncă temporară, una care nu te lasă să mori de foame, la fel ca atunci când faci pe şoferul de taxi (ceea ce amândoi

părinţii mei au făcut când erau apţi de muncă). Şi pe şoferul de taxi acest provizorat asumat îl lasă în voia intimităţilor nedorite, a dezvăluirilor întâmplătoare: de asemenea, un model poate fi un fel de şofer de taxi pentru tot ce i se spune explicit, sau oricum aude, fiind confundat cu o mobilă. Uneori, lucrând ca model în case particulare, m-am simţit ca un spion sau ca un hoţ de pisici. Dacă acei oameni ar fi ştiut în ce măsură le reflectam privirea, eforturile de a povesti, niciodată nu m-ar fi invitat în casele lor.

O listă incompletă de furturi minore de povestit în scris sau nu: unele afirmaţii mâzgălite pe oglinda de la baie, ferestre acoperite cu hârtie de ziare vechi de zece ani, lumina soarelui difuzată prin polifenoli galbeni, cum îi vorbeşte surorii sale, pigment Torrit cenuşiu, colecţii sinistre (oase, păpuşi, vulpe moartă în frigider), superstiţii ciudate, picior de iepure ca fetiş, anumite etichete luate de pe rafturile cabinetelor medicale, credinţă în femei mai bătrâne, în cămăşi bărbăteşti, cu mâneci pictate, cum le vorbeşte copiilor săi, unele mesaje pe plăci de plută, o bandă Velero albastră prinsă la încheietură, anumite vederi de pe unele acoperişuri, o vrabie căzută în zbor ca o piatră.

Într-un conac cu marmură din Kew am pozat ca model pentru două gospodine rezervate, dar nu lipsite de talent, ale căror conversaţii în pauza de ceai, în general, nu mă includ şi care nici măcar nu mă bagă în seamă. Nu-mi pasă prea tare.

Nu-mi amintesc nimic din figurile lor, dar din casă mi-a rămas amintirea tactilă a picioarelor reci, a frunzelor ude, a ecoului ca într-un muzeu al vocilor femeilor care şopteau. Atât de mult spaţiu şi niciun atelier: am pozat în living, mi-am orientat poziţia astfel încât să fiu cu faţa spre o grădină închisă. Cu geamurile spre verdeaţă, pietricele albe, cu o cădere de apă în stil Chozubachi, care ajungea până la fereastra deschisă.

Am scris foarte bine acolo. Sau am compus, dacă

doriţi, privind un terariu îngrijit. (îşi greblează singuri pietrişul? Nu asta e ideea? m-am întrebat.) Dar cel mai mult m-am gândit la păsări, la analizarea limbajului, la mecanica zborului. La tăceri involuntare, ca după un dezastru. Nu cumula eşti dansatoare? M-am gândit la amândouă bunicile. Adunând frânturi. După prima şedinţă de pozat în acea casă, m-am dus la o librărie, am cumpărat un caiet de exerciţii ieftin şi am început manuscrisul care mi-a adus cea dintâi bursă pentru scris.

După încă un an de anduranţă temperată, de activitate fizică intensă, am revenit la o acută interiorizare. Într-o seară, pe la jumătatea iernii, în al doilea an de activitate ca model, am luat tramvaiul spre o turnătorie din capătul celălalt al oraşului pentru o programare târzie la un sculptor faimos. Modelul dinaintea mea căzuse, mi-a explicat o asistentă la telefon. Plata pe trei ore pentru douăzeci de minute. Nu, nu pentru sculptor, ci pentru un mic grup de începători. Alte detalii erau vagi.

La sfârşitul săptămânii am plecat la Berlin ca să dorm în Kreuzberg, pe podeaua unui prieten, timp de o lună. Am fost foarte recunoscătoare pentru banii în plus, dar salariul părea suspect de mare.

Fără fotografii, m-a asigurat asistenta.

Am ajuns pe la amurg, ceea ce semăna cu o reluare a unui fragment dintr-un film de Greenaway sau Von Trier. În curtea turnătoriei, o masă lungă, complicată, era învelită ca o vitrină în plastic transparent, un cort. Un amestec de flori şi lumânări aprinse şi de pahare cu picior şi de in alb, imaginea se deforma când briza serii unduia pereţii groşi, transparenţi. JOrgen Leth ar fi putut apărea în orice moment, îmbrăcat în smoking, ocupându-se de o sticlă de Chablis şi monologând în faţa unei farfurii uriaşe cu peşte. Dincolo de cort, uşa rulantă spre turnătorie s-a închis şi în spatele ei s-a auzit zgomotul cuptorului.

Nimeni nu mi-a ieşit în întâmpinare. M-am îndreptat spre zgomot cu un tremur, ca în vis. În cel mai îndepărtat colţ al clădirii, un mic grup stătea adunat, sculptorul

ţinând un discurs, cu faţa spre cuptor. Câţiva muncitori au prezentat aspecte ale procesului de turnare, vărsând ceva topit – bronz? Probabil bronz – într-o formă.

O asistentă m-a observat şi s-a repezit să mă conducă la o schelă de metal (aici: gândul absurd al discuţiei despre caii care nu vor să urce scările) care ducea la un studio aranjat în stil clasă de artă, cu mese şi scaune şi mici blocuri de argilă udă. Vor ajunge în câteva minute, mi-a explicat ea. Voiam ceva – sandvişuri, şampanie? Din câte se părea, un spaţiu pentru schimbat era ceva la care aveau să se gândească mai târziu. Condusă spre o magazie întunecoasă din afara studioului, m-am dezbrăcat pe întuneric printre formele de ghips uriaşe – lucrări abandonate sau în lucru, mi-era greu să spun. Podeaua era acoperită cu vreo trei centimetri de praf de argilă şi ipsos. M-am dezbrăcat pe vârfuri, îndesând cu grijă fiecare haină în geantă imediat ce o scoteam.

Mai târziu, de la unul dintre muncitorii de la turnătorie am aflat condiţiile pe care trebuia să le îndeplinească dinainte invitaţii din seara aceea. Şefi de companii de succes, fiecare dintre ei acumulând o oarecare avere până la patruzeci de ani. De câte zerouri era nevoie? Un număr considerabil de zerouri.

Ideea era să fie onoraţi invitaţii (bogaţi) şi amicii lor care vor veni să viziteze turnătoria pentru – surpriză! – o lecţie de sculptură înainte de cină, şi eu voi fi acolo – surpriză! – ca o shou-irl care iese dintr-un tort supradimensionat.

M-am simţit de parcă eram bolnavă. Sorbind apa minerală din paharul de şampanie, aşteptam, amuzându-mă, impulsul s-o iau la fugă. Pe urmă era prea târziu. Se auzeau vocile şi paşii prudenţi ai pantofilor pe schelă, şi, până au ajuns, unul câte unul, eu am stat pe scaun, luând o poză pe care mi-am imaginat-o ca fiind „posibilă” şi, în acelaşi timp, neobişnuit de defensivă: un braţ ţinut peste stomac, ochii fixaţi pe peretele din fund.

Sculptorul stătea foarte aproape, ţinând un mic

discurs incitant, în care a amintit de neplăcerile inerente ale vieţii de artist, dar a adăugat că, în timpul acestei foarte dificile şi adesea descurajatoare etc. etc. călătorii, una dintre minunile salvatoare este prilejul de a privi o femeie frumoasă. Ca Joséphine, aici de faţă.

Mi-am ţinut ochii aţintiţi spre perete. Într-o astfel de împrejurare, doream ca nimeni să nu-mi rostească numele.

Nu că numele ar fi contat prea mult pentru a mă individualiza în acel spaţiu. (Mirare!) Invitaţii s-au apropiat de bucata lor de argilă. Mai multe femei păreau ciudat de scandalizate de acei protectori ai artei, dacă aşa încercau să le câştige favoarea, iar eu eram conştientă de aerul lor de reproş, într-un fel mai rău decât dacă s-ar fi uitat urât la mine. Cu toate astea, desigur, nici nu se uitau frumos.

Directorii executivi şi invitaţii lor au frământat bucăţile de argilă dându-le forme vag umane, cei mai mulţi cu lipsa de respect pragmatică a celor care nu sunt buni la aşa ceva. O asistentă însărcinată cu documentarea pluteşte printre postamente cu un aparat de fotografiat digital. Renunţ la poziţie ca să mă las în jos, să-i amintesc să mă scoată din cadru, apoi îmi reiau poziţia.

Ameţită de cap, am aşteptat să mi se îndrepte gândurile spre cu totul altceva, dar eram priponită de psihologia obişnuită a anxietăţii – sângele care goneşte prin vene, greaţa, inima care bate năvalnic. Încerc să-mi recapăt calmul, alternând încurajarea cu transformarea în obiect. Nu era îngrozitor. Era pur şi simplu absurd şi nu merita să intru în panică. Am evaluat cum se cuvine grozăviile trăite mai înainte în comparaţie cu aceste douăzeci de minute nevinovate. Nu era o neputinţă copilărească în faţa violenţei domestice, a intervenţiilor poliţiei, a bolilor terminale. Nu era una dintre săptămânile încremenite în groază. Nu era ca şi cum te-ar fi dat afară pe uşă de un iubit furios.

Ai fi putut s-o păţeşti mult mai rău: o analiză lipsită de eleganţă, care poate fi îndoielnică.

Dar aşa, aproape e în regulă. Pulsul mi s-a mai liniştit

puţin. Era doar o cameră plină de oameni de proastă calitate care îmi aruncă priviri îndoielnice.

Genul cel mai rău de a fi tratat ca un obiect – ceea ce majoritatea oamenilor presupun că înseamnă slujba mea.

Apoi unul dintre bărbaţii mai bătrâni a venit foarte aproape, cu faţa la nivelul genunchilor mei, şi a trecut la o evaluare insistentă, care a mers de la degetele de la picioare până la obraz.

Drăguţă, a conchis.

Am rămas nemişcată. A plecat. Am aruncat o privire pe cronometru. Optsprezece minute, puteau fi la fel de bine opt ani. Asistenta s-a strecurat din nou cu camera şi eu am renunţat la poză, aplecându-mă ca să-i spun că mă las în jos.

Oh, dar numai… ok.

A văzut ceva pe faţa mea şi s-a oprit. Mi-am pus rochia şi m-am îndreptat cât am putut de încet spre uşă şi spre capătul studioului, morgă a sculpturii, la fel de bine sanctuar.

Uşa grea acoperă lumina şi vocile înăbuşite. Respir în întuneric şi încep să mă îmbrac foarte încet, în parte ca să-mi cruţ hainele de praf, în parte pentru că las atelierul gol.

Sculptorul a deschis uşa când aveam un picior în blugi. A rămas acolo, luminat din spate, cu o hârtie de o sută de dolari în mână.

Mă pregătesc să mă schimb.

Bine. Ai fost grozavă, o să te mai chemăm, să faci mai mult decât atât…

N-am mai făcut niciodată asta.

Mă rog, nu exact asta… dar…

Mă schimb. Puteţi, vă rog…

Oh. Sigur. Bine, rămânem în legătură.

În cele din urmă a închis uşa. Am aşteptat destul de mult să mi se obişnuiască ochii. În întuneric, totul era argintiu şi luna era colorată, un peisaj lunar de gânduri abia formate, şi încă tremuram pe jumătate revoltată din cauza mea: pentru că nu sunt în stare să apreciez rapid

caracterul, pentru că accept o slujbă la prima ofertă.

Drcujuţă.

Aş fi putut să-l sugrum cu sfoara de tăiat argila.

Când am ieşit, studioul era gol. Probabil toată lumea se retrăsese spre plasticul care învelea cina, lăsând în urmă o mică armată de stalagmite umanoide din argilă. La baza schelei, dezgustată de clinchetul paharelor şi de râsete, m-am strecurat înapoi spre atelier, unde lucrătorii de la turnătorie stăteau în jurul berilor pe care le ciocneau, fumând lângă cuptorul care se răcea.

Eşti bine? a întrebat unul dintre ei.

Aşa pare… cam dură.

M-aş descurca cu una ca asta.

Mi-a întins pachetul de ţigări, bricheta.

Am văzut câteva adevărate capodopere aici, a adăugat, ridicând din sprâncene.

Mi-au găsit un scaun, mi-au oferit o bere din bateria lor cu gheaţă, un loc, un foc. Cei mai mulţi dintre ei, artişti ei înşişi, în parte lucrând ca să aibă acces la topitorie şi la materiale. Mi-am lăsat jos rucsacul pe duşumeaua atelierului şi i-am ascultat cum îl criticau pe sculptor (de dragul meu sau al lor – cine ştie?).

Ştii, de fiecare dată când a terminat o sculptură, s-a documentat pentru ea cu o fetiţă goală, drapată, alături.

Ca un calendar cu maşini puternice, de mare viteză.

Preaplinul de îngrijorare din sânge începe să dispară treptat. Încetez să tremur. Îmi recapăt destul din voce ca să râd împreună cu ei. Dar nu erau suficiente îndoielile în privinţa asocierii artei cu bogăţia – lipsa oricărui risc financiar tinde să distrugă un element esenţial al discernământului – atât de brutal consolidată.

Întorcându-mă cu tramvaiul acasă în seara aceea, toate aspectele care stimulează munca s-au şters pentru un timp: discuţiile superficiale în jurul ceaiului, influenţa prietenoasă a pisicilor adormite, evaluarea blândă pe care am făcut-o corpului meu şi felului în care arată, mirosul ameţitor de lemn lustruit de aproape o sută de ani şi

încăperile prin care m-a condus.

După Berlin, am decis că tramvaiul se balansa peste râu. După Berlin nu voi mai face niciodată aşa ceva.

Dimineaţă mai aveam o slujbă, ultima mea slujbă înainte de a părăsi ţara, şi am vrut s-o anulez. Dar artistul era un bărbat cu voce blândă cu care lucrasem câteva luni, al cărui atelier era în spatele casei familiei.

M-am dus adormită, mai puţin vorbăreaţă ca de obicei. Şi orele liniştite din atelierul lui au risipit o parte din amărăciunea nopţii precedente.

Ai aici un mic bonus, mi-a spus Michael, când mi-a înmânat onorariul.

Mi-a spus-o aproape timid, ca şi cum s-ar fi temut să nu i-o iau în nume de rău.

Doar cât să-ţi faci cinste cu o masă în Berlin.

Nu era o sumă uriaşă, nu era un gest de mare bogătaş. Era o modestă amabilitate din partea unui bărbat care cândva fusese tânăr şi îndrăgostit în Europa şi care răsplătea ceva din loialitatea pe care o aveam pentru muncă.

M-am întors la activitatea de model după Berlin, şi lucram cu Michael când soţia tatălui meu a sunat-o pe bunica. Betty murise în noaptea aceea.

Amabil, Michael a lăsat jos pensulele şi m-a lăsat câteva minute singură. M-am aşezat pe scaun, cu rochia bine strânsă în jurul meu. *Pe şezlongul roz* m-am aşezat şi am plâns. Ridicol, m-am gândit, continuând să plâng.

Michael s-a întors aducând două ceşti, una plină cu whiskey, cealaltă cu ceai.

N-am ştiut pe care ai prefera-o.

Tocmai împlineam douăzeci şi cinci de ani. De la distanţă, pare potrivit – logic narativ – ca activitatea de model să se stingă după moartea lui Betty.

Dar, până la urmă, am încetat brusc să mai fac pe modelul. S-a întâmplat într-o dimineaţă când abia mă ridicasem din pat, şi odată în picioare, n-am putut să mă mişc. Patru vertebre afectate, care nu pot fi puse numai pe

seama vieţii de model: o problemă tipică pentru o persoană nedorit de înaltă pe care n-au ajutat-o anii întregi de scris în poziţii neergonomice, ghemuită asupra maşinii de cusut din anii ’30 a mamei.

Există foarte puţine schiţe pe care le-am păstrat, şi pe care le-am adunat într-un sertar din fostul birou al lui Betty, ascunse într-un oraş unde n-am mai locuit de mulţi ani. Îmi amintesc clar doar una: un desen lucrat în patru ore, în cărbune, cu mine rezemată de cămin, stând într-un picior. Poziţia cea mai îngrozitoare în care mereu m-am încăpăţânat să rezist. După şedinţă, artista a făcut sul desenul şi mi l-a înmânat, nepăsătoare.

Frumuseţea mă plictiseşte, a explicat ea fără urmă de ranchiună.

Ea însăşi era frapantă, cu pometii ascuţiţi şi mâinile hotărâte, bronzate, ca sculptate de Ricky Swallow, şi însufleţite.

A vrut să spună, poate: Tinereţea mă plictiseşte. Un sentiment pe care cu greu i-l pot imputa. Cine nu preferă figura cuiva care a trăit mai mult?

Imaginea, din câte îmi amintesc, nu trădează nimic din disconfortul acelor ore. Dar chiar dacă trupul nu are o memorie exactă pentru durere, încă pot aprecia acea agonie, când trebuia să stai nemişcat.

Şi, zece ani mai târziu, singura nemişcare comparabilă pare să se nască dintr-un elan, iar timpul e rareori compromis de nevoia de a-l umple, de a face ceva util. Mi se pare aproape imposibil să rămâi nemişcat perioade lungi de timp, atât geografic, cât şi fizic. Chiar citind, plimb cartea dintr-o cameră în alta.

Am terminat-o cu asta la Roma, un oraş nedespărţit de bunica, unul pe care l-a iubit cel mai mult. În a doua săptămână a sosit o carte poştală de la prietena de-o viaţă a lui Betty, Joan. Ar *fi încântat*ă să ştie *că* eşti acolo. (Ce ai de *gând să fiad* de-acum înainte?)

Iarna e un fel de primăvară. Ninsori rare, ca pulberea fină, vântul împrăştie ca pe nişte foiţe de mică primele flori

de cireş, acoperind umerii statuilor fără cap din grădina Borghese.

În galeria Borghese, degetele lui Pluton apasă aberant în coapsa Proserpinei – apoteoză a verosimilităţii sculpturale. Mai jos, în dreptul braţului relaxat, pulpa stângă, încordată, a lui Pluton, glezna dreaptă a Proserpinei şi talpa piciorului strâns încreţită au fost ireversibil decolorate de secole de impulsuri omeneşti de a atinge marmura lustruită de carne.

În unele seri, traversând piazza centrală când se potolesc turiştii, zăresc un artist de stradă care se descotoroseşte de carapacea hainelor murdare de bronz sau ghips şi adună un sul de tul după o zi întreagă în care a stat nemişcat, imitând o statuie celebră.

Denni Fagan este o scriitoare premiată de poezie, romane şi scenarii care a publicat în *New York Times*, *The Independent* şi *Marie Claire*. A fost declarată Scottish Author of the Year de către *Sunday Herald* şi Best of Young British Novelists de către *Granta*. De asemenea, a fost prezentă pe listele scurtă ale International împac Dublin Literary Award, Sunday Times Short Story Award şi BBC Short Story Award. A realizat dramatizarea romanului ei de debut, *The Panopticon*, pentru o ecranizare produsă de Sixteen Films. Debutul ei regizoral este un scurtmetraj inspirat de poemul *Spitalul Bangour Village* (*sau*) *Azilul Districtual Edinburgh*. Opera lui Fagan a fost tradusă în opt limbi.

Spitalul Bangour Village (sau) Azilul Districtual Edinburgh

Oenni Fagan

M-am născut aici.

Puţin mai târziu am murit.

A te naşte era ceva de făcut A muri era ceva de făcut, era important – să ai ceva de făcut aici.

După toţi acei ani.

După toate acele vieţi pe care le-am trăit!

Acum vreau să mă întorc Dar nu-mi dau voie să intru.

Eram fugari din realitate Evadaţi din viaţă.

Ştiam care era cel mai rău lucru Atât de adânc în oasele noastre n-am putea niciodată să uităm asta.

Au ridicat o biserică aici.

Era şi un clopot.

Bătea cu putere.

Era şi un sfânt.

Era o prăvălie.

Era verdeaţă în lumea de afară şi ne ajuta să mergem acolo dar nu dincolo de capătul drumului.

Dincolo de capătul drumului

Erau judecata şi teama şi furia.

Oamenii veneau de acolo în uniforme scrobite.

Toată lumea ştia asta.

Unii dintre ei aveau o mână blândă De fapt trei dintre ei.

Trei aveau o mână blândă, dar şi una nemiloasă şi cele două mâini adesea se luptau una cu alta – în trupul meu.

Trebuia să fim răbdători.

Acesta nu era un fel de a muri.

În a muri nu era nimic blând şi noi fuseserăm promişi răbdării.

Au electrocutat transmisiile sinaptice până când toţi am ajuns nu-mă-uita!

Ăsta n-a fost un Sheol metaforic.

Clopotul bisericii dăngănea

Aşa că diavolul trebuia să ştie că ştim dar era atât de adânc, atât de adânc în pântecul meu, ca un sâmbure în măr şi m-am născut cu acest sâmbure cu venele ca nişte ramuri – aşa a început să crească.

În 1906, era 1906, în 1906 a venit poşta la Azilul Districtual Edinburgh.

Aici erau oameni de ani de zile dar nimeni n-o spunea.

Cu doi ani înainte, constructorii părăsiseră planurile de lucru şi robinetele chiuvetelor care ar fi putut fi

răsucite şi apa ar fi curs şi era caldă sau era rece dar niciodată amândouă, primii închideau robinetele, ca s-o putem face şi noi.

Ei au fost primii.

Nu aveau dosare.

Doi ani fără adresă, un nume fără stradă, doar o adunătură de ziduri şi mirosuri, mai ales de folii.

Eram cu toţii nenumiţi.

Uneori împărţeam un nume noaptea făcea ocolul saloanelor pe o bucată de ambalaj de dulciuri strânsă dintr-o mână într-alta când asistentele nu se uitau, înghiţeam acel nume odată cu tabletele, fiecare ar fi căzut în gol şi ar fi căzut cu un ecou la fundul fântânii spitalului din satul Bangour. Lucruri bolboroseau acolo jos.

Lucruri atât de îngrozitoare niciodată n-am fost în stare să aprind o torţă, dar ceilalţi au făcut-o şi de aceea n-au supravieţuit.

Mă năşteam şi muream continuu şi apoi mă năşteam din nou.

Am hotărât să încetez să mă mai nasc.

M-am hotărât să port urâţenia ca pe o pijama din mătase fină.

Aveam să fiu doar în pielea asta deşi nu mi-am dorit-o niciodată.

Cine ar putea fi atât de nerecunoscător?

Oase nesigure continuă să umble – unele.

Aşa ni s-au dat nişte coroniţe să le purtăm în păr, făcute din speranţă şi din suflet dar adesea împletite cu deşeuri spirituale.

Le-am împodobit cu margarete şi niciodată n-am răsplătit grădinarul care mormăia doar pentru buruieni. În 1918

au adus oameni normali în noul spital general de lângă noi. Ştiam că sunt normali pentru că ne-au spus. Îşi spuneau şi unul altuia.

Făceau întruniri în caz că cineva nu era sigur.

Doar pentru a fi sigur cine cum era E bine să ştii

exact aceste lucruri.

Noi eram noi şi ei erau ei.

Noi eram ceilalţi, dar pe ei nu-i puteam iubi!

Ei au creat Alt-Scherbitz din Bangour ştiaţi?

Noi eram un azil de boli sălbatice Nu de sălbatici.

Un doctor cânta la harpă

Şi cânta despre păstrarea moştenirii.

Era un atelier sfânt, sfânt, o sală de recreere sfântă, mirosea a naivitate şi a inconştienţă.

În fiecare casă încăpeau treizeci.

Erau şi găini.

Numeau acest petic de pământ fermă.

Cultivau ceapă şi cartofi.

Toate religiile erau binevenite în biserică, dar unele mai mult decât altele.

Aveam crematorii.

Aveam legături feroviare.

Aveam o bibliotecă.

Calea ferată se îndepărta de noi, era ciclică, la fel ca renaşterea şi decăderea.

Ne-au lăsatt între cele două războaie.

Apoi, după 1945, am pus stăpânire pe el pentru o bună bucată timp.

Eram nebuni într-un sat în anii ’80.

Îmbrăcaţi îngrozitor.

Arhitectul nostru era Hippolyte Blanc.

El a amenajat o sală în stilul baroc edwardian în clădirea treisprezece (nu puteau fi douăsprezece, având în vedere că noi nu eram un set complet de anotimpuri) şi biserica era romană, aparţinându-i lui H.O. Tarbolton.

Nimeni nu-i spunea Ho în public.

Calea ferată nu ne-a dus mai departe de şine.

De la Edinburgh şi Districtul Lunacy Board avea autorizaţie doar pentru un sens.

Au adus cărbune şi pastile, munţi de pastile

La fel de mari ca munţii de cărbune şi ace sterile din plastic, fetişizate, şi sonde electrice proaspete şi într-o zi

au adus cu trenul o maşinărie electrică pentru a ne face electroşocuri tuturor.

Dar maşinăriile în sine nu produc şocuri.

Ci oamenii care le proiectează – să spunem că un băieţel trage o mâţă de coadă, o târăşte într-un tufiş spunând publicului vreţi să vedeţi ce se întâmplă când îi scot creierul cu scalpelul?

La scurt timp s-a închis calea ferată.

Până şi lucrurile care veneau dintr-un singur sens mergeau în prea multe direcţii.

Nemişcaţi erau copacii.

Nemişcate erau stâncile.

„Casa Domnului e veşnic deschisă pentru tine” – până când nu mai este, desigur.

Unii oameni erau fericiţi aici sub copacii răului din perfuzii.

Era un loc în care să vii. Înţelegeţi, nu?

Când camerele erau nesigure şi colţurile străzilor şi mai nesigure întotdeauna aici trebuia să vii şi să stai în picioare şi să cunoşti copacii şi întunericul, şi saloanele şi medicamentele şi teama şi stranietatea şi chipurile vechi şi chipurile noi.

Acum unde e acolo? într-o zi au mutat o clădire din lemn ca nu cumva să credem că era ceva definitiv.

Acum, în comunitate, totul e o nesfârşită listă de aşteptare. Nimic din cărămidă către care să te îndrepţi.

Nimic.

Doar colţul străzii.

Acum unde e acolo?

566 dintre noi aveau morminte fără nume chiar aici.

Nu pe terenul de cricket.

Vă puteţi plimba pe-acolo, dar să nu credeţi că nu vă putem vedea.

În cele din urmă, se stinge lumina din nou.

Ştiam asta cu toţii.

Stingeţi lumina. Stingeţi lumina.

N-auziţi clopotul?

Visele noastre se întâlneau cu coşmarurile.

Cucereau teritoriul până în zori.

Nu eram nişte veterani de război care îşi petreceau timpul aici distruşi dar atât de curajoşi eram ceva de temut sau de ascuns sau de negat

Niciodată nu ne-ajungeau tutunul şi Largactilul.

Ştim că soldaţii au rătăcit pe aceste pământuri noaptea

Şi nu mai rămăseseră din ei decât batistele.

Erau infirmiere bune şi erau infirmiere rele, aşa spuneau toate familiile.

Unii s-au dus. Toţi s-au dus.

Dar mulţi s-au întors iar şi iar.

N-am lăsat niciodată Salonul 9 gol – Ştiţi

Uneori cele mai bune

Răspunsuri ies din morminte.

Nu poţi seda o fantomă.

Nu poţi s-o înţepi, sau s-o electrocutezi, sau să-i inunzi creierul.

Şi mai ales nu poţi s-o vindeci

Eram atât de dincolo de toate astea.

Am tras de timp cât am putut.

Cei care au murit s-au mutat în Salonul 9 ca să ştim că niciodată nu ne vor părăsi

Toate infirmierele erau prea speriate ca să intre în ascensorul pacienţilor.

Încă aveam inimi şi băteau dar când toate astea se opreau ajungeam în Salonul 9.

Era un loc în care să mergi.

Să ai un loc în care să mergi era important.

Vocile pe care infirmierele le auzeau nu erau ale noastre şi ştiau asta

Şi toţi ştiam că într-o zi aici vor trăi doar păsări.

În aceste saloane goale.

Toate păsările ciripind Făcându-şi cuib.

Mici pui de păsări cu colivii aurii în jurul inimilor îndoliate.

Nu ne dau pace.

David Mitchell este autorul a numeroase cărţi premiate, bestselleruri, printre care *The Bône Clocks*, *The Thousand Autumns of Jacob de Zoet*, *Black Swan Green*, *Atlasul norilor* (Humanitas, 2008), *Visul numărul* 9 (Humanitas, 2018) şi *Ghostwritten*. Indus de două ori pe lista scurta de la Man Booker Prize, Mitchell a fost declarat în 2007 de revista *Time* unul dintre cei o sută cei mai influenţi oameni din lume. împreună cu soţia sa, Ka Yoshida, Mitchell a tradus din japoneza cartea de memorii *The Reason I Jump a* lui Naoki Higashida. Cel mai recent roman al său, *Slade House*, a fost publicat în octombrie 2015. Trăieşte în Irlanda împreună cu soţia şi cei doi copii.

Reluări

David Mitchell

Vai, vai, doi vizitatori într-o oră. Mă simt ca Naşul, adulat, în scena de la începutul filmului. Ce-ai spus? Vorbeşte mai tare, sunt aproape surd zilele astea. Cine? Ultimul vizitator? A, el. A plecat acum câteva minute. Cel mai probabil, aţi trecut unul pe lângă altul în Grădina Comemorării. Nu l-ai fi recunoscut. Mă tem că dacă ţi-aş spune toată povestea te-ai gândi: Bietul băiat, nu mai are toate ţiglele pe casa. Dar apoi, care mai e farmecul să fii mort până duminică dacă nu poţi pierde o ţiglă sau două? Îţi spun povestea dacă vrei s-o asculţi. Mai întâi, hai să-ţi explic contextul. Vechile obiceiuri sunt greu de schimbat. Altfel, n-ar mai fi vechi obiceiuri, nu-i aşa?

Toată viaţa m-a privit un bărbat, un bărbat anume. L-am văzut doar de câteva ori, doar când lumina era cum trebuie. Doar când vedeam, nu doar când mă uitam. Sau poate ar trebui să spun: Când „mă uitam, nu doar când vedeam”? Tu eşti maestrul cuvintelor în familie, nu eu. Despre ce vorbeam? A, da, despre privitor. Nu mă mai întrerupe. Mă derutezi. Deci, prima dată l-am văzut când împlineam şapte ani. Am primit cadou un joc: Pit Stop. Era foarte simplu – asta era înainte de smartphone-uri, înainte de toate drăciile astea –, dar, Doamne, iubeam jocul ăla.

Dădeai cu zarul şi îţi mutai maşinuţa de curse în jurul pistei, derapând pe pete de ulei, fiind acostat sau blocat de ceilalţi jucători. Eu, Dean Moran, Jason Taylor şi Neil Broşe ne jucam pe masa din bucătărie, printre relicvele petrecerii de ziua mea. Am imaginile clare în cap, de parcă ar fi fost ieri. De fapt, mult mai clar decât ieri. Pe la mijlocul jocului, mi-am ridicat privirea şi era acolo, la fereastră. Un bătrân într-un costum ca de înmormântare, cu o pălărie spilcuită – o fedora, dacă chiar vrei să ştii –, şi cu ochelari de soare din ăia de care poartă agenţii fbi. Cel puţin în filme. Ne privea. Mă privea. Nu amenințător, doar foarte atent. Am presupus că e bunicul vreunuia dintre invitaţii mei, aşa că i-am întrebat cine e. Jason Taylor m-a întrebat la cine mă refer. I-am arătat, dar nu mai era nimeni acolo. Neil Broşe mi-a dat zarul. „E rândul tău”. M-am întors la Pit Stop. Copiii nu au nevoie de explicaţii logice.

Data următoare, aveam zece ani. Era zi de şcoală, dar eram acasă, convalescent după oreion. Nu se inventase încă vaccinul împotriva oreionului. Mama mi-a zis să nu stau toată ziua la tv şi a plecat la serviciu. Am stat toată ziua la tv. Îmi amintesc că mă uitam la Omul invizibil. Îţi spune ceva? Nu? Omul invizibil era cu David McCallum în rolul unui om de ştiinţă al cărui experiment eşuează şi-l face complet transparent. Află destul de repede că a fi invizibil e poate cea mai proastă superputere, asta dacă nu eşti un nudist convins. Gândeşte-te. Din fericire, David McCallum inventează şi un costum de latex de culoarea pielii. Asta îi permite să se deghizeze în el însuşi când vrea să intre în contact cu ceilalţi şi să-şi dea jos stratul epidermic ca să treacă neobservat şi să-i spioneze pe băieţii răi. Se dădea în reluare. Un concept complet străin generaţiei tale, ştiu. Reluările erau pur şi simplu programe tv care mai fuseseră difuzate. Pe vremea aceea, aveam un număr fabulos de trei canale. Da. Erau trei, şi difuzau doar între 9 dimineaţa şi miezul nopţii, şi tot nu erau suficiente lucruri care să umple acel interval limitat de difuzare.

Reluări sau nimic. Asta era opţiunea. Despre ce vorbeam?

Da da da. În acea zi, pe la mijlocul filmului, l-am văzut din nou. Pe bătrân. Pe privitor. Acelaşi costum, aceeaşi pălărie, aceiaşi ochelari de soare. De data asta nu stătea la fereastră, ci într-un colţ al încăperii. Privea doar. Dacă mi-a fost frică? Nu chiar. „Frică" e un cuvânt prea dur. Privitorul era un privitor.

Nu un criminal, nu un intervenţionist. Nu avea o prezenţă corporală, dar nici nu era un spirit. De unde am ştiut? E ca atunci când ştii dacă un câine o să te muşte sau nu. Spune-i instinct, spune-i cum vrei. Pur şi simplu ştii. L-am întrebat dacă mi-l imaginam. În spatele ochelarilor, Privitorul a făcut faţa pe care o faci când copiii îţi pun o întrebare superinteligentă la care te chinui o zi să răspunzi, dar pentru care nu ai o zi la dispoziţie. Ceva s-a lovit de geam. Probabil o pasăre. Când mi-am întors privirea, Privitorul dispăruse.

Nu, n-am spus nimănui. Poate că aveam doar zece ani, dar chiar şi eu ştiam că nu era o mişcare inteligentă să mărturisesc că sunt spionat de un bătrân ferchezuit care intra şi ieşea din realitate. Adolescenţa a venit şi a trecut. Dar tot nu am simţit nevoia să-mi „explic" Privitorul. Sunt o mulţime de lucruri pe lume pe care nu le înţelegem. Endocrinologia. Preţurile la biletele de avion. Intenţiile maritale. Viaţa merge înainte oricum. Privitorul era doar o vibraţie ocazională în existenţa mea altminteri normală. Foarte ocazională, foarte normală. Nu l-am mai văzut până în primul an de facultate. Îmi petrecusem noaptea cu o fată, era prima dată când o făceam. Ea era la duş, mă spăla de pe pielea ei. Suflam în clopoţeii ei de vânt ca să-i fac să se învârtă, gândindu-mă la… Dumnezeu ştie ce. Friday I'm în Loue, a celor de la The Cure, răsuna din pick-up-ul ei. Asta-mi amintesc. Fata era o gotică masivă. Acul s-a blocat. M-am ridicat să-l mut şi iată-l, privindu-mă de la biroul ei din colţul încăperii. De data asta, recunosc că am scos un sunet şocat de genul hih. „Ce s-a întâmplat?" Gotica de la duş era acum gotica din prag. Am bâiguit că

avusesem un coşmar despre un şarpe mare cât un tren care mă urmărea. Ca să fiu sincer, născocirea mea a excitat-o mai mult decât calităţile mele precare de Casanova. Era studentă la psihologie.

Pământul s-a rotit în jurul axei sale. Pământul s-a rotit în jurul soarelui. Ai vreodată senzaţia că eşti prins într-un vârtej?

Sau că eşti vârtejul, şi că ceea. ce numim „chiar acum" este vârful unei peniţe, care se roteşte continuu? Am făcut ce fac toţi oamenii. Am strâns ceva bani, am privit cum îmi trece tinereţea, mi-am găsit o parteneră. L-am văzut pe Privitor de două-trei ori la zece ani. Când ţi-am tăiat cordonul ombilical, era lângă ginecolog, privind. Când l-am îngropat pe bunicul tău, stătea sub umbrela vicarului. După ce am divorţat de mama ta, a trecut pe la mine. Aia a fost o vizită importantă. Îţi aminteşti apartamentul ăla de lângă gară? Mare căzătură. Zgomotul chefurilor şi al certurilor urca pe fereastră din Cârciuma Gării… M-am cufundat în mizeria aia timp de un an, drept pedeapsă. Într-o seară – un apus de vară – nu puteam să dorm şi mi-am pus Omul *invizM* pe YouTube. Şi iată-l. De data asta nu stătea în picioare, se aşezase pe celălalt fotoliu. Mă privea. De data asta i-am vorbit. I-am spus cum viaţa mea nu prea se desfăşurase aşa cum sperasem. Nu m-a judecat. Mi-a trecut un gând prin cap şi l-am rugat să nu plece încă. M-am dus în hol şi m-am întors cu fedora mea şi cu ochelarii de soare de agent fbi şi m-am aşezat în faţa lui. Ne-am uitat unul la altul, până şi-a scos ochelarii şi pălăria. Când i-am văzut pentru prima dată chipul, mi-am dat seama că ştiusem mereu cine era. Doar că nu ştiusem că ştiam. Aşa cum se întâmplă cu toate lucrurile importante, nu-i aşa?

Cred că ştii cine era. Suspansul n-a durat mult în povestea asta. Privitorul era cu douăzeci de ani mai mare ca mine – aveam cam cincizeci de ani pe atunci şi el părea de şaptezeci –, dar cu siguranţă eram eu. Nu ne-am vorbit. Ştia ce ştiam şi eu: iar ce ştia şi eu nu, am preferat să nu

întreb. Oboseala m-a răpus în cele din urmă. Divorţul poate fi trist şi costisitor, îţi dai seama; nimeni nu te avertizează cât de extenuant e. Nu m-am trezit decât după ce stelele se stinseseră. Dispăruse. Laptopul era plin de fluturi de noapte. Unele întrebări nu-şi mai căutau răspunsul, şi Privitorul n-a mai venit până azi. A stat unde stai tu acum. S-a uitat la ce-a mai rămas din mine. „Arăţi mai rău ca mine”. I-am arătat degetul subţire şi osos. Mi-a zis: „Ai vrea să ne uităm la un film?”

Mi-a spus că azilul deja are Netflix.

Mi-a explicat că se referă la filmul vieţii noastre.

L-am întrebat dacă e adevărat atunci. Dacă chiar vezi tot.

Mi-a spus că da, e-adevărat, că vezi, dacă vrei.

Aşa că l-am întrebat dacă filmul vieţii mele merită privit. Filmul vieţii noastre, m-a corectat, are de toate. Ocazii câştigate, ocazii pierdute. Chestiile de familie sunt mişto, când priveşti înapoi. Scenele de sex nu sunt un motiv de entuziasm, dar părţile în care mă port de parcă ştiu exact ce se întâmplă sunt comedie pură. A vorbit despre perspectiva privitorului. Despre cum viaţa se trăieşte înlănţuită de ea însăşi ca Ulise de catarg. Dar un privitor are timp să detecteze şabloanele, şabloanele din şabloane, şabloanele care generează şabloane. Avea să privească totul din nou. De la primul cadru, în timp real. M-a invitat să mă alătur lui. Am ezitat. Ştia de ce şi m-a avertizat că faimoasa lumină albă către care te îndrepţi în momentul morţii este de fapt haloul unui bec în întuneric. Dincolo se întinde o eternitate de nimic. Asta e opţiunea. Reluări sau nimic. Ai vreodată senzaţia că eşti prins într-un vârtej? Sau că eşti vârtejul? Trei vizitatori într-o oră. Mă simt ca Naşul. Mă tem că va trebui să vorbeşti mai tare. Sunt aproape surd. Probabil că ai trecut pe lângă ultimii mei doi vizitatori în Grădina Comemorării. Erau împreună. Dacă ţi-aş spune întreaga poveste te-ai gândi: Bietul bdiat, nu mai are toate ţiglele pe casa. Dar apoi, care mai e farmecul să fii mort până duminică dacă nu poţi pierde o

ţiglă sau două? Toată viaţa m-au privit doi bărbaţi, doi bărbaţi anume. I-am văzut doar de câteva ori. Doar când lumina era cum trebuie.

Deborah Landau este autoarea a trei volume de poezie, cel mai recent fiind *The Uses of the Body*. Coordonează programul de Creative Writing de la New York University. Cea de-a patra ei carte, *Soft Targets*, urmează să fie publicată în 2019 la Copper Canyon Press

Când vine vorba despre gâtul sfâşiat

Deborah Landau

Când vine vorba despre gâtul sfâşiat, chiar şi un deget ar putea-o face, chiar un băţ ascuţit, o lovitură directă, o căzătură jugulara mea, e o ţintă uşoară.

Şi noaptea e o ţintă uşoară, şi toţi suntem acolo Osama ucis în pijama şi toată lumea de pe linia F din Brooklyn precum şi bărbatul care scoate o bombă din rucsac – Un pătrăţel de ciocolată îi explodează în gură.

Kanako Nishi s-a născut la Teheran în 1977 şi a crescut în Cairo şi Ōsaka. A debutat ca scriitoare în 2004 cu *AOL* (Albastru). În 2007, romanul ei *Tsutenkaku* (Turn către Rai) a primit premiul Sakunosuke Oda. În 2012 i-a fost decernat primul premiu Hayao Kawai pentru romanul *Fukuwarai* (Faţa caraghioasa). Capodopera ei, *Saraba*! a câştigat prestigiosul premiu Naokiân 2015. Locuieşte în Tokyo.

Arde-le!

Kanako Nishi întotdeauna am purtat pantaloni.

Urăsc pantalonii ăia pentru fete cu tot felul de funde şi pense. Pantalonii pe care voiam să-i port – şi pe care chiar i-am purtat – au fost cei care le rămâneau mici fraţilor mei mult mai mari decât mine. Preferaţii mei au fost nişte pantaloni scurţi de blugi, tociţi (foarte rock'n'roll) de la fratele cel mare şi o pereche de pantaloni de trening cu vipuşcă albă, de la fratele mijlociu (foarte hip-hop).

Mama zâmbea când mă vedea purtându-i, dar bunica mea, care locuia cu noi, era mereu dezgustată (chiar arăta

dezgustată: fuziunea perfectă dintre neplăcere şi dezaprobare, de parcă cineva complet străin i-ar fi dat cadou o mână de bălegar).

— Eşti fată, Kei, ar trebui să te îmbraci ca o fată.

Bunica îmi spunea asta numai când eram doar noi două.

Stăteam în camera ei, decorată în stil japonez şi aflată chiar lângă sufragerie. Era extraordinar de luminoasă şi mirosea mereu a piersici proaspăt tăiate, dar bunica ura această cameră.

— Nu vreau ca oamenii să creadă că, doar pentru că sunt bătrână, îmi plac saltelele tatami.

Bunica a fost întotdeauna foarte stilată. Purta o rochie lila cu dantelă pe corsaj sau o fustă strâmtă de culoarea apusului, avea mereu o manichiură perfectă şi purta cercei mari chiar şi în casă. N-a purtat niciodată pantaloni, indiferent cât de frig era, şi sub nicio formă lucruri băieţeşti ca acelea care-mi plăceau mie.

Mama era complet diferită de bunica. Purta mereu blugi largi prinşi neglijent cu o curea. Avea părul scurt şi, spre deosebire de aspectul impecabil al bunicii, pe ea nu-mi amintesc s-o fi văzut dată cu ruj. Îşi bea cafeaua fumând o ţigară şi, când râdea, deschidea atât de mult gura încât i se vedeau toţi molarii. Părea să-şi fi făcut din frivolitate o misiune.

Dorinţa mea de a mă îmbrăca băieţeşte o încânta la nebunie pe mama, dar de fiecare dată când unul dintre fraţii mei făcea ceva oricât de puţin „macho”, avea o expresie dezgustată. Aceeaşi expresie pe care o vedeam pe figura bunicii. De parcă cineva complet străin i-ar fi făcut cadou o mână de bălegar: acea expresie.

— De-acum încolo, nu-mi pasă dacă eşti băiat sau fată. Fetiţesc, băieţesc, totul e ridicol!

Mama şi bunica erau la poli diametral opuşi. Luau cina împreună în fiecare seară, dar arareori se priveau în ochi sau aveau o conversaţie. Tata nu era în preajmă. A plecat de-acasă înainte să încep eu să merg. Mama a

aruncat toate fotografiile cu el, aşa că n-am ştiut cum arăta şi n-am întrebat-o niciodată de el pe bunica.

Bunica a insistat: „Măcar lasă-i părul lung”, aşa că mama mi-a lăsat părul lung. Era singurul meu atribut feminin. A fost un aspect cu care până şi mama părea să fie de acord, oricât de reticentă era. Părul meu reprezenta terenul neutru dintre ea şi bunica.

Aşa că părul mi-a crescut până la umeri şi era mereu prins neîngrijit. Ba chiar în mod intenţionat îl făceam să arate şi mai dezordonat. O dată, când îmi făceam baie, din plete mi-a căzut o insectă moartă şi mama a râs şi a bătut din palme.

Mă jucam mereu cu băieţii. Şi eram şefa lor. Refuzam să tolerez pe cineva care pretindea o poziţie de superioritate faţă de mine. Eram înaltă, cu mâini şi picioare lungi. Nimeni nu arunca mai departe mingea de dodgeball şi nu se căţăra în copaci mai sus decât mine. Eu am fost cea care a inventat cel mai crud mod de a ucide fluturi (le îngropam aripile în nisip şi le striveam corpul cu scrânciobul), şi tot eu am venit cu cea mai nasoală poreclă – Dl Căcat – pentru bătrânul nebun pe care ne plăcea să-l blestemăm (habar n-aveam ce înseamnă asta, dar mă încânta nespus s-o rostesc). Băieţii mă urmau, aşteptându-mi comenzile. Uneori, când vreun puşti mă trăgea de părul meu lung „de fată”, băieţii îl luau la bătaie până începea să plângă. De fiecare dată când mă vedea comandându-i pe băieţi, mama nu se putea abţine să izbucnească în râs.

Când eram în clasa a V-a bunica a fost internată în spital.

La început, doar pentru nişte investigaţii. Bunica fusese întotdeauna slabă şi se plânsese de dureri de stomac, dar, după ce s-au hotărât s-o interneze, părea să se micşoreze văzând cu ochii, ca o legumă veştedă.

Eu şi mama mergeam la spital în fiecare zi. Uneori venea cu noi şi unul dintre fraţi, dar nu stătea niciodată prea mult. Fratele mai mare era obsedat de rugby, iar cel mijlociu era înnebunit după baseball. Desigur, mama avea

pentru amândoi expresia aceea dezgustată.

Chiar şi în spital, bunica se dădea cu ruj. Ţinea lângă pat un portfard cu toate produsele de machiaj şi în salon era aceeaşi aromă dulce. De când lobul urechii i se subţiase prea mult ca să mai poată purta clipsuri, spunea că vrea să-şi dea găuri în urechi, dar mama nu voia să audă de aşa ceva. Aşa că bunica a început să poarte ca pandantive cerceii care nu-i mai stăteau la urechi.

În aceeaşi perioadă în care bunica a intrat în spital, au început să-mi crească sânii. S-a întâmplat peste noapte. Mă dureau şi nu puteam face nimic pentru asta, în plus eram foarte jenată, pentru că pieptul celorlalte fete era încă plat ca scândura. Odată cu sânii, mi s-a rotunjit şi restul corpului. Mânecile tricourilor bărbăteşti pe care le purtam mi se mulau pe braţe, iar când eram în pantaloni scurţi coapsele se evidenţiau sugestiv.

Cam în această perioadă a început să mi se spună că sunt frumuşică. La început, mi-au zis-o vecinele: „Vai, Kei, ce frumuşică te-ai făcut”.

După o vreme, mi-am dat seama că ceea ce descriau complimentele lor nu avea nimic copilăros. Asta a coincis cu o schimbare treptată a felului în care mă tratau colegii. Fetele se strângeau în jurul meu, întrebându-mă dacă îmi puteau atinge părul şi, fără să-mi ceară voie, mă pieptănau cu periile lor cu sclipici roz şi mov. Şi îi surprindeam mereu pe băieţi privindu-mă îndelung. De fiecare dată când privirile ni se întâlneau, se uitau în altă parte stânjeniţi. Chiar şi băiatul care fusese bătut atât de rău pentru că mă trăsese de păr.

— Poate ar trebui să port fustă.

Mama m-a privit lung când m-a auzit, fără să spună nimic. Părea în defensivă, dar n-a avut expresia ei dezgustată.

— Mi-ar plăcea să port fustă pentru bunica.

Am ales o fustă simplă, bleumarin. Evident, mi-ar fi fost ruşine să port ceva prea feminin.

Dar bunica a fost încântată când m-a văzut. M-a

strâns în braţele ei ca nişte crenguţe (era şocant de fragilă) şi mi-a pieptănat părul până a adormit, extenuată de efort. Părul meu, arămiu şi strălucitor de la periatul conştiincios zilnic, avea acum parfumul dulce al bunicii. Colegele mele au înnebunit de plăcere.

Deşi era o fustă simplă, mi se părea că niciunul dintre tricourile mele de băieţi nu mergea cu ea. Dar prin bluza care se potrivea cu fusta mi se vedeau sânii, aşa că am fost nevoită să port o bustieră. Îmi era atât de ruşine că mi se văd bretelele, încât îmi lăsam părul desfăcut peste umeri.

Acum, oricum m-ai fi privit, eram în mod evident fată.

Bunica era toată un zâmbet în salon (de parcă n-ar fi avut niciodată pentru mine o expresie dezgustată). Slăbise şi mai mult, iar conversaţiile mamei cu medicul îi adânceau cearcănele tot mai mult cu fiecare zi, dar eram mândră de bucuria pe care o simţea bunica când mă vedea.

— Ce frumoasă eşti!

Uneori, bunica mă striga cu numele mamei:

— Maki, eşti chiar frumoasă!

În anul acela, pe terenul de sport, pentru prima dată n-am terminat cursa pe locul întâi.

— Ce frumoasă eşti!

Asta mi-a zis prima dată bărbatul acela când ne-am întâlnit. Mă întorceam de la şcoală.

Nici acum nu ştiu de ce mergeam singură pe strada de lângă noul complex de locuinţe, de obicei n-o luam pe-acolo.

— Ai ieşit pe locul al doilea la alergare, nu-i aşa?

A zis alergare la cursă. A rostit cuvintele într-un fel care mi s-a părut copilăresc, deşi eu eram copilul şi el cu siguranţă era adultul. Lumina îi bătea din spate, aşa că nu i-am prea putut vedea chipul. Dar era înalt, chel, cu o barbă dezordonată. Chipul părea să i se contureze doar când îşi rotea capul.

— Ce frumoasă eşti!

Când am ajuns acasă în acea zi, mama s-a uitat la

fusta mea şi a sunat la poliţie.

M-a dezbrăcat şi mi-a examinat fiecare centimetru al trupului, apoi m-a frecat viguros cu buretele de baie, de parcă aş fi fost o rădăcină de brusture. „Chestia” (aşa i-a spus mama) bărbatului era împroşcată pe fusta mea ca un fel de semn sau ca o prevestire.

În timp ce mă spăla, mama striga din când în când:

— Vezi?

N-am scos niciun cuvânt, doar am lăsat-o pe mama să continue ce făcea. Nu am putut să-i spun Nu *mai freca atât de* tare, *mă* doare. Apoi m-a usturat pielea zile în şir. La şcoală au ţinut consiliu, mama nu era genul de persoană care să nu spună ce mi se întâmplase. Directorul s-a exprimat cu „o elevă de la şcoala noastră”, dar aproape imediat toată lumea părea să ştie că vorbeau despre mine. Printre toate strigătele legate de tipul dubios care venise pe terenul de sport în acea zi şi de spaima că un nebun pândea pe lângă complex, toţi încercau să mă consoleze.

— Biata Kei!

Bărbatul n-a fost niciodată arestat.

M-am întors la pantaloni. Aşa mi-a zis mama.

— Nu vreau să le dai idei.

Am aruncat fusta. Sau, mai bine zis, am pus-o pe foc. Mama a ars-o în curte odată cu gunoiul.

N-am mai purtat pantalonii moşteniţi de la fraţii mei. Mama a ars şi blugii rock’n’roll, şi pantalonii hip-hop. Fratele meu cel mare plecase de-acasă şi se mutase într-un cămin, ca să se concentreze pe rugby, iar cel mijlociu renunţase la baseball, se vopsise blond şi abia dacă mai trecea pe-acasă. Mama a început să ardă tot ce lăsaseră în urmă.

— Dacă le-au lăsat aici, înseamnă că nu le mai trebuie.

Mama a început să facă o obsesie pentru arderea lucrurilor. Avea o fixaţie pentru a pune pe foc orice lucru nefolositor.

În fiecare zi, când mă întorceam de la şcoală, vedeam

cum se ridică fumul din curte. Era dovada furiei mamei. Fusese furioasă din acea zi. Tot timpul, extrem de furioasă. Fie că avea legătură cu ceea ce mi se întâmplase sau cu faptul că bărbatul nu fusese arestat, mama părea oricum furioasă în legătură cu orice.

— Vezi?

Într-o zi am văzut-o pe mama arzând în curte hainele bunicii: bunica mea, care, apropo, încă era în viaţă. Rămăseseră din ce în ce mai puţine lucruri în casă.

Dar şifonierul meu era ticsit de noi perechi de pantaloni. Blugi groşi şi pantaloni de camuflaj. Bunica nu ştia ce mi se întâmplase. Deja, când mergeam la spital, abia dacă mă mai recunoştea.

De la faza mamei cu arderea lucrurilor, am început să-l privesc din nou pe bătrânul din cartier. Sunt sigură că pe niciunul dintre colegii mei nu-i enerva fumul care se ridica dincolo de ferestrele clasei în timpul orelor. Căutând sursa fumului, l-am văzut pe omul de serviciu, care ardea ceva în incinerator.

Nimeni nu ştia cum îl cheamă pe bătrân. Toţi copiii îi spuneau „bătrânul din cartier”: părea într-adevăr antic.

Bătrânul din cartier era de obicei în curtea şcolii (nu ştiu de ce îi ziceam „din cartier”). Avea grijă de flori şi probabil că era cel care avea grijă şi de iepurii de la şcoală, dar de obicei era la incinerator. Afişe şi scaune de lemn care nu mai erau bune, haine aruncate şi frunze uscate, buruieni putrezite. Bătrânul ardea tot. Mă întrebam de ce nu observasem fumul până atunci, deşi se ridica mereu până la geamul clasei noastre de la etajul trei.

Acum privirea îmi era mereu atrasă de bătrân. Din fericire, stăteam pe rândul de la fereastră. Nici profesorul, nici elevii nu-mi reproşau că nu sunt atentă la ore. Până la urmă eram „biata de ea”. Îmi găseam liniştea între aceste ghilimele şi atâta vreme cât rămâneam acolo eram în siguranţă. În afară de privirile compătimitoare, toată lumea mă cam lăsa în pace. Acele ghilimele aveau o putere

uriaşă.

Uneori mă simţeam de parcă aş fi fost într-o cutie de sticlă. Pare un mod complet previzibil de a descrie, dar nu contează, chiar aşa era. Toate vocile păreau îndepărtate, ca atunci când eşti sub apă. De fiecare dată când întâlneam privirea cuiva, fată sau băiat, cu toţii găseau o modalitate de a-şi feri privirea. De obicei băieţii de înroşeau.

Slăbisem destul de mult. Cu toate acestea, sânii erau la fel de mari. Păream mult mai mare decât fetele de vârsta mea.

Şi în fiecare zi îl priveam pe bătrân de la fereastră. Mereu ardea ceva. Ardea tot felul de lucruri. Eram deseori impresionată de câte lucruri găsea de ars. Mă obseda priceperea lui. A, nu, *e prea* mult, *aia sigur n-o să ar* da, mă gândeam uneori, dar în mâinile bătrânului totul se prefăcea în scrum.

Apropo de arderea lucrurilor, mama făcea exact la fel, şi totuşi părea atât de diferit de ceea ce făcea bătrânul. Ea părea să ardă lucrurile drept pedeapsă pentru ceva, pe când el părea s-o facă mai mult ca o consolare.

Incineratorul părea un monstru cu o gură imensă. Bătrânul îmblânzise monstrul: era ca un dresor de animale sălbatice, care oferea cu blândeţe o ofrandă.

După o vreme, nu mai era suficient să-l privesc de la etaj, aşa că într-o zi am coborât în curte. M-am aşezat pe rondul de flori din spatele incineratorului şi l-am privit. Asta nu înseamnă că am vorbit cu el. N-am scos o vorbă: eram perfect mulţumită doar să-l privesc la lucru.

Bătrânul nu m-a privit. Uneori, stătea pe un scaun pliant şi fuma (îşi aprindea şi ţigările de la incinerator; îmi ţineam mereu respiraţia, sperând să nu se ardă când se apropia prea mult de foc, dar, ca prin minune, găsea de fiecare dată o flacără mai mică), dar nici măcar atunci nu mă privea.

A fost prima persoană care nici măcar n-a încercat să mă privească.

Toţi ceilalţi – chiar dacă îşi fereau privirea – se uitau la mine cu coada ochiului. Adulţii se holbau uluiţi, fetele îmi zâmbeau blând şi băieţii mă fixau cu ochi umezi. Dar bătrânul nu mă privea.

Nu eram sigură că mă observă. Uneori tuşeam de la fum sau soarele după-amiezii îmi proiecta umbra la picioarele lui.

Mi se părea că felul în care bătrânul nu mă privea era diferit de felul în care se purtau alţi adulţi. De la incident, bărbaţii nu mai vorbeau cu fetele din clasele primare. Tipul tot nu fusese prins şi poate că nu suportau ideea de a fi arătaţi cu degetul pentru că se uită puţin prea lung la o fată. Orice bărbat care se uita la noi se îndepărta imediat.

Dar aveam senzaţia că nu acesta era motivul pentru care bătrânul nu mă privea. Deşi încă nu ne spuseserăm niciun cuvânt, eram aproape sigură că nu era genul acela de laş.

De aceea n-am fost deloc surprinsă când într-o zi bătrânul din cartier mi-a vorbit în sfârşit.

— Ai vrea să arzi ceva?

Nu m-a privit nici când mi-a spus asta, dar cu siguranţă vorbea cu mine. Nu mai era nimeni în curte în afară de noi. În acea perioadă deja ajunsesem să ies din clasă în mijlocul orei. Dacă ziceam că nu mă simt bine, profesoara îmi dădea pur şi simplu voie să merg la cabinetul medical, deşi ştia că în curând aveam să cobor în curte. Nimeni nu mă bătea la cap. Nu ştiu dacă profesoara le-a spus vreodată ceva celorlalţi elevi, dar cum mă duceam singură, m-am gândit că nu e o problemă.

— Să ard ceva? am întrebat.

— Da, ai vrea să arzi ceva? a repetat bătrânul politicos.

Eram bucuroasă că nu m-a întrebat de ce nu sunt la ore şi am fost recunoscătoare că n-a încercat să pălăvrăgim despre vreme. Bătrânul cu siguranţă mă întreba dacă aveam ceva de rezolvat. Mi se părea că mă

tratează ca pe un adult şi îmi plăcea că era atât de politicos.

— Ceva ce-aş vrea să ard?

— Da.

Era direct. Dar directeţea lui nu mă făcea să mă simt stingheră. Mi-am băgat mâna în buzunar şi am scos o bucăţică de şerveţel, cam de mărimea unei nuci. Mi-era ruşine cât era de mică, dar bătrânul a aprobat din cap, ceea ce mi-a dat curaj.

— Aha, asta.

În acel moment i-am văzut pentru prima dată cu claritate chipul. Avea ochi mari. Bulbucaţi, dar nu într-un fel înfricoşător. Avea riduri adânci pe toată faţa.

A pus cu grijă în incinerator bucăţica de şerveţel. Deşi era atât de mică, n-a aruncat-o pur şi simplu înăuntru. Mă îndoiesc că a existat vreodată o bucată de hârtie care să fie arsă atât de conştiincios.

Din acel moment, bătrânul ardea ceva pentru mine în fiecare zi.

O chiflă rămasă de la prânz (eram fericită că nu-mi spunea că sunt risipitoare), o ciornă de la ora de caligrafie (literele pentru „prieten”), un elastic de păr rupt (găsit pe fundul ghiozdanului). Bătrânul nu m-a luat niciodată peste picior. De fiecare dată când apăream, mă întreba de parcă ar fi fost prima dată: „Vrei să arzi ceva?”

N-a făcut niciodată vreo glumă şi n-a zis ceva de genul „Iarăşi tu?” Când venea vorba de ars lucruri, bătrânul era un profesionist.

Nu conta dacă ştia sau nu de incident. Ceea ce conta era că bătrânul nu mă punea între ghilimelele cu „biata de ea”. Mă trata cu respect, ca pe cineva care-i aducea în fiecare zi ceva de ars. Şi eu eram politicoasă la rândul meu. Nu făceam conversaţie inutil şi nici nu încercam să îi intru în graţii ghicind ce va arde şi ce nu. Când venea vorba de ars lucruri, cel mai bine era să las asta în seama bătrânului.

— Vrei să arzi ceva?

A plouat pentru prima dată de când mergeam să-l văd pe bătrân.

Desigur, asta nu l-a împiedicat să ardă lucruri. Cu o pelerină de ploaie neagră, s-a asigurat că flacăra incineratorului nu se stinge.

Eu aveam umbrelă. Credeam că pelerinele de ploaie sunt pentru copii mici, dar bătrânului chiar îi stătea bine cu ea. Cu umbrela în mână, mă simţeam timidă şi copilăroasă (deşi chiar eram un copil).

— Vrei să arzi ceva?

În ziua aceea, venisem fără nimic de ars. Poate că ploaia mi-a diminuat încordarea.

Mă aşteptam să nu fie vreo problemă că venisem cu mâna goală. Dar, în acel moment, eram stânjenită că n-am nimic de ars. Părea un comportament destul de nepoliticos faţă de un profesionist ca bătrânul.

— Îmi pare rău.

Bătrânul doar m-a privit fix când mi-am cerut scuze. Avea faţa brăzdată de riduri.

— N-am nimic de ars.

— Văd.

Privirea bătrânului a rămas aţintită asupra mea. Trecuse ceva vreme de când un adult mă privise atât de îndelung.

— Te rog, nu-ţi cere scuze. N-are rost să ardem lucruri doar de dragul de a le arde, nu-i aşa? a spus bătrânul.

S-a întors la lucru. Era atât de concentrat, de parcă nici n-aş fi fost acolo.

Picăturile de ploaie se scurgeau de pe gluga bătrânului şi de pe mica mea umbrelă.

Sunetul ploii se auzea din ce în ce mai puternic pe umbrela mea şi pe pământ.

— Dar cuvintele?

Bătrânul s-a gândit o clipă. Îmi doream să mă mai privească puţin. Voiam să mă vadă mai clar. Dorinţa mi-a fost îndeplinită. Încet, bătrânul s-a întors din nou cu

spatele.

— Poţi arde cuvinte?

Bătrânul a căzut pe gânduri. Pe chip nu i se citea nicio urmă de uimire şi de ironie, şi nici nu avea o expresie dezgustată.

— Să arzi cuvinte?

— Da, poţi să arzi cuvinte?

N-am aşteptat să-mi răspundă. Înainte să apuce să spună ceva, am îngăimat:

— Vezi?

Chiar atunci am simţit un fior între picioare. Nu era de la ploaie. Deşi turna cu găleata, lângă incinerator era cald.

— Poţi arde cuvinte? „Purtam fustă. Dar apoi m-am întâlnit cu străinul. Mi-a spus că sunt frumoasă. Şi asta mi-a zis mama: Vezi?”

Atât am putut rosti şi am amuţit. Nu mi s-a părut corect să vorbesc despre mama şi am simţit că, dacă mai spun ceva, aveam săizbucn esc în lacrimi.

— Din păcate, nu putem arde cuvintele, a spus bătrânul.

De pe glugă i se scurgeau picături de ploaie. Nu poţi arde lucruri care nu au formă.

Bătrânului parcă îi părea chiar mai rău decât mie. Ca şi cum ar fi fost chiar şi mai îndurerat, şi aşa fusese întotdeauna, din cauză că nu poţi arde lucrurile fără formă.

— Înţeleg, am spus.

Învăluit de fum şi ploaie, chipul său îşi pierdea conturul.

— Îmi pare foarte rău că nu pot arde lucrul pe care îţi doreşti atât de mult să-l ard, a spus tuşind.

Răspunsul lui la întrebarea mea l-a scos puţin din zona profesionalismului, deşi era de neegalat în reţinere conversaţională şi în lipsa de ironie.

— Lucrul pe care îmi doresc atât de mult să-l ard.

Transpiram. Din vârful nasului, pe braţe şi coapse.

— Da. Îmi pare rău că nu te pot ajuta.

Transpiram continuu. Mă gândeam la mama, la semnalele de fum furioase pe care le trimitea când ardea totul.

— Mama…

Inima îmi bătea cu putere, bretonul îmi era ud leoarcă.

— E sigură că eu am fost de vină.

Strângeam în pumn acel „Vezi?” al mamei. Poate că nu avea nicio formă, dar era rece ca gheaţa şi îmi făcea mâna să tremure.

Vezi.

Am înţeles. Ştiam ce a vrut mama să spună atunci.

Pretinsesem că voiam să-i arăt bunicii fusta, dar adevărul era că îmi dorisem să fiu frumoasă. Îmi dorisem să port fustă. Mi se părea drăguţă şi mă bucuram când toată lumea îmi spunea că sunt frumoasă.

Vezi.

Ştiam că ceea ce se întâmplase în acea zi fusese pedeapsa pentru plăcerea pe care o simţisem când mi se părea că sunt frumoasă, pentru că n-o ascultasem pe mama şi mă îmbrăcasem ca o fată. Şi că fusese vina mea că fusta mea drăguţă fusese pătată de chestia aia a acelui bărbat. A fost doar vina mea.

— A fost vina mea.

Mi-era ruşine să vorbesc despre asta cu bătrânul. Voiam să rămână un profesionist. Şi nu doar pentru mine, voiam să rămână lângă flăcări. Şi totuşi nu mă puteam abţine să-mi doresc să mă privească.

— N-a fost vina ta, a spus bătrânul.

Vocea lui nu mai fusese niciodată atât de seacă. Seacă, puternică şi caldă. Ca flăcările. Neafectată de ploaie.

— N-a fost vina ta.

Ceva mi se scurgea din ochi, dar cu siguranţă nu erau lacrimi. Cumva, nu meritau să fie numite lacrimi. Orice ar fi fost, erau mai lipicioase decât lacrimile şi aveau un miros puternic. Şi oricum, cu siguranţă nu plângeam.

— Dar eu…

Voiam să port fustă. Fusta era drăguţă. Eram frumoasă în fustă. Îmi plăcea că oamenii credeau că sunt frumoasă. Şi apoi iată ce s-a întâmplat. Bărbatul a spus că sunt frumoasă. M-am bucurat să mi se spună asta. Dar eu…

— N-a fost vina ta.

N-a fost vina mea.

Nu era nimic în neregulă să-mi doresc să fiu frumoasă. Nu era nimic în neregulă să mă bucur când cineva îmi spunea că sunt frumoasă.

Nu era nimic în neregulă cu a fi frumoasă.

— N-a fost vina ta. Sub nicio formă. Înţelegi?

— Da.

Adevărul era că nu înţelegeam. Cum de putea bătrânul să o spună cu o asemenea certitudine? Cum putea şti că „sub nicio formă”? Dar cuvintele lui m-au încălzit. Asta conta.

— N-a fost vina mea.

Când am rostit aceste cuvinte, chiar şi palmele mi-erau calde. Cuvântul „Vezi” probabil că nu dispăruse – avea să fie mereu acolo dar nu mă mai făcea să tremur.

Bătrânul a mai tuşit o dată, apoi s-a întors din nou cu spatele.

Îmi puteam da seama, doar după cum îşi arcuia spatele, că îi era ruşine. Chiar şi cele câteva cuvinte pe care le schimbaserăm, pentru bătrân fuseseră prea mult.

Ca pentru a salva ceea ce rămăsese, s-a întors conştiincios la ars. O pălărie turtită cu roşu şi alb, un placaj de lemn care nu mai era bun de nimic, un bondar care murise în cutia termometrului.

Am stat acolo şi-am privit. A continuat să plouă, dar mă încălzisem.

Pentru că nu era vina mea.

Bunica a murit în acea noapte.

Trupul i-a fost incinerat. În timp ce mama privea cum se ridică fumul, eram cu toţii surprinşi de cât de tare

plângea. N-o mai văzusem niciodată pe mama plângând şi a fost prima dată când am auzit-o spunându-i bunicii „Mama”.

Autor premiat şi binecunoscut critic de carte, John Freeman a fost preşedintele National Book Critics Circle şi, până în 2013, coordonatorul antologiilor Granta. Recenziile sale literare şi interviurile cu unii dintre cei mai cunoscuţi autori din lume au apărut în mai mult de 200 de publicaţii din întreaga lume, printre care The New York Times, Los Anyeles Times, San Francisco Chronicle, The Wall Street Journal, The Guardian, La Repubblica şi La Vamjuardia. Este autorul a trei cărţi, The Tyranny o/E-mail (2009), Cum să citeşti un romancier (Vellant, 2015) şi Hărţi (Black Button Books, 2017), şi editorul volumelor Tales *of Two Cât* ies: The Best and Worst *of Times* în Today’s New York (2014) şi Tales *of Two Americas*: *Stories* o/Inequality in a *Divided* Nation (2017). În prezent, John Freeman este editorul antologiei Freeman’s, aflată deja la al cincilea număr. John Freeman locuieşte la New York şi predă la The New School.

Freeman’s: mai bune texte noi despre putere este al cincilea număr al antologiei literare numite de critici „curajoasă” (Minneapolis Star-Tribune) şi „proaspătă” (*Chicago* Literari).

Acest număr, cel de-al treilea tradus în limba română, cuprinde 24 scriitori care abordează tema puterii din cele mai variate perspective.